

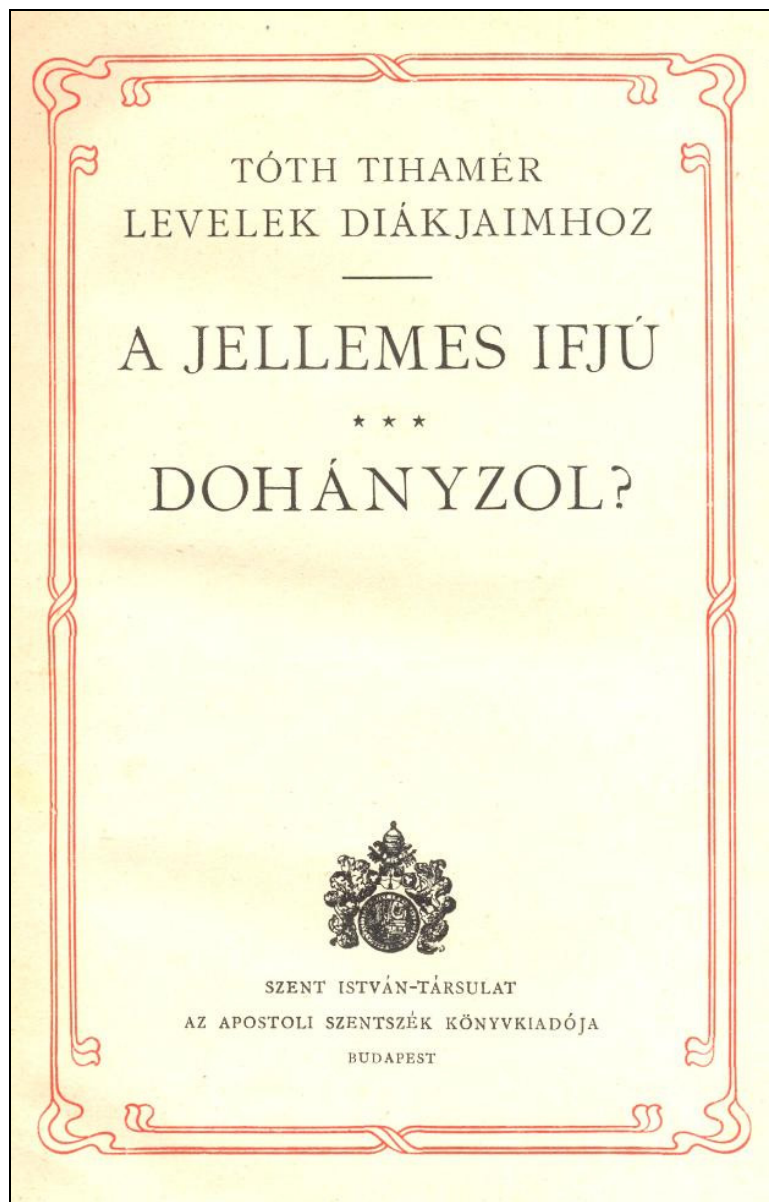
Tóth Tihamér

A jellemes ifjú – Dohányzol?

Tóth Tihamér Összegyűjtött munkái – III. kötet

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Tóth Tihamér

Levelek diákjaimhoz – A művelt ifjú – Ne igyál!

Márton L. rajzaival

Tóth Tihamér

Összegyűjtött munkáinak gyűjteményes díszkiadása

III. kötet

Nihil obstat. *Dr. Michael Marczell*, censor dioecesanus.

Nr. 2435/1936. Imprimatur. Strigonii, die 2. Aug. 1935. *Dr. Joannes Drahos*, vicarius generalis subst.

A jellemes ifjú – Hatodik kiadás

Dohányzol? – Nyolcadik kiadás

Ennek a könyvnek beszerzése az Országos Ifjúsági Irodalmi Tanács 5/1924. számú rendelete értelmében valamennyi középiskolára kötelező.

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció a Szent István Társulatnál 1935-ben megjelent azonos című könyv elektronikus változata.

A könyvet Kreschka Károly, P. Mityók János és Papp László vitte számítógépbe.

Tisztelt Olvasó!

Ön „Tóth Tihamér Összegyűjtött munkái”-nak elektronikus változatát olvassa. A könyvek az 1940-es évek körül keletkeztek, az akkori helyesírás szabályai szerint. Hogy a mai olvasó ne akadjon meg az „archaikus” kifejezéseken, dr. Borián Tibor piarista nyelvtanár tanácsára ezeket a régi helyesírású szavakat a mai alakjukkal helyettesítettük. Természetesen minden esetben maximálisan ragaszkodtunk ahhoz, hogy a mondanivaló egy cseppet se változzék.

Megtartottuk a könyv eredeti oldalait kép formájában is, hogy az itt közreadott szöveg adott esetben ellenőrizhető legyen. Ezeket az ún. facsimile kiadásokat külön hozzuk majd forgalomba.

Tisztelettel az elektronikus könyv készítői:

Mityók János plébános

Kreschka Károly

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
A jellemes ifjú	6
Regulus Karthágóban	7
I. fejezet. – Ki a jellemes ifjú?	10
Neveld magadat!	12
Ein Herz von Erz	12
Epiktetos szavai	13
A nagy cél hatalma	14
A tetterő.	15
Szabadság	15
Nagylelkű ifjak	17
«Jaj, de önző vagy!»	18
Tudod-e mondani: nem!	19
Részlet egy naplóból	21
Sárkány a sürgönydróton	22
Contra torrentem!	24
Párbaj.	25
«Victor hostium et sui.»	27
Vártorony vagy szélkakas?	28
A lelkiismeret rabja	29
II. fejezet – jellemképzés akadályai	32
Forgatag-falevelek	34
A vaskereszt	34
Bogáncs a vetésben	35
A lélek harca	35
És áldozatok nélkül?	36
Az állatszelistító szerzetes	37
Aki ballábbal kelt fel	39
«Nincs szerencsém!»	40
«Próbáltam, nem sikerült!»	41
Valde velle!	42
«El az Alpeseekkel!»	42
Szembe a sorssal!	43
A híres tizenhárom	44
A siker veszélye	45
Hol van Ázsia?	46
«Kérlek, adj kölcsön!»	47
A pénz ördöge	48
Hogy fogják a majmot?	50
Ameddig a takaró ér	51
A munka örömei	52
«Kérem, fáj a fejem.»	53
A méh és a poszméh	54
A farkatlan daru	54
Imbolygó gyertyaláng	56

A csiga meg a nyúl.....	57
Lángész vagy szorgalom?	58
A lövészárkokban.....	59
Az akarat nevelése.	60
III. fejezet. – A jellemképzés eszközei.	62
«Megtudnám, ha akarnám!»	64
Az akaratos ifjú.....	65
Demosthenesek.	66
A nagy tornaóra.....	67
Az indiánfiú a vad előtt.....	68
«Hiába! Nincs akaratom!»	70
Abstine.	70
A remete szőlőfürtje.....	71
Diem perdidi!	72
A japán festő kakasa.	74
Sustine!	75
Szenvedni panasz nélkül.....	76
Engedelmeskedni szó nélkül.....	78
Kitartani hazugság nélkül.	79
Miért hazudnak az ifjak?.....	80
Érdemes-e hazudni?	81
Ein Mann, ein Wort!	82
«Esküdjél meg!»	83
Aggredere!	84
A kicsinységek hatalma.	85
A lekötözött Gulliver.	86
A rossz zár.....	87
Absolon haja.	88
A pisai dóm öröklámpása.....	89
A lelkes munka.	90
A kötelesség.....	91
«Ma nincs jó hangulatom!»	92
Aki későn született.....	94
«Készt az óránk.».....	95
A szegény diák.....	96
Szegény fiúk – nagy emberek.....	97
Mennyit ér az idő?	98
20 perc = 12,000.000 dollár.....	99
«Transeunt et imputantur.»	100
Majd ha a múlt jelenné válik.....	100
Non numerantur... ..	102
Ars longa, vita brevis.....	103
«Quiet, non otio.»	104
Mi a legnehezebb a világon?.....	105
All right?	106
Az Úr lábainál.....	109
Gaudeamus igitur.....	110
Ifjúságom, jöjj vissza egy szóra.....	112
Mi akarsz lenni?	112
Szomorú szilveszter-éj.....	113

Dohányzol?	116
Aki «szí» és aki nem «szí».....	117
I. fejezet. – A dohányzás divatja.....	118
Hideg zuhany.	118
«Hiszen mindenki dohányzik!»	118
Divat.....	119
Kultúraellenes divat.	120
II. fejezet. – Árt-e a dohányzás az egészségnek?.....	121
A nikotin.	121
Krónikus nikotinmérgezés.	122
A cigarettások.	122
Szénoxid.....	123
Merénylet az egészség ellen.....	123
Tudományos kísérletek.	124
Törvények tilalma.	125
Dohányzás és esztétika.	126
III. fejezet. – A dohányzás nemzetgazdasági szempontból.	127
IV. fejezet. – A dohányzás és a szellemi munka.....	129
Kábít, de nem erősít.	129
Gondúzó?.....	130
Goethe a dohányzásról.....	130
V. fejezet. – Légy férfi!.....	131
Akik «imponálnak».....	131
Az igazi férfiasság.....	131
Erős akarat.	132
Fölösleges szenvedély.....	133
Hát mit tegyek?	134

A jellemes ifjú

Regulus Karthágóban.

Karthágó békét kérő követséget küldött Rómába. A követség vezetését a fogoly római Regulusra bízta, kitől esküt vettek ki, hogy ha küldetése nem jár sikerrel, visszatér a fogságba. Képzelheted lelki megrendülését, mikor ismét otthon volt szeretett Rómájában! És otthon is maradhatott volna végképp, ha létrejön a béke.

S, tudod, mit tett?

Ő tüzelt legjobban a háború folytatása mellett s mikor a szenátus őt otthonmaradásra biztatta azzal az indokolással, hogy az erővel kicsikart eskü nem kötelező, így felelt: «Hát mindenáron azt akarjátok, hogy becsstelenné legyek? Jól tudom, hogy kín és halál várakozik reám, ha visszatérek. De mily csekélységek ezek a becstelen tett szégyenéhez, a bűnös lélek sebeihez képest! Legyek bár a karthágóiak foglya, római jellememet meg akarom tisztán őrizni. Megesküdtem, hogy visszatérek. Kötelességemnek eleget teszek. A többit bízzátok az istenekre». Visszatért Karthágóba s a karthágóiak nagy kínzás közt ki is végezték.

Ez római jellem volt!

De akkor milyennek kell lennie a *keresztény* jellemnek!

Hogy minden ember gazdag legyen, nem lehet megkövetelni; azt sem, hogy mindenki tudós legyen; azt sem, hogy mindenki hírneves legyen; de igenis mindenkitől meg lehet követelni egyet: hogy *jellemes legyen!*

Országokat meghódítani kevés embernek adatik. Kevésnek homlokát díszíti királyi korona. De elfoglalni a lélek kincses birodalmát s homlokunkra tenni a férfiúi jellem koronáját, ez oly szent, fönséges feladat, amely minden emberre kivétel nélkül vár. Mindenkire vár. Sokan nem teszik meg. De te, fiam, ugye, igen!

Hanem a jellem nem főnyeremény, amelybe bele lehet pottyanni – érdem nélkül. A jellem nem előkelő név, amelyet születéssel lehet örökölni – munka nélkül. A jellem kemény küzdelemnek, önévelésnek, önmegtagadásnak, férfias lelki harcnak eredménye. Ezt a harcot mindenkinek saját magának kell győztesen végigharcolnia.

Küzdesed nagyszerű eredménye lesz a *jellem*. Hogy ez a szó mit fejez ki, most átérezni talán alig tudod. Hanem ha egyszer Isten előtt lehull a lepel egész életed főművéről s ott áll majd páratlan fenségében lelked, melyen annyit dolgoztál, úgy kiáltasz majd fel elragadtatásodban, mint *Haydn*, mikor a «Teremtés» c. művét előadták: «Istenem, hát én csináltam ezt?»

Homines sunt voluntates, állapítja meg nagyszerű rövidséggel *Szent Ágoston*; «az ember értékét az akarat adja meg». Egyre többen jönnek rá manapság arra az igazságra, hogy a mai iskola egyoldalúan sokat foglalkozik a fiúk *eszével* és túlságosan elhanyagolja azok *jellemének, akaraterejének* kis képzését. Innen ered az a szomorú jelenség, hogy a felnőttek társadalmában is sokkal több a tanult fej, mint az acélos gerinc, több a tudás, mint a jellem.

Márpedig az állam támasza, talpköve nem a tudomány, hanem a tiszta erkölcs, nem a vagyon, hanem a becsület, nem a gyávaság, hanem a jellem.

Ez a könyv «jellemes ifjakat» akar nevelni. Ifjakat, akik így gondolkodnak: «Reám óriási felelősség nehezedik, mert komoly feladat áll életem előtt. Lelkemben a jövő csirái szunnyadnak; komoly kötelességteljesítéssel és ideális étellel kell lelkemet melengetnem, ápolnom, fejlesztenem oly gyönyörű virággá, hogy méltóan illatozzék az örök Isten trónja előtt egy egész örökkévalóságon keresztül».

Ez a könyv «jellemes ifjakat» akar nevelni oly időben, amikor úgy látszik, mintha felfordult volna körülöttünk s feje tetején járna az egész világ. Ma, amikor az emberiség óriási, szinte egyetlen betegsége (amelyből minden bűne ered) az ijesztő akaratsorvadás; ma, amikor a jellemtelenséget sós kan okos alkalmazkodóképességnek nevezik s az elvtagadást reális politikának, az önérdek hajhászását közjónak hívják; ma, amikor az örökös érzékenykedő megsértődést önbecsülésnek mondják s az irigységet igazságszeretetre keresztelik; ma, amikor a nehéz munkát lehetetlenség címén kerülük s mindenki a kényelmet, élvezetet hajszolja, – ez a könyv oly ifjakat szeretne nevelni, akiknek kikezdzhetetlen a jellemük, szilárdak s helyesek életelveik s nehézségtől meg nem riadó az akaratuk; ifjakat, akik a kötelességteljesítésnek fanatikus lovagai; ifjakat, akiknek teste-lelke kemény, mint az acél, egyenes, mint az igazság, fényes, mint a napsugár s tiszta, mint a hegyi patak.

Jellemes diákokat akar oly időben, melyben csak úgy hemzsegnek a torzlelkű, könnyű fajsúlyú diákok; diákok, akiket semmi lelki probléma nem érdekel; akiknek egyetlen gondjuk, hogyan fogjanak ki a tanáron, hogyan blicceljenek el egy tanítási napot, ki a legújabb mozicsillag és hol lehet jól zsúrozni. Ezek oly sokan vannak! A jellemes ifjak meg oly kevesen! És e könyv meg akarja mutatni, hogy mégis e keveseknek van igazuk. Amazok oly vígagnak, gondtalanoknak látszanak, emezek meg oly kemény munkával törik a jellem útját – és e könyv biztatni akar, hogy mégis ez utóbbiak közé állj be, mert csak ez az emberhez méltó élet. *Den Menschen macht sein Wille gross und klein* – tartom én is *Schillerrel* (Wallensteins Tod). És együtt tartom *Eötvös J.* báróval, a nagy magyar gondolkozóval:

«Az ember való becse nem eszének, hanem akaratának erejétől függ. Kiben ez hiányzik, azt nagy elméleti tehetségek csak gyengébbé teszik; s nincs szerencsétlenebb, sőt néha alábbvaló teremtes a világon, mint a nagy ész, melynek a jellem meg nem felel».

Tavasszal kimegy a gazda a földjére és elgondolkodva tekint végig a csendes barázdákon. Mintha kérdezné: «Földem! Mit adsz nekem az idén?» De a föld meg visszakérdi: «Előbb te mondd meg, mit adsz te nekem?»

Így áll az ifjú is a reá váró élet titokzatos kapuja előtt: «Élet! Mit adsz nekem? Mi vár reám?»

De az élet visszakérdezi, mint a föld a gazdát: «Az attól függ, te mit adsz nekem! Amennyit dolgozol, annyit fogsz kapni s amit vetsz, azt aratni».

«A jellemes ifjú» ennek az önnevelő munkának eszközeivel ismerteti meg. Vigyázz, fiam, meg ne csald magadat! A könyv csak a leselkedő ellenségeket fedi fel, csak a veszélyekre figyelmeztet, csak az eszközökre mutat rá, – de *nem harcol helyetted!* Ezt a lelki munkát, ha «jellemes ifjú»-vá akarsz válni, magadnak kell elvégezned.

Tapasztalni fogod, hogy a jellem útja bizony nem könnyű út. Sokszor fogod érezni, mily erős akaratba kerül kicsiny és nagy hibáinkkal örökös hadilábon állani s velük fegyverszünetet soha nem kötni.

De mindegy! Én akarok, akarok!

Mit akarok?

Akarok úr lenni érzéseim s érzelmeim fölött.

Akarok rendet teremteni gondolataim között.

Akarok előbb gondolkozni, s aztán beszélni.

Akarok előbb megfontolni, aztán cselekedni.

Akarok a múltból okulni, a jövőre gondolni s ezért a jelent jól felhasználni.

Akarok szívesen dolgozni, szó nélkül túrni, mindig jellemesen élni és egykor – örök boldogságom reményében – nyugodtan meghalni!

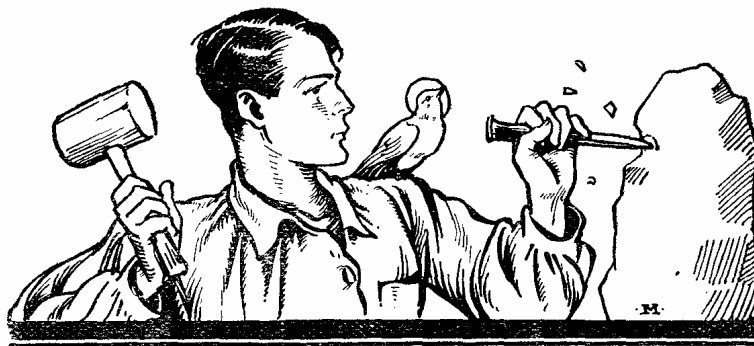
Van-e ennél fenségesebb életprogram? Van-e cél, melynek megvalósításáért élni érdekesebb!

Bárcsak e könyv minél több ifjút segítene e főséges munkában: a jellem kialakításában!

I. fejezet. – Ki a jellemes ifjú?

Mi a jellem? Mit gondolunk, mikor valakire azt mondjuk: ez jellemes ifjú? Jellem alatt értjük az ember akaratának állhatatosságát a jó irányában, jellemes ifjú pedig az, akinek nemes elvei vannak s azokból nem enged akkor sem, mikor a hű kitartás áldozatokba kerül is. Viszont ingadozó megbízhatatlan, gyöngé jellemű, vagy – erősebb fokban – jellemtelen az, aki elveit, jobb belátása ellenére, a körülmények, a társaság, barátok stb. szerint változtatja s azonnal hűtlenné válik eszményeihez, mihelyt azokért bármit is el kellene viselnie.

Ebből már azt is láthatod, miben áll a jellem nevelése. Elsősorban is nemes eszményeket, *elveket szerezni*; azután pedig *állandó gyakorlattal hozzászoktatni* magunkat ahhoz, hogy az élet *bármilyen* helyzetében nemes eszményeink szerint *cselekedjünk* is. Akinek elvei nincsenek, annak egész erkölcsi élete úgy hányódik, mint nádszál a viharban. Ma így cselekszik, holnap úgy. Először tehát szilárd elveket alakítani magunkban, azután pedig erőt szerezni, hogy amit helyesnek ismertünk fel, azt mindig követni is tudjuk.

Az első feladat tehát, hogy helyes elveket alakíts ki magadban. Mi a helyes elv pl. a tanulásnál? «Kitartóan, szorgalommal kell tanulnom, mert Isten elvárja, hogy a nekem adott képességeket kiműveljem magamban». Mi a helyes elv társaimmal szemben? «Amit akarok, hogy nekem cselekedjenek, én is cselekedjem másnak». És így tovább. Mindenben legyen helyes elved.

A második – nehezebb – feladat pedig a helyes elveket követni is, vagyis magadat a jellemes életre nevelni.

A jellemet nem adják ingyen, azért bizony éveken és évtizedeken keresztül folytatott alapos munkával kell megszolgálni. A környezet hatása, örökölt jó vagy rossz tulajdonságok befolyásolhatják ugyan jellemedet, de végső fokon az mégis csak a te személyes műved, a te önnevelési munkád eredménye. Az ember kétféle nevelést kap: az egyiket szülei s az iskola, a másikat – s ez a fontosabb – saját magunk önnevelési munkája adja.

Tudod, mi a nevelés? Az ember akaratának oly irányú befolyásolása, hogy minden helyzetben biztosan s örömmel szánja el magát a jó követésére.

Tudod, mi a jellem? A szilárd alapelvek után induló, mindig következetes cselekvési mód, az akarat állandósága az igaznak felismert eszmény szolgálatában, a nemes életfelfogás szolgálatába szegődött lélek kitartó állhatatossága.

Nos, láthatod, hogy a jellemnevelésnél nem annyira a helyes életelv kialakítása a nehéz (hiszen ez még csak könnyen menne!), hanem annak követése árkon-bokron át. «Nekem ez elvem és emellett kitartok – kerül, amibe kerül!» És mert bizony sok áldozatba kerül, azért oly kevés köztünk a jellemes ember.

Hiszen «mindig hűnek maradni elveinkhez», «mindig kitartani az igazság mellett» stb. – ki ne lelkesednék ilyen *gondolatokért*? Csak olyan nehéz ne volna *tettre váltani* ezeket a gondolatokat! Csak a társaság, a barátok, a divat, no meg saját kedves kényelmes «Én»-em ezernyi ellenkező befolyása miatt oly könnyen füstbe ne mennének ezek a tervek!

Olvasd csak, mint figyelmeztet a költő:

Sei nicht eine Wind- und Wetterfahne
 Und fang nicht immer Neues an!
 Was du dir wohl hast vorgesetzt,
 Dabei beharre bis zuletzt.

(Reinick.)

Erre segít téged a helyes önévelés.

Neveld magadat!

Lelkedben kifaragni azt a fenséges képet, melyet Isten kigondolt rólad, – ezt a magasztos munkát nevezzük önévelésnek. Ezt a munkát mindenki csak önmaga végezheti el, – senki más helyette. Más csak tanácsokat adhat, a helyes útra rámutathat, de végtére is magadnak kell a vágyat érezned, hogy kidolgozd magadban a remek képet, melyet Isten lelkedbe elrejtett. Magadnak kell vágynódd, hogy nemessé légy, erőssé, tisztalelkűvé. Ismerned kell, milyen a lelked, mi káros benne, mi hiányzik belőle. Magadnak kell a léleknevelés munkájához látnod és jól tudnod, hogy a siker bizony sok önmegtagadásba, erőfeszítésbe, önlegyőzésbe kerül. Sokszor kell megtagadnod magadtól olyasmit, ami pedig jól esnék, sokszor tenned olyasmit, ami nincs ínyedre és kitartani összeszorított ajakkal, dacoló homlokkal akkor is, mikor egy-egy jó szándékod ismételten s ismételten megghiúsul.

Jellemed, egész életed kialakulása ilyen apró munkán fordul meg. «Vess el egy gondolatot s vágyat aratsz nyomán, vess el egy vágyat s tettet aratsz, vedd el a tettet s szokást aratsz, vedd el a szokást s jellemet aratsz, vedd el a jellemet s sorsodat aratod belőle.» Íme, apró gondolatokból s tettekből szövődik életsorsod!

«Élted minden órájában tisztelettel s szeretettel fordítsd az erény felé tekintetedet, soha ne mulassz el egy alkalmat is, melyben jót tehetsz s ha e tett némelykor pillanatnyi hasznoddal s kívánságoddal ellenkeznék is, szoktasd akaratodat, hogy rajtok győzedelmeskedjék,... így fogsz olyan jellemre szert tenni, hogy egykor nagyot is művelj, korodra s a jövődre munkálj és társaid körében tisztelet és szeretet jelenségei közt említessél meg.» (Kölcsey F.)

De az embernek bele kell nevelnie akaratát Isten akaratába is. Nincs fönségesebb jellemiskola, mint mikor igazi átérzéssel elmondhatjuk: «Uram, ne az én akaratom legyen, hanem a tied!» Nincs annál értékesebb önévelés, mint ha tetteink, szavunk, gondolatunk után minél gyakrabban feladjuk magunknak a kérdést: «Uram, ez tényleg a *te* akaratod is volt, amit tettem, szóltam? *Te* is így akartad volna?»

És ezt a jellemnevelést most kezd el, ifjú éveidben. Felnőtt korodban már későn lesz. A jellem nem az élet zűrzavarában fejlődik. Sőt, aki szilárd jellem nélkül kerül a világ forgatagába, még azt a keveset is elveszti ott, amennyije talán volt.

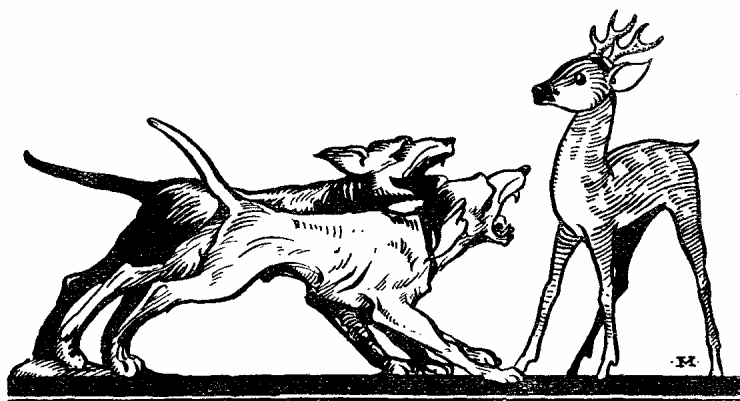
Ein Herz von Erz.

Most már tudod, hogy kire mondjuk: *ez jellemes ifjú!* Arra, akinek vannak nemes elvei, eszményei s azok mellett ki is tud tartani. Kitartani még akkor is, ha senki más a világon ezeket a nemes eszményeket nem vallaná is. Akkor is, ha mindenki körülötte gerinctelen, jellemtelen volna is. Kitartani az ezernyi ellenkező, rossz példa ellenére is. *Kitartani elveink mellett minden körülmények között!* – hej, bizony néha irtóztatóan nehéz.

Amikor könyörtelen fiúk mint vérebe bosszantják már félórája valamelyik ügyetlenebb társukat s az – mint könnyező özike a kopók előtt – hiába néz körül elkeseredve segítségért, ilyenkor szelíden másra terelni a kínzó társak kedvét, – ez szeretet, bátorság, elvhűség. *Ein Herz von Erz!*

Mikor kiforratlan kamasztársaságban gúnnyal s epével öntenek le legszentebb vallási igazságokat s ócska zugkönyvekből előkotorászott «érvekkel» durva röhej közt cáfolgatják a hittanóra tanítását, ilyenkor sértegetés nélkül, de fölényes bátorsággal, imponáló tudással, az álokoskodások s tévedések feltárásával szót emelni a kigúnyolt vallási igazság mellett, – ehhez hősies jellem, heroizmus kell.

Mikor játszótársak gondtalan kacaja hangzik ablakod alatt s csalogat ki a játéktérre a keserves algebrapéllda mellől, ilyenkor kemény elhatározással hűnek maradni a kötelességhez, – ide jellem kell! *Ein Herz von Erz!*

Az első keresztény századok véres üldöztetésében egy egyszerű földművest elfogtak s Jupiter szobra elé állították... «Szórj tömjént a tűzbe s áldozzál istenünknek.» «Nem teszem!» – feleli nyugodtan Barlaam. Kínozni kezdik, – mindhiába. Most erővel kinyújtják karját, úgy hogy tenyere éppen a láng fölé essék s tömjént tesznek tenyerére. «Ejtsd le a tömjént s elengedünk.» «Nem teszem!» – mondja ismét Barlaam. És ott áll rendületlenül kinyújtott karral... Lobog a láng, már a tenyerét nyaldossa, már füstölög a tömjén... de áll a férfi! És átégette tenyerét s úgy égett el a tömjén, de Barlaam vértanú acél szíve nem tagadta meg Istenét. *Ein Herz von Erz!*

Édes fiam, hej de kevés ma köztünk az ilyen vértanújellem! Az a jellem, akinek már a pogány költő is csodálattal adózott, mikor írta:

Justum ac tenacem propositi virum
Si fractus illabatur orbis,
Inpavidum ferient ruinae.

Az a pompeji katona, aki ott állott őrhelyén, mikor kitört a Vezúv s forró, tüzes lávája hamuvá perzselt körülötte mindent; minden omlott, minden pusztult, minden ingott körülötte, de ő nem mozdult, nem, egy tapodtat sem arról a helyről, ahová a kötelesség állította.

Látod, fiam, ezt a gerincet, ezt az elvhűséget, ezt a fölemelt homlokot, – ezt nevezzük jellemnek.

Hej pedig ha most szétnézek a fiúk közt, de más típusokat látok! De másokat! Látok parfümös diákokat, amint végiglejtenek á korzón. Látok örökösen mozizókat. Látok folyton zsúrozókat. Látok monoklis cigarettázókat. Sport-hírlapbújókat. Mister Herkules-falókat. Naplopókat. És rengeteg nem tanuló «tanulókat».

Epiktetos szavai.

Arra a nagy igazságra már a becsületes pogány gondolkodás is rájött, hogy lehet valaki híres tudós vagy nagy művész, lehet világhírű sportsman vagy dúsgazdag ember, – ha jelleme

nincs, semmit sem ér. Olvasd csak az alábbi gondolatokat egy pogány rabszolgának, Epiktetosnak műveiből!

Ne arra legyen gondod, hogy a gyomrod szükségletét kis elégítsd, hanem a lelkedet. (Gnomologium Epicteteum 20. ed. Schenkl-Teubner. Leipzig, 1898-1899.) Inkább halj meg, mintsem erkölcsileg rosszul élj. (Fragm. 32, 422.) A test lekötöttsége a sorstól függ, a lélek megkötöttsége a rosszság. Aki testileg szabad, de lelkében kötve van, az rabszolga; aki lelkében ment a rossztól, szabad, ha testileg kötve van is. (Gnom. 32, 470.) Többet ér az államnak, ha kis házakban nagy lelkek laknak, mintha nagy házakban rabszolgalelkű emberek. (Gnom. 60, 476.) Lelked az istenség kisugárzása, az 8 fia vagy, hát becsüld meg ezt. Nem tudod, hogy te istent táplálsz, istent hordozol magadban? (II. 8,12, 125.) A mi célunk az isteneknek engedelmeskedni, hogy így istenhez hasonlónak lehessünk. (I. 13.) A lélek olyan, mint egy ostromlóit város, amelynek erős falai mögött a védők virrasztanak. Ha erősek az alapok, bevehetetlen lesz a város. (IV. 5, 25.) Ha jóvá akarsz lenni, hidd előbb, hogy rossz vagy. (Gnom. 13, 488.) Tartóztasd magad vissza a rossztól és tagadd meg rossz hajlamaidat: Ἀνέχου καὶ ἀπέχου (Fragm. 10, 411.). A tiszta lélek, akinek kellő elvei vannak, cselekedeteiben is fenséges és rendíthetetlen lesz. (IV. 11, 8, 389.) Minden dolgodban, nagyban és kicsinyben, tekints istenre. (II. 19, 31, 174.) Tanítsd meg az embereket, hogy a boldogság nem ott van, ahol Ők vakságukban s nyomorúságukban keresik. Nem az erőben van a boldogság, mert Myro és Ofellius nem voltak boldogok; nem a hatalomban, mert a konzulok nem voltak boldogok; sem ezek összességében, mert Néró, Sardanapal és Agamemnon nyögtek, sírtak, hajukat tépték, ők a körülmények rabszolgái voltak, a látszat bolondjai. Benned rejlik a boldogság, az igazi szabadságban, minden nemtelen félelem hiányában vagy elnyomásában, a tökéletes önuralomban, a megelégedettség s béke hatalmában...

Íme, mily fonséges gondolatok egy pogány rabszolga ajkáról!

A nagy cél hatalma.

Fel kell tennie magában minden ifjúnak, hogy valami nagy célt akar elérni életében és nem marad tucatember. Tűzz ki te is magad elé egy magasztos célt, aztán soha ne feledkezzél meg erről s ennek elérésére fordítsd minden erődet. Nem állítom, hogy néhány hónap alatt, vagy akár néhány év alatt is tényleg eléred a célodat. Sőt az is lehet, hogy sohasem éred el. De nem baj! Gondolatunknak és tervezetésünknek összpontosítása által feltétlenül közelebb jutunk ahhoz a célhoz is, amely eleinte szinte megközelíthetetlen magasságban tornyosult előttünk. Aki egész energiájával ráadja magát egy magasztos cél elérésére, napról-napra új erőket fedez fel önmagában, amelyekről azelőtt soha nem is tudott.

Hogy milyen elképzelhetetlen sokat kibír az emberi test, azt a háború lövészárkainak hihetetlen nélkülözései mutatták meg, éppígy ha minden erőddel nekifekszel egy kitűzött célnak, csak akkor jössz rá, hogy mi mindenre képes erős akarattal az ember lelke.

Így lehetne pl. kitűznöd, hogy legfőbb hibádról, – amelyet magadban fölismertél – töríkszakad, de le fogsz szokni. Vagy: tavaly az év végi bizonyítványban négy kettesed és egy elégségesed volt; jövőre tiszta jeles leszel, akármily munkába kerül is. Vagy: magánszorgalomból meg fogsz tanulni angolul s erre mindennap egy félórát szánsz; de aztán mindennap kivétel nélkül! És így tovább.

Ezeknél a közelebbi céloknál még egy távolabbi célt is szeretnék kitűzteni veled. Az angol iskoláskönyvek telve vannak ilyen mondatokkal: «Ahol a milliók abbahagyták, te ott kezd el a munkát.» «A csúcson még sok hely van a derék munkások részére.» «A világon a legjobb helyek még nincsenek betöltve.» «Észből és jellemből még mindig nagy a kereslet: az élet börzén nagy hossz van ezekből.» stb. Én is szeretném, ha minden fiú bebeszélné magának, hogy belőle nagy embernek kell lennie. Tudósnak, műveltnak, jellemesnek,

millióknál jobbnak. Nem mondom, hogy tényleg azzá is lesz. De ha törekvései, gondolatai mint a sas, mindig e magas cél felé röpködnek, bizonyára könnyebben megközelítheti e célt, mintha fecske módjára mindig csak a földet sűrölné.

«De hiszen akkor minden fiú fennhéjázó és hencegő lesz!» – mondom. Nem félek tőle! Sőt egészen biztos, hogy akinek lelkét ily magasztos eszmények hevítik, az könnyebben győztes marad az alantas gondolatok s érzéki vágyak kísértéseivel szemben is. Sok ifjú éppen azért megy tönkre lassan erkölcsileg is, mert nem tűzött ki élete elé ily fölemelő törekvést, magasztos eszményt.

Teljesen elfogadom azt a jelszót, amelyet Amerika egyik leggazdagabb, de egyszersmind rendkívül munkás embere, *Carnegie* ajánl az ifjaknak: *My place is at the top*, «az én helyem az élen van». Csak ne protekcióval, ne rokonság révén, hanem kemény munkával, odaadó kötelességteljesítéssel igyekezzél az élre jutni.

Persze van, aki nem tanul s nem tör előre, mert ő «alázatos», «megelégedett», «szerény». Hohó, barátom! A gyávaság nem erény s a lustaság nem alázatosság! Az igazi alázatosság azt mondja az emberrel: «Semmi sem vagyok, magamtól semmit sem érek» mindjárt utána azonban hozzáteszi: «De nincs a világon semmi, amit meg nem tehetnék *Isten segítségével*».

Ismételgesd sokszor az egyik szentnek gyönyörű mondását, gyönyörűen kedves fohását: *Deus meus, Deus meus! Nihil sum, sed tuus sum*. «Istenem, én Istenem! Semmi sem vagyok, de, ami vagyok, egészen a tied vagyok!» Imádkozd el sokszor és meglátod, mily lelkiére' fakad belőle.

A tetterő.

Alig imponál valami lobban az ifjaknak, mint a bátor tetterő. És joggal! Mert hiszen ez egyik legszebb vonása a férfias akaratsnak. De mit is nevezünk tetterőnek?

Hát először is nem az ábrándozást. Némelyik fiú nagyszerű hőstetteket visz végbe – gondolataiban. Oly vakmerő dolgokat mesél barátjának, hogy így meg úgy miket tett ő tegnap álmában, hogy a másoknak lúdbőrös lesz a háta. Ez még nem tetterő! Nehéz számtanfeladatot megoldani, Livius méteres mondatait jó magyarsággal lefordítani, hibáim ellen küzdeni, – szóval *tenni* s nem ábrándozni, ez a tetterő!

Éppígy nem tetterő a meggondolatlan hirtelenkedés sem, ami pedig szintén sok fiúnak átka. Beleugrani a veszedelem közepébe («majd megsegít az Isten»), gondolkodás nélkül azonnal felelni minden problémára, a bűnre vivő alkalmakat, társaságot, könyvet, mozit semmibe venni, vakmerően felkeresni – ez mind nem tetterő! Mindenbe belefogni s mása nap abbahagyni, ez nem tetterő. Ma elkezd franciául tanulni, de egy hét múlva visszariad a nehézségtől s a sarokba csapja a francia nyelvtant. Bélyeget gyűjt helyette, de csak három napig, akkor már nem érdekli a dolog; abbahagyja. Elkezd sportolni. Két hétig nyakló nélkül treníroz, minden sportot űz reggeltől estig. A harmadik héten beleunt, abbahagyja. Ez mind nem tetterő!

A német kitűnően mondja: *Erst wägen, dann wagen*. Azaz előbb szemébe nézni a kérdésnek, a feladatnak. Megfontolni a körülményeket. Mikor azonban látod, hogy ezt meg kell tenned, vagy érdemes megtenned, akkor azután nem riadni vissza, bármily lemondásba, bármily kitartásba, bármily önmehtagadásba kerül, mindegy, meg kell tennem, *kötelességem*, tehát megteszem, – ez már tetterő, ez az igazi férfijellem.

Szabadság.

Nincs szó, melynek varázsa annyira megbűvölné a fiatalságot, mint a «szabadság» szava. Szabadon nőni! Szabadon fejlődni! Szabadon élni! Szabadon, mint a madár, ösztönös vágy hajtja az ifjúságot a szabadság felé. De ha ösztönös, hát akkor a Teremtő adta; s ha Ő adta,

bizonyára magasabb célokat tűzött ez ösztön elé. Az ifjak szabadságvágyának nem lehet az a célja, hogy a tíz-percek alatt mint csapjanak minél nagyobb lármát, s hogy bújjanak ki a fegyelmi szabályok alól. A szabadságvágy célja csak az lehet, hogy küzdeni tudjanak minden ellen, ami ideális kié fejlődésüknek útjában áll.

Szabadságvágyad lelki fejlődésed lehetőségét hivatott biztosítani. Tehát nem szabad minden szabály és megkötöttség ellen küzdened (ez szabadosság, féktelenség lenne), hanem csak az olyan szenvedélyek, hajlamok, akadályok ellen, melyek jellemed fejlődésének útjában állnak. Ami fejlődésedet segíti, még ha nehéz is az, az ellen nem szabad küzdened; amint nem dobhatja el a szőlőtő a karót, mely azért áll mellette, hogy a szőlővesszők magasba fussanak rajta.

Minden ösztön magára hagyatva vak. Vak a szabadság ösztöne is és ha kicsúszik a józan ész vezetése alól, romlásba, bukásba ragadja az embert. Ezért látjuk nap-nap után a szomorú ténytet, hogy igen sok ifjú megy tönkre a rosszul értelmezett szabadság miatt. Az ész ellenőrzése alól kiesett ösztönök vakon ragadják őket olyan dolgok után, melyek csak látszólag jók, igazában azonban károsak és elrettentik őket olyanoktól, melyek nehezeknek látszanak ugyan, de harmonikus lelki fejlődésükhöz szükségesek lennének. Ugyanezt a gondolatot fejezte ki egy diák, aki ezt írta egyik barátjának: «Mióta apám megengedte a cigarettázást, azóta egészen abbahagytam, – nem ízlik többé». Íme a szabadságvágy eltorzítása, mely minden parancsot s tilalmat jogtalan beavatkozásnak tart!

Ebben a korban, melyben te vagy, minden ifjú törekvésének netovábbja: szabaddá, függetlenné lenni. De hát ugyanezt akarják nevelőitek, szüleitek is! Tehát meg kell értened őket s együtt munkálkodnod velük. Sajnos, bizony sokan nem így tesznek. Mert már függetlenek akarnak *lenni*, mikor előbb azokká kellene magukat *kinevelniük*. Függetlenség alatt a rendtelenséget, a parancs alól való mentességet értik s nem azt a benső függetlenséget, mely erőt, szabadságot, uralmat ad a benső kedvetlenséggel, szeszéllyel, lustasággal s az ösztönös élet egyéb kinövéseivel szemben.

Hogyan dolgozhatsz hát okosan lelki függetlenségedért? Ha szüleid parancsaiban, az iskola szabályaiban, mindennapi kötelességedben nem szabadságod korlátozását, nem a bosszantó előírásokat látod, amelyeket csak addig kell teljesíteni, míg mások látják s ellenőrzik; hanem ellenkezőleg, mások parancsainak teljesítését eszközül használod fel kényelmességed, rossz hangulatod, szeszélyeid, felületességed, megbízhatatlanságod stb. leküzdésére. Aki így nézi a parancsokat s ezért tartja a szabályokat, az dolgozik igazán lelke szabadságán. *Deo servire regnare est* – tartja a latin közmondás; «Istennek szolgálni annyi, mint uralkodni».

A katolikus nevelés ideálja a testileg-lelkileg egyaránt harmonikusan fejlődő ifjú. Előttünk a test éppúgy szent, mint a lélek. Hiszen valljuk, hogy a Teremtőtől azért kaptuk, hogy segítségünkre legyen örök célunk elérésében. Valljuk, hogy az emberi testet maga az Isten Fia szentelte meg, mikor emberi testet vett magára. S hisszük, hogy egykor a test is részesévé válik örök életünknek.

Íme, a keresztyénység nem «ördögít», nem «bűnöst» lát a testben. És nem célja a test tönkretévése, vagy gyengítése. Törekvése a testet engedelmes munkássá tenni az örök célok szolgálatára. A vallás parancsai szigorúan kötnek ugyan, de mégsem akadályai szabadságodnak, hanem lelked magasba törésének biztosítékai, elősegítői. Karóhoz kötjük a szőlővesszőt is, de nem azért, hogy szabadságában akadályozzuk, hanem hogy egyenes növését biztosítsuk.

Freiheit ist der Zweck des Zwanges,
 Wie man eine Rebe bindet,
 Dass sie, statt im Staub zu kriechen,
 Froh sich in die Lüfte windet.
 (Weber: Dreizehnlinden.)

Már csak nem adhatjuk mi sem alább annál, amennyit a nemes római felfogás megkövetelt! Pedig olvasd csak, mily célokat ír elő *Juvenalis*:

Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano;
 Fortem posce animum, mortis terrore carentem,
 Qui spatium vitae extremum inter munera ponat
 Naturae, qui ferre queat quoscunque labores,
 Nesciat irasci, cupiat nihil, et potiores
 Herculis aerumnas credat saevosque labores
 Et venere et coenis et plumis Sardanapali.
 (*Juvenalis*: Satyr. X.)

Íme: egészséges test, erős lélek, mely képes elviselni a nehéz fáradalmakat is, önfegyelem, igénytelenség, mértékletesség!
 Erre azonban csak a nagy lelkek képesek.

Nagylelkű ifjak.

Nagy lelkek hallatára ne gondoljatok ám valami világa rengető tettek hőseire, akiknek nevétől visszhangzik a világ s akikkel telve vannak az újságok. A legtöbb embernek egész életében egyetlen egyszer sem nyílik alkalmuk hőstettek elvégzésére. Éppen ezért, ha a fiúk még oly tüzesen tudnak is lelkesedni, hogy ők ilyen meg olyan délsarki expedícióban ezt meg azt tennék; vagy megtudnának halni a vallásukért; hogy ők szeretnék a vadak közt életüket adni az Úr Krisztusért; hogy ők a hazáért bármikor készek vérüket ontani stb., mondom, bármily szép is ez a lelkesedés – ha ez csak ilyen bizonytalan tárgyú ábrándozás marad – a közönséges, mindennapi életben bizony-alig ér valamit. Mert ilyen áldozatra alig is lesz az ifjaknak valaha alkalmuk.

A tüzes lelkesedésnek ezt a belső erejét tehát ügyesen be kell fogni *a mindennapi élet apró kötelességeinek vitorlái elé* – s akkor már óriási energiát tudunk belőle meríteni. Aki villamoson akar utazni, hiába van nála százpengős bankjegy, ha aprópénze nincs, a kalauz bizony leszállítja, mert ilyen nagy pénzt nem lehet a villamoson használni. De ugyanígy kell a vértanúi lelkesedés és a hazaszeretet nagy eszméit aprópénzre fölváltani, hogy vallásunk parancsait s a hazaszeretettel járó kötelességeinket – mindet, a legkisebbet is! – állhatatos kitartással tudjuk teljesíteni. Vértanúhalál ma már nem vár rád hitedért s a hazáért talán hősi *halált* sem kell halnod. Hanem igenis, vallásod s nemzedet egyaránt elvárja tőled a hősi *életet*. És ez a nehezebb! A szerencsétlen öngyilkosok példája is mutatja, hogy sokszor több bátorság kell az élethez, mint a halálhoz.

A háborúban egyszer kolera ellen oltották be katonáinkat. Tudod-e, mit láttam nagy csodálkozva a tábori kórháza bán, amelyben a harctéren szolgáltam? Hatalmas, izmos legények, akik fel sem vették a legnagyobb golyózáport, most a vékonyka oltótű előtt reszketni kezdtek. Látod, a hősi nagy lelkesedéssel mire sem tudsz menni a mindennapi életben.

Vannak emberek, akikben a bátorság inkább könnyelműség s inkább hiúság, mint erény. Talán a haláltól sem félnek, de roppantul félnek az életben reájuk váró szenvedésektől s ez a

félelem árulókká, bűnösökké teszi őket. Reszkette nézi a közönség a cirkuszban az akrobaták igazán halálveszedelmes ugrásait; de azt hiszed, hogy aki oly könnyelműen játszik az életével, le tudja győzni pl. a hazugságot, ha valami apró semmiségből kimentheti magát ezzel? Sokkal kevesebb bátorság kell zajló Dunában megfürödni január közepén, mint amennyi kell ahhoz, hogy könnyelmű felfogású társaságban rendületlenül kitarts tiszta erkölcsi elveid mellett. Bátorság mindig igazat mondani! Bátorság becsületesnek lenni! Bátorság elveink mellett híven kitartani! – ez teszi a nagylelkű ifjút.

«Jaj, de önző vagy!»

Bizony, nem kitüntetés, akire így kiált rá a társa! Mi az önzés? Rendetlen, kifecamodott önszeretet. A helyes önszeretet Isten parancsa is s belénk oltott ösztön is. Ez gondoskodik az egyén fenntartásáról s arra bír, hogy kerüljünk mindent, ami ártana. Az önzés azonban torzképe a helyes önszeretnek. Az önző fiú azt hiszi, hogy ő a világ közepe, az egész világ ő érte van s minden embernek egyetlen rendeltetése a földön, hogy az ő kényelmét szolgálja. Még a nagy világtörténelmi eseményeket is úgy ítéli meg, hogy van-e azokból neki valami előnye.

Minél kisebb a gyermek, annál inkább az érzékek hatása alatt áll, tehát annál önzőbb. Nézz meg csak egy négy-ötéves gyermeket. Mint követel mindent magának! Mindent maga elé rakogat; a szobában mindent összehord, másnak ne jusson semmi! Hát az ilyen csöppsnél ezt még csak elnézzük (bár őt is már szoktatni kell az önzetlenségre); sőt még az elsősön sem ütközöm meg, aki szeptember közepén ilyesmit ír haza mamájának: «Az iskolában már három jó» barátom van: Róka Gyula a latinból, Novák László a száma tanból, Waigand Jóska meg a magyarból a legjobb barátom»... Hanem minél inkább fejlődik értelmed, annál inkább illik belátnod – még ha erre otthon nem is neveltek volna –, hogy bizony a világ nem éppen csak teérted van; hogy nem te vagy a világon a legfontosabb személyiség; hogy körülötted millió és millió ember él, akikre mindre figyelemmel kell lenned. Aki ezt be nem látja, azt nevezzük önzőnek.

És csodálatos, hogy a fiúk igen könnyen lesznek önzökké éppen a serdülés éveiben, a «kamaszkorban», vagyis azokban az években, amikor pedig a legbüszkébbek szoktak lenni eszükre, tudásukra. Aki otthon kiállhatatlan, ingerlékeny, szüleit, testvéreit bosszantja, az ajtókat csapkodja, savanyú arcokat vág, mindig elégedetlen, senkire sincs figyelemmel, az ilyenre azt mondják ma: «ideges a szegény!» Pedig dehogy az! Csak «önző a szegény!» önzés, ha egy gazdag fiú szegényebb társa előtt emlegeti, hogy micsoda nagyszerű utazásokat végzett a vakációban, önzés, ha a csapóajtót elereszted, pedig jön még valaki utánad, önzés, ha nevensz ott, ahol a családban szomorúság van önzés, ha mindig másokat viccelsz és bosszantasz stb.

Fiatalkorodban kezd el az önzetlenség gyakorlását. Mily rút önzés, mikor valaki az életben csak saját érvényesülését keresi és ezért kész mindenkit letiporni! De hogy jutott ide? Talán kiskorában jelentéktelen dolgokon kezdte. Mikor bozótos erdőben jártak, ő ment elől és az ágakat eleresztette, hadd csapódjanak a hátul-jövők arcába; az a fő, hogy ő már elől volt!

Visszont mily megtiszteltetés, ha valakiről azt mondják, hogy nemes lelkű ifjú! A nemeslelkűség ellentéte az önzésnek. Ha társadat csapás érte, vigasztald meg néhány szíva böi jövő szóval; ez nemeslelkűség. Ha öröme van, örülj együtt vele; ez is nemeslelkűség (az önzőt ilyenkor az irigység sápasztja). Ha megosztod tízóraidat szegény társaddal, nemeslelkű vagy. Ha segítesz délután a leketanulásban, ha figyelmesen örömet szerzel másoknak, ha a cselédek szolgálatát finoman veszed igénybe, ha felemeled más leesett kalapját stb., – önzetlen vagy. Íme, a diákélet jelentéktelen apróságait is mennyi lélekkel, előkelő gondolkozással, felebaráti szeretettel lehet megtölteni!

Tudod-e mondani: nem!

A «nem»-mondás művészete nélkül nincs jellemes ifjú. Mikor az ösztönös vágyak, a szenvedélyek fölkavarognak benned, mikor egy sértés nyomán mérges gázok tüzes lávája szortyog benned s ajkad kráterén kitörni készül, mikor bűnkísértés csalogat, tudsz-e ekkor nagyot dobbantani és kimondani a rövid, döntő szót: *Nem!* Nem lesz kitörés! Nem lesz hirtelenkedés! Nem lesz verekedés! Nem lesz feleselés! *Caesar* úgy akart leszokni a meggondolatlan, hirtelen beszédről, hogy mielőtt valamire válaszolt volna, 20-ig elszámolt magában. Nagyszerű eszköz! Mire való? Arra, hogy ezalatt jobbik énünk, jobb belátásunk, amelyet egy pillanatra elnyomott az érzékek hirtelen fellobbanása, szóhoz tudjon jutni.

Gyönyörű havas úton suhant végig sijével egy fiú. A domb végén tátongó szakadék! A fiú mint a nyíl repül lefelé; de, íme, a szakadék előtt egy kitűnő telemarkkal hirtelen megtorpan s úgy áll a meredek szélén, mint a gránitoszlop. Bravó! Nagyszerű volt! Hol tanultad? – «Hja – feleli a fiú –, nem itt kezdtem. Először nagyon sokat próbáltam, hogy kisebb lejtőn meg tudnék-e állani!»

Az élet útja is sífutás rengeteg szakadékkal. És bizony mindnyájan belezuhanunk s elvesznek, akik nem próbálnak rengetegszer megállni, mint a cövek, mint a márványoszlop s dacosan nemet mondani a szenvedélyek felhullámzó viharjának.

Az akarat gyakorlása nem más, mint a szellem tervszerű támogatása a test lenyűgöző uralma ellen vívott szabadsága harcában. Aki minden felöltő ösztönös vágyára szó nélkül hajlik, annak lelke stílustalan lesz s bensőjében zűrzavar ijeszt. Most érted az Úr szavát: «A mennyek országa erőszakot szenved s csak az erőszakosak ragadják magukhoz». A jellem első feltétele: harc önmagunk ellen s rendteremtés rendezetlen, ösztönös erőink őserdejében.

A világháborúban sokat hangoztatták e jelszót: legjobb védelem a támadás. Tényleg, aki kezdi a támadást, már sok előnye van. A lélek nagy csatájában is legjobban véded jellemedet a leveretéstől, ha minél többet támadsz: napról-napra megtámadód (bármily kis csatában!) a benned rejlő ellenséges sereget, melynek neve lustaság, kényelmesség, szeretetlenség, szeszély, nyalakodás, kíváncsiság stb.

Wer nicht gelernt in jungen Tagen
Zu seinen Wünschen «nein» zu sagen,
Und seinen Willen stets bejaht,
Der ist sich selbst der schlimmste Feind,
Der fällt sich an mit Wort und Tat
Und bringt sich um, bevor er's meint.
(Weber.)

Félek, hogy elhinni is alig tudod, mily óriási önuralomnak adta jelét *Abauzit* genfi természettudós. Huszonkét éven át mindennap megmérte a levegő nyomását s gondosan feljegyezte. Egy nap új cseléd került a házába, aki mindjárt «nagytakarítást» rendezett a dolgozószobában. Jön a tudós s kérdi a leányt: «Hol vannak a papírok, melyek itt feküdtek a barométer mellett?» «Azok, uram? Olyan piszkosak voltak, hogy feltüzelttem; de egészen újat, tisztát tettem helyükbe!» No most! Gondold el, mit szólnál volna erre te? És mit szolt ő? Összefonta karját, (látszott egy percre, mily vihar dúl lelkében) s aztán nyugodtan megszólalt: «Huszonkét évi munkám eredményét semmisítetted meg. Máskor ne nyúlj semmihez ebben a szobában».

Próbáld csak meg, hogy sokkal kisebb dolgokban tudsz-e te hasonlóan nyugodtnak maradni?

Tudod-e, miért dohányzik sok fiú? (Olyan is, aki egész jól tudja, hogy az fölösleges szenvedély.) Azért, mert «ízlik» neki? Dehogy! Azért, mert mások is úgy tesznek. Miért bírál le nagyhangon mindent? Mert mások is úgy tesznek. Miért léha? Mert mások is azok.

Nagy lelkierő kell ahhoz, hogy erkölcsi felfogásodat, elveidet védeni merjed ellenkező felfogású társaság közepette is. Imponáló bátorság kell ahhoz, hogy vallási meggyőződésedből soha senki kedvéért egy lépést ne engedj. De akiben nincs ez a bátorság, az még gyöngye jellem s nem jellemes ifjú.

Jaj, pedig vannak fiatalemberek, akik a csatában hősieken rohannának neki egy szakasz kozáknak, de a társaságban restelkednek hitüket megvallani, mert «mit szólnának hozzá az emberek». Sokan vannak, akik nemes erkölcsi felfogásuk ellenére piszkos beszédeken inkább vihognak és inkább maguk is ilyeneket mondanak, mert hát «mások is így tesznek».

Akinek jelleme van, nem kérdi: «Mint beszél a másik és én is úgy fogok». Akinek jelleme van, nem nézi: «Mit tesz a másik és én is úgy fogok». A virág kinyitja szirmait a reggeli napsugárnak és nem nézi, hogy a többi virágok mit csinálnak, hanem belefürösztí fejecskéjét a meleg sugárözönbe. Szembe a nappal! – ezt mondja a jellemes ifjú is. A sas nem pislogat

félénken a többi madarakra, hogy ugyan jönnek-e azok is fölfelé, hanem nekinyilall a tiszta magasságoknak szembe a nappal. Fölfelé, *ad astra*, – ez jelszava a jellemes ifjúnak is.

Nagy áldás tehát, ha – ahol kell – tudsz energikus «nem»-et mondani.

Nem! – mondjad társaidnak, mikor azok tiltott dologra akarnak csábítani.

Nem! – kiáltsd oda ösztöneidnek, mikor azok vakon követelőznek.

Nem! – kiáltsd minden kísértésnek, amely hízelegve hálóz körül.

Részlet egy naplóból.

Itt közlök néhány sort egy fővárosi V. osztályos diák naplójából. Két típust ismersz meg belőle: az egyik, aki léha könnyelműséggel úszik az árral s a másik, aki acélos jellemmel tud «nem»-et mondani.

«Tegnap elmentem Peczkaihoz látogatóba; de azt hiszem, egyhamar nem megyek többé. A Schöpfer is biztatott, meg ő is annyira hívott, hogy végre ráálltam, pedig – tudja Isten miért – kezdettől fogva valami idegenkedést érzek vele szemben. Főleg mióta egyszer a hittanóra után oly cinikusan mondta a fiúknak: Gyerekeknek való a hittan, nem fiatalembereknek!

Hát először is a szobájáról kell írnom. Olyan rendetlen összeviasszágot a Teleki-tér legforgalmasabb helyén sem látni! Csengetek. Libériás inas nyit ajtót: «A fiatal nagyságos úr a szobájában tanul. Tessék erre menni»...

A szobákban mindenütt a vagyon s jólét jele; hatalmas festmények a falakon, a padló telve szebbnél-szebb perzsa-szőnyeggel.

Kopogok a «fiatal nagyságos úr» szobáján; de úgy látszik szörnyen tanulhat, mert semmi válasz. Csendesen benyitom az ajtót. Ott könyököl egy képes Magazin fölött Peczkai barátunk, – de alszik. A füzet alatt kinyitva a francia nyelvtan, hogy arra az esetre, ha jönne a papa, hirtelen helyet cseréljen a két könyv. Most ugyan alaposan megjárta volna...

Mielőtt felkelteném a buzgó «tanuló»-t, gyorsan szemügyre veszem a szobát. Az íróasztalon a következő «taneszközök» hevernek: egy kilyukadt futball-belső tintával leöntve, mellette egy lombfűrész-fúró s biciklispumpa, meg egy fél kesztyű. Emellett egy összefaragott vonalzó, radír, nagy csomó gomb (kisebbe nagyobb, a-gombozáshoz), aztán a számtani feladatok füzet. A másik részen egy riasztó-pisztoly, dugóhúzó s egy öngyújtó, alatta egy latin szótár fele (másik fele az asztal alatt). Itatós, vagy 50-60 külföldi bélyeg, egy korcsolyakulcs, fél mandzsetta – ezek már a kis asztali villanylámpás körül sorakoznak rendben. Jobbra-balra könyvek. Egy-egy detektív-regény, vegyesen Mikszáthtal, Fantomassal, a legnagyobb összeviasszágban. Köztük hol itt, hol ott villan ki az algebra s a német olvasókönyv. Egy összerágott ceruzadarab s négy darab elhasznált villamosa jegy egészítik ki a tájképet. S mindezek közepén nyugodtan szundikéi Peczkai. (Huh, villant meg agyamban, ha a belseje is ilyen rendetlen ennek a fiúnak!)

Ekkorra azonban már ő is felébredt. Gépies mozdulattal kapott a képes lap után, hogy fölcserélje a francia nyelvtannal, de mikor észrevette, hogy nem a papája jött be, nagy eleganciával nyújtotta kezét:

– Ah! Te vagy! Szervusz! Szervusz! Parancsolj helyet foglalni! Parancsolj rágyújtani! Valódi finom egyiptomi – s elegáns mozdulattal húz ki a fióknak egy eldugott rejtekéből egy csomó cigarettát.

– Köszönöm, én nem dohányzóm. Neked már szabad? Honnan kaptad?

– A papától vettem... illetve kaptam... azaz került. Te még nem dohányzol? Micsoda szent vagy! Persze, ilyen a kis gyermek, még nem tesz olyat, ami «nem szabad».

Valami forrott bennem, de legyőztem indulatomat s nyugodtan feleltem:

– Az igaz, hogy amit szüleim tiltanak, nem teszem. Eddig még mindig beláttam, hogy nekik volt igazuk. De különben nemcsak azért nem dohányzom, mert nincs megengedve, de ez nekem elvem. És elveimből nem szoktam engedni.

Ezután elkezdett beszélni balatoni nyaralásáról, meg a motorbiciklijéről. Mesélt még ezután mindenféle ostobaságokat; később elkezdett malackodó vicceket mondani, bár látta, hogy nem nevetek hozzá. Mikor azonban a könyvei közül alig felöltözött színésznők fotográfiáit szedte elő s az ő hódításaival kezdett dicsekedni, felpattantam, távoztam. Végképp elöntött a régen forrongó harag s bizony nagy önuralmamba került, hogy csak ennyit mondtam neki: «De kérlek, én azt hittem, hogy emberi szórakozásra hívtál meg...»

Ezután a szomorú látogatás után ki kellett mennem a Duna-partra. Valami megmagyarázhatatlan erő hajtott ki, ki a friss levegőre, a tiszta estébe. Téli est volt, hidegen szikráztak a csillagok. Egyedül járkáltam föl-alá, nyugtalan lelkem fölemelkedett az ég felé s mintha imádkoznám, kiáltottam föl: Ó, ti csillagok! Ti tiszták vagytok! Ragyogók s mocsoktalanok! Mily sáros e föld s mily mocskosak rajta a lelkek!... és sokáig kóboroltam az örök tisztaságokba merült gondolataimmal.

Így folyt le Peczkainál az első vizitem; de egészen biztos, hogy nem lesz folytatása...»

Sárkány a sürgönydróton.

Minden erény alapja az önuralom. Mihelyt valaki ösztönös szenvedélyeinek szolgája, abban a pillanatban elveszti erkölcsi életének főbiztosítékát: a parancsolást önmaga felett. Akit az érzéki vágyak ellenállás nélkül ragadnak, dobálnak, az nemcsak nem jellemes ifjú, de nem is ember többé. Az «ember» fogalmában benne van a parancsolás, az ellenállni tudás a test jogtalan követeléseivel, féktelen kitöréseivel szemben. Megdöbbenve tapasztaljuk az életben, hogy nem csak a gyermekék – akikben utóvégre is túltengő fölényben van az érzékek hatalma –, hanem felnőtt emberek is mennyire az első pillanatok benyomása alatt cselekszenek, mily hihetetlenül gyenge az önfegyelmességük, amely rásegítené őket előbb annak megfontolására, hogy tettük helyessé, jogos-e, célszerű-e s mi lesz annak következménye. A sértett hiúság és harag, az érzékiség és gőg stb. pillanatnyi hullámai hajtják, ragadják őket oly tettekre, amelyeket elkövetésük után öt percre már igazán bánnak. A bűnök óriás nagy hányada elmaradna a világból, ha az emberek egyetlen erényt jól megtanulnának: parancsolni tudni önmaguknak.

Crates pogány bölcselőt egy ízben úgy arcul ütötte *Nicodromus* festő, hogy egész arca feldagadt. Tudod, hogy állott bosszút *Crates*? «Visszaütötte!» – gondold. Dehogy! Dagadt arcára e felírást illesztette: «*Nicodromus* tette!» A festőről az egész város látta így, mily gyöngye lélek, mily hamar elragadja az indulat.

Wer mit dem Leben spielt, kommt nie zurecht,
Wer sich nicht selbst befiehlt, bleibt immer Knecht.
(*Goethe.*)

Az egyik diákom meg másképp intézett el hasonló esetet. Véletlenül meglökte egy társát; ez sem volt rest és rögtön kiszaladt száján a fizetség: «No, hallod? Te vagy a világ legnagyobb marhája!» S tudod, mit felelt az én diákom szépen, nyugodtan? Csak ennyit: «De kérlek! Hogyan feledkezhetsz el ennyire magadról?!»

Azt mondják, hogy a mai emberek rettenetesen anyagiasságúak. Szomorú tény, bizony így van. És még ezek a sárhoz-ragadt világfelfogású emberek is mélységes hódolattal adóznak annak az embernek, akiben a szellem diadalt arat az anyag felett. Néhány évvel ezelőtt mily lelkesedéssel fogadta az egész világ a hírt, hogy *Amundsen*, a rettenthetetlen sarkutazó, sok nélkülözés után elérte a déli sarkot! És mily őszinte volt a részvétel, mikor híre jött, hogy *Shakleton* megfagyott, alig néhány mértföldnyire célja előtt stb. Mit ünnepel az emberiség ezekben a felfedezőkben? Hiszen ezek nem nyitottak új gyémántbányákat, nem

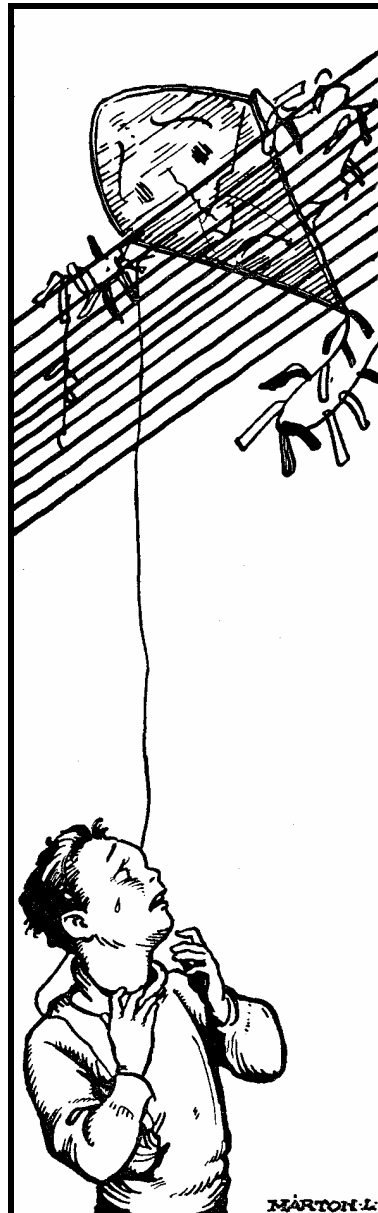
szerkésztettek új gépeket! Ünnepli bennük az emberi szeljem, a lélek diadalát a test, az anyag, a természetnek erői felett.

Olvasd csak el, mint viselkedtek Hédervári Kont és harminc társa a zsarnok előtt s végy tőlük példát, valahányszor romlott emberi természetünk jogtalan követeléseivel kell szembeszállanod:

Kezemben élet és halál
Halljátok pártütők?
Ki térdel, annak élet int!» –
De nem mozdulnak ők.

Mind hősök ők, mind férfiak,
Mind hű és hazafi,
Vérét a hős, ha halni kell,
Nem retteg ontani.

(Garay: Kont)

Keservesen síró kis fiúval találkoztam egyszer egy vidéki városka utcáján. Napokon át dolgozott egy kávas sárkányon, díszítette, ragasztgatta s mikor már fel akarta eresztetni, felakadt a sürgönydróton. A szép sárkány tehetetlenül vergődött a szélben a dróton, egyre jobban szakadt, a kis fiú meg ott siratta a sürgönypózna alatt féltő gonddal készített munkáját.

A lélek minden ifjában szállana felfelé; de – sajnos – a kétkedő ész homokzátonyain, erkölcsi szirteken, a szenvedélyek hálójában sok ifjában vergődve fogva marad. Szegény kis fiú, mint sír, mikor szépen nekiemelkedő sárkánya beléé gubancolódik a sürgönydrótba s ott ronggyá tépi magát. Vigyázz, hogy a te emelkedő lelked is fogva ne maradjon a szenvedélyek karmaiban és a rendezetlen ösztönös erők irdatlan rengetegében!

Contra torrentem!

Gondold el magadnak egy nagy háború fővezérét, amint a front mögött tervezget s dönt százvezrek sorsa felett. A főhadiszállás egyik szobájában tilos minden hangos beszéd. A vezér óriási térképek fölé hajol, amelyeken minden út, forrás, ütegállás, előőrs helye pontosan meg van jelölve. A mellékszobában hihetetlen nyüzsgésmozgás. Telefon cseng, szikratávíró jelzése bűg, autók és motorbiciklik száguldanak, jelentések jönnek-mennek, repülök hozzák a felderítés eredményeit – s a fővezérnek minderről a zsvajról nem szabad tudnia. Nyugodtan, hidegvérrel, tiszta ésszel kell gondolkoznia s parancsait megfogalmaznia. Ez a szilárd pont a forgó események áradatában: ez az önálló jellem képe.

Aki meggyőződése mellett mások gúnyjával, lármájával nem törődve rendületlenül kitart, az a jellemes ifjú. *Contra torrentem!* Szembe az árral!

Aki mindig azt kérdi: mit mondanak majd ehhez az emberek? – az még nem önálló jellem, hanem az emberfélelem rabszolgája.

Dániel tizennégy éves korában Nabukodonozor fogságába esett s a királyi udvarba került. Gondolhatod, mily szédítő pompa és csábítás övezte őt. S mi volt a jelszava? «Én pedig hűséges maradok Istenemhez és nem eszem a tiltott húsból.» Három évig tartott a kísértés és ő tisztalelkű maradt a királyi márványpalota minden kísértése között. Jellemes ifjú volt!

Olvasd csak, mit írt egy egyetemi hallgató a világháborúról: «Azt hiszem, a legrosszabb fiúk közé kerültem. Egyedül állok köztük, hasonló gondolkozása barátok nélkül... Vannak ugyan itt víg pajtások, de mindenből rosszat csinálnak. A nótákat elferdítik s olyan dolgokat szúrnak közbe, milyenekre gondolni sem szabad. Könyveket olvasnak fel hangosan, melyekben a legnagyobb disznóságok vannak részletesen leírva. És olyan dolgokat kell hallgatnom, amikről sejtelmem sem volt. A legnagyobb legény volt ezekben éppen a freiterünk, egy önkéntes, aki kevéske tudását minden rosszra felhasználta. Ha lehetett, eltűntem a szobából. De néha nem mehettem ki. És olyankor mindnyájan egy asztalnál ültünk s a freiter elkezdte malackodásait. Én mással foglaltam el magam és nem akartam odafigyelni. De akkor meg kényszerítettek. És ettől kezdve mindenki reám utazott. Minden szolgálatot nekem adtak és minden apróság miatt nekem kellett bűnhődnöm. Már majdnem panaszra mentem, mikor máshová osztottak be. Most hát ismét szabad vagyok s nem kényszerítenek, hogy komiszságokat hallgassak». – Ez aztán hősi fiú, önálló jellem! Mert az árral szembeszállani. *Contra torrentem!*

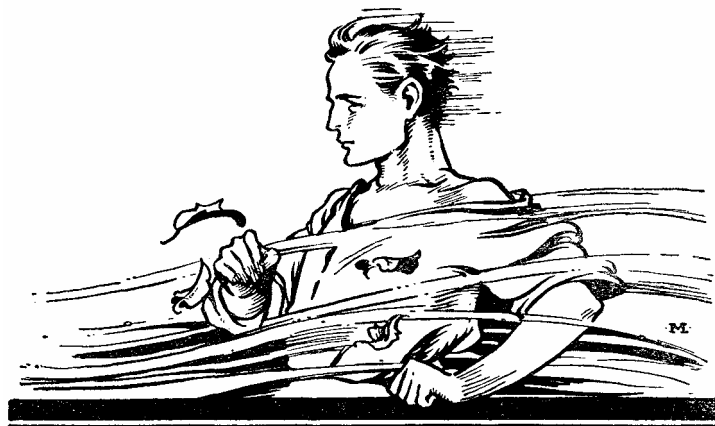
A kommunizmus alatt nem volt szabad az órák előtt imádkozni. Az egyik fővárosi iskolába bejön a «tanító elvtárs» s leülteti a fiúkat. Azok állva maradnak. «Mi az? Üljetek le!» A fiúk kórusban zúgják: «Még nem imádkoztunk». Az elvtárs szeme szikrázni kezd: «Tudjátok, hogy nem szabad imádkozni!... «Még nem imádkoztunk!» zúgják újra. Mit volt mit tenni. «Hát imádkozzatok!» – volt a felelet. Ezek is hősi fiúk voltak.

Erős akaratú ember, mint a vízesés, még a sziklák között is készít magának utat és a bátor, önálló, jellemes lelkek mint piramisok magaslanak ki a modern világ

jellemtelenségének sivár pusztaságából. Világrengető hősiesség nem jut sok embernek osztályrészül. Nagyon valószínű, hogy a te életedben sem fog ilyesmi előfordulni. De hősiek példaadás lesz életed, ha a mindennapi élet apró kötelességeit kitartó buzgósággal, hű kötelességteljesítéssel végzed.

És csak ne félj annyira a nagyhangúaktól! Ha elveid mellett bátran szót emelsz, akárhányszor látni fogod, mily ijedten hátrál meg ellenfeled. Nem vad bika ő, hogy szarvával feldöfjön; inkább egy nagy csiga, mely az első keményebb érintésre ijedten kapja vissza szarvát.

Mi felnőttek nagy örömmel látjuk, hogy a mai ifjúság jóval vallásosabb, mint volt a 20-30 év előtti. De vagy így is lesz, vagy tönkremegy az európai kultúra. Rabindranath Tagore, az indus költő európai útja alatt megállapította, hogy a kereszténynek nevezett Európa erkölcsi alatta állnak a pogány Kelet erkölcsének. A XIX. századnak lelket, eszményt, Istent s túlvilági rendeltetést tagadó materialista szelleme lejtőre taszította az egész nyugati kultúrát és nincs hatalom, mely bukását visszatarthatná, csak az eszményi célokért ismét lelkesedni tudó, következetesen vallásos ifjúság. *Következetesen vallásos ifjúság!* Azaz olyan, amelyik nemcsak az anyakönyvi bejegyzés szerint katolikus, hanem mer az lenni életében is. Minden tetteiben, minden szavában, gondolatában a legvégső hajszálig le meri vonni a következményeit ennek a főséges gondolatnak: *Én katolikus ifjú vagyok!* Ha az vagyok, akkor következetesen aszerint is élek, most diákéletemben, és később életpályámon. De mindig és mindenben vallásos meggyőződésemmel híven!

Párbaj.

De kérlek, vigyázz, kivel van dolgod! Most már hat perce én is párbajképes vagyok...» – vágta ki nagyhangon egy különben jóindulatú ifjú, amikor az érettségi eredmények kihirdetése után a lépcsőn lejövet valamelyik társa meglökte.

Egész komolyan mondta szegény és meg volt győződve, hogy most nagy dolgot cselekedett. Pedig dehogy! Csak ő is egyike volt azoknak, akik nem mernek az árral szemben úszni. Ebben a komolyságban benne volt mindaz a ferde felfogás és elmaradt gondolkodás, amellyel a mai társadalom a becsület fogalmát tévesen megvédeni igyekszik. Nem lesz fölösleges, ha erről is olvasol itt néhány gondolatot. Hiszen legjobb ifjaink ajkáról hallja néha az ember: «Igaz, a párbaj ostobaság. Régi múltból reánk maradt primitív igazságszolgáltatási mód. De hiába. Vannak esetek, amelyekben elkerülni nem lehet. Vannak esetek, amikor másképp nem tudok magamnak elégtételt szerezni».

Nos igaz, elégtételt. A párbaj célja lenne az elégtételszerzés. De aki hazudott, aki csalt, más becsületében gázolt s ezt én neki szemébe mondtam, hát mi jöhet az elégtételt

magának? Javuljon meg, bánja meg eddigi vétkeit; ez számára a becsület-visszaszerzés egyetlen módja. Hát ha kardot vagy pisztolyt fog az a gazember, ezzel már bebizonyította, hogy ő becsületes? Csak azt bizonyította, hogy életét könnyelműen tudja veszélyeztetni. Minden betörő, gyilkos, kötéltesztelő s állatszélidítő nem ugyanezt teszi-e?

Gondolkozzál csak higgadtan a dolgon s be fogod látni, hogy a párbaj *teljesen alkalmatlan eszköz* az elégtételre. A párbajban három eset fordulhat elő: Mindketten megsebesülnek, – hát most ki kapott elégtételt? Megsebesül az ártatlan, a sértett fél, – hol itt az elégtétel? S végül az is lehetséges, hogy valóban a sértegető kap ki, vagy mondjuk: bele is hal a kapott sebébe. Mi lesz most? A mai kor oly nagy hangon szavalja, hogy a törvény előtt mindnyájan egyenlők vagyunk. Erre büszkén gondolunk és ez szépen is hangzik. De íme! Ha két parasztlegény boros fővel összekap a kocsmában s megbicskázzák egymást, jó pár hónapi áristomot szabnak ki rájuk azért a jórészt beszámíthatatlan tettükért. És ugyanakkor, ha napokig tartó trenírozás és készülődés után két «úr» párbajban hidegvérrel, tudatosan, vezényszóra s művészi technikával összevagdossa egymást, ezért három napi kényelmes fogház jár. Hol itt a XX. század «egyenlősége»? Nem gondolod, mennyire sérti ez a legprimitívebb jogérzéklet is? Az egész világon visszhangzik a panasz: a népből kiveszett a törvények tisztelete! Hogyan is élne az az alsóbb rétegekben, mikor a felsőbbek közt annak brutális megsértése is büntetlenül marad. Szeretném, fiam, hogy ha felnővekszel, te merj majd szembenézni a párbajáradattal. Mert a jellemesség fogalma a párbajozást egyáltalában nem követeli meg.

Jól tudom, hogy sok komoly gondolkozása férfiú van, aki vallásos meggyőződése és józan gondolkozása következtében elítéli a párbajt, aki azonban bizonyos helyzetekben – mint mondja – «a társadalmi kényszer hatása alatt» nem mer kitérni a párbaj elől. Pedig teljesen helytelenül cselekszik.

A becsület az ember erkölcsi kifogástalanságában áll; a becsületét tehát mindenki csak maga teheti tönkre jellemtelén tetteivel. Az már teljesen pogány felfogás, hogy kívülről jövő sértés, gyalázás megfosztja a sértettet becsületétől. A nemes rómaiak nem párbajoztak, hanem bírósághoz fordultak s mégsem voltak gyávák!

«A becsület és a bátorság a lélek nemes erénye, amelyet fegyverrel nem lehet megszerezni s a becstelenség vagy gyávaság a lélek foltja, amelyet vérrel nem lehet lemosni!» (Csernoch János.)

Elismerem, még erősen él és szedi áldozatait köztünk az az ostoba társadalmi felfogás, mely a sértéseket nem a törvény útján, hanem a párbaj nagyon is elégtelen eszközével akarja megtorolni. Azt is tudom, hogy egyesek könnyelmű ítélete esetleg ma még gyávának bélyegzi azt, aki nem hódol be ennek a maradi szokásnak; de annál inkább szükségünk van bátor férfiakra, akiknek egyéni élete imponálóan jellemes legyen, s akik bátran szakítani mernek ezzel az ősi gondolkozással. Én magam is ismerek nagynevű társadalmi és politikai egyéneket, akiket tevékenységük az élet legexponáltabb helyére állít, s akiket mindenütt a legnagyobb tisztelet övez annak ellenére is, hogy nyíltan hirdetik, hogy vallásos meggyőződésük miatt soha párbajozni nem fognak. Persze a maguk részére is a legszigorúbb szabálynak tartják, hogy *ők se sértsenek senkit*. Mert folyton sértegetni s az elégtételadás alól aztán kibújni, nem kereszténység, hanem gyávaság s jellemtelenség. Ha pedig hirtelenséged mégis elragadt – hiszen emberek vagyunk –, hidd el: sokkal nagyobb lelki erő kell ahhoz, hogy a sértésért bocsánatot kérjünk s az elkövetett igazságtalanság után hibáinkat beismerjük, mint a sem hogy párbajozzunk.

A párbaj durva korokból ránk maradt önségély, amikor a jogot s igazságot mindenkinek magának kellett még kiverkednie. Művelt világban azonban saját magának igazságot senki sem szolgáltathat. Dolgozzál hát te is saját példádval majd azon, hogy ez a kolonc éppúgy eltűnjék közülünk, mint eltűnt pl. az azelőtt szintén elismert és befogadott vérbosszú

gondolata. A bátor ifjúhoz egyáltalán nem méltó, hogy egy társadalmi réteg barbár terrorizmusa miatt erőszakkal nyomja el magában nemesebb elveit.

Nemrégiben hallottam egy ifjúról, aki az érettségi után párbajt vívott egy másikkal; még a VI. osztályban vesztek össze s *éveken át táplálták a bosszút magukban*, míg eljött a nagy nap, vágyaik netovábbja, amikor «párbajképesekké lettek». Istenem! Hát ilyen hődült, zöld gyerekek kerülnek ki az «érettségi» vízsga alól?

Igen, a magyar ifjú áldozza fel szívesen vérért s életét az igazságért, hazájáért, vallásáért, ideális eszméért – de ostoba közvéleményért soha! A párbaj bűn az Isten ellen, bűn önmagad s felebarátod ellen, és óriási ostobaság.

Látod, a katolikus vallás mily nagyszerű bátorságról tesz tanúságot, mikor évszázadok óta harcol ez ellen az ostobaság ellen, a párbajozót és segédeit az egyházból kizárja, szembelyezkedik az egész közfelfogással s nem fog addig engedni, míg az emberek jobb nézetre nem jutnak. Ma mosolygunk a középkori embereken, akik boszorkányokat égettek el. A jövő embere pedig azt nem fogja megérteni, hogy volt kor, amelyben az emberek karddal vagdosták egymást s ezzel «mentették meg a becsületet».

A főkérdés azonban most már az: Mit tehetnél a párbaj ellen? Teljesen kiirtani? – ehhez kevés vagy. De azért sokat dolgozhatsz e téren is. Tiszteld a mások becsületét s nem kell majd párbajoznod. Az az ifjú, aki nem szokta meg, hogy szavaival és viselkedésével megadja mindenkinek a köteles tiszteletet, persze könnyen kerül a párbajpisztoly csöve elé. Ne engedd, hogy jelenlétedben másokat rágalmazzanak s megakadályoztál sok párbajt. Ha ismerősöd összekülönbözött valakivel, simítsd el az ügyet párbaj nélkül. (A legtöbb párbaj okai a segédek.) Amikor meg szóba kerül a párbaj, ne rejtse el meggyőződésedet, hogy te azt egyáltalán nem tartod a becsület védelmezésére alkalmas eszköznek s arról sem vagy meggyőződve, hogy a karddal összevagdalt arc biztosan becsületes lelket takar. Nem az a hős, aki párbajban győz s nem is az a legnagyobb hős, aki az ellenséget legyőzi, hanem, aki önmagát is képes legyőzni.

Egy sírkövön e pár szó áll: *Victor hostium et sui*. Négy szó – mérhetetlen dicséret! «Legyőzte az ellenséget, de önmagát is.» AZ elsőt sokan meg tudják tenni, az utóbbit oly kevesen!

«Victor hostium et sui.»

Alig van nehezebb feladat, mint egy 14-16 éves tüzes ifjúval, akinek minden idegszála egy-egy villamosvezeték, akinek nem is vér kering ereiben, hanem megolvadt tüzes láva, egy ilyen fiúval kellően megértetni az önuralom, a nyugodtság, a türelem magasztosságát.

Ha elgáncsol a barátom, hogy én azt dühös arccal vissza ne bokszoljam; ha kikezd velem valaki, hogy én azt kupán ne vágjam; ha csúfolni kezd, hogy annak én is meg ne mondjam a magamét: hát ezt megtenni nagyon nehéz. Hát aztán még azt is elhinni, hogy ez nemcsak nem gyávaság, nemcsak nem félénkség, hanem a férfias akarat erőnek legszebb kivirágzása! Pedig így van! Ebben az értelemben is igaza van Goethe híres szavainak:

In der Beschränkung zeigt sich erst der Meister,
Und das Gesetz nur kann uns Freiheit geben.

Az önuralom nem akaratnélküli hallgatás, nem tétlen rezignáció, hanem a fegyelmezett akaratnak megnyilvánulása, mely minden helyzetben úr marad s mely a kiejtett szó jelentőségét előre mérlegelni tudja.

Az önuralom azért ellenszenves az ifjak előtt, mert jelentését tévesen magyarázzák. Az önuralom nem jelenti korántsem, hogy minden támadást birka bárgyúsággal túrjunk és szó nélkül hagyjuk a sértéseket. Dehogy! Akinek összeszedett akaratereje van, az is megfelelhet a

támadásra, de nem alacsonyítja le magát heves kitörésekkel, szidással, verekedéssel támadójának alantas lelki állapotához, hanem méltóságos modorával s megfontoltan alkalmazott szavával éppen a legérzékenyebb ponton sújt a támadóra. Akinek önuralma nincs, olyan, mint aki járni nem tud; alig áll a lábán s lépten-nyomon belebotlik az emberekbe, önuralom nélkül nem lehetsz jellemes ifjú.

Gyönyörű példát adott a férfias önuralomra az Úr Jézus, mikor elítéltetése alatt egy katona arcul ütötte. Ugye, az Úr halállal büntethette volna az istengyalázót! És mit tett? Bámulatos higgadtsággal mondta: «Ha rosszul szóltam, tégy bizonyosságot a rosszról, ha pedig jól, miért ütsz engem?» (Jn 18,23.)

Vártorony vagy szélkakas?

Középkori városokban gyakran látni várromokat vagy ősi kastélyokat. Ha az egész épület rom is már, tornya legtovább dacol a mindent kikezdő idő ereével. Mikor ezek a százados tornyok belenéznek rendíthetetlen sziklanézésükkel az alattuk forgó új élet kavargásába, úgy állnak ott a nagy forgatagban, mintha a jellem megtestesülései volnának: alattuk minden változik, hajlong, alkalmazkodik, árul, vesz-elad, de jómaguk nem engednek elveikből senki emberfiának.

Az erős jellemnek, a kötelességét teljesítő férfiúnak jelképe ez a régi torony. Amint valaha ez a torony volt a legerősebb védelme a kastély lakóinak, most is a jellemes férfiú legerősebb oszlopa az emberi társadalomnak. Ahová hivatásod állított, ott légy *egész* ember, azt a helyet el ne hagyd! – hirdetik az évszázados torony néma kövei. Lásd, én nem épültem egy nap alatt; mennyi apró téglából állítottak össze és mennyi fáradozással, mennyi jóakarattal, mennyi izzadsággal, – de most aztán, itt állok már évszázadok óta!

Fiam, ugye, mily könnyen lankadsz el jóakaratedben! Hányszor lendülsz neki fiatalos tűzzel, hogy: de most aztán a jellem útján járok, ezentúl dolgozni fogok jellemem tudatos kialakításán; de ugye, pár óra, pár nap és ellobban a lelkesedés lángja, lelohad a tűz és te – maradtál a régi. A vártornyot évekig, talán évtizedekig építették és te egy nap alatt akarsz «jellem»-mé lenni? Pedig gondold csak meg, hogy a bűn útja eleinte kellemes ugyan és csaloa virágokkal van telehintve; – de a végén irtózatos a kijózanodás; az erényt követni pedig kezdetben nehéz, de lépésről-lépésre könnyebb s a végén ott várja nyugodt lelkiismeret békéje.

Ahogy a vártornyot nézem, íme, valami ugyancsak illeg-billeg a tetején! Ide forog – oda forog, aha, ez a szélkakas! Nincs szilárd iránya, nincs megbízható alapja, szinte azt mondanám: nincsenek elvei, nincs jelleme. Ha volna, hát akkor ugyan hiába duruzsolna fülébe a szél! Elveket feladni, meggyőződésből engedni azért, mert így kényelmesebb, mert így nagyobb karriert csinállok, mert az egész világon erre fúj a szél, – ez a szélkakasok természete. De mondd csak: férfi-e az, akit tetteiben, elveiben, meggyőződésében külső körülmények, emberi vélemények vezetnek?

Pedig, ugye, hány fiút ismersz ilyet te is? Ezek azok, akik nem a saját lábukon járnak, akik még szellemi kiskorúak, akik mindenben csak azt nézik, vajon mit szól hozzá a szórna szedjük.

Lelkiismerete megszólal: Te, ezt a könyvet ne olvasd el; hallottad, hogy erkölcstelen piszokkal van tele és minek rántanád tiszta lelked hófehér ruháját bűzös pocsolyába! No jó, nem is olvasom. De akkor jön a barátja: Ó, te félszent, hát gyermek vagy még! – Mit? Én gyermek?! – és olvassa a könyvet. Elolvassa s közben sárba tapossa fehér lelkét.

Megszólal a lelkiismerete: Ne menj ebbe a szindarabba, moziba, hagyd el ezt a rossz társaságot! – Igen ám, de a «többi» is megy; a «többi» is így szórakozik. Hát csak én legyek kivétel?

Igen, igen – ez a szélkakasok gondolkozás- és cselekvésmódja.

Nos, gondolkozzál rajta, mi akarsz lenni: vártorony, vagy szélkakas? A gyáva emberfélelem rabja, vagy lelkiismereted rabja?

A lelkiismeret rabja.

A lelkiismeret rabja! Ejha, micsoda pompás detektívregény címe ez! – gondolod. Pedig tévedsz. A legszebb kitüntetés, amit egy ifjúnak adhatnak az, ha elmondhatjuk róla: *Ura akaratának, rabja lelkiismeretének*. Törhetetlenül hűnek és következetesnek lenni mindenhez, amit lelkiismereted parancsol – ha erre képes vagy, jellemes ifjú vagy.

A szekéren van egy apró kis szög, alig venni észre. A tengelyszög. Ha ez kiesik, egy darabig csak megy a kocsi, de aztán kidől a kerék s felfordul a szekér.

A jellem útján is találhatsz ilyen látszólag jelentéktelen kis eszközt. Ez a feltétlen ragaszkodás lelkiismereted szavához. Légy tehát engedelmes szolgája, kezes báránya lelkiismeretenednek.

Két ellenség is küzd lelkiismereted ellen. Először is ellene beszél körülte az egész világ; aztán meg ellene csábítanak rendezetlen hajlamaid, ébredező ösztöneid.

Néha vannak annyira lelkes pillanataid, hogy a földet szinte elhagyod s a tiszta magasban szárnyalsz. Fölteszed, hogy lelkiismereted szavát mindig követni fogod. Soha el nem térsz a becsület útjáról. Soha nem beszélsz, gondolsz, teszel olyasmit, ami bűn volna. Oly boldognak érzed magadat ilyenkor! Oly jónak, oly könnyűnek. De azután mit látsz a következő pillanatban? Hogy az Isten törvényeit ez a pajtásod sem tartja meg, az sem. Ebben a könyvben, abban a színdarabban, amabban a mozi-darabban folyton a te nemes elveidet gúnyolják. És most jön reád a nehéz próba! Ha az egész világ rossz is, tudsz-e te mégis jónak maradni? Ha az egész iskola jellemtelen fiúkból állana is, tudsz-e te mégis hűséges maradni nemes eszményeidhez? Ha mindenki hazudik, de te soha! Ha vasárnapi miséjüket elbliccelik a fiúk, de te soha! Ha piszokban kotorásznak nyelvükkel, de te soha!

Jön azután a másik próba is. Nemcsak kívül vannak állhatatosságod ellenségei, hanem belül, önmagádban is.

A lelkiismeretet Isten szavának nevezik és joggal. Ki nem hallotta már bensőjében annak szavát? Mikor a fiú verekedni akart, figyelmeztető hang szólalt meg benne, mintha valaki kis csengőharangot húzott volna: «Ne tedd! Ne tedd!» Mikor hozzányúlt a más dolgához, újra szólt a csengő. És mikor komolyabb bűnkísértés csalogatta, mintha hárman is húzták volna lelkében a vész-jelző harangot, úgy sikoltozott lelkiismerete: «Ne tedd! Ne tedd!»

Ismételten kérlek, fiam, szoktasd hozzá magad ifjú korodban, hogy *lelkiismereted szavára feltétlenül hallgass*. Most dől el, hogy később is lelkiismeretes férfiú leszel-e. Pedig a lelkiismeretes ember olyan értéke a társadalomnak, mint egy oszlop, melyen az egész épület nyugszik.

Des Mannes Wort ein guter Hort,
Des Mannes Tat ein besserer Rat,
Der beste Hort und Rat
Ein Mann von Wort und Tat.

(Rückert.)

Aki lelkiismeretének rabja, az az Isten rabja s Isten rabjának lenni a legnagyobb szabadság. Nem ismerek nagyobb dicséretet, mint amit egy korán elhunyt angol képviselőre mondtak: «Egész lényére a tízparancsolat van rányomva».

Senkitől ne félj, csak lelkiismeretedtől! Nem jellemes dolog emberi tekintetek, emberi megszólás vagy kigúnyoltatás félelme miatt elhagyni bármit is, amit lelkiismereted helyesel vagy előír. Az a fiú, aki nem mer imádkozni, vagy a templomban térdet hajtani, mert «mások is látják», szintén rab – de nem a lelkiismeret rabja, hanem a gyáva emberfélelemé.

Mennyire igaza van Huxleynek, mikor így ír: «Az igazi férfiasság erős akaratot jelent, melyet gyengéd lelkiismeret irányít».

Aki minden tettében félve lesi, hogy mit szól hozzá a másik, annak akarata nincs s jelleme még éretlen. S aki tettében szívét követi, de észére nem hallgat, aki kellemes vágyait előbbre helyezi a talán szigorúbb kötelességénél, az nem erős jellem.

Nicht dein Herz nach seinem Wunsch,
Nach der Pflicht frag' dein Gewissen!

(F. W. Weber.)

A perzsa királyok úgy akartak jó alvást biztosítani maguknak, hogy fejpárnájukba 50.000 arany talentumot (óriási összeg) tettek. *Kaligula* császár nem érte be az éjjeli őrséggel, hanem vadállatokkal is őriztette nyugalmát, hogy senki ne juthasson hozzá. *Artemon* nagy pajzsot

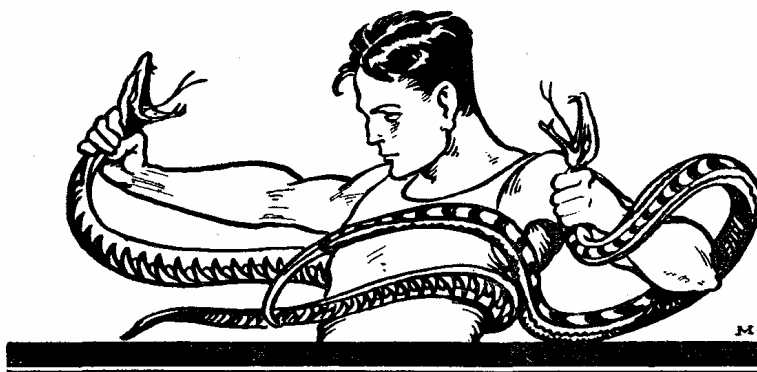
tett a feje fölé, hogy ha éjjel leszakad a mennyezet, agyon ne üsse. Mind hiába! A legjobb altatószer a nyugodt lelkiismeret. *Ein gutes Gewissen ist ein sanftes Ruhekissen.*

Légy ura akaratodnak s rabja lelkiismeretenednek!

Veronai Péter vértanút hite miatt törrel kivégezték. Az első szúrások után bátran felkiáltott: «Credo! Hiszek!» Mikor már vérében fetrengve szólni többé nem tudott, ujját bemártotta saját vérébe s úgy írta a földre: «Credo!» Jellemes férfiú volt, mert rabja volt lelkiismeretének.

II. fejezet – jellemképzés akadályai.

A jellemünk képzésének útjában sok akadály áll, bizony akárhány fiú meg is botlik bennük s jelleme tönkre megy.

Egyik akadály a jellem fejlődésének – mint előbb már olvashattad is – az örökös aggodás, hogy hát jó, nekem ebben a kérdésben ugyan ez a komoly elvem van, de ha azt követem, mit szólnak hozzá az emberek? Aki mindig az emberek tetszését, kegyét hajszolja s kész azért elveit is megtagadni, abból persze hogy nem lehet szilárd jellem soha. A jellemes ifjú sohasem törődik azzal, hogy mit mondanák tetteihez az emberek, hanem hogy mit szól hozzá a lelkiismerete. Mily siralmas látvány pl. mikor ifjak «a társaság kedvéért» (helyesebben emberfélelemből) oly beszédes két folytatnak, oly cselekedetekbe keverednek, aminőktől becsületes lelkük mindig ijedten fordul el, mikor magukban vannak s nem állnak az emberfélelem hatása alatt!

Másik akadály a jellemnek a saját bensőnkben dúló rendezetlen erők, amelyek dzsungelében amíg rendet nem teremtünk, addig jellemről szó sem lehet. Minden fiú lelkében van egy-két nagyobb szenvedély, uralkodó hiba: ezt felismerni s erre rávetni magadat, – ez a biztos útja a jellemképzésnek. Ne mindenféle apró hibák kiirtásával bíbelődjél tehát. Szorítsd torkon a legnagyobbat, a többivel már könnyen elbánsz. Egyik fiúban pl. legnagyobb baj a kényelmesség, mely minden munkától ijedve húzódik, a másokban az örökös nyalakodás, a harmadikban a folytonos fecsegés, a negyedikben a hirtelen harag, vagy a túlzott önérzet, a makacskodás stb. Ezek mindmegannyi lázadó lelked birodalmában s bizony rosszul jársz később, ha idejében láncra nem vered azokat.

A jellemképzésnek tulajdonképpen legveszedelmesebb akadály az, hogy lassan halad előre. Az önnevelés munkája hosszú évek s évtizedek türelemjátéka.

Tanultál-e már valamit a kristályosodás törvényéről? Ha igen, akkor tudod, hogy ha egy telített oldatba, amelyben többféle anyag van feloldva s amelyben a molekulák összevissza vegyültek, beleállítunk egy picinyke kristályt, abból valami titokzatos vonzóerő árad szét s az oldatból lassan-lassan magára húzza mindazokat a molekulákat, amelyek a kristállyal hasonló természetűek. A kristály egyre nagyobbodik s ha hónapokon át nem zavarja semmi ezt a lassú kristályosodási folyamatot, gyönyörű szép kristály alakul ki a beállított kis darabkából. De csak ha nyugodtan történt a kristályosodás! Ha zavarjuk a folyamatot, bizony torzkristályok kerülnek elő.

Éppígy történik a lelkek kristályosodása is. Ha mindig nemes, fönséges, eszményi gondolatokat állítasz öntudatodba, ezek – mintegy szellemi vegyrokonság alapján – folyton hasonló újabb gondolatokat váltanak ki lelked mélyéből és ha ifjúságod évtizedén át így tart ez az állapot benned, oly tekintélyes kristállyá nőnek benned a jó törekvések, hogy az aztán megakadályoz minden vele nem egyező gondolatot, vagy ezeknek fölénybe jutását.

Az emberi lélek «telített oldatában» azonban az erkölcsi gonoszság molekulái is bőven kavarnak. Van ifjú, aki fiatal éveiben folytonos erkölcsi bukásokkal zavarja lelke

jóságának nyugodt kristályosodását. Az erkölcsi bukások persze a gonosz molekuláit vonzzák s azért az ilyen fiúkból torzs lelkek, elferdült kristályok lesznek.

Forgatag-falevelek.

Nagy akadály a jellemképzésnek a mai kor sietős élete, örült rohanása s ezernyi-ezer kavargó benyomása is, amelyek korántsem kedveznek a jellem nyugodt kialakulásának. Boldog az az ifjú, aki ma is minél több időt tud szentelni lelki fejlődése irányításának, aki időt tud szakis tani minden nap esti imájából, hogy pár pillanatra leszálljon lelke mélyébe ellenőrizni, nem rakódtak-e ma hívatlan molekulák, a bűn szemcséi (vagy néha éppen kavicsai, sziklái) féltve őrzött kristályos lelkére. Aki csak napról-napra felületesen, gondtalanul, törődés nélkül úszik az árral, soha önmagát ismerni nem fogja. Mily szánandó állapot: akárhány mai diák ismeri Alaska vidékét és hibátlanul elmondja a Jancsekiang mellékfolyóit, de nem ismeri *saját lelkét!* Mert ha ismerné, meg kellene borzadnia a hínárok s folyondárok életet elszívó rengetegétől, amelyeknek őserdei bozótjában oly buján tanyáznak fékezetlen szenvedélyeinek vértívó – sőt fiatal életet pusztító – fenevadjai.

Ezek az ifjak felnőtt korukban sem lesznek önállókká, hanem alantas anyagi érdekek, emberi szempontok s szenvedélyeik hulláma úgy fogja őket a jellemtelenség szirtjeihez paskolni, mint ahogy a metsző novemberi szél ezrével kavarja az élettelen sápadt hulló faleveleket. Forgatagfalevelek – falevél-lelkek!

Ezek az ifjak felnőtt korukban is olyanok lesznek, mint rohanó folyamba dobott fadarabok, amelyeket elragad a víz sodra, anélkül, hogy tudnák, miért s hová. Lesznek, mint birkák, amelyek százával rohannak a vezérürü után, anélkül, hogy rágondolnának, hogy miért s hová. Lesznek, mint szélkakas a torony tetején, forognak ide s oda, s nem is tudják, milyen szelek forgatják őket. Forgatag-falevelek – falevéllelkek!

A vaskereszt.

Maroknyi német csapatot a világháborúban nagyorosz tömeg kerített körül és egy kis kunyhóba szorított. A harc kimenetele nem lehetett kétséges. Az oroszok vezére megadásra szólította fel a németeket, – a kunyhóból elkeseredett tüzelés volt a válasz. Erre az oroszok is minden oldalról gyilkos tüzelést kezdtek és folyt a kunyhó lövetése egész addig, míg a németek fegyverei egyre halkabbá váltak s egyszer végképp elhallgattak: ellőtték utolsó golyójukat is. Az oroszok megrohanják a dűledező viskót. Megdőbbsenve állnak a szemük elé táruló látványtól. A földön szanaszét heverő halott németek közt vérében még vonaglik parancsnokuk, Griesheim hadnagy. Az oroszok nem ellenségek többé, hanem résztvevő bajtársak. Vezetőjük részvétellel kérde a hadnagyot: «Láttátok, mily túlerővel vagyunk. Miért nem adtátok meg magatokat?» A hadnagy nagy erőfeszítéssel felül a földön s rámutatva mellére, így felel: «Akin ez a kitüntetés van, az nálunk nem adja meg magát». Mellén a vaskereszt lógott ...

Édes fiam, mikor majd akadályokkal küszködsz a jellem útján, gondold te is arra a keresztre, amelyet kereszteleseidkor lelkedre csókolt az Ú és mondd el gyakran:

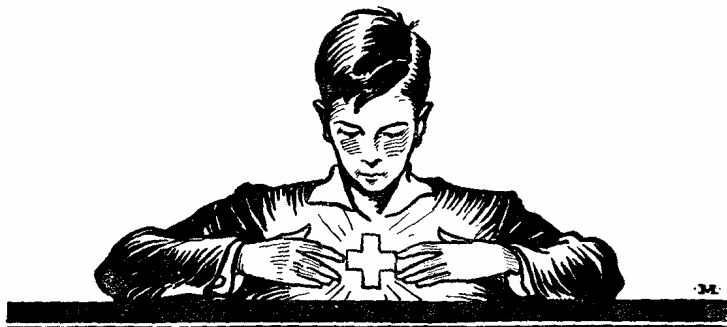
Mag schimmern die Welt, mag locken die Lust,
Und schmeicheln und singen und scherzen,
Wir tragen das siegende Kreuz auf der Brust
Und die Glut des Kreuzes im Herzen.

(Eichert)

Bogáncs a vetésben.

Nézzétek csak meg májusban a búzaföldet! A frissen zsendülő vetésben itt is, ott is kóró, konkoly, gizgaz üti fel fejét. Most még nem veszedelmes, egész ártatlannak látszó, jelentéktelen hajtás, de minél inkább növekszik, annál tüskésebbé, durvábbá válik.

Fiam, te is az élet májusában állasz s a te lelked veteményes kertjében is észreveheted a bogáncs sarjadását. Neveletlenséged, makacskodásod kis gyermek korodban még nem volt oly veszedelmes, de amint növekszel, egyre jobban tüskéседik, durvul benned minden hibád, hacsak föl nem veszed ellene az önnevelés nemes harcát.

Mi lesz abból a fiúból, aki nem veszi fel ezt a küzdelmet s nem törődik lelkével? Mi lesz abból, akinek csak lába nyúlik évről-évre, csak tüdeje tágul, csak teste nő, de lelkének fejlődésével mitsem törődik? Hogy mi lesz belőle? Hát a giz-gaz, a bogáncs, a kóró, a vacak nagy lendülettel fejlődik benne (hiszen tudod, hogy annak nemcsak hogy ápolás nem kell, hanem különös előszeretettel éppen az elhanyagolt földben tenyészik); ellenben a régi, nemes vetés elsorvad, elfojtja a buján tenyésző szemét. Ez a fiú aztán, ha otthon valamit parancsolnak neki, csúf grimaszokkal válaszol. Kérdeznek tőle valamit s csak dühösen vállát rángatja. Nem tetszik neki valami s ágyúörgéssel csapja be az ajtót. Elszakad a cipőzsinórja s nagyot káromkodik. Játék közben valaki véletlenül neki ütődik s azonnal kiadja a pofont érte. Ha gyöngébbel találkozik, örömmel beleköt... szóval «kiállhatatlan kamasz» lesz belőle. Szegény! Ép annyi erővel válhatott volna jellemes, ideális ifjúvá is, ha ahelyett, hogy magára hagyta volna lelke fejlődését, idejekorán megkezdte a bogáncsirtást lelke fiatal vetésében.

Vigyázz fiam! A bogáncs minden lélekben ott van. A tiedben is! De az okos fiú nem engedí erőre kapni s megerősödni, hanem folytonos résen állással s küzdelemmel kigyomlálja magából.

Ezt az örökös küzdelmet nevezzük az önnevelés harcának.

A lélek harca.

A lélekben tehát örökös küzdelem dúl a jó és rossz között. Bizonyos korban (a fejlődő évek korában) ez a küzdelem különösen erős, később lankad ugyan, de soha nem mondhatjuk el megnyugvással, hogy most már végképp véget ért.

Ki küszködik bennünk és ki ellen?

Alig lettél fiam 5-6 éves, már érezted az ellenség első jelentkezését. Érezted, hogy valami lakik benned, ami a rossz felé vinne. Valami ólomsúly, amely a mélység felé húz – az erkölcsi rossz feneketlen mélye felé. Valami szörnyű örökség, amit hitünk az eredeti bűn következményei közé számít és így nevez: rosszra való hajlam.

Ezt – fiam – nagyon hasznos tudni neked. Tudni, hogy természeténél fogva az ember inkább rosszra hajlik, mint a jóra. De hiszen ezt te is tapasztaltad már százszor is. Mennyi

akadály tornyosul lelkünk ideális kialakításának útjában! Ismerjük azokat a főszegek eszményeket, amelyeket az Úr Jézus tűzött az emberi élet elé, tehát az én életem elé is; lelkesedünk az ő magasztos tanításai iránt, szeretnénk azok szerint élni... De jaj!... ugyanakkor valami tragikus megosztottságot is veszek észre. A jó tetszenék, de a bűn meg inkább csalogat. Az eszményi élet vonz felfelé, a bűn meg húz lefelé. Szeretnék magasan szárnyalni az ideális élet *hótiszta* csúcsaira, de a bűnkísértés máris ólomsúllyal nyomakodik reám. Mondd, fiam, nem érezted még soha magadban ezt a nagy mérkőzést, birkózást, dúló csatát, amelyet egy kis elemista egyszer a maga naiv nyelvén így fejezett ki: «Miért van az, kérem, hogy rossznak lenni olyan jó és jónak lenni olyan rossz?»

És látod, fiam, aki itt győz, az a hős fiú.

Hát vannak nem hős fiúk is? Jaj – vannak! De még mennyien! Megy az utcán egy diák és a másik elkezd csipkedni... ökölbe a kéz, verekedni kezd – ez nem hős; csak aki le tudja fékezni természetét, rossz hajlamát, az a hős. Az a hős, aki mikor az utcán pl. szemébe ötlík valami piszkos plakát, vagy erkölcstelen kép a kirakatban, hát abban a pillanatban elfordul tőle. Ha valakit megsértettél, tudsz-e rögtön bocsánatot kérni tőle? – ez sokszor hősiesség! Bármint kísért a bűn, tudsz-e kitartani a becsület mellett? – ez hősiesség!

És áldozatok nélkül?

Hát igaz, mindez szép dolog! Jellemesnek lenni! – no, az én is akarok! Ideális életű lenni! – no, erre én is törekszem. De, hát nem lehetne erre könnyebb utat találni? Igazán csak ez az egy útja van a jellemnek? Valahogy olcsóbban, áldozatok nélkül nem lehetne-e azt megszerezni?

Bizony, itt nem lehet alkudni. «Ha valaki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye fel keresztjét és kövessen engem», így szól Krisztus Urunk. Aki az Úrral akar lenni az ő mennyei országában, annak nem szabad Őt elhagynia a köves keresztúton sem. De ugyan mondd csak, fiam, mit adnak ma a világon «ingyen?!» Semmit, de semmit. Nézd csak, mint törík magukat az emberek, mint dolgoznak éjt-nappallá téve földi múlandóságokért. Hát akkor éppen nagy kincsedet, jellemedet akarnád «ingyen», munka nélkül megszerezni?

«Mily jó is neked!» – sóhajt fel egyik-másik ifjú, mikor barátját a mulatozás örömeiben látja. Mily jó is könnyelműnek lenni! Mennyi öröme is lehet annak a folyton hálózó, mulatozó fiúnak ...

Pedig, ha tudnád, fiam, mennyire csalódsz! Ha beláthatnál egy szívbe, mely örökké csak a földi élvezeteket hajszolja, ugyan mit látnál ott? Te azt hiszed, hogy örömet, megelégedettséget, – pedig csak ürességet meg erőltetett mosolyt. Igaza van a Szentírásnak: «A gonoszok olyanok, mint a háborgó tenger...» (Iz 57,20.) Nyugtalanul hányódik a szenvedélyek viharában s keserűen borong, ha kissé nyugton hagyta a vihar.

Olvasd csak, mi a véleménye erről egy nagynevű angol bölcseleonek, *John Stuart Mill*-nek: «Aki sohasem tagad meg magától megengedett dolgot, attól bizton nem várhatjuk, hogy minden tiltott dologról le tudjon mondani. Nem kételkedünk, hogy eljön az idő, amikor a gyermekeket s fiatalokat rendszeresen aszkézisre, az önmehtagadás gyakorlatára fogjak s miként az ókorban, arra tanítják majd, hogy kívánságaikat mehtagadják, a veszedelmekkel dacoljanak s önként fájdalmat szenvedjenek').

Ezért írja elő a katolikus vallás az önmehtagadást, az akarat gyakorlását, az aszkézist.

Aszkézis? «Brr!» – gondolod erre, mert telebeszélték a fejedet azzal, hogy az aszkézis önsanyargatást, az emberi élet örömeinek kiirtását jelenti.

Hát nézd csak! E szónak «ἀσκησις» eredeti jelentései «finom kidolgozás»; a görögök azt a készülődést, tréninget s önmehtagadó életet értették alatta, amellyel a versenyzők a mérkőzésekre készültek, hogy a testben lappangó erőket lehetőleg teljes mértékben tudják értékesíteni.

A jellem szintén küzdés, mérkőzés, verseny eredménye, önmagunk finom kidolgozása nem sikerül gyakorlat nélkül és szent vallásunk is éppen azért írja elő az önmegtagadási gyakorlatokat, hogy általuk jellemünk nevelésére segítsen minket.

Áldozatok s önmegtagadás nélkül nincs nagy földi siker sem; és te a kényelem párnáin akarnál eljutni a legnagyobb sikerhez: a nemes jellemhez?!

Ugye tudod, hogy mikor valaki versenyre készül, a tréningje két irányú. Egyrészt napról-napra gyakorolja magát, hogy csak úgy ropog minden csontja. Mondjuk: evezős versenyben fog indulni. Fölkel korán hajnalban. Kigyalogol az evezősegylet hajóházához. Beül a skifbe és evez és izzad naponkint. Feketére sülve, csűrön vizesen a veritéktől, kifáradva száll ki három óra múlva, hogy aztán másnap újra kezdje és harmadnap újra, heteken keresztül. Másrészt rendkívül mértékletesen él és megtartóztatja magát minden élvezettől. Tésztát alig mer enni, nehogy meghízzék. Dohányoznia nem szabad. Szeszest italt innia még kevésbé. Minden este pontosan korán lefeküdni stb. És mindez az önmegtagadás miatt? Egy kis ezüstéremért s az elsőség dicsőségéért. És te sokallanád a küzdést a *jellem elnyeréséért*!?

És nézd csak, van itt még egy érdekes gondolat. Az életben mindenki hoz áldozatot; csak az a különbség, hogy ki miért hozza. Láttál már pl. fősvény embert? Hogy nyomorog, hogy kuporog! Alig eszik valamit, rongyos ruhában jár, nem mer sétára menni, hogy ne kopják a cipője. Lefokozza minden kívánságát; öröm s barátok nélkül él. S mindezt miért? Hogy összekaparja vagyonát. A fősvény feláldozza egyéniségét, örömét, becsületét a pénzért, – no, ez már csak áldozat! Hát akkor magasztosabb, százszor fönségesebb célokért nem érdemes áldozatot hozni?!

Nézd a kapzsit! Mennyit lótfut, napestig törli magát, nincs percnyi nyugta. Miért? A pénzért. Nézd a hiút! Mily vakmerően kockáztatja életét is, csak neve legyen. Mennyit virraszt, ugrál, izzad a bálozó! Tudná-e csak félannyira is törni magát, hogy felebarátján segítsen?

«Minden emberben egy szent meg egy gonosztevő rejlik» – mondta egy francia szónok, *Lacordaire*. A gonosztevő magától is erőre kap benned, s nő ha nem is gondozod; de hogy a szent legyen úrrá bensődben, ahhoz bizony kitartó, kemény munkára, önmagad nevelésére van szükség.

Igen, harc nélkül nem megy a dolog. Aki szobrot készít, sokat kell lefaragnia a durva márványtömről s aki saját lelkét alakítja remekbe, annak folyton kell önmagán faragnia. Szép szobor sem készül rövid idő alatt, de még kevésbé lehet a jellemmel egykönnyen készen lenni. Oda kitartó s tervszerű munka kell! *V. Károly* jelszava legyen a tiéd is: *Plus! Ultra!* Még többet! Még tovább!

Zeuxist megkérdezték, miért dolgozza ki képeit oly nagy szorgalommal? «Mert az örökkévalóságnak dolgozom!» – felelte. Fiam, te dolgozol igazán az örökkévalóságnak, mikor lelken dolgozol. Hát sokallhatnád-e érte a munkát?

Az állatszeliidítő szerzetes.

Sok fiú szívesen megölné a sárkányt az erdőben, mint Siegfried, de saját lelkében lakozó gonosz hajlamok sárkányával nincs türelme küzdeni. Pedig mily áldott fáradság ez a munka!

Egy régi kolostor apátja megkérdezte este az egyik szerzetest: «Mi mindent dolgoztál ma?» «Ó, – felelte a barát – annyi dolgom volt ma és minden nap, hogy saját erőm elég sem lett volna, ha Isten kegyelme nem segít. Minden nap két sólymot kell szeliidítenem, két szarvast visszatartanom, két karvalyt kényszerítenem, egy férget legyőznöm, egy medvét megfékezni s egy beteget ápolnom.» «De miket beszélsz? – nevetett az apát. Hiszen ilyen munka nincs az egész kolostorban!» «Pedig mégis így van – felelte a szerzetes. A két sólyom a két szemem, amelyekre mindig vigyáznom kell, hogy bűnös dolgot ne nézzek. A két szarvas a két lábam: őriznem kell azokat, hogy bűnbe ne vigyenek. A két karvaly a két

kezem: munkára kell kényszerítenem s jótetre. A fereg a nyelvem: féken kell tartanom, hogy hiába és bűnösen ne fecsegen. A medve a szívem: önszeretet s hiúság ellen folyton harcolnom kell. És beteg az egész testem, melyet óvnom kell, hogy az érzékiség le ne győzze.»

A rendezetlen ösztönök ellen folytatott küzdelmünk ilyen szelídítő munka és neked is, fiam, és mindenkinek, aki jellemessé akar fejlődni, napról-napra el kell végeznie ezt a feladatot.

A jellemével törődő ifjú soha nem fogja hibáit azzal menteni, hogy «hiába, már én nekem ilyen a természetem, én már így születtem», hanem szakadatlanul dolgozni fog lelkének tökéletesítésén. Mondd hát el gyakran magadnak: Ha vadállatok vannak is bennem, meg fogom azokat szelídíteni! Nem olyan leszek, amilyennek születtem, hanem amilyen én akarok! *Wir sind hier, um zu werden, nicht um zu sein.* (Sailer.)

Szent Kolumbánról, a bajorok hittérítőjéről nagyon érdekes legendát beszélnek. Nem volt neki semmije, csak egy jámbor szamara. Apostoli útjain ez ballagott a szent mögött, hátán a kis poggyással. Amint egyszer egy sűrű erdő mellett haladtak, a rengetegből hirtelen kiront egy medve és széttépi a szamarat. S mit csinált a szent? Nyugodtan odament a medvéhez s rárakta hátára a holmit. «Hja, testvér, széttépted a szamaramat, most már neked kell hordoznod a csomagomat.» És íme, a vértől csepegő fenevad szépen meghajtotta hátát s ettől kezdve kezes bárányként szolgált új urának.

Soha ne panaszkodjál tehát, hogy ilyen meg olyan szenvedélyes, hirtelenül tüzes, dicsőségvágyó, eleven stb. vagy. Szelídítsd meg szépen, fogjad be saját kocsid elé a vérengző medvéket. A szenvedély magában véve nem csapás, csak a *fékezetlen* szenvedély az. Nagy szenvedélyek nélkül nem lehet nagy dolgokat végbevinni, tehát azok nélkül nincsenek nagy emberek, szentek sem. A szenvedély a tengeren fúvó szél. Ha nincs szél, petyhüdt vitorlákkal tétlenkednek a hajók. De ha jön is a szél, még az nem elég. Minden attól függ, tudjuk-e a szelet kitűzött célunk vitorláiba ügyesen befogni; mert ha nem, hát bizony felborítja csónakunkat. A katolikus jellemképzés nem azt követeli, hogy törd le szenvedélyeidet, hanem, hogy tedd azokat okosan fegyvertársaiddá, szövetségeseiddé. Tehát ne hallgass tanácsukra, de vedd igénybe erejüket, mert a szenvedély rossz tanácsadó ugyan, de jó segítő.

Az akaratnak határozottságot éppen a jól kihasznált szenvedély ad. Csak az győz minden akadályon, aki «szenvédélyesen» követi kitűzött nemes célját. A szenvedélyek tüzes paripák életed kocsija előtt; ha szabadjukra hagyod, árokba borítanak; ha erősen fogod a gyeplőt, pompásan röpítenek előre célod felé. Minden szenvedély olyan, mint a tűz: áldás is lehet, de átok is – mint *Schiller* írja a *Lied von der Glocke*-ban:

Bármily heves vérmérsékleted volna is, bármennyi rossz hajlamot örököltél volna is (amelyekről nem is tehetsz), ne csüggedj, ne panaszkodjál. Tégy meg mindent lelked nemesítésére s aztán jusson eszedbe a nagy vigasztaló igazság: *Facienti quod est in se Deus non denegat gratiam*, «attól, aki mindent megtesz, ami csak telik tőle, Isten nem tagadja meg kegyelmét».

Wohltätig ist des Feuers Macht,
Wenn sie der Mensch bezähmt, bewacht.

Aki ballábbal kelt fel.

A lélekben is vannak időjárások. Néha csodás verőfény, jókedv ömlik el benned; máskor – magad sem tudod miért – olyan rossz, nedves köd üli meg lelkedet. Egyszer oly könnyen megy a munka, jó hangulatban vagy. Máskor meg esős idő, kellemetlenségek, kis rosszullét stb. elrontják minden kedvedet. «Ballábbal kelt fel» – monda jak reád az emberek ilyenkor; «rossz hangulatban vagyok!» – mondod magad is.

Bizony a hangulat nem függ tőlünk, ezért tehát felelősek nem vagyunk. Az azonban már tőlünk függ, hogy *igyekezzünk-e* úrrá lenni a rossz hangulat fölött s kötelességeink teljesítésében nem dobáltatni magunkat kényre-kedvre a jó vagy rossz hangulatok által. Igen, amikor jó hangulatod van, csak használd ki; ilyenkor sokkal könnyebben megy a munka! De aki csak akkor tanul, ha jó hangulatban van, alapos munkát sohasem fog végezni. És főleg mi lesz vele később, mikor hivatása kötelességeit mulasztja el oly címen, hogy nem volt hozzá hangulata?! Akinek tehát nincs valamihez hangulata, hát csináljon! Kényszerítse magát a munkára. Akár ízlik, akár nem! Mindegy! Ez kötelességem, tehát megteszem.

«De mit ér az ilyen munka?» – kérded. Mit? Meglesz az az óriási értéke, hogy hozzászoktat a kötelesség teljesítéséhez. Hozzászoktat, hogy ne a hangulat parancsoljon neked, hanem te annak.

És aztán nemcsak a munkánál maradni úrnak a hangulat fölött, hanem a társas érintkezésben és viselkedésben is! Ha rossz hangulatban vagy is, ne lássák hozzá tartozóid s ne éreztesd velük durcáskodással, savanyú ábrázattal, elégedetlenséggel. Mily sokszor kellett szegyenkezniük már az embereknek oly sértő szavak és elhamarkodott tettek miatt, melyeket a rossz hangulat hatása alatt meggondolatlanul követtek el! Hányszor szaladnak ki ajkunkon hirtelen mondatok, amelyekről csak később látjuk, hogy másokat sértettek. «De Istenem! Hiszen nem akartam! Nem is gondoltam, hogy ez lesz belőle!» Ugye, már késő ez a bánat!

Az emberek igazi lelki nagysága a csapások közt, a vészes delemben, a balsorsban dől el. Szerencsétlenségben bizakodónak maradni, dacos homlokkal nekifeszülni a bajnak, össze nem törni, ez csak a tölgyek, a sziklák és a nagy lelkek érdeme! De ugyanez áll a rossz hangulat legyőzéséről is.

A tenger nagy, sötét mélységeiben, ahová a napsugár még hírmondónak sem téved, ahol nincs többé színe a természetnek, ahol a hőmérséklet örökké a nulla körül mozog, ahol a víz levegőtartalma megritkul, ahová a rengeteg víztömeg óriási nyomása nehezedik, az óceánok e kietlen temetőjének sötét környezetében – érdekes! – világító halak élnek. A nap sugárzó energiájából, a fény forrásából nem jut ide ugyan semmi; dermesztő, lehangoló sötétség borul itt mindenre, és íme, a teremő Isten bölcsessége nagyszerűen gondoskodott erről a sötét helyről is: vannak halak, amelyek önmagukból gyűjtanak mécsest. Némelyek oldalán világító mirigyek csillognak, mint gyöngyszemek; másoknak feje búbján valóságos gyűjtőlencse szedi össze a mirigyek fényét és sokszorozva, mint reflektor szórja szét a sötétbe.

Íme, a legsötétebb tengeri mélység közepette is lüktet fényárban úszó, tündöklő élet! Ha rendben van a lelked, te se légy soha kedvetlen, sötét, levert. Ne kelj fel soha «ballábbal». Legyen csicsergő madárral elbeszélgető jókedved, s ezzel győzd le rossz hangulatodat. És

légy főképpen életet, örömet, derűt, fényt árasztó forrás olyankor, amikor otthon levertség, anyagi gondok és az élet ezernyi baja veti ki fekete fátyolát talán szüleid lelkére is!

«*Post tenebras spero lucem*». (Jób 17,12.) A sötétség után majd megjön a világosság is; a rossz időjárás után mégis csak kisüt a nap.

«Nincs szerencsém!»

Sok fiú elkeseredve kiált fel egy-egy szekunda után: «Hiába, nincs szerencsém!» Ha pedig valamelyik társa előrehalad, mindjárt kész az ítélete: «Persze! Mindig szerencséje van ennek az alaknak!»

Pedig a siker nemcsak a szerencse dolga s aki a szerencsétől várja az eredményt, az bizony tátott szájjal várja a sült galambot. Aki az életben boldogulni akar, ne tegyen szemrehányásokat a szerencsének, hanem ragadja üstökén a szerencsét és tartsa jól erősen magánál.

Hát nincs neked egész munkás-csapatod, amely te érted dolgozik? Ott van két izmos karod, tíz ügyes ujjad, fáradhatatlan lábad, tisztán látó szemed, figyelő füled – ezek mind-mind készek érted dolgozni! És aztán ott van kiművelt, világosan gondolkodó koponyád, ez a bámulatos teles fonnál és telegráfhalózzal berendezett központi iroda, ahol percenként öt érzékednek száz meg száz sürgönyét veszik fel s intézik el. Hát mit vársz te még idegen segítségre? Hogy majd a Náci kisűg a történelmi referáláson! Vagy hogy a keresztmamád nagybácsija majd besegít ebbe, meg abba a zsíros állásba! Aki így számítgat fiatal korában, annak bizony nem sok hasznát látja a nemzet s a társadalom.

A mohamedánoknak van egy érdekes közmondásuk: «Az egész világ Istené; de a bátraknak kiadja bérbe». Azt akarja ez más szóval jelenteni, hogy nem a szerencse tétlen varasa, protekció hajhászása illik az ifjúhoz, hanem jövő sorsának kemény munkával való kikovácsolása, a Horatius-féle «*multa tulit fecitque puer, sudavit et alsit*». Győzni az életküzdelmekben csak az fog, aki makacsul elszánta magát a győzelemre és az esetleges sikertelenségek után (ezeket senki sem kerülheti el) fokozott kedvvel, újra meg újra munkához lát.

«Csapás el nem csüggeszt, siker el nem kábát;
Erőnket feszítve, gondunk sokszorozva
Végezzük a múltak elkésett munkáit,
Remélve a jóban, de készen a rosszra.»

(Jókai.)

Tehát nem a szerencse a fő, sőt nem is ragyogó tehetség, hanem *a lelkiismeretes, makacsul kitartó munkakedv!* Az élet tengerének partja telve van ragyogó tehetségű szomorú hajótöröttekkel, akikből az akaraterő, bátorság és kitartás hiányzott; míg mások kevesebb tehetséggel, de rendíthetetlen kitartó akarral duzzadó vitorlákkal siklanak a cél felé.

«Próbáltam, nem sikerült!»

Onnan ered sok elcsüggedés és levertség, hogy sokan összetévesztik a komoly akarást a kívánsággal. Sok fiú panaszkodik: «Hányszor próbáltam már leszokni erről vagy arról a hibámról! Hányszor akartam már megjavulni! Hányszor akartam ezt meg azt! – hiába, nem sikerült!»

Pedig sem nem akarta, sem nem próbálta, csak szépen *elgondolta*, hogy így meg úgy lesz ezután, hogy «szeretnék megváltozni», tenni azonban a célért nem tett semmit. A «szeretnék» és «akarok» közt óriási a különbség! Az első festett katona, nem ijed meg tőle senki (legkevesébé hibáid); a másik világyőző nagyhatalom, mely leteperheti benned minden hibádat.

Szép májusi délután a nyitott ablaknál tanult egy diák, és – hogy-hogy nem – egyszer csak berepült asztalára egy cserebogár. Szegény bogár éppen a hátára esett. A fiú figyelni kezdte, mi lesz most. Forgott, rúgott-kapált, kapkodott, motollázott – talpra állni nem tudott. (Ez a «szeretnék.») Hja, ha így maradok fekve, éhen veszek, vagy eltipornak, eltaposnak! – gondolja erre a bogár. Most aztán nagynehezen szétfeszíti a kemény szárnyfedőket, amelyeken feküdt, kitolja vörös-barnás puha szárnyait, zümmög, zúg, vergődik... Már féloldalt dől... no, még tovább... kell, kell, különben elpusztulok... végre lábán áll... s abban a pillanatban el is repül, győzelmesen neki a magasnak, új céljának. (Ez az «akarok!») A cserebogár elrepült, de megtanulhatod tőle, mi a különbség a sopánkodó «szeretnék» és a győzelmes «akarok» közt.

«Próbáltam, nem sikerült!» Kérlek, ne haragudj meg, ha őszintén kiírom: Nem igaz, nem próbáltad. Csak gondoltad, hogy talán jó volna megpróbálni. Egyike vagy azoknak a félembereknek (van belőlük bőven a világon!), akik nem mernek szenvedélyeik közé acélos ökölrel és kérlelhetetlen keménységgel nyúlni, ami nélkül pedig senki sem emelkedhetik ki ösztönös vágyai szűk ketrecéből.

«Próbáltam». De akkor miért tekintgettel vissza folyton az elhagyni akart tiltott gyümölcs felé? Tudod, szomorú tapasztalatból tudod, mily keserű volt e gyümölcsök utóíze – és mégis visszasajnálod azokat! A nemes lelkesedéssel fogalmazott jó elhatározásaidból miért engedtel napról-napra egy keveset?

Vajon fölfedez-e valaha Kolumbus Amerikát, ha első sikertelenségei elkedvetlenítették volna? Hogy járt koldulva országról-országra, csak hogy megszerezze útjához az anyagi támogatást! Mindenütt kinevették, kalandornak, rajongónak tartották, de ő fanatikusan kitartott célja mellett. Elég oka volt hinnie, hogy az ismert világrészen túl nem lehet minden csak tenger, ott még földnek kell lennie; s ő belevágott a nagy útba, bár kortársai azt hitték róla, hogy soha többé nem fogjak láthatni.

Nil tam difficile, quod non solertia vincit, «nincs olyan akadály, melyet az ügyesség le nem győzne».

So raffe dich denn eilig auf,
Du bist ein junges Blut;
In deinen Jahren hat man Kraft
Und zum Erwerben Mut.

(Goethe.)

A te jelszavad is az legyen, ami Hollandia egyik provinciájának, Seelandnak címerén áll. Ez a földrész nagyjára mélyebben fekszik a tenger színénél. Küszködik is folyton a tengerrel. El is öntötte már többször a víz s címerében mégis diadalmasan mondja e szavakat: «*Luctor et emergo!*» «Küszködöm, de fennmaradok!»

Valde velle!

Valde velle! «Nagyon akarni!» Kitűnő két latin szó! Nagyszerűen fejezi ki a jellem útját. A jellem nem anyámasszonyos sóhajtozásokból, nem limonádés akarhatnámkodásból, nem eredménytelen neki-nekibuzdulásokból fakad, hanem tervszerű, kitartó, önnevelő munkából és minden lelki energiánknak fölhasználásából. Ahogyan *Szalézi Szent Ferenc* felkiáltott, mikor Xavéri Szent Ferencet szentté avatták: «Ez már a harmadik Ferenc, aki szent. Én leszek a negyedik!» És szavát állottá is! De, úgy-e, ehhez nem lett volna elég a pillanatnyi felbuzdulás! Sok fiú nagyon sokat «szeretne», «akarna» és «de jó volna, ha így meg úgy volna», tenni azonban nem tesz semmit. Jól átgondolni, bátran neki fogni s állhatatosan kitartani – ez a jellem útja.

Van-e szebb dicséret, mint *Dominik* őrnagy sírfelirata Kribiben (Kamerun):

Nicht rechts geschaut! Nicht links geschaut!
Vorwärts! Gerade aus! Auf Gott vertraut!
Und durch!

Hihetetlen, mi mindenre képes az ember, ha megtanult *elhatározottan és kitartóan akarni*.

Bennünk nagy erők szunnyadnak. Sokkal nagyobbak, mintsem gondolnák – de láncra verve. Hinned kell, hogy nagy erők rejlenek benned s azonnal felszabadulnak láncukról. Tehát minden munkádba ezzel a gondolattal kezdj: Ezt a célt egész biztosan elérem! Aki nem hisz a győzelemben rendületlenül, annál az akarás csak gyenge (és persze eredménytelen) akarhatnám marad. Amire csak az ember kötelezve van, mindazt meg is teheti.

«El az Alpesekkel!»

Hogy a rendíthetetlen férfiakarát mily hihetetlen nehézségeket képes legyőzni, arra *Napoleon* életében kitűnő példát látunk. Mikor egymásután hódította meg az országokat s igázta le a népeket, felemlítették előtte, hogy az Alpesek útjában állnak seregének. «Akkor el az Alpesekkel!» – mondotta nyugodtan. És oly vidéken, hol addig alig lehetett járni, megépítette a híres Simplon-utat. Óriási akaraterő! És ha ez az acélos akarat megfelelő lélekjósággal is párosul és mérhetetlen önzését legyőzte volna, bizonyára nem jutott volna ez a nagy szellem szomorú tragédiájához. Erősen akarni azonban tanulhatsz tőle. Egy középkori vár kapuján ez az egyetlen szó áll: *Decrevi!* «Elhatároztam!» Micsoda vasakaratú férfiú lakhatott abban a várban, aki ezt a nagyszerű jelszót választotta magáénak! «Elhatároztam, – s nincs tovább! Lesz, ami lesz, de meg fogom tenni!» Te is előbb világosan lássad célodat. De ha egyszer kitűztél valamit magadnak, hát: halál vagy győzelem!

Földön mászó féreg akarsz-e lenni vagy sas? Örökké az akarhatnámság porában csúszni, vergődni tehetetlenül, vagy mint a sas cselekvéssel nekilendülni a tiszta magasoknak? Az élet csak a hősöket koronázza meg; az álmodozóknak, gyáváknak bohócsapkát nyom a fejébe. *Ad augusta per angusta*; a magasságba keskeny, szűk utak visznek.

Mikor Petőfi 1848 márc. 14-én megírta híres költeményét, az a kéziratban eredetileg nem úgy kezdődött, hogy: «Talpra magyar, hí a haza!», hanem: «Rajta magyar, hí a haza!» Egyik barátja azonban így szólt Petőfihez: «Így nem jó lesz. Előbb *talpra* kell állítani a magyart s

csak aztán lehet biztatni, hogy *rajta*, dolgozz a hazáért». S Petőfi nyomban kijavította remek költeményét.

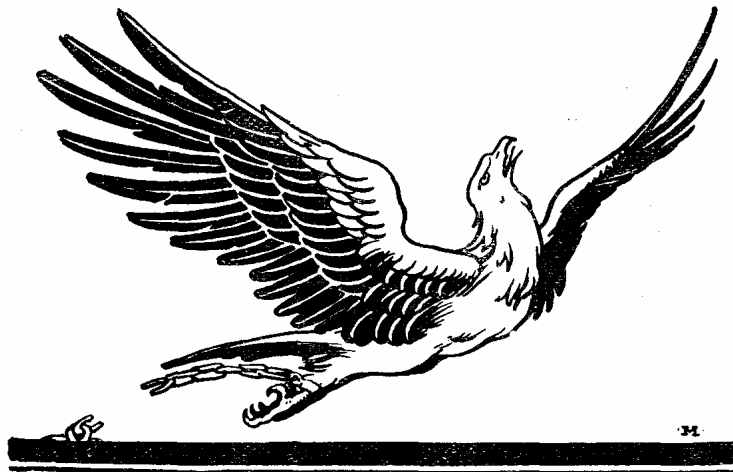
Te is állj előbb talpra a sok «akarnám», «szeretném» kényelmes kívánságai közül; utána aztán rajta! Tedd is! Akard is! Dolgozzál is!

Csak nem folyton azon rágódni, hogy jaj, úgyis gyöngye vagyok, úgysem fog sikerülni!

Feiger Gedanken
Bängliches Schwanken,
Weibisches Zagen,
Ängstliches Klagen
Wendet kein Elend,
Macht dich nicht frei.

Allen Gewalten
Zum Trotz sich erhalten,
Nimmer sich beugen,
Kräftig sich zeigen:
Rufet die Arme
Der Götter herbei!

(Goethe.)

Szembe a sorssal!

Minden nagy ember arcképe alá oda lehetne írni e szavakat: «Tudott akarni!» *Aquinói Szent Tamást* megkérdezte nővére: «Mit tegyek, hogy elnyerjem az örök üdvösséget?» «Akarjad elnyerni!» – volt rövid felelete.

Nem az illik az ifjúhoz, hogy letörten meghunyászkodják a nehézségek előtt, hanem bátran nézzen szemébe az útjába tornyosuló akadályoknak. Akármilyen borús az ég, egyszer mégis kisüt a nap! S akármilyen zord a tél, egyszer mégis csak eljön a tavasz!

A fiatalnak nem szabad soha letörnie. Fiataloké a munka, öregeké a pihenés. Csak meg nem ijedni! S bátran nekivágni a nehézségeknek! Az ember sokszor nehezebbnek gondolja a feladatot, mint amilyen valójában. Pedig jól tartja egy angol közmondás: Sohasem esik olyan erősen, mint az ablakon át látszik!

Olvasd csak, hogy már a pogány *Seneca* mily bölcsen gondolkodott e kérdésben. «Adversarum impetus rerum viri fortis non vertit animum» – írja (Prov. 2.); a szerencsétlenség nem törheti meg a bátor férfiút. «Calamitas virtutis occasio est» (Prov. 4,6.); a csapásból erény fakadhat. «Ignis aurum probat, miseria fortes viros» (Prov. 5, 8.), a tűz megpróbálja az aranyat, a baj meg az erős férfiút.

A nagy emberek története tömegestől szolgál lelkesítő példákkal. Sokaknak mintha minden ellenük esküdött volna. Ezernyi-ezer akadály tornyosodott terveik előtt, de ők nemes örömmel feszítették neki acélakaratukat a halomnyi nehézségnek – és győztek. Ahol örök tavasz van s örökké kedvező a természet, ott elpuhult s energiátlan emberek élnek.

Főntebb írtam már, hogy *Kolumbusz Kristóf* milyen kálváriát járt terveivel az európai királyi udvarokban 18 éven keresztül s mily tömörkedő áskálódás dolgozott ellene. És ideális lelkesedésével, kitartó akaratával végül is sikerült legyőznie minden ármánykodást s hozzáfoghatott nagy tervéhez: a tengeri úthoz. Tudod, hány éves volt akkor? Ötvennyolc! Más ember ilyenkor már nyugalomba vonul. Ő csak akkor kezdetét vette nagy céljába!

Beethoven, a nagy muzsikusz, szinte teljesen süket volt, mikor legnagyobb mesterművét alkotta. *Mózes*, az izraeliták nagy szabadítója, csak akadozva tudott beszélni, de Isten segítségével s hibájának alázatos tudatában nagy vezérükké lett.

Tehát ne légy pesszimista! Ne mondd: «Én hiába kezdek akármibe, engem üldöz a sors, nekem nem sikerül semmi». Ne mondd – mint annyian mondják: «Akinek szerencséje van, annak az ökre is borjakat ad, aki meg szerencsétlen, az úgyszólván mindig betöri az orrát». Hát, ha üldöz a sors, fordulj szembe vele s nézz vele dacosan farkasszemet! Ne tedd tétlenül ölbe kezedet. Hogy «butának áll a szerencse» – ezzel csak a lusták és tehetetlenek vigasztalják magukat, mintegy azt akarva mutatni, hogy «én azonban nagyon okos vagyok». Az emberek annyira hiúk, hogy a bajért, mely őket érte, mindig mást okoznak, sohasem magukat.

Hallgasd csak meg, ha valamelyik szorgalmas fiú jól tudott felelni, mint sopánkodik a lusta: «Persze! Tegnap is sonkát küldtek az osztályfőnök úrnak. Hja, ha nekünk volna vesztegetni való sonkánk...» De azt soha be nem ismerné, hogy a másik szorgalmas s azért halad, ő meg lusta s azért marad.

Hallgasd csak meg az egyik kereskedő panaszait a másik társával szemben: «Hja, igen, ha az ember arcán nincs bőr. Igen, ha kis és nagy lopásoktól, csalásoktól nem riad vissza az ember» ... Azt azonban soha nem akarja elismerni, hogy a másik talán szorgalmasabb, ügyesebb is és kisebb igényű, mint ő; nem hajlandó belátni, hogy a másik nem bűnével boldogul, hanem erényével: makacs munkakedvével, ügyességével, fáradhatatlanságával, előrelátásával; ő pedig nem azért marad el, mert becsületes, hanem mert amellettt ügyetlen, kényelmeskedő, talán könnyen pocsékol, üzletével nem is törődik.

A híres tizenhárom.

Mikor *Francisco Pizarro*, Peru meghódítója, útjában szorongató veszedelembbe került, úgy hogy az egész legénység lázongva követelte a visszatérést, odalépett emberei közé s így szólt: «E vonaltól északra kényelmes, veszélytelen élet vár, de szegénység s alacsony sors is; délre ettől kemény erőfeszítések, erős küzdelem s inség, de ha sikert érünk, gazdagság, hatalom s dicsőség. Nos, válasszatok!» Mindnyájan az északi rész felé tódultak, csak 13-an léptek át Pizarro mellé a déli részre. És ez a híres tizenhárom (los trece de la fama) sok nélkülözés után bár, de elérte célját, mert nem riadt vissza a küzdéstől.

Hát csak soha el nem veszteni fejedet, bármily csapás szakadjon is rád! Némelyik embert igen sok megpróbáltatás éri az életben, valósággal üldözi a szerencsétlenség. Ha neked is ez jutna osztályrészül, mindegy! Csak soha le nem törni! Csak soha össze nem roppanni! Dolgozni és kétségbe nem esni!

Azok mennek az életben legtöbbszörre, akik állandóan vidám lélekkel s mosolygós arccal végzik kötelességüket; jó sorsa bán csendesen örülnek, szerencsétlenséget férfiasán tűrnek, s megfogadják a római költő tanácsát:

Aequam, memento, rebus in arduis
Servare mentem, non secus in bonis.

Mondjuk, valaki elveszti állását, hivatalát. Nagy csapás. De kétségbe nem esni! Hát nincs más hely számodra sehol e földön?! És mit tudod te, mit akar elérni Isten választott pályád hirtelen félbeszakításával? Nem éppen ezzel akar-e igazi pályádra, igazi hivatásodra terelni, mint *Boldog Champion Ödönt*, Erzsébet angol királynő kegyencét. Nagy ünnepség volt egyszer s Campionnak bámulatos lovaglását kellett bemutatnia a vendégek előtt. Lebukott a lováról. Taps helyett maró gúnyolódás. Champion erre magába szállott, felismerte igazi hivatását, jezsuita hittérítővé lett s mint vértanú életét adta Krisztusért. A «szerencsétlenség» nélkül talán lelkével fizetett volna rá előkelő állására.

Hát micsoda örült ostobaság, mikor valaki az élet megpróbáltatásai elől a halálba menekül! Bármily bukás, bármily katasztrófa, bármily szégyen ért valakit, amíg él, mindig alkalma van azokat kiheverni vagy jóvátenni. A szerencsétlen öngyilkos azonban megfosztja magát a jóvátétel ezen egyedüli lehetőségétől s le nem vezekelt bűneit még az öngyilkosságnak rettenetességével is tetézi. *Palma sub onere crescit*, a pálmára, ha súlyt akasztunk, annál jobban nő a teher alatt. Nem tudom, igaz-e a régieknek ez a hiedelme, de azt tudom, hogy az erős akaratú ember nemcsak le nem törik az élet csapásai alatt, hanem azokból is lépcsőt készít magának a fölfelé haladáshoz.

Július Caesar kikötött Afrikában. Amint a hajóról kilép, egyszerre csak megbotlik s földre bukik. A babonás környezet ijedten suttog össze, «omen»-t, rossz jelet lát benne. Caesar azonban nagyszerűen feltalálja magát. Kitarja karjait s nagy páthosszal fölkiált: *Amplector te, Africa!* «Átölellek Afrika!» Íme, a bajból is sikert kovácsolt magának.

A küzdés, nélkülözés nemcsak «baj», hanem a hősies erényeknek is forrása. Ha nem volna kísértés, nem volna önuralom sem. Ha nem volna megpróbáltatás, nem volna kitartás sem. Aki küzd, erősebbé válik. *Dante* nagyszerű művét, a «*Divina Commedia*»-t száműzetésben, nyomorral küzdve írta. *Schiller* fájdalmas betegségében írta legjelentősebb drámáit, *Mozart* meg «*Requiem*»-jét kínos betegségében fejezte be.

A folyónak sem lenne jó, ha minden halikrából nagy hal lenne; a kertnek sem lenne jó, ha minden virágból gyümölcs lenne; és az embernek sem lenne jó, ha minden sikerülne, amibe belefog. A sikertelenség alázatosságra tanít, míg az örökös siker megszédít. Az ember mindent elviselhet a világon, csak az örökös jólétet nem:

Alles in der Welt lässt sich ertragen,
Nur nicht eine Reihe von guten Tagen.
(*Goethe.*)

A siker veszélye.

Persze, azt én is tudom, hogy az emberi természetet nagyban ösztönzi a további munkára, ha fáradozásait siker koronázza és hogy akinek soha semmi nem sikerült, az bizony könnyen kedvét veszti. Bármennyire érthető is azonban, hogy a siker, az elismerés jól esik az ifjaknak is, mégis különösen akarlak figyelmeztetni arra, hogy esetleges sikereid nyomán el ne bízzad magad. A sikertelenség is tönkreteheti ugyan a munkakedvet, de a képzelt, vagy túl hamar osztályrészül jutott elismerés még sokkal több komoly tehetségnek okozhatja bukását.

Vannak fiúk, akiket egy kis hegedűcincogtatás, vagy egykét pamacsolás után új Mozart, vagy új Munkácsy gyanánt ünnepelnek szüleik s a jó vacsorára meghívott ismerősök. Persze a fiúnak sem kell több s rögtön világrengető lángésznek, «Übermensch»-nek hiszi magát s úgy is viselkedik, mint ahogy véleménye szerint a lángészhez illik: különc, engedetlen, semmi nem imponál neki, mindent lebírál, legfőképp pedig nem tanul. «Majd megél ő a tehetségéből!»

Nem tudom, fiam, nem környékezett-e meg téged is a kritikátlan dicséret veszélye s nem kiáltott-e ki leendő világhírű zongora-, vagy hegedűművésznak, festőművésznak stb. Csak arra kérnélek, ha a jó Isten tényleg adott egyik-másik művészethez kedvet s tehetséget, műveld ki magad abban az irányban, amennyire csak tudod, – de azért el ne veszítsd a józan ítélőképességedet! Ne beszéld be magadnak, hogy világhírű költő, vagy zeneszerző rejlik benned s azért nincs szükséged más tanulásra. Gondozd ugyan minél inkább művészi hajlamodat is, hanem okvetlenül szerezz emellett magadnak más diplomát is, vagy gondoskodjál valami más mesterség által is jövő megélhetésedről s ne hagyatkozzál egyedül tehetségedre. Mert felnőtt korodban tapasztalni fogod, hogy közepes tehetségekkel bizony tele van a művészetek piaca; márpedig az átlagos tehetségek a művészeti pályán nem tudnak úgy érvényesülni, hogy egész megélhetésüket arra alapozhatnák. És – valljuk is meg az igazat – az embereknek is okvetlenül több hasznót hajtunk egy pár jól elkészített csizmával, mint egy kötöt zavaros verssel, vagy néhány érthetetlen futurista mázsolmánnyal.

Hol van Ázsia?

És ha nem szabad csak túlbecsülnöd sem Istentől nyert képességeidet, hát mit szóljunk akkor a «tudományukkal» valósággal hencegő ifjakról? Nincs nevetségesebb jelenet, mint mikor VI.-VII.-es diákok feszíteni kezdenek a «tudásukkal». Hogy ők már mi mindent tudnak! A tanár előttük már «smarn» és a tankönyv «butaság»! Már ők annyit tanultak, hogy már hitetlenek is lehetnek! Sőt talán másodszor is fel tudnák fedezni a puskaport...

Még ma is nevetek, valahányszor eszembe jut, mint sült fel egyszer egy ilyen «felvilágosodott» nagyhangú diák. Latin gyakorlatjavítás volt a VI.-ban. A dolgozat abból állott, hogy a tanár úr latin mondatokat diktált és azokat rövid gondolkodás után magyarul kellett beírni a füzetbe. Hát az én «tudós» barátomnak ilyenekkel volt tele a dolgozata:

Hannibal ante portas = Hannibál, azelőtt portás... *Caesar militibus omnibus in Galliam venit* = Caesar katonáival omnibuszon Galliába ment... *Conticuere omnes intentique ora tenebant* = Elhallgattak mindnyájan és orrukát a tentába tartották...

Hanem volt aztán egy magyar mondat, amelyikből a tanár úr sem tudta kisütni, hogy miképp fordíthatta így Peczkai. Az eredeti latin u. i. a Mecénáshoz írt közismert horatiusi óda volt: «Mecenas, atavis edite regibus!» (Királyi Ősöktől származó Mecénás!...) És nála ez így volt magyarul: «Te megeszel engem vacsorára, hanem a madár a királyokból eszik.»

- Kérem, Peczkai, mit írt maga itt?
- Én, tanár úr? Szórol-szóra fordítottam a szöveget.
- Melyik szöveget?
- Hát amit diktálni tetszett: *Me cenas, at avis edit e regibus!*

Nohát azt az óriási hahotát, ami erre kitört a fiúk ajkáról, nem felejtettem el még ma sem. Hanem ökelme sem feszített többé a «tudásá»-val!

Ugyan mennyi tudományt is szippanthatott volna már magába egy kis diákkoponya az emberi tudás szédületes és beláthatatlan területéről!? Mily másképp hangzik a világhírű természettudós, *Newton*-nak nyilatkozata, aki kutatásai és eredményei után is azt mondta magáról, hogy munkája csak annyi, mintha valaki csigákat szedeget az igazság mérhetetlen óceánjának partján.

«Hogy mit gondol a világ a működésemről, – írja – nem tudom; de önmagam előtt olyanak tetszik egész tudományos működésem, mintha gyermek lettem volna, ki a tenger partján játszadozik: helyel-közzel tán tetszetősebb kövecset, vagy szebb kagylót találtam játszótársaimnál, míg az igazság óceánja mindenkor rejtve terült el előttem.»

Nagyon jó volna a mai fiatal óriásoknak megfontolniuk, amit *Scott Walter*, a nagy angol tudós és író, hosszú évtizedekig tartó, páratlanul szorgalmas munkálkodása után szerényen mondott: «Pályámon keresztül folyton saját tudatlanságom kínzott és gátolt».

Íme, ki minél tudósabb, annál szerényebb; mert minél többet tanul s tud, annál világosabban látja, mily hihetetlenül keveset tud a legtudósabb ember is. Nem hiába mondta *Sokrates*: «Az emberi bölcsesség netovábbja tudni, hogy nem tudunk». *Seneca* pedig így ír: «Sokan bölcsökké lettek volna, ha nem képzeltek volna, hogy máris azok». A magyar közmondás meg azt tartja, hogy «ha eszed volna, nem dicsekednél vele».

Tudod, a hencegve kiabáló, de kevés tojáást adó tyúkra szokták mondani: *Viel Geschrei, wenig Ei*. Egy régi neves német hitszónok meg, *Abraham a Sanda Clara* így mondta: «Stultus und Stolz wachsen auf einem Holz».

Volt egy diák, akinek kis gimnazista húga mindent jobban akart tudni, mint a bátyja. Mikor aztán egyszer már nagyon megunta a kis leány hencegését, így szólt húgához: «Ugyan, Edit, te csak ne üsd az orrod ilyesmibe. Hát figyelj csak ide: Vénnullindexszer szinuszfázor té mínusz gészkerettőször ténégyzet! – hát milyen nyelven beszéltem most? Ennyi idő alatt teszi meg az elhajított test útját. No látod, hát értesz te ebből egy halvány betűt is?» Azóta szerényebb lett a kis leány.

Alcibiades egy ízben büszkélkedve emlegette mestere, *Sokrates* előtt, hogy mennyi földbirtoka van neki Athén közelében. *Sokrates* elővett egy nagy térképet: «Mutasd csak meg, hol van Ázsia?» *Alcibiades* rámutatott egy nagy földterületre. Jó. «Most hol van Görögország? Ezt is megmutatta; de mily csöpp darab volt Ázsia mellett! «És hol van Görögországban Peloponesus?» *Alcibiades* alig talált rá a térképen, oly kicsiny volt az. «És hol van Attika?» Ez már igazán egyetlen pont. «No most, – mondta *Sokrates* – mutasd még meg, hol vannak a te nagy attikai birtokaid? De bizony azok sehol nem voltak e térképen láthatók.

Hát csak ne hidd fiam, hogy olyan nagy szellemi birtokaid vannak, mikor a legtudósabb ember is alig egy pontot, egy porszemet tud megkaparintani a világ óriási tudománya kincseiből. És ne viselkedjél úgy, mintha te volnál mindennek a központja, holott a világ mérhetetlenségéhez képest mikroszkóppal is alig észrevehető porszem vagy! Azt a fiút pedig, aki sok tudásával henceg, kérdezd meg szerényen: «Mondd csak, pajtás, hol van Ázsia?»

«Kérlek, adj kölcsön!»

Az ifjú jellemének nagy próbája az is, hogyan szerzi, takarítja meg s költi el pénzét. Arra törekedjél az életben, hogy ne kelljen soha kölcsönt kérned. Nehéz azt visszafizetni. De legalább is azt tanuld meg, hogy aki még maga nem keres pénzt, hanem mások keresetéből él, soha kölcsön ne kérjen. Saját romlását készíti elő, aki a kölcsönvételt megszokja. «Az adósság borzasztó szülöttest nemz. Hazugság, aljasság, önérzetünk alásüllyedése, kétszínűség mind ebből származik. Az őszinte, nyílt arcokra korán redőket vés. Késsel metszi a becsületes ember szívét is.» (*Jerrold*.) Aki adósságot csinál, bizonyos mértékben rabszolgává lesz: eladja szabadságát. Ha pontos időben nem fizettél, mennyire reszketsz hiteleződ elé kerülni! Ha aztán mégsem tudod elkerülni, hogy hazudozol neki össze-vissza! Lesütöd fejedet s meg kell aláznod magad! Inkább menj éhen aludni, mintsem adóssággal kelj fel. Mert jól mondja a közmondás: «Üres zsák nem állhat egyenesen», s «az adósság hátán hazugság lovagol».

Különbén is a kölcsönzött pénzen ritkán van áldás. Tapasztalati tény, hogy az emberek a kölcsönzött pénzzel könnyelműbben bánnak, mint azzal, amelyet veritékes munkájukkal keresnek. Ne kérj tehát s ne is adj kölcsön.

Kivételes esetekben, ahol tényleges szükségéről van szó, persze felfüggesztheted e szabályt, de a legtöbb kölcsönkérővel bizony csak jót teszel, ha megtagadod kérelmét. Ha ezért megharagszik rád, ne sajnáld; úgysem volt értékes barátod. Mert igazán jó barátodat kölcsönkéréseddel nem is szabad soha abba a feszült viszonyba hoznod, mely adós és hitelező között okvetlenül létrejön. Érdekes esetet beszélnek egy öreg perzsa bölcsről, akitől egy fiatal dervis ezt kérdezte: «Mit tegyek? Az emberek rengeteget háborgatnak. Folyton zavarják legértékesebb perceimet». Az öreg így válaszolt: «A szegényeknek adj valamit kölcsön, a gazdagabbaktól kérj kölcsön; meglásd, soha többé nem jönnek hozzád».

Hány későbbi lopás, csalás, sikkasztás, lezúllás s öngyilkosság nem történt volna, ha az illető fiatal korában nem bánik könnyelműen a pénzzel!

A pénz ördöge.

Rendes körülmények között, a világháború előtt, a diákoknak nem volt még sok közük a pénzhez. Szüleik keresték azt, szüleik adták ki értük, nekik legfeljebb ha néhány korona zsebpénz jutott, amellyel aztán gazdálkodhattak belátásuk szerint.

Ma azonban rendkívüli időkben élünk. A pénz őrülete, hajhászása, az «auri sacra fames» már sok diáklelket is rabul ejtett. Fiatal diákok spekulálnak, pénz után rohannak, s csak nemrégiben lett öngyilkossá egy pesti VIII.-os gimnazista, aki nem bírta kifizetni tőzsdei veszteségeit. Szörnyűséges tragédia! Nagyon időszerűnek tartok tehát itt néhány gondolatot a pénzről is leírni.

Szeretném, hogy helyes nézeteid legyenek a pénz értékéről. Pénz nélkül nem lehet megélni, az biztos; de viszont *csak* a pénzért élni *nem emberi élet*, az is biztos. Pénzhajhászás nem lehet emberi élet méltó célja, mert hiszen a pénz csak eszköz az élet magasabb javainak megszerzéséhez. És ha – sajnos – ma is sokan hajtanak térdet az aranyborjú előtt, mint a bálványozó zsidók a pusztában, és ha ma is sok társaságban így becsülik az embert: «nézd ennek autója van és 1000 hold földje», – kérlek, fiam, te előttem mégis csak ez számítson többet: «nézd, ez tetőtől-talpig becsületes ember!»

Egy dúsgazdag ember így nyilatkozott halálos ágyán: «Negyven évig mint valami rabszolga, úgy dolgoztam, hogy vagyonomat összegyűjtsem, életem hátralevő részét pedig arra fordítottam, hogy vagyonomra, mint valami detektív őrködjem, – és mit kaptam mindezért? Kosztot, lakást és ruhát». Igaza van *Szent Bernátnak*: «A vagyont fáradsággal szerezzük, gonddal őrizzük és fájdalommal veszítjük el».

«Ne hidd, hogy hatalom, dicsőség, fény, pompa boldogítanak;
A tenger el nem oltja szomjad, hanem a tiszta kis patak.»

(Reviczky.)

Hát nem szabad gyűjteni vagyont tisztességes módon sem? Hogyne volna szabad! Hanem akinek nagy vagyon van kezében, annyi jót tehet szenvedő embertársaival, hogy nem lehet őt a bűntől felmenteni, ha azt a jót tenni elmulasztotta! Gyönyörű tanítása az Úr Jézusnak, hogy nagy vagyont egy kézben felhalmozni csak akkor szabad, ha azzal nemes jótékonytságot gyakorolunk. Nem kell ahhoz kommunistának lenni, nem kell tagadnunk a magántulajdon jogosságát és mégis beláthatjuk, hogy a mai óriási magánvagyonokat nem gyűjthette az illető egyén egyedül; tömérdek munkás is öntözte azt saját veritékével, tehát ezt a vagyont a köz, az emberiség javára is kell fordítani. «Noblesse oblige», «a nemesség kötelez», ezt a közmondást sokan ismerik, tartják is. De «a gazdagság is kötelez», – kötelez segítségre,

adakozásra, írd lelkedbe *N. Konstantin* császár komoly szavait: «Császárnak lenni, a sors dolga; ha azonban a sors uralkodó trónra ültetett, hát törekedjél azt méltóan betölteni!»

Különösen kérlek tehát, fiam, ha a jó Isten gazdag szülőket adott neked, igyekezzél minél hamarabb beoltani lelkedbe a keresztény emberbaráti, szociális gondolkozásmódot. «A gazdagság hamarabb keménnyé teszi a szívet, mint a forró víz a tojást.» (Börne.) Te gyáros, nagykereskedő fia, gondold csak arra, hogy míg édesapád pénztárába havonként befolynek a nagy jövedelmek, hány száz bányász veritékezik azért pislogó mécsfénynél a föld alatt, hány munkás áll azért a tüzes kohók és forgó gépkerekek mellett, hányan járnak szerencsétlenül is a nehéz, súlyos munka közben! És ezekre mindre családjuk, feleségük s gyermekeik várnak otthon, gyermekek, akárcsak te, de akiknek sokszor a betevő falatjuk is hiányzik otthon! Ha ilyen gondolatok élnek a lelkedben, találsz most is már módot, hogy a magad tehetsége szerint segíts itt-ott rajtuk, de még inkább majd beléd gyökerezik a komoly felfogás, – mely sajnós, ma oly ritka a vagyonosok között! – hogy nagy vagyonodat Istentől csak kölcsönbe kaptad és egykor komoly számadást fogsz adni ennek felhasználásáról. Hidd el, fiam, ha ez a felfogás otthonos volna a vagyonosok között, – pedig ez jellegzetes keresztény tan! – az annyi veszedelemmel s teljes felfordulással fenyegető szociális kérdést egy pap alatt meg lehetne oldani.

«Azért örülj a nagy birtok nagy hasznának,
Hogy sokból sokat nyújthass a hazának» –

mondta Kazinczy. Nemcsak a hazának, de embertársaidnak is.

Egy gazdag embert, aki a legnagyobb szegénységből küzdötte fel magát, megkérdezték, hogyan jutott annyi vagyona hoz. A gazdag így válaszolt: «Atyám jól a fejembe verte, hogy ne játsszam előbb, míg munkámat el nem végeztem, s ne adjam ki a pénzt, míg meg nem kerestem».

Egyszerűnek látszó szavak, de mély bölcsesség rejlik bennük. *El nem költeni pocsékolva olyan pénzt, melyet nem te szereztél!* Míg az ember más pénzét költi, önállónak, férfinek nem mondható. Persze a diákoknál ez nem lehet másképp. Természetes, hogy ők a szüleik pénzéből élnek. De akkor azon legyenek, hogy egyetlen egy fillért fölöslegesen ki ne adjanak. Hasonlóképp ne vásárolj semmit hitelbe, azaz ne adj ki olyan pénzt ma, amely csak holnap, vagy holnapután lesz a tied.

Mindig kevesebbet költs, mint amennyi a jövedelmed. Sok ember nem azért elégedetlen, mert nincs jövedelme, hanem mert igényeit nem tudja lefokozni. Gazdag magyar földesurak, hatalmas vagyon urai lettek földönfutó szeges nyekké, mert ezt az egy szabályt nem tartották meg. S nem akarták elhinni, amit *Scott Walter* mondott egyik történeti alakjával: «Több lelket végzett ki a tompa pénz, mint ahány testet az éles kard». És viszont közepes jövedelmű emberek tudnák tisztességesen, gond nélkül megélni, ha ismerik a takarékoság művészetét.

Sok fiú van, aki nem tud bánni a pénzzel. Ha cukrásza kirakat, fényképészeti vagy sportüzlet, bélyegkereskedés vagy mozi előtt megy el (már ki-ki hajlama szerint) s pénz van a zsebében, nem bír magával. Az ilyennek hiába lesznek felnőtt korában milliós jövedelmei; soha elégedett nem lesz és soha pénze nem lesz, mert minden vagyon úgy elolvad kezében, mint a napsütésre a hó.

Hogy fogják a majmot?

Tudod-e, hogyan fogják a négerek a majmot? Nagyon szellemesen! Jó erősen a fához kötnek egy bőrzacskót, amelyben rizs van, a legfinomabb majomeledel. A zacskón csak akkora nyílás van, hogy a majom keze-feje befér, de mikor már telemarkolta az öklét rizzsel, a szűk nyíláson nem tudja kihúzni. Szegény majom odamegy a fához, belenyúl a zacskóba és telemarkolja kezét a finom eledellel. Az ám! De nem tudja többé ökölbe szorított kezét kihúzni. Ebben a pillanatban a rejtekből előbújik egy kárörvendő fekete arc, szegény majom visít, ugrál, vergődik... mindhiába! A néger nyakoncsípi ökelmét. Pedig az ostobának csak a kezét kellett volna kinyitnia s elengedni a zsákmányt s mentve van. Igen ám! De inkább fogság, inkább pusztulás, hanem a zsákmánytól megválni nem tud!

Vigyázz, fiam, a pénz sóvár szeretete tégedet is így meg ne fogjon s fekete szenvedélyek fogságába ne ejtsen!

Ismétlem: pénz nélkül nem élhetünk meg. Csak az a nagy kérdés, hogyan sikerül vigyázni magunkra, hogy a pénz ördöge nekünk szolgáljon s ne mi legyünk az ő rabszolgáivá. A pénz csak eszköz; vigyázz, öncélt ne láss a pénzszerzésben. A pénz jó szolgád lehet, de jaj neked, ha úrrá lesz fölötted s az anyagi előnyök lencséstáljáért odaadod az Isten fiainak elsőszülöttségi jogát, ideális lelked erkölcsi értékeit. Mikor meghal valaki, azt kérdik: «Ugyan mennyi vagyont hagyott hátra?» Pedig nem ez a fontos kérdés. Azt kellene kérdezni: «Ugyan mennyi jótettet küldött előre? Előre, az égbe». *O dives, dives! Non omni tempore vives!* Bármily gazdag vagy, nem élsz örökké. Az emberi szellem le tudott győzni, meg tudott fékezni egyéb gonosz erőket is, igájába hajtotta az elektromosságot, a tüzet, a gőzt; a keresztény lélek képes a pénz ördögét is nemes céljainak szolgálatába fogni.

Külön is megemlítem – bár hála Istennek, te bizonyára nem szorulsz rá –, hogy erkölcsileg mily rontó hatással van az emberre a pénzre történő játék. A kártyázást akkor is csak hébe-korba nézném el nálad, ha nem is megy pénzre. Oly időtöltés az, mely nem üdít fel; a diákok úgyis sokat ülnék, szórakozásuk tehát lehetőleg mozgással legyen kapcsolva. A pénzre történő kártyázást azonban komoly gondolkozása ifjúnál soha nem lehet helyeselni. A pénzre vadászó kártyakompanyia, még ha csupa huszárkapitányokból és grófokból állana is, soha nem való komoly jellemű embernek. Annak hangja s tárgyalási módja, maga a levegő, amelyben élnek, a folyton feszülő izgatott idegek nagyon is alkalmasak az erkölcsi finomság

megrendítésére. Nem is szólva rengeteg fényes jövő összeroppanásáról, amelynek romlása a kártyás asztaloknál kezdődött s az uzsorások karjaiban folytatódva az öngyilkosságban végződött. A magyar középosztályból s az arisztokráciából szomorú eseteket lehetne erre felhozni.

És ne gondold, hogy az aranyimadás veszélye csak a felnőtteket fenyegeti. Szegény fiúnak is lehet könnyelmű gazdag iskolatárs barátja, aki előtt a tanulás csak mellékfoglalkozás s a mulatozás a fő; jaj azonban annak, akit megszédít a gazdag társnak «kitüntető barátsága» s ennek kedvéért ő is tékoználni kezdi szegény szülei keservesen kuporgatott pénzét! Csak lelketlen fiú pocsékolhatja azt a pénzt, amelynek megszerzése annyi veritékes munkába került szüleinek. Ne nyújtózkodjál tovább, mint ameddig a takaró ér. Több költség mint jövedelem, készen van a veszedelem.

Ameddig a takaró ér...

Lehet, hogy el sem hiszed, amit itt írok: ha gazdag ember akarsz lenni, nem az a legfőbb, hogy mennyit tudsz keresni, hanem mennyire tudsz takarékoskodni.

Ki a leggazdagabb? – kérdezték *Kleanthes* görög bölcset. «Az, aki a legkevesebbel megelégszik» – felelte. Az anyagi előhaladásnak, de aztán később függetlenségünk megszerzésének is kitűnő előmozdítója, ha szerény igényűek tudunk lenni. Ki minél szűkebbre tudja szorítani igényeit, annál több oldalról nyeri vissza függetlenségét. A modern civilizáció úgyis nagy mester abban, hogy az emberben napról-napra újabb igényeket támasszon. Pedig ha két ifjú egyforma tehetséggel s egyenlő szorgalommal vág neki az életnek, feltétlenül az fog előbbre jutni, akinek kevesebb volt az igénye s szükséglete. Akinek kevés az igénye, ez számára már külön jövedelmi forrás.

Minél több igénye van az embernek, annál inkább rabszolgája az élvezethajhászásnak. Honnan az a sok csalás, sikkasztás, lopás? Mert az emberek csak élvezni akarnak, de lemondani nem. Honnan az a sok szerencsétlen élet? Mert többet költöttek, mint amennyiük volt. Honnan az a sok öngyilkos ember? Mert folyton csak vágyaik voltak, de kötelességről nem tudtak.

Bármily szegény sorsban éljen is valaki, okvetlenül gyűjtsön egy kis tartalék-vagyonkát előre nem látott betegség, szerencsétlenség s az öregség napjaira, amikor keresetére nem számíthat. Bármennyit keressen is valaki, ha felemésztí egész jövedelmét, bizony mindig a nyomor szélén járkal. Nincs meg az az önérzete s biztonságérzete, amelyet a megtakarított tőke – legyen az még oly csekély is – ad meg az embernek. A szerényebb jövedelemből is lehet valamicskét félretenni, míg aki minden nap megeszi, amit aznap keresett, vagyoniilag nem jut egy lépést sem előre.

A takarékoskást azonban már diákkorunkban meg kell szoknunk. A takarékoskás jellemet nevel s emeli a függetlenségérzetet, míg a pocsékolás könnyelművé tesz s romlásba vezet. Mégis miért találni oly ritkán takarékos fiút? Mert az nem olyan könnyű feladat.

«De hát olyan szegény diák vagyok; hogyan kezdjem én a spórolást?» Legelőször is vezess pontos számadást bevételeidről s kiadásaidról. Ez a legfőbb; soha ne adj ki többet, mint amennyi bevételed van. Aztán: soha ne költö főlösleges dologra. Aki olyasmiket vesz, amikre nincs szüksége, hamarosan olyasmiket kell eladnia, amikre szüksége volna. Nézd csak a hiú embert. Mennyi töméntelen főlös kiadása van csak azért, mert «mások is így tesznek (dohányzás, fényűző ruházkodás, mulatozás, cukrászda). A hiú még csak nem is élvezi kiadásainak eredményét, mert «mások kedvéért» költ rengeteget. Hányan mentek már az életben tönkre amiatt, mert ugyanolyan ruhát, kalapot, színházat, lovat, autót akartak, «mint a másoknak van».

Különösen – ismétlem – minél kevesebbet költö, míg másét, szüleidét költöd. Majd ha nehéz munkával saját magad kerested pénzedet, úgyis meggondolod, kiadjad-e

haszontalanságokra. Különbözik sem vagyok kibékülve ezzel a magyar kifejezéssel, hogy a pénzt «keressük». Úgy érzi az ember e kifejezés nyomán, mintha ez könnyű dolog volna. Az angol pénzt «csinál» (to make money), a német «megérdemli» a pénzt (Geld verdienen); nálunk az emberek csak «keresik» s bizony, ha «találtak», könnyen ki is adják!

A takarékoságnak még egy nagy előnye van: a legszegényebb ifjúnak is lehetővé teszi, hogy jótékonykodjék. Ez pedig olyan lelki öröm, amelytől egy fiúnak sem volna szabad magát megfosztania. Szép dolog az is, ha valaki gazdag szüleinek ajándékát juttatja el szegényebb társainak. De próbáld csak meg egyszer, mily fönséges öröm és mily igazi önnevelés az, ha saját szükségleteidből teszel félre valamit, ha saját magadtól tagadsz meg valamit egy kis lemondás árán s azt juttatod el a náladnál szegényebbnek! Aki tudja igényeit szűkebbre szabni, vagyis aki tud takarékos lenni, az még szegényes jövedelméből is tud jól tenni. Talán többet is, mint a nagyigényű a nagy vagyonából.

Summae opes inopia cupiditatum – mondja *Seneca*; «a legnagyobb gazdagság az, ha valakinek nincsenek nagy igényei».

A munka örömei.

Ha szereted hazádat, fontold meg, amit «a legnagyobb magyar», *Széchenyi István gróf* ír a «Hitel»-ben: «A tudományos emberfő mennyisége a nemzet igazi hatalma ... Nem termékeny lapály, hegyek, ásványok stb. teszik a közérőt, hanem az ész, mely azokat józanul használni tudja».

A kényelmes, lusta fiúból lesz-e valaha hasznos tagja a társadalomnak? Felépíthetne a rombadőlt szegény hazát a léha felfogású s munkától irtózó ifjúság? Aki fiatal korában csak annyit dolgozik, amennyire éppen *rakényszerítik*, hogyan fogja teljesíteni kötelességeit, mikor maga urává válik?

Pedig a rest valósággal önsanyargató, önmagának hóhérja. Akinek mindene megvan, akinek minden gondolatát valósággal lesik, akinek az élet «terülj-terülj asztalkám», annak elviselhetetlenül kínos a sorsa. Munkában repül az idő, míg a tétlennek oly lassan múlnak a percek is! Az időlopás az ember legkínzóbb munkája.

Mije hiányzik az ilyennek? A munka öröme. A munka a jellem egyik legjobb nevelője; önuralomra, önmegtagadásra, kitartásra, figyelemre szoktat.

Hogy a munka mily áldás, azt csak az tudja, aki hosszabb ideig – mondjuk súlyos betegség miatt – tétlenségre van kényszerítve. A börtönbe zárt emberek büntetését elviselhetetlen kinná lehet fokozni csak azáltal, hogy nem engedik dolgozni őket, s órákon, napokon, heteken át kell ülniük zárkájukban munka nélkül. Ebbe bele lehet örülni.

Septimius Severus római császár 211-ben nagybetegen feküdt Britanniában. A tribunus belép hozzá, hogy a hadsereg aznapi jelszavát kikérje. «*Laboremus*», «dolgozzunk», feleli a császár, a beteg császár! Ő tudta, hogy a kötelesség együtt születik az élettel, s csak akkor ér véget, mikor reánk szögeznek a koporsó fedelét.

Munka nélkül az élet üres, hiú álmodozás. A lusta emberek szelleme ingadozóvá lesz, akarata pedig elsatnyul. Az akarat egyik legelső fejlesztője éppen a munka, a folytonos, apró erőfeszítés. Aki dolgozik, nem ér rá elégedetlenkedni, saját sorsával békétlenkedni. Sőt a kedvvel végzett munka, ha teljesen bele tudunk merülni, még kisebb testi betegségektől (fogfájás, kisebb láz) is meg tud szabadítani. Az odaadással végzett munka közben elfelejtjük, legyűrjük azokat.

Szeretném, ha a lusta, naplopó, «lazsáló» diákok csak egyszer is alaposan elgondolkoznának azon, mily nagy kitüntetés az, hogy nekik tanulniuk lehet. Más ifjakat, a testi munkásokat a géphez, a szerszámhoz, az ekéhez köti a megélhetés gondja és előttük tömérdek érdekes dolog örökké rejtve marad. De te mikor tanulsz vagy olvasol, az ezeréves sírokból fölkelnek a hősök, rég meghalt bölcsök beszélnek hozzád, világhírű költők mesélnek

neked, rég elpusztult népek emlékei elevenednek meg, a legnagyobb emberek tervei, gondolatai lelnek életre – s aki nem tanulhat, minderről sohasem fog tudni. Te pedig hallasz a mély tenger csodás életéről, hallasz a messzi csillagok nagyságáról, hallasz a természet nagyszerű törvényeiről... Mily hálásnak kellene lenned, hogy neked tanulnod *szabad!*

Az igazi lelkiismeretes diák érzi is ezt az örömet és nem méregeti fontoskodva, hogy ennyit tanulok, mert ennyit *kell*, Hanem tanul annyit, amennyit *bír*. És mikor a könyv mellett töltött délután eltelt, ha holtfáradtan ül is vacsorához, érzi lelkében a *munka örömét*, amint *Schiller* megénekelte a «Lied von der Glocke»-ban:

Von der Stirne heisz
Rinnen musz der Schweisz,
Soll das Werk den Meister loben.

«Kérem, fájt a fejem.»

És most nézd a diáktársadalom különféle típusaiból azt a puhányt, amelyet itt alább bemutatok: elegáns külső, legújabb szabású raglián, egész gumitalpú sárgacipő, parfümös zsebkendő, és bent a lélekben – tátongó üresség. A dolgozatfüzetén ez olvasható ugyan: «N. N. VI. o. tanuló», de ha őszinte akarna lenni, ezt kellene odaírnia: «N. N. VI. o. nemtanuló». Mert tesz ez a fiú mindent a világon, csak egyet nem, – nem tanul!

Valami rossz érzés fog el mindig, mikor egy ilyen számító s bliccelő ifjú ajkáról felelés helyett elhangzik a hazug mentegetőzés: «Tanár Úr, kérem, nem készülhettem, mert fájt a fejem».

Fájt a feje? Egy szó sem igaz belőle; csak lusta volt. Szeretném megmutatni az ilyeneknek azt a sok jó tehetségű szegény fiút, akit vágya, szorgalma, kitartása hajtana a tanulás felé, de nem teheti, nincs rá pénze. Vagy ha valahogy sikerül is iskolába járniuk, micsoda hihetetlen nélkülözések árán folytatják tanulmányaikat!

S amazoknak meg mindig «fáj a fejük?!» Lustasággal annyira eltékoztak már akaraterejüket, hogy a díványról fölkelés is, a tankönyvnek csak előkeresése is már valósággal fizikai szenvedés részükre. Minden délután (jobban mondva éjjel tizenegyor) tanulnak ugyan vagy félórát, de közben ötpercenként végigsimítják fényesre brillantinozott elválasztott frizurájukat. Látszik, hogy tanulás alatt is becses énjük a legértékesebb előttük. Persze, hogy így aztán nem tudnak felelni! Hiszen jól megírta *Schiller*:

Nur dem Ernst, den keine Mühe bleichet,
Rauscht der Wahrheit tief versteckter Born;
Nur des Meiszeln schweren Schlag erweichet
Sich des Marmors sprödes Korn.

Minden élő ember rengeteg sok dolgot fogyaszt el a világ kincseiből (táplálék, ruha stb.); valamiképpen ezt meg is kell fizetnie. Az elhasznált földi javakért munkával fizetünk; aki tehát nem dolgozik, az teher az emberi társadalom nyakán, mert hiszen állandóan csak fogyaszt, anélkül, hogy pótolná az elfogyasztottakat. Ezért írja Szent Pál oly világos rövidséggel a thesszalonikiakhoz: «Aki nem dolgozik, ne is egyék!»

És pedig nemcsak azoknak kell dolgozniuk, akiket a kenyérkereset ügyis – minden további okoskodás nélkül is – munkára kényszerít. Nem, fiam! Ha még oly gazdag lennél és földi kincsekben dúskálkodnál is, akkor is kell dolgoznod.

A tétlenség gyermeke az erkölcsi elromlás s következménye a szellemi elmaradottság. Aki nem tanul, nem tudja a világot helyesen megítélni, másoknak, a tanultabbaknak rabszolgájává lesz, még ha a külső látszat szerint királyi széken ülne is.

Viszont aki sokat dolgozik, az szellemi vezére az emberiségnek, annak szava századokon át hangzik s utat jelöl akkor is, mikor testük már régen elporladt. A nagy klasszikus költők ma is eleven frissességgel szólnak hozzánk remekműveikből. Plató még ma is bölcsességre tanít, Vergilius és Dante még ma is énekelnek, Shakespeare még ma is megrázza lelkünket, századokkal haláluk után is. A munka eredménye igazán ércnél maradandóbb emlék: *monumentum aere perennius*. Bárcsak megfontolnák ezt azok a diákok, akiknek mindig «fáj a fejük!»

A méh és a poszméh.

A méhet nem hiába állítják a szorgalom mintájául. Bámulatos az a fáradhatatlan kitartás, amellyel napa hosszat virágról-virágra szállva gyűjti a mézet. A virágokból gyűjtő szorgalmas méhecske és a könyvei közt tanuló ifjú hasonlítanak egymáshoz. Nekünk embereknek is, diákoknak is, hasonló módon sok könyvből, sok élményből, sok megfigyelésből kell el nem fáradó szorgalommal kiszívni az élethez szükséges tudást.

De ez a hasonlóság még tovább is terjed a méh és diák között. Abban is hasonlóak egymáshoz, hogy mindkettőjüknek van kevésbé dicséretes rokonságuk is. A méhnek van valami elfajzott rokona: a poszméh. Egész olyan, mint az igazi dolgos méh, épp úgy zümmög, néha még erősebben is, épp úgy röpköd virágról-virágra; sőt néha még sziklán is oly komolyan ül, mintha abból is mézet akarna szívni, – de egész napi sürgés-forgás után is mindig méz nélkül tér haza. Hát ilyen a poszméh!

És milyen a «posz-diák»? Ott ül a nyitott könyv előtt, akárcsak a többi: épp úgy lapozgat benne, sőt még többször is. Oly komolyan bámul a lapokra, mintha még a könyvtábla sziklájából is tudományt szívna. A mama oly részvéttel simogatja meg: «Szegény fiacskám, agyon tanulod magad!» – pedig csak mímeli a szorgalmast. Esze össze-vissza kalandozik, fejében egymást kergetik a gondolatok, melyeknek a tanuláshoz semmi közük. Még jó, ha nem mindenféle piszkos képzetek s gondolatok kavarnak agyában, mert akkor meg már teljesen a poszméh másává lesz, amelynek lárvája tudvalevőleg a szemétdombon tenyészik legjobban.

Az, ószövétségi Szentírásban a Példabeszédek könyve néhány vonással nagyszerűen mutatja be a lusta embert, aki «akar is, nem is» (15,4.); akit «megölnek a kívánságok» (21,25.), mert hiszen egész élete s munkája a terméketlen vágyak és sóhajtozások láncolata. Soha idejében nem tudja magát elhatározni, minden feladatban tízszer annyi nehézséget lát, mint amennyi tényleg van s végül is hátborzongva bújik el a munka elől: «Oroszlán van ott künn! Még megölnek az utca közepén!» (22,15.) – mondja ijedten. Borzasztó nehéz ez az algebra, úgy sem lehet megtanulni, – mondja s becsukja a könyvet, mielőtt komolyan csak hozzá is fogott volna. Mindenbe belekóstol, minden tárgyhoz konyít valamit, becsületesen azonban egyiket sem tudja. Olyan, mint azok a vaskos bicskák, amelyeken nemcsak kés van, hanem egyúttal dugóhúzó, kanál, olló és cipőgomboló is, de kivétel nélkül mindegyik gyatra szerszám.

Szegény, szegény «posz-diák», ki így vesztegeted életed leggyümölcsözőbb éveit!

A farkatlan daru.

Bizony vannak fiúk, akik valóságos művészettel tudják úgy átlopni a középiskola nyolc értékes esztendejét, hogy abból lehetőleg minél kevesebb hasznuk legyen. Eljárnak ugyan iskolába (mert kénytelenek megtenni), de mindig csak félszívvel, fél ésszel, félszemmel, fél füllel vesznek részt a munkában. És a másik fél? Figyelnek Ímmel-ámmal, de eszük másik felével ott kalandoznak valahol a délutáni futballjátékon. Vigyáznak is egyik szemükkel, fel-fel pislantanak a tanárra, de a következő percben már ismét Mister Herkules rejtelmait

olvassák a pad alatt. Ha ellenben a tanár úr megmozdul a helyéről, hát egyszeriben megint oly ijesztően intelligens ábrázattal mereszti rá tekintetüket, mintha ők találták volna fel a spanyolviaszt.

Őszintén sajnálom ezeket az ifjakat. Sajnálom azért, mert mindkét fél munkájuk értéktelen kapkodás marad, ők ugyan azt állítják, hogy tudnak egyszerre pad alá s pad fölé is figyelni, – de hát a lélektan erre rácsfol. Az idejük csak úgy elmegy, mint azoké, akik teljes lélekkel vesznek részt az órán; csak az a különbség, hogy ezek már ott megtanulja a leckét, míg amazok otthon csapkodják földhöz a könyveket, hogy ezt sem értik, azt sem.

Érdekes darucsapat repült át egy őszi napon az égen. Az egész ék pompásan szelte a levegőt, de nagy messze utánuk csapkodott, kalimpált, evezett egy elmaradt bús daru. Szegénynek valami veszekedésben kitépték a farktollait, a kormányát s bár kétszer annyit evickélt a levegőben, mint a többiek, mégis mindig messze elmaradt a céltől. Ilyen farkatlan daru a fönti diák is: dolgozik ő is, de nem jut előre.

Ibsen a *Peer Gynt*-ben az ilyen ember állapotát rajzolja meg, amint szemrehányóan rajzzák körül az élet elvesztegetett adományai s értékes órái. Mi vagyunk a gondolatok –

szólnak hozzá –, amelyeket gondolnod kellett volna. Mi vagyunk a dalok, melyeket énekelned kellett volna. Mi a könnyek, melyeket sírnod kellett volna. Mi a tettek, melyeket véghezvinned kellett volna.

Szeretném, ha minden magyar ifjú kartonlapra szépen bekeretezve leírná s tanulóasztalán állandóan szem előtt tartaná az alábbi komoly sorokat, melyeket egy híres kereskedő vésetett sírkövére:

«Sohase feledd el, hogy létünk egyik főfeladata a munka.
Az idő pénz; egyetlen percedet se vesztegesd el hiába, de tartsd számon mindegyiket.
Tedd meg embertársaid iránt mindazt, amit részükről magadnak követelnél.
Amit ma elvégezhetsz, ne halaszd holnapra.
Amit magad elvégezhetsz, sohase bízd másra.
Ne sóvárogj a másé után.
Tulajdoníts fontosságot a legcsekélyebb apróságnak is.
El ne költsd előre, amit még meg nem szereztél.
Jövedelmedet ne fogyaszd, hanem gyarapítani igyekezzél.
Szigorú rend kormányozza minden tettetted.
Légy rajta, hogy életed folyamán minél több jót tehess.
Ne foszd meg magad attól, ami az élet kényelmére szükséges, de élj mindamelletts is tisztességes egyszerűségben és takarékosan.
S éppen ezért életed utolsó percéig szorgalmasan munkálkodjál».

Aki szereti a *mézet*, ne ijedjen meg a méhektől. Igaza volt *Czuczor* Gergelynek, amikor ezt írta:

Régen eshetett az, s egyszer bolondjába',
Hogy sült galamb repült az ember szájába.

Imbolygó gyertyaláng.

Vannak sajátságos természetű ifjak, akik egész nap dolgoznak, tesznek-vesznek, de akik kitartáshiány miatt mégis gyenge akaratuknak szánandó áldozatai. Folyton foglalkoznak, folyton dolgoznak, de tíz percnél tovább semmivel sem egyfolytában; tulajdonképpen csak a semmittevést csoportosítják oly ügyesen, hogy az lázas tevékenységnek látszik. Nézd csak egy ilyen diák délutánját. Ebéd után elkezd a latin szavak kikeresését. Három perc múlva egy lombfűrész-rajzot másol. Nemsokára már a díványon fekszik s nagy hangon magolja Napóleon háborúit. Most hirtelen becsapja a könyvet, mert eszébe jutott, hogy a filmje ebéd óta áll a napon a kopírozó-keretben. Gyorsan elkapja a nap elől, s miután előbb elolvasott egy Gárdonyi regényből 17 oldalt, hozzáfog a fizikafeladat megoldásához. De alig írt le annyit, hogy a lencsénél a fókusz távolságot (f) a gömbök sugarai (r_1 , r_2) és az anyag törésmutatója (n) határozzák meg: $1/f = (n-1)(1/r_1 + 1/r_2)$, íme, ügyesen elkapja a füzetén sétáló legyet s szárnyát belehelyezi patent kis mikroszkópjába. S ezzel szerencsésen vége is van a délutánjának. A mama még meg is sajnálja: «Szegény fiacskám, mennyit tanultál». Pedig csak mímelte a tanulást!

Domitlán császárról feljegyezte a történelem, hogy sokszor bezárta magát egy szobába s senkinek sem volt szabad háborgatnia, mintha a legnehezebb államügyekbe akart volna elmélyedni. Valóságban pedig azzal szórakozott, hogy legyekét fogott s türe szurkálta azokat. Akárcsak az a fiú, aki komoly, ráncos homlokkal teszi maga elé a *Res Romanae*-t, mikor azután mamája kimegy a szobából, előhúzza alóla a «Nemzeti Sport»-ot.

A szétforgácsolt rendszertelen munka mellett, hogy jobban fáraszt, mint a komoly tanulás, teljesen értéktelen is. Hiába, az emberi szellem nem képes egyszerre több dologra komolyan figyelni. Persze, hogy nem érhet el eredményt az a diák, aki egész óra alatt nyugtalanul izeg-mozog, mint ürge a madzagon, s állhatatlan, mint a sátoros cigány. Ezek a fiúk – még ha mindig *tanulnak* is – semmit *meg nem tanulnak*, mindent *figyelnek*, de semmit *meg nem jegyeznek*. Hasonlíts hatatlanul többet ér, ha három órát teljes figyelemmel s odaadással tanulsz s utána nyugodt lélekkel három órát szórakozol, mint ha hat órát könyökölsz a könyveid előtt, se nem tanulsz, se nem játszol, és a végén – mint minden félmunka után – elégedetlenül kelsz fel íróasztalodtól. Az a fiú tud legjobban tanulni – s annak lehet később is legtöbb hasznát venni –, aki előtt a tanulási idő alatt elsüllyed az egész világ, elfelejti környezetét, időt, gondokat, s minden figyelmét most erre az egyetlen feladatra összpontosítja.

Már engedj meg, de te is könnyen beláthatod, hogy ha valaki a francia-négyest táncolja s ezalatt a Carnot-tétel levezetésén törí a fejét, elbukik a parketton; de hát viszont, hogy ne bukják el az a matematikából, akinek az egész előző délutáni készüllet alatt az esti tánciskolán járt az esze?

Ne kapj bele mindenbe, egyszerre csak egy dolgot akarj elvégezni, de amit elkezd tél, azt aztán vidd befejezéshez, jól végezd, kitartással, lankadás nélkül. *Age, quod agis!* «Amit csinálsz, csináld alaposan!»

Kétségkívül hibás itt a mai ferde felfogás is, amely a meglett emberek közt azokat tartja «tevékeny», «teremtő» szellemeknek, akik nyugtalan kapkodással fognak bele tömérdek vállalkozásba.

Mily tévedés! Azok a nagy felfedezések s találmányok, amelyek akár a technikai, akár a szellemi kultúra terén igazán előrevitték az emberiséget, bizony kitartó munkával a nyugodt tanulóasztal, a csendes laboratórium s a halk szavú könyvtárszobák termékenyítő mélyéből születtek. A történelem igazi hőseit, a tudomány, irodalom, művészet s ipar terén egyaránt, a kitartó, nem kapkodó, évek összpontosított munkájától nem húzódó szorgalom szüli. Nagy hegyek csúcsára nem lehet egyetlen hősi lendülettel feljutni (ő, erre sok fiú kész lenne!), hanem csak tízezernyi és százezernyi apró lépés, kitartó haladás, sziklamászás, akadálykerülés, kapaszkodás és bizony olykor megcsuszamlás szakadatlan munkájával.

Hidd el, fiam, nem az a hős, aki képes egy-két vakmerően bátor tetre, hanem aki életének minden apró kis tettét bátran tudja végrehajtani. Mikor ebéd után olyan lustaság fog el, mint télen a mormotát s te ezt legyőzve előszeded az algebrát, – ez bátorság! Mikor reggel olyan jó volna még heverni a meleg paplan alatt, de eljött a felkelés ideje, s te hősi ugrással kipattansz az ágyból, – ez bátorság! Mikor májusi napsugár csalogat játszani, de te még nem készültél el leckéddel s azért továbbra is a könyv mellé kényszerítéd magadat, – igen, ez hősi bátorság! Mikor nincs kedvedre valami s mégis örömmel megteszed, mert ez az Isten parancsa – igen, ez hősi bátorság!

A csiga meg a nyúl.

Csiga meg a nyúl nagy versenyfutásra keltek egyszer. Egy szemközti erdő széle volt a cél. A csiga roppant buzgalommal látott neki az útnak, izzadt, erőlködött. A nyúl meg nagy bizakodva a földön heverészett a szép napsütésben s így okoskodott: «Ő, te szegény hólyag! Mit kínlódsz annyira, úgyis hiába! Egyet ugróm – kettőt ugróm s a farkam hegyét sem látod, úgy elhagylak! A csiga meg csak mászott, csúszott, izzadt, dolgozott – s mikor a nyúl feleszmélt, már csak alig egy lépésre volt az erdőtől. «Tyhű, barátom! Gyerünk csak!» – így a nyúl. Egyet ugrik – kettőt ugrik, de bizony mielőtt a harmadikat ugrotta volna, a csiga bent volt a célnál...

A kitartás s a szorgalom legyőzik a tehetséget.

A szellemi munkában is elsőrendű föltétel a kitartás. Nem teljesen igaz ugyan, de sok igazság van abban, amit egy francia mondás tart: hogy a lángész semmi más, mint hosszú türelem, *le génie c'est la patience*. Bizony hosszú sorát mutathatnám be azoknak a kitűnő tehetségű ifjaknak, akiknek könnyű felfogásuk vesztükre vált. Bár egész középiskolai tanulmányukat csak félvállról vették, mégis tiszta jelesen végeztek minden osztályt; azonban az életben – éppen mert rendszeres munkához nem voltak szokva – értéktelenül elkallódtak. Nem lett belőlük semmi. Viszont akárhány neves vezetőférfiúnak diák korában csak közepes tehetsége volt, de ezt vasszorgalommal s kitartó, következetes munkával tudta pótolni.

A «könnyen-tanulás» sok fiúra határozottan veszedelmes adomány. «Nekem nem kell tanulnom, én talentum vagyok!» – mondja sok fiú magában. Pedig – ha még így volna is! – a talentum magában még nem tudás, csak *eszköz hozzá!* És sok talentumos fiú dőlt ki a középiskolából vagy az egyetemről, mert nem értékesítette Istentől nyert tehetségét, «A kitartó munka minden nehézséget legyőz», *labor omnia vincit improbus* – írja már *Vergilius*. A csiga legyőzheti a nyulat.

Lángész vagy szorgalom?

A makacs és szívós munka, a kitartó, hosszú türelem olyan, mint a századok óta békésen folydogáló víz: mély medret ás magának. Nem lehet mindenki lángész (sőt az embereknek csak nagyon kis percentje az), de mindenki választhat magának egy magasztos célt, amelyet aztán makacs kitartással követ egész életében. *A soha szem elől nem tévesztett cél a csontváz, a hátgerinc, amelyre a sikeres élet támaszkodik.* Sőt még a lángésznek is mi egyik jellegzetes sajátossága? Szenvedélyes, odaadó ragaszkodás a tudomány vagy művészet valamelyik ágához.

Azokat a tudományos vagy művészi alkotásokat, amelyek legtöbb dicsőséget szereznek az emberi szellemnek, nem a zsenik pillanatnyi fellobbanásának, hanem *a rendületlenül kitartó hangyaszorgalomnak köszönjük.* A tetterőnek s az erős akarat állhatatosságának gyönyörű eredményeit tehát a közepes szellemi tehetségű ifjak is megszerezhetik maguk számára. A földi siker nagy titka abban rejlik, tudunk-e egy-egy elének tűzött fönséges, magasztos célhoz makacsul, kitartóan ragaszkodni. A nagyember és a jelentéktelen tucatember közt sokszor csak a kitűzött cél elérésére irányuló nagy energia és hajlíthatatlan akarat a különbség, amely jellemzi a nagy embereket, s hiányzik a közönségesekből!

Kitartás, szorgalom és munka hasonlíthatatlanul többet használt már a világnak, mint a génusz, a ragyogó tehetség. *Ohne Fleisz kein Preis!* Viszont a munka előtt mindenki meghódol.

«Acélt ragad, lovára kap.
Csatáz, vív, izzad éj és nap,
S míg nem győz, nincs nyugalma.»
(*Czuczor*: Hunyadi.)

«Csak gyorsan, gyorsan! Túlesni a munkán!– ez sok diák jelszava. Úgy?! Tudod, *Dante* meddig dolgozott világa híré művén, a «*Divina Commediá*»-n? Éppen 30 évig. És *Dickens*, a nagy angol író, azt mondja magáról, hogy minden könyve óriási munkájába került. *Prescott* neves amerikai történetíró már majdnem egészen vak volt; és mégis, mikor nagy munkájához (Ferdinánd és Spanyol Izabella) szükségessé vált a modern nyelvek ismerete, meglett férfi korából tíz évet fordított nyelvtanulásra. *Newton*, a nagy csillagász, 15-ször írta meg *Chronológiá*-ját, míg meg volt vele elégedve. Mikor *Tizian*, a halhatatlan nevű festő, V. Károly császárnak megküldte híres «*Utolsó Vacsoráját*», ezt írta: «Itt küldök Felség egy képet, amelyen hét éven át majd mindennap s gyakran még éjjel is dolgoztam». *Vergilius* 20

évig írta az «Aeneis»-t s halála előtt mégis meg akarta semmisíteni, mert nem tartotta elég jónak. *Fénelon*, a nevelésről írott híres munkáját, a «Télémaque»-t 18-szor készítette el, s még a legutolsó kidolgozásán is sokat törölt, javított. *Edison* még fiú volt, mikor fél éjszakákat töltött olvasmányai mellett; nem ám regényt olvasott, hanem a mechanikáról, kémiáról s elektromosságról szóló szakmunkákat.

Tolsztoj is igen szigorú kritikát gyakorolt saját műveivel szemben és hangoztatta, hogy az arany csak hosszú szítálás és mosás után kerül napfényre; nemcsak a fogalmazványt javította át, hanem a tisztázatot is, úgy hogy a legtöbb írásnál csak a harmadik tisztázott lett a végleges szöveg, de voltak részletek, melyeket még többször átjavított. *Stephenson* a mozdonyának javításán 15 évig dolgozott, míg sikert ért el. *Watt* három évtizedig gondolkozott a sűrítő gőzgépen. *Herschel* az egyik messzelátójához homorú tükröt akart készíteni. Kész is lett az első, de nem volt megfelelő. Elkészítette a másodikat. Az sem sikerült. A harmadikat; az sem volt jó! Több mint kétszáz homorú-tükröt készített, míg végre sikerült teljesen megfelelőt előállítania. De a végén mégis ő győzött! Íme, még a kétségtelenül zseniális tehetségeknek is hatalmas segítője a szorgalom s kitartás. *Newton*nak nagy esze volt s mégis, mikor megkérdezték, hogyan jutott el fölfedezéseihez, szerényen felelte: «Úgy, hogy mindig ezekről gondolkoztam». Szorgalmát már szinte túlságba vitte, amennyiben pihenése csak abban állott, hogy tanulmányait változtatta s egyik tantárgy helyett a másikat vette elő.

Különben, hogy a korán kezdett gyakorlat s önfegyelem mily nagyszerű sikert eredményez a későbbi korban, arra kitűnő példa *Peel Róbert*, az angol parlament egyik légnagyobb szónoka, aki politikai ellenfeleinek érveit, egyiket a másik után, bámulatos emlékezőtehetséggel cáfolta meg. Pedig csak középiskolai esze volt. Hát honnan szedte ezt a kitűnő memóriát? Kiskorában, valahányszor a templomból hazajött, apja asztalára állította s elmondatta vele a prédikációt. Először persze nehezen ment; de aztán a gyakorlat annyira megélesítette eszét, hogy majdnem szóról-szóra el tudta mondani a szentbeszédet. És meglelt férfikorában ennek a nehéz munkának köszönhetette sikereit.

Stephensont, a gőzgép feltalálóját szegény szülei nem tudták iskolába járatni; naponként tizenkét órát dolgozott gép mellett, de ő meglopta éjjelét, csakhogy írni-olvasni megtanulhasson. Tizenkilenc éves korában vitte annyira, hogy nevét le tudta írni. És mily öröme volt, ha legkisebb szabadó idejében is művelhette magát! Az ebéd alatti szünetben is azzal szórakozott, hogy a szeneskocsi oldalán krétával száma tani feladatokat oldott meg.

A lövészárokban.

Sajnos, a magyar természet nem nagyon kedvez ennek a szívós, kitartó munkának. A magyar könnyen lobban, mint a szalmaláng, de nem tud egy helyben, nyugodt, szabályos munkában megülni; amint mondják: nincs «Sitzfleisch»-e. A világháborúban huszárjaink rettenthetetlen hősiességgel belelovagoltak a géppuskafészekbe (oda is veszték!), de heteket tölteni csendben, az egyszerű lövészárokban, bizony nem esett ínyükre. Végül is mégis a lövészárak módszere győzött, amint az életben is sikereket nem hősies belelovaglással, nekihevéüléssel, hanem évek és évtizedek hangyaszorgalmú kitartásával lehet elérni. Ha nehezen indul is, ezt meg kell tanulnod! Ez az «aktív türelem» emelte rengeteg munkával az egyiptomi piramisokat; ez íratta, másoltatta a középkori szerzetesekkel egész életen át halvány olajmécslámpák pisllakolásánál a latin és görög klasszikus sok reánk maradt műveit; ez a türelem leste el évtizedes s évszázados eredménytelen kísérletezések után a természet erőinek törvényeit s igazta azokat – egyiket a másik után – az ember szolgálatába. A türelem nemcsak rózsát terem, hanem tudást, műveltséget, előadást, kultúrát is.

Nagy költőnk, *Vörösmarty*, nem hiába kéri Istentől azt az egy nagy kincset, hogy kitartó munkássá tegye a magyart:

«Isten segíts! Népeknek Istene!
 Tedd jóra munkássá e nemzetet,
 Hogy amihez fog óriás keze,
 Végre hajtson minden kezdetet.
 Add, hogy mit emberész és kéz kivíhat,
 Ne várja mástól mint szerencsedíjat».

(Himnusz.)

A nagy zenész, *Haydn*, nem hiába mondta: «A művészet titka abban áll, hogy amire magunkat rászánjuk, arra szenteljük minden erőnket».

Inkább ne is kezdj valamihez, mintsem hogy Mübele Balázs módjára kapkodj össze-vissza. *Besser unbegonnen, als unbesonnen!*

Az ifjakra legnagyobb csapás, ha rendszeres, kitartó munkát nem tudnak végezni, – pedig minden előhaladásnak ez az ernyedetlen szorgalom, ez a mérsékelt, de folytonos erőfeszítés az alapja s nem a szalmatüzes nekilángolás. A lusta diák micsoda nagy energiával fekszik a tanulásba a vizsga előtt! De mit ér párnapos lendület tíz hónapos henyélés után?! Jelszavad legyen tehát mint azé a lengyel lovagrendé, amelyet IV. Ulászló alapított a XVII. században: «*Vicisti vince!*» Győztél? Nagyszerű! Örülj neki! De el ne bízzad magadat! Küzdj, harcolj s győzz tovább is!

Az akarat nevelése.

Nagy befolyást gyakorol az akaratra az érzelem, a képzelőtehetség és a vérmérséklet. Ezek fölött nem vagyunk teljesen urak, tehát nincs is az embernek teljesen szabad akarata. Te magad is tapasztalhattad már, hogy egyik reggel mily szomorú, leverte érzelmek közt ébredsz föl, máskor pedig jó kedvedben ugrálni szeretnél; de sem előbbi lehangoltságodnak, sem mostani örömednek okát adni nem tudnád.

Így van fantáziáddal is. Egyszer csak minden különösebb ok nélkül régmúlt események emlékei merülnek fel emlékezetedben, vagy pedig képtelen gondolatok, csalóka képek színeződnek fejedben. Honnan kerültek eszedbe? Miért éppen most jöttek gondolatodba? Bizony, nem tudnád megmondani. És tényleg, mennyi bajt csinál az ember képzelete! Óriási nehézségeket, leküzdhetetlen akadályokat rajzol munkánk elébe, csak hogy elvegye attól kedvünket. Fogtóméskor is nem a plombálás a legfájdalmasabb, hanem az a félóra, amelyet a fogorvos előszobájában végigvárunk s amely alatt fantáziánk az eljövendő szenvedések fokozott képeivel kínozz minket.

No már most! Ha nem is vagyunk *teljesen* urai érzelmeinknek s fantáziáinknak, az akarat uralmát mégis *lehetőleg* ki kell terjesztenünk ezekre a területekre is. Légy ura érzelmeidnek s fogd kezébe fantáziád gyeplőit! Rossz kedvvel ébredtél? Mindegy! Igyekezzél mosolyogni, vidáman dalolni s részben már legyőztél érzelmeidet.

Az algebra-példát kell megoldanod? Képzelőtehetséged ijesztő képekkel áll eléd: te, mily szörnyű nehéz ez a feladat; hogy bele fogsz izzadni! Te pedig így beszélj magadhoz: Nem igaz! Barátocskám, képzeletem, te csalsz! Nem vagy te oly rémes, csak látszol annak! Te csak úgy kiszínezed előttem a nehézségeket, amelyek korántsem oly nagyok, mint aminőknek látszanak. Azért is belefogok!...

Mint látod tehát, az akarat nevelése nem más, mint tervszerű munka mindazon lelki tehetségek meghódítására (ész, érzelem, emlékezet, fantázia), amelyek befolyásolják az akarat működését. Tehát az akaratnevelésnél nem elég az akaratot csak gyakoroltatni, erősíteni, hanem legfőbb célunk az legyen, hogy ezt az erős akaratot aztán minél tökéletesebben felsőbb szellemi céloknak szolgálatába állítsuk, vagyis teljesen alárendeljük a lélek uralmának.

Aki szilárd jellemmé akar lenni, azon kell dolgoznia, hogy érzelmeinek lehetőleg minél jobban tudjon parancsolni. Igen sok bűnnek, szeretetlenségnek, irigy s kárörvendő gondolatnak, hirtelen sértegetésnek s rengeteg összeveszésnek oka nem a rossz akarat, hanem a győnge akarat, amely nem tanult meg erős kézzel parancsolni a hirtelen feltörő érzelmeknek. A kisebb rossz kedvet pl. minden különös erőfeszítés nélkül is legyőzhetjük; és mégis hány ember szenved miatta, mert lusta még erre a kis munkára is.

Az érzelmek helyes nevelése tehát akaratnevelés is. Az érzelmek nemcsak oly irányban gyakorolnak befolyást az értelemre, hogy akarjon, hanem hogy kedvvel és kitartóan akarjon. Márpedig ki ne látná, hogy a szív melegénél mindjárt jobban fakad a jótett, mint az értelem hideg fényénél! De azért is ügyelned kell érzelmeid nevelésére, mert az érzelmek nélkül dolgozó akarat könnyen hidegszívű, önző, makacs s önfejű akaratgéppé teheti az embert, ami megint csak torzképe lenne a «jellemes ifjú»-nak.

Az okos ember nemcsak igyekszik leküzdeni kedvezőtlen érzelmeit s azokat vidámakkal pótolni, hanem azon van, hogy lelke nyugalma lehetőleg mindig megőrizze.

Test és lélek szorosan összefüggenek bennünk. Ha levert vagy s ok nélkül szomorúság üli meg lelkedet, próbálj mosolyt erőltetni arcodra, dörzsöld össze örömmel kezedet – és íme, szomorúságod tünedezni kezd. Viszont meg ha testi fájdalom kínoz, foglald el magad kedves gondolatokkal s fájdalmadat részben elfelejted.

Bármily csapás érne, igyekezzél abból is lelki hasznot húzni. *Deficiendo discamus*, tanuljunk hibáinkból is. Ellopták a villamoson a pénztárcádat? Ne dühösködjél, hanem vedd jól fontolóra, mikor lehettél oly vigyázatlan és jövőre hogyan fogsz vigyázni. Lábadra lép valaki? Ne szisszenj fel mérgesen, hanem mondd magadban: «No, ezért a fájdalomért legalább vásárlók egy kis önuralmat».

Ein groszer Herrscher wärest du gern?
Mach' dich zu deinem eignen Herrn!

Érzelmeink fölött mindig úrnak maradni s azoktól soha el nem ragadtatni magunkat, a lelki tökéletességnek nem utolsó foka.

Ezzel azonban eljutottunk e könyv legfontosabb fejezetéhez: «a jellemképzés eszközei»-hez.

III. fejezet. – A jellemképzés eszközei.

Akarok! Óriási ereje van e szónak. Lehetővé válik általa a lehetetlen. Aki a havas, gleccseres Alpokat látja, fölkiált: «Ezeket lehetetlen átkelni!» *Hannibal*, *Napóleon* így gondolták: *Akarok!* Kell! Meglesz! – és egész hadseregekkel átkeltek az Alpokon. A lissai csata előtt, 1866-ban *Tegethoff* osztrák tengernagy ezt a jelszót akarta kiadni a tengernagy hajóról: «Musz der Sieg von Lissa werden»; ámde a jelző legénység alig adta le az első szót: «Musz...», már kitört a csata. A jelszó tehát a titokzatos «*Musz!*» maradt és ennek a szónak ereje fényes győzelemre vitte az osztrákokat az olaszok ellen. Kell! *Akarok!* – hatalmas szó!

Egy ízben, mikor réalista diákjaimmal Eger mellett egész napos kirándulást tettem a Bükk-hegységben, nagyon jól éreztük magunkat és bizony – elnéztük az időt. Addig hancúroztak a fiúk, addig birkóztak, szaladgáltak, játszottak, hogy mikor végre megnéztük az órát, esti félhét volt. Rendes menetben jó két órai út lett volna hazáig, pedig a fiúk otthon megígérték, hogy nyolcra biztosan otthon lesznek.

No most mit tegyünk?

Gyorsan összesípoltam a csapatot! «Fiúk, baj van. Már félhét s ti nyolcra ígérkeztetek haza, pedig még jó kétórás út áll előttünk. Akartok nyolcra otthon lenni?

«*Akarunk!*» – zúgták a fiúk.

«Ám jó. Akkor figyeljete ide. Vigyázz! Közép Bitskey Zoli! Sorakozz! Kettős számlálás! Támpont jobbszárny! Szakaszb! Jobbra át! Csapat indulj!»

Huszonnyolc fiúnak talpa csapódott vígan a földhöz az «indulj» parancsszóra. Jobb-bal, jobb-bal, senki ne beszéljen, senki ki ne menjen a sorból... jobb-bal, jobb-bal... Dongott az országút.

Hanem egy félórai menetelés után kezdett a lendület alábbhagyni. Hiába – egész napi szaladgálás és verseny-mérkőzés volt a fiúk mögött! Hohó, gondoltam, itt segíteni kell. Fiúk! Hogy is szól az a nóta: «Rajta föl, íme már süt a napsugár...!» Bárány Pista, akinek legjobb hangja volt, mindjárt elkapta a hangot és belevágott a jó ütemes énekbe. A többiek utána. Mikor vége lett az első nótának, kezdtük a másodikat: «Fiúk, föl a fejjel a harsona zeng, álljunk csatasorba vidáman...»; aztán a harmadikat: «Vígan fiúk, cserkészfiúk, föl a fejet merészen...»; aztán a tizediket, aztán a huszadikat... Senki sem vonszolta már a lábát, senki sem bukdácsolt ki-be a sorból... A nyolcórás harangszó alig öt perce hangzott el, mikor az egész diákcsoport virágosan, nótásan, porosán rádobbantott a város aszfaltjára. Másfél óra alatt megtettük a kétórás utat. Hogyan volt ez lehetséges? Egyetlen egy kis bűvös erejű szó segítségével. A fiúk azt mondták: *akarunk!*

Nagyon szeretném, ha ebből az egy szóból minél több valóság volna benned is, fiam. Látod, mily óriási mozgató erő az akarát!

Ich will! Das Wort ist mächtig,
 Spricht's einer ernst und still.
 Die Sterne reißt vom Himmel
 Das eine Wort: Ich will.

(Fr. Halm.)

Tudsz-e te *akarni*?

Nos igen, hányszor mondod: ha én akarnám, megtenném *ezt* vagy azt. Ha akarnám, tudnék tiszta jeles lenni. Ha akarnám, tudnék pontos lenni. Ha akarnám, tudnám a reggeli s esti imádságot mindig elvégezni...

Quid quisque possit, nisi tentando nesciat – tartja a latin mondás. Hogy mennyit tudsz, csak akkor látod, ha egyszer már meg is próbáltad. Hát igen, «ha akarnád». De próbáld már meg egyszer és akard is!

«Megtudnám, ha akarnám!»

Nincs erős akaratumk; legtöbb hibánknak ez a forrása. Ha volna, hej, egy csapásra kiemelkednénk minden hibánkból! A zsarnok *Caligula* római császár azt mondta: «Szeretném, ha minden rómainak együttvéve egy feje volna, hogy egyszerre leüthetném». Nos, ez az egyetlen fej, amelyet neked le kellene ütnöd: akaratom gyöngesége.

Akárhány fiú örökké ezt hajtogatja: Ojjé, én is meg tudnám tenni ezt meg azt, ha akarnám. Ha akarnám! Örökké ez a «ha akarnám».

Állítólag van tehát akarata, de soha ki nem próbálja. Mert bizony a próbánál az derülne ki, hogy csak úgy gondolta, mintha lenne akarata. Olyanok ezek az ifjak, mint a festett katonák, kik mindig lövésre tartják fegyverüket és ijesztő arccal fenyegetnek, hogy «mindjárt lövök», de nem fél tőlük senki, mert sohasem lőnek. «Meg tudnám, ha akarnám.» Ha... ha... igen: ha nekem ezerszer ezer pengőm volna, millió pengőm volna, ha a volna ott nem volna.

Nincs a világon még egy olyan finom művészet, mint saját lelkünk művelése, mert nincs oly nemes márvány vagy drága érc egyetlen szobrász kezében sem, mint amily értékes alakítandó kincs van a mi kezünkben: lelkünk.

Hallottál arról, hogy az embernek szabadakarata van; sőt attól félek, hogy túlságosan sokszor is hallottad ezt. Az embernek tényleg van szabad akarata, de nincs erős akarata. Tehát neked sincs, míg meg nem szerzed. Az erős akarat nem velünk született ajándék, hanem olyan drága kincs, amelyet mindenkinek önmagának kell komoly küzdelemmel megszereznie. Erős akaratot nem lehet magunknak díjmentesen adományozni s nem lehet nagy lelkesedéssel sem kikiáltani: Mától kezdve erős akarátú vagyok, – hanem azért bizony keményen meg kell dolgozni.

Minden fiú akarata annyiban erős, amennyiben ezt az értékes kincset önmaga számára megszerezte, amennyiben az érzékek uralma alól önmagát felszabadította. Mert mi más a lelki szabadság, mint önfegyelmezés, a nemesebb érzések uralma az érzékek s a test anyagi vágyai fölött? Az akarat telkedben olyan, mint az elvetett mag; ha gondosan ápolod, s fejleszted, hatalmas, vihart álló tölgy lesz belőle; de ha elhanyagolod, a kis hibák hangyái is korhadttá rághatják. Az erkölcsi szabadság csak kitartó, soha nem lankadó apró erőfeszítések, lassú dolgozás, örökös önjavítás jutalma. Azért jár-kezel közöttünk ezernyi bűnbilincsbe vert lélek, mert sokan visszariadnak a mindennapi erő kifejtés komoly munkájától.

«Tudnám, ha akarnám!» Hát akard! Próbáld meg! Aki komoly férfivá szeretne lenni, az tudjon komolyan akarni is. Az akarhatnomság és az igazi akarat úgy különböznek, mint az öreg dámák ölebei és a komoly házőrző kutyák. Azok a nyavalyás kis pincsik nem tudnak sem harapni, sem ugatni, sem bármi hasznos munkát végezni, csak esznek, csak nyöszörögnek és sokba kerülnek. Az igazi házőrző kutya meg nem nyöszörög, hanem

alaposakat ugat és amikor kell, beleharap a hívatlan vendég lábikrájába és az a fiú is, akinek van akarata, nem nyöszörög, hanem megugatja a lustaság és bűn kísértését, beléjük is harap, hogy elűzze magától, és a célba, amelyet kitűzött magának, addig csimpaszkodik, míg el nem érte.

Hogyan megy ez? Csak úgy, mint a fent említett gyaloglásnál. Tedd fel magadnak pl. a kérdést: akarsz-e tiszta jeles lenni? «*Akarok!*» Nos akkor add ki a parancsot magadnak: «Csapat jobbra át! Illetve: fiatal úr, rögtön kezeldbe a holnapi leckét (de rögtön és nem «majd elkezdem a jövő héten»), és jobb-bal, jobb-bal, neki annak a leckének». Tanuláasztalod az üllő, amelyen jövő szerencsédet kovácsolod.

Akarsz pontos lenni az imádságban? «*Akarok!*» Akkor már ma elvégezed az esti imát. «Jaj, de sok a leckém!» Mindegy! Öt percet csak tudsz szakítani? «És reggel sietni kell, hogy el ne késsem. Jó, hát öt perccel csak tudsz hamarabb felkelni!

Az akaratos ifjú.

Az akaratos ifjú! A mai szóhasználat ugyan más jelentést adott ennek a szónak, s akaratos ifjú alatt a harcos, önfejű, makacs, szót nem fogadó fiút érti. Nos hát én visszamegyek a szó eredeti jelentésére. «Akaratos» fiúkat szeretnék, azaz olyanokat, akiknek erős akaratuk van. A makacs önfejűség, a dac, nem erős akarat, hanem akaratgörcs. Aki tud parancsolni nevetőizmainak és szemidegének és gyomrának és fülének – ez a jó értelemben vett akaratos ifjú.

Nézd csak kissé közelebbről, mily átok az akatarsorvadás s mily áldás az erős akarat.

a) Akinek nincs jól iskolázott, engedelmes akarata, *képtelen bármily komoly feladat elvégzésére*. Bizonyosan magad is ismersz diákokat, akikre nem lehet ráfogni, hogy tétlenek s mégsem mennek előre a tanulásban. Főntebb «poszdiákoknak» kereszteltem el őket. Dolgoznak ezek szegények, még többet is, mint mások, mégis eredmény nélkül. Nem tudnak összeszedetten tanulni, mert nincs akaratuk. örökösen motoszkálnak, de semmihez komolyan hozzá nem fognak. Folyton előttük a tankönyv, de minden negyedóránál egy másik könyv (mert «az előbbi olyan rém unalmas!»). Állandóan munkában vannak, de félnek a legkisebb erőfeszítéstől is; éneikül pedig nincs sikeres munka. Éneikül csak a semmittevést csoportosítják oly ügyesen, hogy az lázas tevékenységnek lássék. Év végén aztán elkecserevedve panaszkodnak, hogy mennyit dolgoztak s mégis rossz a bizonyítvány! És ha felnőnek? Mi lesz belőlük? Olyan férfiú, akit a pillanat behatásai ragadnak, akinek elve nincs, aki kötelességéről könnyen megfélekedezik, aki terv és cél nélkül tengődik át az életem. Szegények! Mi a hibájuk? Gyöngye az akaratuk.

b) Vagy nézd csak, itt egy másik típus. Akinek nincs fegyelmezett akarata, *nem tud jól megfigyelni* semmit. Pedig a helyes és gyors megfigyelő képesség az ismeretszerzésnek s előmenetelnek nélkülözhetetlen eszköze. Hogy érzékeidet gyorsan és jól tudjad használni, a fontosat a mellékestől meg tudjad különböztetni, a pillanatnyi adott helyzetet világosan átlátni s aszerint cselekedni, mindehhez erősen fegyelmezett akaratra van szükséged. De az engedelmes akarat nemcsak ott lesz segítségedre, ahol valamit látnod, hallanod, beszélned, tenned kell, hanem szót fogad majd (és sok büntől ment meg) akkor is, amikor az erkölcsi törvények tiltóan állnak kíváncsi érzékeid elé, hogy ezt vagy azt ne nézd, ne halljad, ne beszéld, ne tedd.

c) Még tovább megyek. Akinek nincs fegyelmezett akarata, *nem tud gondolkodni, művelődni sem*. Az igazság felismerése és megszerzése komoly munkába kerül. A csélcsap természetű ifjú türelmetlen az olvasásban is. Nyugtalanul forgatja a könyv lapjait. Idegesen rohan, csak minél hamarabb végére érjen. Nincs is haszna belőle. Akinek meg iskolázott az akarata, az lassan s elgondolkodva olvas, mérlegeli a fontosabb mondatokat, nem fogad el vaktában minden állítást, hanem utána gondol, vajjon tényleg igaz-e, amit a szerző állít, az

érdekesebb dolgokat kijegyzi magának stb. Csak így tudunk új ismeretekhez jutni. De ehhez megint akaraterő kell.

d) De erős akarat kell az *emlékezéshez* is. Sok ifjú azt hiszi, hogy minden mentve van, ha feleléskor kivágja: «Tanár úr, kérem, tudom a leckét, csak nem jut eszembe». Vagy ha valamit rábíztak és «elfelejti» megtenni, azt hiszi, hogy az «elfelejtés» mentség. Pedig – a súlyos idegbetegeket leszámítva – a feledékenység jobbára csak a fegyelmezetlen akaratból származik. Ha valamelyik szó, név vagy esemény nem jut hirtelen eszedbe, ne nézd meg rögtön a könyvet (mint a gyöngé akaratú diákok teszik), hanem erőlködjél, izzadva próbálj magadtól rájönni s ezáltal erősíteni akarás tódat. És ha valami megbízatást kapsz, ne a zsebkendőre köss csomót, hanem igyekezzél napjában sokszor rágondolni feladatodra; tedd fel magadban, hogy sokszor idézed emlékezetedbe s meglásd, nem fogsz elfeledkezni róla.

Aki ezt állandóan gyakorolja, könnyen kigyógyul a feledékenység betegségéből. Hiszen az ember annyira úrrá lehet akarata fölött, hogy egyesek még álmukban sem veszítik el fölötte hatalmukat és hosszú gyakorlat után képesek pontosan abban az órában maguktól felébredni, amelyet lefekvésük elhatároztak. Viszont ha az ifjú nem küzd feledékenységével ellen és így nő fel, az életben sehol használni nem tudjak és rengeteg kellemetlensége lesz; ha vasúti őr lesz belőle, elfelejti a gyorsvonat előtt beállítani a váltót s a vonat kisiklik; ha tanár lesz, elfelejt bemenni az órára; ha ügyvéd, elfelejt elmentni a tárgyalásra; sőt megesik vele, hogy elfelejt elmentni a saját – esküvőjére is.

Demosthenesek.

Demosthenes hétéves korában elvesztette atyját; ravasz gyámja meg kiforgatta egész vagyonából. Egy ízben egy törvényszéki tárgyaláson volt jelen, ahol végighallgatta a védő remek beszédét, s mikor a nép nagy diadallal kísérte haza a szónokot, felvillant agyában a terv, hogy ő is szónokká képezi ki magát.

Éttől kezdve aztán ez az egyetlen cél lebegett éjjel-nappal szeme előtt! De munkája korántsem volt könnyű. Első beszédét a tömeg annyira agyonlarmázta és kinevette, hogy még a befejezés előtt abba kellett hagynia. Leverten csatangolt napokon át a városban, míg egy öreg ember lelket öntött belé, hogy azért csak képezze magát tovább. Most aztán még nagyobb makacssággal fogott kitűzött célja eléréséhez. Ellenfelei rengeteget gúnyolták, – nem törődött velük. Időnkint hónapokra elvonult az emberek elől, s földalatti barlangokban folyton csak szónokolt. Beszédében kissé dadogott; hát kis kavicsot rejtett a nyelve alá, hogy jobban forogjon; kiment a tenger partjára s nagyokat kiáltott. Tüdeje gyöngé volt; hát nagy sétákat tett s a szabadban fennhangon szavalt beszédet, verseket... Valahányszor komoly vitatkozást végighallgatott, rögtön szobájába ment, mindkét fél érveit újra megfontolta s

eldönteni igyekezett, melyiknek volt igaza. És íme, ezzel a szakadatlan, soha nem lankadó önneveléssel lassankint egyre több hibát vetett le s olyan ellenállhatatlan szónokká vált, hogy Demosthenes beszédeit ma is, 2500 év múltán, mindenki tanulmányozni kénytelen, aki a szónoklat terén sikert akar elérni. *Pedig gyermekkorában dadogó kis árva fiú volt!* Íme, mily csodálatos erők szunnyadnak az emberben!

Néha csak a testi szenvedés legsúlyosabb perceiben nyilvánul meg, mit bír ki az ember.

A világháború első hónapjaiban a szerb harctéren szolgáltam. Egy nap huszárt hoztak hozzánk; portyázó katonák egy mocsárban akadtak rá. A szerbek elfogták csapatát, sorba állították valamennyit és sortűzzel kivégezték. Neki valamiképp sikerült a közeli mocsárba rejtőznie. Csak az orrát dughatta ki a vízből, mert a fák tetején még napokig szerb őrök leskelődtek. Végre mikor a szerbek eltávoztak arról a tájról, katonáink ráakadtak a végleg elgyöngült szegény huszárra s hozzánk hozták. Ekkor már hetedik napja volt, hogy a mocsár fűvén kívül mást nem evett! Csak most láttam, mit bír ki az ember!

Talán te is hallottál haldoklókról, akiknek összeroppant testében csak az erős akarat tartotta még órákig, sőt napokig a lelket, mert még egyszer látni akarták a messze távolból sietve hazatérő, útban lévő gyermeküket vagy feleségüket. Erős akarat gyógyítóan hathat még a beteg testre is; neked sem szabad tehát letörve szomorkodnod, még ha beteges, gyönges szervezetet kaptál volna is az isteni gondviseléstől.

Nemrégiben halt meg egy magyar főúr, *gróf Zichy Géza*, aki egyik karját fiatal korában vadászon elveszítette, de fél-kezével is a legkiválóbb zongoraművészek egyikének képezte ki magát... Elgondolom, mily letörtén omlott volna össze akárhány ifjú, ha ez a csapás éri. Fiatalon elveszíteni izmos karját! És íme! Mire képes az erős akarat még a bénult szervezetben is!

Mennyivel hálásabb lélekkel fogadnád Istentől akár légkisebb tehetségedet is, ha megfontolnád, hogy az emberiség legnagyobbjainak is néha sok apró hibával, nehézséggel, sőt akárhányszor örökölt betegséggel kellett megküzdeniük! *Wallenstein*, a nagy hadvezér, oly idegbeteg volt, hogy nem tudta elviselni, ha a kakas kukorékol. *Richelieu*, a híres államférfiú, odavolt ijedtében, ha mókust látott. *Bayle* nem bírta a vízcsöpögést hallgatni. *Rotterdami Erasmus* lázt kapott, ha halat szagolt meg. *Scaliger* egész testében reszketni kezdett a tej láttára. *Goethe* szörnyen szenvedett, ha dohánya füstöt érzett.

De voltak még komolyabb dolgok is! A történelem több olyan neves férfiúnak emlékét őrizte meg, akik gyönges, beteges testben is nagy szellemet hordoztak. *Helmholtzról*, a kiváló fizikusról azt tudjuk, hogy vízfejű volt. *Spinoza*, a bölcselő, *Schiller*, a német klasszikus költő tüdővészben sínylődtek. *Descartes*, *Kant*, *Milton* mind törékeny egészségű, részben hibás testű emberek voltak és ugye, mily világgraszoló nevet vívtak ki munkálkodásukkal! Íme, mire képes az erős akarat! A lélek uralkodni tud részben a testi gyöngeség felett is. Sok beteges fiú bánkódva nézi, mily erőből duzzad egyik-másik társa. Ne szomorkodjál! Hogy valaki gyönges egészséget s vézna testet örökölt szüleitől, arról nem tehet. De még a gyönges testtel is lehet ügyességet, életrevalóságot, gyakorlatot eltanulni.

A nagy tornaóra.

Az akaraterősítés legfőbb szabálya így szól: *Gyakorold magadat minden nap bármily kis önlegyőzésben*, s így majd évek gyakorlása után erős akaratot szerzel. Az erős akarathoz tömérdek apró gyakorlat kell; nem lehet hősi elhatározással erős akaratot ajándékozni magadnak. Az akkumulátorba kis villamos-szikrákat gyűjtenek s a sok apró szikra erős árammá egyesül benne. Aki ügyes mutatványokat akar csinálni nyújtón vagy korláton, az előzőleg éveken át gyakorolja a legelemibb kar- és lábmozdulatokat, húzódást stb. Aki jól akar zongorázni, annak bizony évekig kell vernie a legunalmasabb skálákat. Beethovent nem lehet elsőre eljátszani; oda kitartó ujjgyakorlatok kellenek.

De éppígy nem lehet erős akarathoz jutni következetes, kitartó, apró akaratgyakorlatok nélkül. Mert nincs oly nehéz nyújtógyakorlat vagy zongoralecke a világon, mint amily nehéz saját rosszra hajló természetünk legyőzése. Hogyan nyerje az meg a sakkjátszmát, aki még a figurák lépését sem ismeri? S hogy legyen annak erős akarata a döntő küzdelmekben, aki még a kicsinységekben sem tud magának parancsolni?

Bizony az ilyen torna alól, az akaratedzés nagy tornaórája alól nem szabad magát senkinek sem felmentenie. Sőt minél gyengébb az akarata, annál inkább rászorul erre.

Mindenkiben szunnyadnak jó és rossz tulajdonságok csirái és mindenki felelős azért, hogy magában a jót vagy a rosszat engedi-e uralomra jutni. A kocsinak eleinte mindegy, hogy merre húzzák; de ha már kijárt az útja, arra már könnyebben jár. Te se panaszkodjál, hogy ilyen meg olyan rossz a természeted; mert a természetet – ha nem is kiirtani – de lehet legalább féken tartani és szoktatni.

Azt mondd pl., hogy igen hirtelen haragú vagy, nem tehetsz róla. Csak reád ölti társad a nyelvét, vagy kicsúszik hónod alól a könyvcsomó és már elönt a méreg. «Hiába, erről nem tehetek!» – mondd. Hát, hiszen, részben csakugyan nem tehetsz. Hogy rákvörösre pirul az arcod, arról nem tehetsz. Hogy a szíved elkezd lüktetni, arról sem. De figyelj csak. Ugye, a kezed is ökölbe szorul? Arról már tehetsz, hogy szépen kinyissad. Ugye, arcod is eltorzul? Arról tehetsz, hogy elkezdd-mosolyogni (most, mérgedben!). Ugye, a szájadon is tolakodnak kifelé kevésbé udvarias szavak? Arról már tehetsz, hogy összeharapjad ajkadat és ne szólj semmit (most! mérgedben!). Íme, próbáld ezt meg.

Ha a latin vagy német szavakat nem találod rögtön a szótárban, tudsz-e nyugodtan maradni s tovább keresni? Ha egy mondatot rögtön meg nem értesz, nem csapkodni a könyvet, hanem tudod-e harmadszor s negyedszer nyugodtan elolvasni?

A haraghoz ökölbeszorított kéz is kell, eltorzult tekintet is kell, szitkozódó beszéd is kell; és ha te mindezt elvonod tőle (pedig ezt megteheted!), hirtelen lobbanó természeted, nem találván tápanyagot, egyre szerényebb, csendesebb lesz. Természetedet, íme, nem változtathatod ugyan át, de legalább féken tarthatod. Ebben is, meg minden más téren.

Kezdj buzgón s már sokra ménéi; halad, aki megindult,
Míg porban fetreng a henye, gyáva erő.
Láttad-e folytában özönét a szőke Dunának:
Kis forrásból jó s végre hajókat emel.

(Vörösmarty.)

Csekélység az ártatlanul szállingózó sok hópehely; de ha összeáll, fákat-házakat elsőprő lavina lehet belőle.

Az indiánfiú a vad előtt.

Kisgyermekes felfogás tehát, ha valakinek imponál a minden szóra azonnal vörösbe boruló arc, ökölbe szoruló kéz, vagy a szitkozódás s verekedés. A türelmetlenség, az összeszólalkozás mindig gyenge akarat jele.

De miért oly gyakori jelenség ez? Csak azért, mert ez könnyebb s nem kerül semmi erőfeszítésbe. A türelmetlen összekapásoknál mindent úgy lehet hagyni, ahogy éppen magától megy: hegyről lefelé. Az önuralom ellenben erőfeszítésbe kerül: az ösztönök hínárjából a diadalmas akarat hegyére fölfelé, íme, az igazi önuralom nem birkatürelem, nem anyámasszonykodás, hanem erő, bátorság, kitartás. Szomorú csalódás ért? Unatkozol? Felmérgesítettek? Csüggedt vagy? Mindegy; ne lássék meg szavadon, viselkedéseden. Ez önuralom! Már egy negyedórája bosszant valaki, úgy a földhöz tudnád lapítani, hogy csak

úgy nyekkenne, de csak szelíden lefogod karját: «Te, vigyázz, mert megbírnék veled». Ez önuralom!

A türelmetlenség ellenben akaratgyöngeség jele. Azok az ösztönök, melyek a hirtelenkedésben megnyilatkoznak, az állatokban is megvannak; de az emberhez az illenék, hogy megfontolás és elhatározás, tehát az ész és akarat ellenőrzése alá helyezze azokat. Minél kisebb a gyermek – figyeld csak meg –, annál türelmetlenebb: makacskodik, toporzékol, visít; persze esztét s akaratát még nem tudja használni s csak az állati ösztönök dolgoznak benne. De annál visszataszítóbb aztán, mikor még az ifjú is, vagy a felnőtt ember is ösztöneinek rabszolgaságában áll és erről eltorzult, rákvörös arccal, szitkozódással, toporzékolással tesz nem valami épületes tanúságot.

Te, fiam, nem akarsz ösztöneid szolgája lenni. De akkor minél többször figyeld meg magadat; mi hoz ki legkönnyebben sodrodból, mi tud felizgatni, – és vedd fel a küzdelmet a hirtelenkedés, meggondolatlanság ellen. Sok helytelen ítéletnek, hirtelen szónak, elhamarkodott tettek veszed így elejét.

Egyes indián törzseknél az a szokás, hogy mikor a fiú a serdülőkor végére ért és nagy ünnepséggel férfiúvá akarják avatni, előzőleg két hétre kiküldik olyan vidékre, mely telve van vaddal. Íjat s nyilat is adnak neki, meg egy érdekes parancsot: nem szabad egyetlen vadhoz sem nyúlnia! Ott szaladgálnak előtte a vadak, ott szökell szeme előtt a szarvas, ott fut a nyúl... Az ifjúnak minden idegszála reszket az izgalomtól. De hiába! Nem szabad lőnie! Hát mit csinál két hétig az erdőben? Böjtölnie kell! Ha meg tudja tartani, férfiúvá avatják, íme, ezeknél a vad törzseknél erősebben él az az igazság, mint köztünk, elpuhult európaiak közt, hogy az önuralom a legjobb előkészület az élet harcára s legszebb jele a férfiasságnak.

Az önuralomról és akarásról azonban nem olvasni és tudni kell sokat, hanem abban gyakorolni magadat. *A tudás csak elméleti cselekvés, de a cselekvés gyakorlati tudás!* Az akaratot már fiatalkorodban minden kínálkozó eszközzel erősíteni, nemesíteni, amint a vadrózsát is fiatalkorában oltjuk be, hogy nemes virágot teremjen. Öreg vadóccal már nem lehet mit kezdeni.

Pedig mily szánalmas látvány egy akaratnélküli ifjú! Bármire kellene magát elszánnia, óriási erőfeszítésébe kerül, míg csak az «igen»-t vagy, «nem»-et ki tudja nyögni. Hát még belefogni abba, amire nagynehezen elszánta magát! Elve, önálló gondolkodása még felsősdiák korában sincs. Sőt felnőtt korában sem! Mindig a másikat lesi, hogy mit tesz s ő is úgy cselekszik. Az ilyen ifjú mozgóbáb akarat nélkül, pólyás-baba hosszú nadrágban: «Ein leicht befrackter, weich verpackter, nicht ganz intakter Charakter».

«Hiába! Nincs akaratom!»

Vajon kiben csenevészedik el ily siralmasan az akarat? Abban az ifjúban, akinek mindent nagyon könnyűvé tesznek, akinek minden akarata s kívánsága teljesedik, akinek soha semmit sem kell önmagától megtagadnia, akinek nem parancsolnak, – az ilyenből alakul ki ez a kocsonyás, limonádés, elgerinctelenedett, csökevényes torz-akarat.

De hiszen ezek a fiúk is kitörnek néha – gondolod! És mennyire tudnak hőködni! És mily zsarnokai szüleiknek! Igaz; de ez mind nem akarat-megnyilvánulás, hanem egy kis vadállat ki nem elégített ösztöneinek toporzékolása.

Az akaraterő kérdése bizony rendkívül bonyolult, titokzatos kérdés. Nézz csak néhány példát.

Volt egy második fiú, kinek mindig a nyalakodással volt baja. Nem lehetett semmit sem előtte hagyni, mert mindjárt eltüntette a gyomrába. Otthon folyton szidták, ő maga is restellte hibáját, százszor megígérte, hogy megváltozik, mindhiába: a legelső kínálkozó alkalommal megint lekváros volt a szája széle. Édesanyjának sírva panaszolta: «Hiába ígérem, anyám; nincs akaratom!»

És – csodálatos – ugyanez a fiú naponkint órákig trenírozott a legkülönbélebb sportágakban: futott, hogy csak úgy lihegett belé; ugrott, mint egy hiúz; súlyt dobott, úszott, no és – futballozott. Mindez rengeteg önmehtagadásba került, sok erőfeszítésbe, kitartásba, íme tudott ő akarni, ha – akart!

Egy másik fiú meg hihetetlenül lusta volt. Álmos, érdeklődésnélküli, lomha, – mintha nem is vér keringett volna ereiben, hanem cukros-víz. Tanulni nem szeretett; játszani nem szokott; a tornától meg egyenesen fázott. Csak ült, ült íróasztala mellett. És mégis, ennek is volt akarata! De csak egy irányban! Minden akaraterőjét arra fordította, hogy ebből a lustaságból semmi ki ne zökkentse. Szidhatta az édesanyja, büntethette papája, gúnyolták társai, – mindegy. Nem mozdult ki tétlenségéből. Valóságos csökönyös akaraterőt fejtett ki, hogy fel ne kelljen adnia törökös kényelmét. Ennek is volt akarata, de a lustaságra.

Ezekből az esetekből kitűnik, hogy nem lehet minden ifjúnak az akarátát ugyanegy módon nevelni. Az ifjak természetét ebből a szempontból három csoportba oszthatjuk. Vannak tüzes, eleven, virgonc fiúk, akik azonban nyugodtan gondolkozni, higgadtan cselekedni nem tudnak; ezeknél az önfékezés, az *önmehtagadás*, a *lemondás* a legjobb akaratiskola. Mások vidámak, gyorsan belekapnak valamibe, de nincs türelmük, kitartásuk; ezeknek a megkezdett munkához való ragaszkodásban, türelemben, a *kitartás*-ban kell akaratukat edzeniük. Ismét mások álmodozók, túlságosan csendesek; ezeknél a *cselekvés* az akarat iskolája. E három típus szerint az akarat-edzésnek is három fő módját különböztetjük meg, amelyeket e három szóban foglalunk össze: *Abstine! Sustine! Aggredere!* Tudj lemondani! Tudj kitartani! Tudj cselekedni!

Abstine.

A hosszú évek alatt, melyeket a fiúk lelkének nevelésében töltöttem, sokszor ért egy keserves csalódás. Sok fiatal diákom volt a középiskola alsó osztályaiban, akiknek tüzes szeme s eleven esze reményteljes aratást ígért a férfiúi évekre, és mégis a hozzájuk fűzött reményekét már a felső osztályokban tönkretették az ifjúság ravasz ellenségei: a szenvedély, a könnyelműség, a tapasztalatlanság s a csábítás. Sokszor kellett megdöbbszent szívvel látnom, hogy e négy ellenség munkája nyomán mint satnyul évről-évre halványabbra annak a nemes idealizmusnak s lelkes jóakaratnak palántája, amely alsós korában a legtöbb fiúban kivétel nélkül megvan.

De a négy közül is a legerősebb ellenséget az elsőben fedezhettem fel: abban a lágyágban, elpuhultságban, amellyel a mai fiúk szinte ellenállás kifejtése nélkül rohannak szenvedélyeik, az állati természet ösztönei után.

Ma mindenki csak «élni», «élvezni», «szórakozni» akar. Ezért említem az akaratgyakorlás első módjául éppen az *önmegtagadást*, a *lemondást*.

Érzékeink megfékezése, önmagunk megszabályozása, a lemondás, a kívánságok korlátozása nem öncél és nem önmagáért van, hanem csak eszköz, a lélek felszabadításának eszköze. Ha tehát nyomatékosan ajánlom, fiam, hogy sokszor végezz önmegtagadást apró kis dolgokban (pl. tedd meg örömmel kötelességedet, ha nem is esik jól; mondj le néha egy-egy szórakozásról, élvezetről, ételről, bármily jól esnék is stb.), igen komoly okból teszem. A lemondással fönséges célt akarunk elérni: szárnyat adni a léleknek, a szellemet juttatni bennünk uralomra a test fölött.

Magam is jól tudom, hogy ezek az akaratgyakorlatok csak iskolái az erős akaratnak; de oly iskolák, amelyekből komoly erkölcsi élet fakad. Mély bölcsesség rejlik abban, hogy a rómaiak «virtus»-nak nevezték az *erényt* is, az *erőt* is; a magyarban is ugyanazon töből fakad a két szó s ez is jelenti, hogy nincs erény erőfeszítés és önmagunkon aratott győzelem nélkül.

Elmélet s gyakorlat napról-napra erősítik az örök Igazságnak, Krisztus Urunknak szavait: «Ha valaki utánam akar jönni, *tagadja meg magát*, vegye föl keresztjét és kövessen engem» (Mt 16,24.). Ügyetlen az a kertész, aki sajnálja a rózsafát s vad hajtásait nem ollózza le kérlelhetetlenül! Amint nem lesz rózsza azon a tövön, amelyet az olló megkímélt, éppen úgy nem lesz erős akarata annak az ifjúnak, aki magától semmit meg nem tagadott.

Mi mozgatja az órát? A felhúzott rugóban összeszorított erő. Nos, az önmegtagadás oly erő, mint a rugó felhúzása. Nehogy azt gondold tehát, hogy a tökéletes önuralom s vágyaid féken-tartása, amit tőled követelek, az erős, teljes, szép élet megakadályozója lesz benned. Ellenkezőleg! Ez ment meg az akarat sorvadástól s ezernyi lelki betegségtől.

Von der Gewalt, die alle Wesen bindet,
Befreit der Mensch sich, der sich überwindet.
(Goethe.)

Benső szabadságra csak önuralom vezet, önuralmat pedig önmegtagadással tanulsz. Mély tapasztalattal írja Kempis Tamás a «Krisztus követésében»: «Annyira fogsz a jóban előrehaladni, amennyire akaratodon erőt tudsz venni».

A remete szőlőfürtje.

Egy napon kopognak *Makárius* remete pusztai celláján. «Atyám – szól be hozzá egy földműves, – gyönyörű szőlőfürtöt hozok neked. Fogadd el s üdítsd fel általa kissé magadat. Makárius köszönettel *átveszi* az ajándékot s megáldja az embert; de mikor rámosolyog a gyönyörű fürt, így szólal meg: «Nem jobban rászorul-e az a tisztas öreg remete, aki mellettem lakik?» Átvissza a fürtöt a szomszédos aggastyánhoz. Ez nagy örömmel s hálával fogadja, majd komolyan gondolkodni kezd: «Ó, mily jól esnék ez a gyümölcs a beteg Nazárius testvérnek!» – és már viszi is hozzá. De Nazárius hallani sem akar róla: «Hogyan ehetnem én ezt meg? Az én Megváltómat keserű epével itatták a kereszten! Én az ő tanítványa akarok lenni!» Így vándorol a fürt napestig, egyik cellából a másikba, míg estére valaki ismét Makáriusnak ajánlotta föl. Az öregnek örökönyyek fakadtak szeméből, mikor újra hozzákerült: örült, hogy ily önmegtartóztató társak élnek körülötte.

Látod, fiam, ez akarat-erő volt! Ezek tudtak lemondani! Tudtak önmegtagadást gyakorolni! Próbáld meg, tudsz-e te is ilyesmit néhanapján. *Nulla dies sine linea!* – volt sok tudós jelszava; egy nap sem múljék el, legalább néhány sor írás nélkül. Te így mondd: egy-

egy komoly önmegtagadási gyakorlat nélkül. Mindennap végezz egy kis önlegyőzést, egy kis lemondást, önmegtagadást! Olyasvalamit, ami nincs ínyedre!

Mert igaza van *Eötvös J. br.*-nak: «Csak azt bírjuk, miről, ha kell, le tudunk mondani. Oly kincsnek, melyet nélkülözhetetlennek tartunk, nem urai, hanem szolgái vagyunk.

Aki az embereket oktatni, vagy felettük uralkodni akar, az előbb győzze le önmagát és uralkodjék saját szenvedélyei fölött... A keresztény vallás, midőn tőlünk önmegtagadást kíván, más szavakban csak ugyanazon elvet hirdeti, mely az életfilozófia alapja».

Diem perdidí!

Titusról, a nemes római császárról mondják, hogy erősen feltette magában, hogy mindennap fog valami jótettet végbevenni. S ha valamelyik este úgy találta, hogy aznap nem gyakorolta magát a jóban, ily szavakkal tett magának szemrehányást: *Diem perdidí*, «ez a nap elveszett».

Te is gyakorold mindennap akaratodat. De nem ám csakúgy vaktában, néha-néha, amikor eszedbe jut; hanem tervszerűen, óráról-órára, mindennap gyakorold magad az önlegyőzésben. Nem is kell nagyon keresned az alkalmat; ezer meg ezer adódik magától mindennap a diákéletben is. Nézz csak néhány szemelvényt a mindennapi élet kínálkozó alkalmából. Ha ki nem kerülhetsz valami bajt, fájdalmat, megpróbáltatást, nem fogat vicsorgatni, hanem türelemmel elviselni. «Jaj, de szomjas vagyok!» «Jaj, de fáj a fejem!» «Jaj, de szorít a cipő!» – nem így nyöszörögni, hanem igyekezzél enyhíteni fájdalmadon s ha mégsem sikerül, ránézni a keresztfeszített Úr Krisztusra és tűrni, tűrni szótlanul. Amit elhatároztál, keresztülvinni! Törik-szakad, – mindegy! Amibe belekezesz, félbe nem hagyni! (Némelyik ifjú mindegyik negyedórában új tervbe kezd, de be nem fejez egyet sem.) Pontos hűséggel betölteni napi kötelességedet. A legkisebbeket is! Mert, amit egyáltalában érdemes megtenni, azt érdemes egészen jól tenni. Itt van aztán a kora reggeli harc a párnával (amelyben oly sok ifjú marad legyőzött!); ha eljön az idő, azonnal fölkelni az ágyból. Uralkodni nemcsak a rossz kedven, hanem a jó is. Mértéket tartani a jó kedvben, lelkesedésben is. Beszédben és hallgatásban is.

Az akaratédzésnek különösképpen is kitűnő eszköze *érzékeink féken tartása*. Szemedet ne csatangoltasd folyton. Ne nézz meg mindent, ami kíváncsiságodat izgatná. Nagy csödület van az utcán és a kíváncsiság majdnem kifűrja oldaladat. Mindegy! egy kis önlegyőzést akarok gyakorolni! Azért sem megyek oda!

És uralkodni a nyelveden is. Bizony ez hihetetlenül nehéz. A reád bízott titkot el nem árulni. Mások hibáit kárörvendően tovább nem adni. Nem pletykázni. Nem csipkedni szeretetlen gúnnyal a jelenlevőket s meg nem szólani a távollevőket. Nem ittasodni meg saját

hangodtól, hogy aztán mást szóhoz sem engedsz jutni a társaságban. Nem fecsegni össze-vissza. És nem dicsekedni saját tetteiddel. Nos aztán: folyton kitartani az igazság mellett, még ha abból károd származnék is. És soha nem hazudni, – kis dolgokban sem! – még ha egy kis hazugsággal nagy előnyhöz jutnál is.

Nemcsak az íróasztal, hanem az ebédlői asztal is kitűnő alkalom az önmehtagadás gyakorlására. Ne válogass az ételekben, ne keresd folyton a nyaláncságokat és ne tömjed gyomrodat dobkeményre. Nagyon sok ember az étkezőasztalnál veszti el uralmát az akarata fölött.

Íme, nézd, mennyi alkalom az akarat gyakorlására! De *gyakorold* is ám ezeket és ne csak *olvass*, róluk! Úszni soha nem tanulsz meg, bármennyire olvasol is a tempókról, – meg kell próbálni azokat. És a korláton sohasem fogod tudni a saslengést, bármint magyarázzák is előtted, hacsak mindennap nem gyakorlód is azt.

Megrendítő igazságra mutat rá *Szent Pál*, mikor így ír: «Lélek szerint járjatok, és nem fogjátok véghez vinni a test kívánságait. Mert a test a lélek ellen vágyakozik, a lélek pedig a test ellen». (Gal 5,16-17.) És egy másik helyen: «Belső emberi voltom szerint gyönyörűségemet találok az Isten törvényében, de más törvényt látok tagjaiban, ez küzd értelmem törvénye ellen s a bűn törvényének foglyává tesz, amely tagjaiban van». (Róm. 7,22-23.)

Ugyan melyiktek nem érezte még magában e tragikus megosztottságot, ezt a szomorú, kétarcú természetet, a jónak és a rossznak a harcát, a régi mondás igazságát: *Video meliora proboque, deteriora sequor*.

Ha tehát férfias, szabad leiekre akarsz szert tenni, ne riadj vissza a kíméletlen harctól saját kényelmességed s elpuhultságod ellen. Mindennap tégy valami jót s mindennap tagadd meg magad valamiben.

Az ószövetségi *Dávid* király hősiességéről bizonyára hallottál. Tudod, hogy mikor ifjú korában atyja nyáját őrizte s medve vagy oroszlán elrabolta bárányait, utánuk ment, leütötte azokat s kitepte állkapcsukat. No, ez hős fiú volt! – mondja egy másodikos. Parittyájával földre terítette az óriási Góliátot. Ez hőstett volt! – mondja egy negyedikes. Mikor a filiszteusokkal harcolt, rengeteget legyőzött. Hős volt! – mondja egy ötödikes...

És mégis, – nekem mindez nem imponál oly nagyon. Hanem tudjátok, mi tetszik nekem Dávidban? Mikor Dávid seregei Jeruzsálem és Betlehem közt szemben állottak a filiszteusokkal és a tikkasztó forróságban kiszáradt minden patak és forrás, a király felsóhajtott: «Ó, ha adna nekem valaki egy ital vizet abból a vízveremből, mely Betlehem kapujánál vagyon!» Meghallja ezt Dávid három legvitézesebb embere, áttör a filiszteusok vonalán s örökös halálveszedelem között meghozza a vizet. És ekkor Dávid, a szomjúságtól epedő Dávid, kiönti a földre a várva-várt vizet «áldozatul az Úrnak» e szavakkal: «Vajon megigyam-e azoknak az embereknek a vérét, akik éltük kockáztatásával mentek el érte?!» (2Kir. 23,14-17.)

Látod, ez tetszik nekem legjobban benne! Mit áldozott fel Dávid? Csak egy korty vizet. Mit vesztett általa? Egy percnyi élvezetet. De mit nyert? Katonáinak rajongó tiszteletét, akaratának erősödését és Isten kegyelmét is, mert hiszen a vizet «áldozatul» hozta az Úrnak.

Íme: egy korty vízzel is lehet hőstettet végezni! Lehet áldozatot bemutatni az Urnak!

A régi görög pithagoreusok pompás ételekkel rakatták tele asztalukat s éhes gyomorral odaültek a válogatott fogások elé s miután hosszú időn át nézték azokat, tovább mentek, anélkül, hogy hozzányúltak volna valamihez.

«Jaj, de hólyagok voltak!» – kiált fel erre egy kis másodikos. De ha te komolyabb eszeddel elgondolkozol ezen, bizonyára azt a megilletődött elismerést fogod érezni, amit a hőstett látása mindenkitől kivált. Mert ezek a pogányok tisztában voltak az önlegyőzés, önmehtagadás, az akaratédzés döntő fontosságával.

Végezz csak, fiam, te is önmegtagadási gyakorlatokat s látni fogod, hogy vannak nagyszerű örömforrások, amelyek sok ifjú lelkében észrevétlenül maradnak, mert semmi mással meg nem nyithatók, csupán az önmegtagadás ásójjával. Ezek azok a szent, mély, elveszítetetlen örömök, amelyek érzete felfakad lelkedben s jóleső mosollyal árasztja azt el mindannyiszor, ahányszor erőt tudtál venni egy-egy vágyadón, hajlamodon, ahányszor áldozatot tudtál hozni, csak hogy teljesítsd kötelességedet, ahányszor nemes lelkű voltál másokhoz stb.

A japán festő kakasa.

Egy japán monda szerint egy gazdag kereskedő érdekes megrendelést tett az egyik festőnél. Csak egy kakast kellett a festménynek ábrázolnia, de azt aztán a lehető legtökéletesebben.

A rendelés után éveken át várt a kereskedő, anélkül, hogy csak valamit is hallott volna a festőről. Végre is elunta a várakozást s elment megnézni, mi van a képpel. A képből még nem volt meg semmi. Hanem most a festő leültette a kereskedőt, nekiült a munkának s negyedóra alatt elkészült a kép. Kifogástalan mestermű! A kereskedő lelkendezett az örömtől. Mikor azonban fizetésre jött a sor, elámult a rengeteg összeg hallatára, amelyet a festő ezért «a negyedórai munkáért mert követelni, s mérgesen kifakadt. A festő azonban rámutatott a szobában embernyi magasságban álló papírhalmazra, amelyek mindegyikén kakas-képek voltak és így szólt: «Ezeket a képeket három évig festettem és csak ezzel a hosszú gyakorlattal szereztem olyan készséget, hogy ilyen tárgyú képet ily rövid idő alatt ily tökéletesen tudok megfesteni. Most tehát meg kell kapnom a hosszú előkészületi időm díját is». A kereskedő belátta, hogy a festőnek igaza van és fizetett.

Teljesen így vagyunk az akaratedzéssel is. Ha azt akarjuk, hogy akaratunk egykor majd mindenben tökéletesen engedelmeskedjék és az eszünkkel kitervezett jót könnyen és mindig tökéletesen végrehajtsa, bizony ahhoz évtizedes ken át folytatott állandó gyakorlásra van szükségünk. Ugyanazzal a türelemmel, amellyel a festő ráhordja a vászonra a lelkében elgondolt kép vonásait, ugyanazzal a türelemmel kell dolgoznunk saját jellemünk ideális kialakításán is.

De nem kell megijedned a feladattól. A festőnek minden újabb kép előállítására könnyebb volt, mint a megelőzőé, – az utolsó képet már egy negyedóra alatt könnyen el tudta készíteni. Éppígy az önuralom s önnevelés terén is a kezdet a legnehezebb. Minél többször gyakorolod a jót, annál könnyebbé válik az. Emlékszem, diákkoromban mily nehezen tudtam megtanulni a nyújtón a gerinchúzódást. Hónapokon át nem ment tovább, mint félíg. Egyszer végre, minden erőmet összeszedve sikerült feljutnom. És azóta? Könnyen és ügyesen ment mindig. És így vagy a lelki életben is: első ízben nagyon nehéz valamit megtanulnod, nagy önmegtagadásba, harcba kerül; mikor tizedszer teszed, már alig érzed a nehézségét. Minden nap gyakorold tehát akaratodat s akkor majd lesz erős akarated. Tudj néha lemondani még a megengedett apróságokról is. Reggel gyorsan ugorj ki az ágyból s mondd magadban: «Egy kis önlegyőzés!» Ha fáj a fogad, szorítsd össze ajkadat, ne panaszkodjál, hanem mondd magadban: «Egy kis önlegyőzés!» Nagyon érdekes egy könyv? A legizgalmasabb résznél becsukod: «Egy kis önlegyőzés!» Éhes vagy, mint a farkas? Pár percig nem nyúlsz az ételhez: «Egy kis önlegyőzés!»

Ezer meg ezer ilyen aprósággal gyakorolhatod akarated. S minél többször teszed a kicsinységekben, annál könnyebben tudsz úr maradni majd fontos dolgokban is.

Vegyünk csak egy esetet. Szüleid elmentek hazulról s te megígérted, hogy házörzőnek otthon maradsz, úgyis sok a leckéd is. Öt perc múlva bekopogtat Jancsi: «Te, Ferkó, itt vannak a fiúk, jöjj focizni!» Kint gyönyörű, napos délután, bent az unalmas algebrapélida. Most azután kitör a nagy harc: igent mondj-e vagy nemet? Megígérted, hogy itthon maradok.

Az ám! De a fiúk kicsúfolnak, hogy játékrontó vagyok. Olyan jó volna kimenni, de szüleim összes szidnak. Hátha előbb visszajövök, mint ők s meg sem tudják? Igen, de mi lesz a számtanpéldával? Majd «otthon felejttem» holnap a füzetemet. De ez nem becsület... így kavarognak érveid. A fiúk meg már türelmetlenek. Végre is nagy küzdelem után kivágod: Engedjétek meg, ma nem mehetek... A fiúk elmennek, te otthon maradsz, talán az első pillanatban szomorúan is nézel utánuk. De azután eltölti lelkedet a becsülettel megállítható kötelességteljesítés tudata. Másodszor, harmadszor már könnyebb lesz döntened s végül már egész természetesnek tartod, hogy azonnal a kötelességteljesítés mellett mondd majd ki az igent. A japán festő is oly könnyen festette később már a kakasokat! Arra kell törekedned, hogy állandó, szinte már nem is gondolkodó, soha nem habozó készséget szerezz a jó gyakorlására. Mikor aztán többé már nem kell minden cselekvésed előtt folyton mérlegelned, hogy melyik utat válasszad, hanem a jót már szokásszerűen, hosszú gyakorlat által szerzett hajlamaid alapján teszed s viszont a rossztól ösztönszerűen már az első pillanatban elfordulsz, ekkor fizet hosszú előkészületedért az élet; nem pénzzel fizet, hanem azzal a készséggel, hogy mindig örömmel s könnyen tudsz nemes elveidnek megfelelően cselekedni, azaz elmondhatod magadról, hogy «jellemes ifjú» vagy.

Sustine!

Az akaratgyakorlás másik módja a *kitartás, állhatatosság, tűrés*. Az egyik leghíresebb amerikai pszichológus, *James*, azt ajánlja az ifjaknak, hogy mindennap tegyenek valamit, ami nincs ínyükre, csak azért, hogy keményék tudjanak maradni önmagukkal szemben. Az egyik németországi internátusban – mikor ezt elmondták a fiúknak – tudod mit tettek azok? Kimentek a kertbe és eleven cserebogarakat rágtak össze, mert ez «igazán nem volt ínyükre». Brr... Gyermekek túlzás volt, de mégis csak imponáló áldozatkészség az erős akarat megszerzéséért.

Nem kell a fenti német példát követned, vagy nem kell Mucius Scaevolának lenned s karodat elégetned a tűzön. A mindennapi diákélet is tele van apróságokkal, melyekben hősi türelmedet gyakorolhatod. Tűrni a szenvedést, a fájdalmat. Türelmesen tanulni s nem izgulni, mérgeskedni. Türelmesen beszélni otthon és sohasem feleselni; nem vágni arcokat, nem rosszkedvűnek lenni. Bármilyen izgat, bánt, bosszant, nem kipattanni, kifakadni, hanem várni egyet s azalatt észbeli érvekkel megnyugtanni magadat. Semmi olyant nem tenni, amiről öt perc múlva már meg kell bánnod, hogy tetted. (Mily fontos szabály ez a hirtelenkedő fiúknak!)

És nemcsak a passzív türelmet értem, a szónélküli tűrést, hanem még inkább az aktív türelmet, a kitartást is.

Az Úr Jézusnak van egy komoly figyelmeztetése: «Aki állhatatos marad mindvégig, az üdvözlő». (Mt 10,22.) Igaz ez a mondás nemcsak az örök élet, hanem a földi sikerek szempontjából is. A kitartás hiánya miatt sokszor az utolsó pillanatban omlik össze hosszú fáradozásunk eredménye. Csak még egy napi, csak egy órai kitartás kellett volna, de ez hiányzott. *Chavez* híres pilóta első volt, aki átrepült a Simplon fölött, de – összetört tagokkal kötött ki. Jéghideg viharral, rettenetes légörvényekkel győztesen megküzdött. Már szeme előtt a cél. Látja az óriási üdvözlő, integető tömeget. De ekkor elhagyja kitartása, nem tudott még öt percet várni és nem lassan ereszkedett le, hanem hirtelen eséssel – akart. A gép azonban lezuhant, s *Chavez* meghalt... Csak öt percnyi kitartás hiányzott!

Okosan teszed, ha mindig többre készülsz, mint amennyi feladat vár rád. Ha három órát akarsz gyalogolni, készülj neki négyórás útnak s ha két órát akarsz tanulni, szedd össze akaratodat két és félórai tanulásra; így mindig marad egy kis tartalékerőd.

Kitartás! Kitartás!

Gyönyörű júliusi hajnalban két fiatal diák vágott neki a Lomnici csúcshoz. Mindketten alföldiek voltak, soha ilyen főszeles hegyóriásokat nem láttak még. Vidám énekszó mellett fűgőn szedték lábukat s mosolyogva hagyták el azt az öreg embert, aki úgylátszik, szintén a csúcsra igyekezett, de oly higgadt, csendes léptekkel rőtt a utat, hogy «még a csiga is gyorsabban mászik», vélte róla az egyik ifjú. Mikor tíz perc múlva visszatekintettek az öregre, már csak apró kis hangyának látták mélyen maguk alatt. Hanem a fiúk tüdeje is egyre jobban kezdett zihálni; előbb csak félóránként tartottak öt-ötperces pihenőt, később már minden negyedórán lepedőit «egy kis félórára». Mikor aztán délfelé már teljesen kimerőltén vágódtak le egy kis vízesés szélén, íme, egyszer csak megjelenik az úton a csiga-ember, és éppoly higgadt, csendes léptekkel, mint reggel tette, elmegy mellettük, és megy... megy... egyre följobb megy az öreg... már megint csak hangyának látszik... A két fiatal pedig tehetetlen fáradsággal nyújtózik a sziklákon. Mert, hogy magasba juss és egy kitűzött nagy célt elérhess, ahhoz nem elég a fiatalos nekiszaladás és szalmaláng-lelkesség, hanem nyugodt, folyton egyenletes, állhatatos kitartás kell hozzá.

Szenvedni panasz nélkül.

Az emberi élet víg és szomorú percek keveréke és bizony sok ember életében túlsúlyban vannak a szomorú napok. *Leben ist leiden*; élni annyit jelent, mint szenvedni.

Az ifjú életében is jön nehézség, kemény megpróbáltatás, eredménytelenség, balsiker, félreértés vagy testi szenvedés, betegség; és az igazi jellem abban mutatkozik meg, hogyan tudja viselni az ember a rászakadó csapásokat. Tűrj! *Sustine!*

Sok szegény ember irigykedve nézi a gazdagabb embereket és sok szegény diák irigykedve gazdagabb társait. Nem akarják elhinni, hogy a szenvedésből a maga módja szerint mindenkinek kijut.

Vannak, akiknek ökle dühösre szorul a szenvedés idején s káromkodó szájjal szidják a sorsot, – ezek durva lelkek. Vannak, akik tehetetlen megadással, lehajtott fővel, letört lélekkel siránkoznak a változhatatlan fölött, – ezek győnge lelkek. És vannak, akiknek szintén fáj ugyan a csapás, akiknek szintén rosszul esik a mellőztetés és akik őszintén siratják meghalt édesanyjukat, szintén szenvednek a betegség miatt stb., de azt is tudják, hogy a férfiasan elviselt szenvedés tüzeiben edződik a legtisztább jellem acélja. Lehet valaki szegény és boldog, s lehet gazdag és boldogtalan. Lehet beteges és boldog, s lehet vaseszségű és boldogtalan. Lehet vak és boldog s lehet két szemével boldogtalan. Minden attól függ, milyen lélekkel dolgozzuk fel magunkban a szenvedést. Én a szenvedést is jellemem nevelésére akarom felhasználni! Tudom, hogy a lélekkel elviselt fájdalom értés kesébbé tesz, minden mellőzés nagyobbá tesz, a megalázkodás tisztábbá tesz, a kitörni készülő harag lefojtása erősebbé tesz, egyszóval: az Istennel viselt szenvedés mélyebb leiekké, jellemessé tesz.

Minden festményen van fény és árnyék; abban áll a művész tehetsége, mint tudja ezt a két ellentétet összhangzó egészbe olvasztani. Isten, az én mennyei Atyám tud az én bajomról; ha tehát megengedte, hogy ez a csapás érjen, bizonyára terve volt vele. Milyen terve? Ugyan mit tudhatná azt az én kis koponyám? Büntet a múltért? Erősít a jövőre? Tisztítani akar? Komolyabbá tenni? Érdemszerzésre akar alkalmat adni? Mit tudom én! De annyit tudok, hogy a szenvedés tüzeiből jobbnak, tisztultabbnak, mélyebb, komolyabb léleknek kell kikerülnöm. Imám lesz ilyenkor ez a rövidke hat sor:

Herr, dein Wille geschehe,
 Dann geh' es, wie es gehe!
 Herr dein Wille geschehe,
 Und tut's auch noch so wehe!
 Herr, dein Wille geschehe,
 Wenn ich's auch nicht verstehe!

A szó nélkül viselt szenvedés kitűnő jellemképző és akarat erősítő eszköz. Minden ember természetsszerűleg igyekszik szabadulni a szenvedéstől; és ha ez nem sikerül, legalább is panaszkodásban és sírásban enyhíteni magán. Ha azonban erőt összeszedve igyekszel nyugodt lélekkel beletörődni a változhatatlanba, ezáltal nagyot növeltél akaratod. Aki gyöngé akaratú, azt a szenvedések kalapácsütései szétporlasztják, mint a homokvárat; a férfias jellem azonban, ha talán szikrázni is fog, de annál szilárdabbá válik, akár csak a nemes acél. Mikor *Seneca* azt mondta, hogy a betegágyon éppoly hős lehet valaki, mint a csatatéren, azt akarta jelezni, hogy a jellem megbízhatóságának legfőbb teherpróbája a szenvedés. «Akit Isten szeret, azt megpróbálja» mondja a Szentírás.

A jellem karrai márványszobrúra a legfinomabb vonásokat éppen a szenvedés vési fel.

Szenvedéseidben emlékezzél meg *Eötvös J. bárónak* szavairól: «Ki veszteségei után az isteni gondviseléshez való bizodalmit megtartotta, azt a sors csapásai nem sújthatják le». Emlékezzél meg erről s aztán imádkozzad teljes leiekből ugyancsak az ő szavait: «A sima utak, melyeken kevés fáradsággal messze juthatunk s azon javak, melyek után az emberek többsége leginkább vágyódik, legyenek másoké. Nekem, ó Mindenható, adj rögs ösvényt, de szép kilátással, mely mindig fölfelé vezet s melyen azon meggyőződéssel haladhatok, hogy eltévedni nem fogok».

Ha a római büszkén mondta, hogy «nagy tetteket végbeinni római erény», *fortia agere Romanum est*, te bővítsd ki ezt így: «nagy lélekkel szenvedni meg keresztény erény», *fortia pati Christianum est*.

Gondolkozzál csak kissé azon, hogy a pogány ókor legnemesebbjeinek lelkén mily névtelen szomorúság ömlött el, mily pesszimizmus, mily levertség! Nem tudnék hirtelenében egyetlen egyet is megnevezni, aki nem tartotta volna többre a halált, mint az életet. A tobzódó érzéki élvezetek közt éppen a legnemesebb lelek undorodtak meg a világtól; más, magasabb célt pedig nem láttak a földi élethez kapcsolva. Alig egy-kettő – a kereszténységet előre megérző – tudott tisztultabb légkörbe emelkedni. Mily földresújtón sötét pl. Aischylos drámáiban a fúriák alakja, íme, a pogány, a hitetlen, ha szenved, a szenvedésben csak fogát tudja csikorgatni. Az istenfélő is szenved, de nem vak fatalizmussal, hanem öntudatosan. Ő igen, a kereszténység sem tudja kis irtani a világból a nyomort, a szenvedést, a bűnre való sok kísértést, de legalább meg tudja érteni, mit akar ezzel az Isten.

Sokat kell szenvedned, fiam? Szegény vagy, beteges vágy, szüleid nyomorognak, sok csapás ér? Mit akar az Isten veled? Lehet, hogy büntet ezzel régi bűnöket. Lehet, hogy puhítja lelkedet a buzgóbb életre. Lehet, hogy akaratodat edd, mint tűz a vasat. Lehet, hogy érdemeidet akarja növelni az örök életre. Lehet, hogy úgy vezet az életen keresztül, mint a turistát a hegyi vezető. «Micsoda sziklás, kemény, keskeny, kényelmetlen utakon vezettél!» – kiált fel a turista. «Igen, uram, kényelmetlen utakon, de tudod-e, ha a nagy, széles úton viszlek; nem erre a gyönyörű magaslatra jutunk, hanem mocsárba süllyedünk! Miért is szenvedek én annyit!? – kiáltasz föl. Mit tudod te, hogy miért? Csak a jó Isten tudja. Nézz csak egy gyönyörű perzsa szönyeget: virágok, figurák, színek mily művészi egységben rajta! De nézd meg a visszáját: fonalak s színek zagyvasága. Ép ilyen az élet. Mi a visszáját látjuk. A színe, vagyis az egyes fonalakat összefogó nagy, egységes gondolat, Isten kezében van. A történelem szövőszékénél az örök. Isten ül, kinek szándékai előttünk kiszámíthatatlanok. Az ő gondolatai nem a mi gondolataink s az ő utjai nem a mi utjaink.

De állj meg ajkamon, szó!
 Az Isten tudja, mit cselekszik,
 Magas tervébe nem lát a vak ember,
 S kérdőre vonnunk Őtet nem szabad.

(Petőfi.)

Szieniai Szent Katalin egyszer rendkívül heves bűnkísértéssel viaskodott Mikor nagynehezen megszabadult attól, szomorúan panaszkodott: «Jézusom, hol is voltál, mikor szívemet elborította a sötétség?» «Lelkedben voltam – felelte az Üdvözítő. Ha nem lettem volna veled, azok a gondolatok, melyek lelkedet ostromolták, akaratodba is behatoltak volna s lelked halálát okozták volna». Tehát te se ijedj meg a szenvedésben. ugye, egyetlen egy sziklán is megtörik az egész hullámozó tenger ereje!

Ne légy tehát mint némelyik növény: míg süt a nap, büszkén hordja fejét, de ha beáll az alkony, összehúzza szirmai s elhervadva lekonyul. A szenvedés Isten művésmunkája lelked márványán. Aranyat keres lelkedben: az arany pedig, ugye, nem hever a felszínen; veritékes munkával kell azt kibányászni.

A márvány is szeretne felzokogni, mikor a szobrász kemény kalapácsütései alatt szikrázik. De úgyse, ha a művész «kímélné» a márványát, lenne-e abból valaha gyönyörűen kialakított remekmű?

Nem kell ugyan keresned a szenvedést; ha azonban jön, emelt homlokkal nézz szemébe:

So danke Gott, wenn er dich presst,
 Und dank' Ihm, wenn er dich wieder entlässt.

(Goethe.)

Engedelmeskedni szó nélkül.

Újabb eszköze a jellemnevelésnek az engedelmisség. Serdülő korban bizony nehéz feladat. Pedig éppen ebben a korban, mikor már eszed jobban kezd élni, egy kis gondolkozással rájöhetnél, mily nélkülözhetetlen alapja az saját szabadságodnak, meg az egész társadalmi életnek is.

Mily jól esik a szemnek, mikor nagyszerűen együttlépő, mellet kifeszítő cserkészcsapat vonul el előttünk s egyetlen kis «állj»-ra mint cövek szegeződik földhöz az egész csapat. Mi teszi ezt a kedvező behatást? A szervezett engedelmisség.

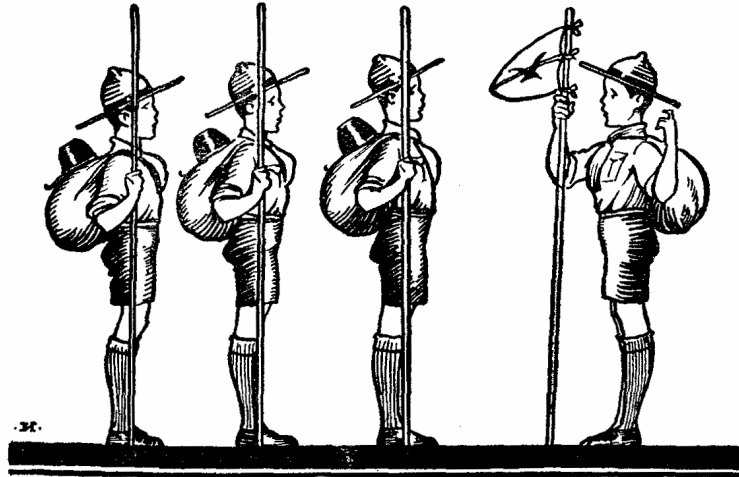
Miért kell engedelmeskedned? Először is, mert nem vagy független lény.

«Mit? Én nem vagyok független? Hát kitől, mitől függök én?» – Nos, ezer meg százezer dologtól és embertől. Bizony, nem te vagy a világ közepe és nem élhetsz úgy, mintha senkire sem szorulnál. Tudod ki élhetne így függetlenül, fitymálva mindenkit? Aki önmagától születik, aztán saját magát helyezi bölcsőbe s önmagát szoptatja; aki oly nagyra nő, amilyenre akar s nincs a földön semmire rászorulva, s mikor meghal, önmagát fekteti koporsóba, megássa sírját s szépen eltemeti magát. Mit nevetsz? Hogy nincs ilyen ember? Persze! Tehát nincs is, aki egészen független lehetne.

Aztán engedelmeskedni kell azért is, mert az tesz igazán szabaddá. «De talán az engedetlenség tesz azzá?» – gondolod. Nem. Az féktelenné tesz. Nézd meg a paripát, amely kantárból, hámból kiszakítja magát s vadul rohan előre? Szabad az? Nem. Féktelen. S a vége? Összetöri magát.

Aztán engedelmeskedjél azért is, hogy tudj parancsolni. Mert hiszen ki előtt hajlik meg legszívesebben az emberi akarat? Az erős egyéniségek előtt. Márpedig annál erősebb lesz a lelkünk, minél többször hajlik meg önként mások jogos akarata előtt. A lelki szabadság felé vivő útra e szó van írva: *Engedelmisség*. «Folgsam fühl' ich immer meine Seele am

schönsten frei» (Iphigenie V. 3.), «mikor engedelmeskedtem, lelkem akkor volt igazán szabad», írja találóan *Goethe*.

Az engedelmesség kitűnő akarat erősítő eszköz. Nagyon jól tudhatod, hogy akik neked parancsolnak – szüleid, tanáraid –, bizonyára csak javadat keresik, s parancsaikkal nem bosszantani, «szekírozni» akarnak. Annyit csak beláthatsz, hogy egy 14-16 éves fiúnak mégsem lehet olyan élettapasztalata s komoly felfogása, mint 40-50 éves apjának; ha tehát valamit szüleid, nevelőid parancsolnak, szó nélkül, morgás s elégedetlenkedés nélkül tedd meg, még ha azt hinnéd is, hogy most keményen jártak el veled. Gondold meg, hogy még tapasztalatlanabb, könnyelműbb vagy, erősebben állasz a külső látszat csalóka befolyása vagy az érzékek elvakító ösztönzése alatt. Felnőtt embereket még sohasem hallottam azért panaszkodni, hogy szüleik túl szigorúak voltak hozzájuk kiskorukban. De bizony sokan gondoltak vissza szomorúan gyermekkorukra, hogy miért nem fogadtak szót jobban szüleiknek!

Fiam, tudom rólad, hogy te úgyis engedelmes vagy. Légy is mindig az, nem azért, mert *kell*, hanem mert *akarsz*, mert tudod, hogy ez csak a te előnyödre szolgál. Amit meg kell tenned, akard is megtenni s kettős hasznod lesz belőle. Imádkozd el gyakran *Szent Ágoston* főséges szavait: «Uram, add, hogy megtegyem, amit akarsz, azután parancsolj, amit akarsz».

Kitartani hazugság nélkül.

Még egy fontos «kitartás» vár reád: kitartani az igazság mellett. Beszélni csak az ember tud. A papagáj, meg a mátyásmadár tudja ugyan *utánozni* az emberi szavakat, hanem szavakat *alkotni* csak az ember képes.

De nem érzed-e, fiam, rögtön a felelősséget is, mely ebből a kiváltságos helyzetből az emberre hárul! Ha csak az ember joga a beszéd, akkor viszont kötelessége az igaz beszéd, a szó helyes használása is. «Mondom pedig nektek, hogy minden hiábavaló szóról, melyet szólnak az emberek, számot fognak adni az ítélet napján» (Mt 12,36.), tanítja az Úr Jézus.

De nemcsak tanította ezt az Úr, hanem meg is mutatta. Olvasd csak az evangéliumokat, hogy az Úr Jézus mindenegyes szavában mily megfontolt, és fenségesen nyugodt volt!

Az állatnak nincs szava, csak vonyít, vihog, rikácsol, nyöszörög, – üres héjak mag nélkül. Az emberi szó nem üres héj; annak tartalma van s az bánt vagy dicsér, sért vagy szeret, javít vagy ront. Íme a kimondott szó óriási felelőssége! Aki szavait meg nem fontolja, mielőtt kimondaná, annál jellemről még korai beszélni.

A katolikus nevelés ideálja az az ifjú, aki tud udvarias lenni hízelkedés nélkül, őszinte gorombaság nélkül, becsületes élheteretlenség nélkül, barátságos elvtelenség nélkül, elveihez hű sértegetés nélkül. A nap oly fényesen, oly tisztán futja a pályáját az égbolton, nincs rajta sötétség, titokzatosság; az emberek arca kiderül, ha a nap felé néznek s erőt, jókedvet, életet merítenek belőle. Az igaz lelkű ember is ily éltető napja a társadalomnak, amelyre örömmel nézünk s mindig bizton számíthatunk.

Lehet-e nagyobb dicséret, mint ha egy ifjúról elmondhatjuk: «Ez tudatában van minden szava felelősségének. Ez soha nem játszik a szavával! Ennek a fiúnak beszédére építeni lehet! Ez mindig szeretettel beszél s mindig kitart az igazság mellett!»

Miért hazudnak az ifjak?

Miért hazudnak mégis az ifjak? Legtöbbször félelemből. Tilosat tettek és félnek a büntetéstől. Pedig a legnagyobb ostobaság az előző hibára még ráduplázni s az első bünt – sőt legtöbbször nem is bünt, csak ügyetlenséget (eltört a pohár, kiömlött a kávé stb.) –: másodikkal, hazugsággal tetézni. Hát láttál már olyan fiút, akinek sár csapódott hótiszta ruhájára s most, hogy eltüntesse a foltot, inkább teljesen belefekszik a pocsolóába? Mennyivel okosabb, aki így gondolkozik: «Hát igaz, most bajt csináltam. Mi lesz, ha beismerem? Kikapok. Hát kikapok! Utóvégre rászolgáltam. Holnap aztán már úgysem fáj a büntetés, és legalább becsületes, őszinte voltam. Viszont, ha hazugsággal megmenekülnék is a büntetéstől, annál nagyobb sebet ejtenék lelkemen, amely holnap is fájna és soha nyugtot nem hagyna. Inkább őszintén beismerek mindent. Édesanyám, bizony ügyetlen voltam (durva voltam, hirtelen voltam), máskor jobban vigyázok. Tessék megbüntetni»... A becsület meg van mentve, sőt azt hiszem, az ilyen vallomás után még a büntetés is elmarad. De ha nem is maradna el! *«Inkább szenvedjek én az igazság miatt, mintsem az igazság szenvedjen énmiattam!»*

A másik meg hazudik gyávaságból. Komoly elvről, ideális dolgokról, vallásról van szó az ifjak között; néhány léha fiú gúnyosan viccelődni kezd ezekről. No most! Színt kellene vallani, nyíltan kiállani, – nem mersz, félsz a gúnyos arcoktól. Inkább hazudsz. Gyáva vagy.

Lehet hazudni irigységből, féltékenységből is. Valamelyik társadat dicsérik. «Ó, nem is érdemli! Ilyen, meg olyan hibái vannak» – mondd és hazudtál. Lehet hazudni előnyökért («nem igaz, nem volt gól!», «nem igaz, nem érintett a labda!»), sőt hazugságra vezethet a rosszul értelmezett hűség is, mikor valaki hazugsággal akar segíteni bajba jutott barátján.

Lehet hazudni hencegésből (hogy «automobilom volt a nyáron, ojjé, ha láttad volna», hogy «mi minden történt velem» – pedig fele sem igaz!). Hazudik, aki sűgás után felel, hazudik, aki a másik dolgozatát kilesi, mert olyasmivel kérkedik, ami nem az övé. A jellemes ifjú ilyenkor azt mondja a kísértésnek: «Sokkal büszkébb vagyok, mintsem hogy nem tisztességes eszközökkel boldoguljak».

Van olyan ifjú is, aki felületességből nem mond igazat; tulajdonképpen tehát nem hazudik, csak «eljár a szája»; de mégis megbízhatatlan, mert nem szokta meg, hogy pontos legyen és érzékeit jól használja (érzékeink pontos használás tárói a 132. oldalon olvashatsz). Vigyázz, fiam; a durva, nagy hazugságtól a jellemes ifjú könnyebben tartózkodik, de a kisebb hazugságot, pontatlanságot némelyik megengedi magának, – pedig ezzel is rontja jellemét. Becsületes ifjú sohasem mondja, hogy «nem én voltam», mikor ő volt; de azt már többen mondják, hogy «néha én is köztük voltam», pedig azt kellene mondaniuk, hogy «én is gyakran voltam köztük», vagy: «egész biztosan elmegyek», holott azt kellene mondaniuk: «hacsak tehetem, elmegyek».

Minden hazugság, ami az igazsággal és egyenes lelkűséggel ellenkezik. Tehát nemcsak szóval lehet hazudni, hanem lehet hallgatással, képmutatással, hamis, kétszínű viselkedéssel

is stb. Az is hazudik, aki mindig csak félig mondja meg, amit gondol, aki mindig hímez-hámoz, akiről soha nem tudja az ember, hogyan áll vele.

Íme, a hazugságnak irdatlan őserdeje!

Érdemes-e hazudni?

Mit gondolsz, érdemessé hazudni?» – kérdeztem egyik ifjút. «Nem!» volt rá a határozott válasz. «Miért nem?» «Úgyis kiderül előbb-utóbb és akkor oda a becsület».

Hát hiszen ez is érv. Tényleg, alig képzelhetek megszégyenítőbb helyzetet, mint mikor hazugságon kapnak egy ifjút, akire eddig mindenki tisztelettel nézett s minden szavának vakon hitt. Pedig bizony rajtakapják!

Hja – gondolja talán egyik-másik fiú –, ha valaki ilyen ügyetlen, hát ne hazudjék! De lehet ám okosan is hazudni! Jól meg kell előre rágni, hogy mit felelek, ha ezt kérdezik, és mit, ha azt; így aztán sikerülni fog...

Pedig mégsem sikerülhet hosszú ideig. «Hiába bújik a számár az ajtó mögé, a füle mégis kilátszik» – tartja egy közmondás. És hiába figyelmezteti a latin a hazug embert, hogy jó emlékezőtehetsége legyen («mendacem oportet esse memorem»), – előbb-utóbb mégis ellentmondásba keveredik; egyik hazugságát a másikkal kell etetnie, hogy válás meddig is életben tartsa; a második hazugság miatt aztán hazudnia kell harmadszor, tizedszer. Aki egyszer letért az igazság útjáról, olyan talajra került, ahol egyre mélyebbre süllyed. Másnap már nem tudja, mit hazudott tegnap s a vége a szégyen, a becsület elvesztése. A hazugság az erkölcsi élet szörnyszülöttje; márpedig a szörnyszülöttek nem hosszú életűek.

De hát, mondjuk, nem derül ki. Tényleg hazudhat valaki oly ügyesen, hogy nem sül ki a dolog. Gondolkozzál csak tovább, mi lesz azonban a folytatása. Az illik a komoly ifjúhoz, hogy tetteinek ne csak legközelebbi következményeit lássa, hanem mérlegelje távolabbi hatásait is. Tehát nem tudták meg, hogy hazudott.

De mikor otthon, egyedül marad, felpanaszkodik lelkében egy szemrehányó vád: «Te jellemtelen vagy! Tebenned bízni nem lehet!» Az önvád szava keserű perceket szerez az ügyes hazudozónak is. Jaj annak, aki hazugságra adta fejét. A hazugság sötét mélységből jön, ahol a sátán lakik, azért kavarja sötétre a lelket. De még a szemet is. Aki hazudik, lesüti szemét; fél, hogy zavart tekintete elárulja.

Olvasd csak, mint panaszkodik Goethénél Iphigenia:

O weh der Lüge! Sie befreiet nicht,
Wie jedes andre wahrgesprochene Wort
Die Brust; sie macht uns nicht getrost.

Nézd csak: ma már az orvosok nem rendelik a mérgeket oly könnyen orvosság gyanánt, mint ezelőtt tették; mert rájöttek, hogy ha egyik betegséget gyógyítja is a mérge, de néha meg másikat okoz, talán veszedelmesebbet, mint amelyet meggyógyított. Akárcsak a hazugság: első pillanatra úgy látszik, hogy megmentett a kellemetlenségtől, de romboló hatása meg annál nagyobb más tekintetben.

És ha még a lelkiismeretet is sikerült elhallgattatni, hát lesz egy nap, a világítélet napja, amikor minden álnokságot, minden ravaszkodást s hazugságot napfényre hoz az a mindentudó Isten, akit még a legügyesebb hazudozó sem tud becsapni s akiről azt mondja a Szentírás, hogy «utálja az Úr a hamis ajkakát». (Péld. 12,22.) Isten maga az élő Igazság; minden hazugság tehát megtagadása, elcsúfítása a lelkünkben élő istenhasonlóságnak.

A rókáról azt mondják, hogy ha csapóvasba kerül, lerágja saját lábát vagy farkát, csak menekülhessen. Aki hazugsággal próbál menekülni a bajból, nem lábát rágja le magától, hanem – ami sokkal fontosabb – a becsületet, a jellemet.

Hazudni gyávaság; rendületlenül kitartani az igazmondás mellett – hősiesség.

Der Lügner ist ein feiger Wicht;
Ein Held, der stets die Wahrheit spricht.

Hazugsággal jutottál valami előnyhöz? Nagyon drágán fizetted meg. Hazugsággal menekültél egy bajból? Sokkal nagyobbá estél. Hazugsággal szereztél magadnak megtiszteltetést mások szemében? Önmagád előtt elvesztetted becsüs létedet.

Ein Mann, ein Wort!

De talán mégis csak lehetnek olyan esetek, amikor szabad hazudni? Vannak fiúk, akik igen hamar kimentik magukat. «Csak tréfából hazudtam. Hát ez csak nem bűn! – kérdik. Hiszen nem ártottam vele senkinek.»

Nem nagy bűn, de mégis csak hiba. Ha senkinek sem ártottál vele, magadnak mégis ártottál. *Wer lügt, betrügt*; a legnagyobb baj abban van, hogy az ilyen ártatlan hazugságok hozzászoktathatnak a komolyabb hazugságokhoz. A nagy jellemek félve óvták magukat az ilyen kicsinységektől is. Még a pogányok közt is nagyszerű példákat találunk erre. Tanultad Aristidesről, hogy még tréfából sem hazudott soha: «Aristides adeo fuit veritatis diligens, ut ne joco quidem mentiretur». Persze, tisztán kell látni, mi a hazugság. Hazugság az, ha valaki nem igazat mond azért, hogy mást félrevezessen. Ha tehát nyilvánvaló, hogy az illető csak bolondozik, játszik, csak mulatságot akar, az nem hazugság. De hazudni, azaz mást megtéveszteni sohasem szabad.

Elismerem, hogy bizony ez nem kis dolog és hogy néha az ember olyan helyzetbe kerülhet, mikor választania kell a hazugság vagy egy komoly kellemetlenség közt. Az elvnek föltétlenül sértetlenül kell maradnia: «Hazudni pedig nem fogok soha!» Másrészt azonban itt fenyeget egy súlyos kellemetlenség, amely igazmondásomból származik. Mit tegyek ilyenkor?

A legegyszerűbb megoldás, hogy nem felelünk. Hallgatásunkból az illető láthatja, hogy kérdése kellemetlen nekünk s talán nem fog zaklatni újból ezzel a dologgal. Ha ügyes valaki, adhat ilyenkor kitérő feleletet, «mellé beszél a dolognak», «kivágja magát» (persze nem hazugsággal!), «elüti a kérdést». De bizony sokszor ez sem sikerül és nem marad más hátra, mint az igazlelkűségért, a férfierények egyik legszebbjéért hősi lélekkel vállalni az esetleges kellemetlen következményeket is. Ha lehet, kerül ki a kellemetlenségeket; de ha nem lehet, «*fiat iustitia et pereat mundus*», tarts ki tűrhetetlenül az igazlelkűség mellett, még ha miatta kellemetlenséget kellene is viselned. A mindenkori, következetes igazmondás nem könnyű dolog, – hősök erénye!

Kisgyermeknél még valahogy csak könnyebben bocsátja meg az ember, hogy mikor a nádpálca a sarokban oly félelmetesen néz reá, ijedtében, a veréstől való félelmében, hazugság szalad ki a száján. A kisgyermekről nem is mondjuk azért, hogy kész jellemek.

De mit szólunk a nagyobb fiúkról, akik ugye leginkább eszükre, bátorságukra s becsületükre szoktak büszkék lenni (és méltán!); mily szomorú, ha ily esetekben ők is gyávák, jellemtelenek s hazugsággal mentik ki magukat a megérdemelt büntetés elől, vagy egy-egy kényelmetlenebb helyzetből.

Mennyivel imponálóbb annak az ifjúnak jelleme, akinek ajkát – hát kerüljön, amibe kerül! – soha egyetlenegy hazug szó el nem hagyja, mégpedig abból az ókból nem, *mert ő egyáltalán nem tud hazudni!* Semmi helyzetben nem tud oly erőszakot elkövetni becsületes nyíltszívűségén, hogy egyetlenegy hazug szót ki tudna erőltetni ajkán. Mily nagyszerű öröm ily, ifjúval találkozni, akinek minden szavára számítani, építeni lehet, mert minden szava oly igaz, mint a Szentírás. *Ein Mann, ein Wort!*

Isten meg akarta nehezíteni az embernek a hazudást; azért teremtette úgy, hogy a hazugságnál elpiruljon. Azt is meg lehet ugyan tanulni, hogyan lehet pirulás nélkül folyékonyan hazudni («mintha könyvből olvasná»), de bizony átkozott tudomány ez! *Fiam, te légy büszke igazmondásodra!* És minden fiú, aki csak valamit is ad becsületére, férfiasságára, jellemére, legyen az utolsó szaváig igazmondó. Az a fiú, aki hazudozik, jellemének legerősebb alapjait kezdi ki s menthetetlenül indul neki az erkölcsi süllyedésnek. Aki az igazságot megsérti, nem lesz hő kötelességeihez sem. Aki megbízhatatlan beszéddel érvényesült, tisztességtelen úton akar boldogulni az életben is: ha hivatalnok lesz belőle, megvesztegettetni magát; ha kereskedő lesz, csalni fog; bármi lesz – jellemtelen emberré válik. Ha nem is szöszerint, de lényegileg igaza van a közmondásnak: «Aki hazugságon kezdte, akasztófán végzi».

A jellemes ifjú első jelszava: *Az igazság mindenáron!* «Ha valaki szavában nem hibáz, az tökéletes férfiú» – mondja a Szentírás. (Jak 3,2.) Az igazság megtagadása az emberi méltóság feladása s szent emberi kötelességünk elárulása.

Nem ismerek egyetlenegy esetet sem, amelyben szabad lenne hazudni, szavahihetőségünkkel játszani. Soha! Még szükségből sem! Tudom, némelyik fiú magyaráztatja magának: «most muszáj volt hazudnom»; de ez mind csak mentegetés. Sohasem «muszáj». Mert ha csak egyetlenegy esetben is megengedjük a hazugságot, vége az egész törvénynek; bárki bármikor azzal védekezhetik, hogy úgy érezte, most az egyszer nem lehetett elkerülni a hazugságot.

És mi lenne a társadalomból is, ha a hazugság elharapódznék! Senki sem hihetne a másíknak. A fiú nem hihetne szüleinek, a szülők gyermekeiknek. Minden pillanatban azt kellene gondolnom a másíkról: ez most engem be akar csapni. Nem merném a levest megenni, mert hátha megmérgezte a szakácsné. Nem mernék orvost hivatni, mert hátha akarattal meg fog ölni stb. így élni nem lehet, íme, a hazugság ellene van az egész emberi társadalomnak is.

«Esküdjél meg!»

Aki mindig megtartja szavát, annak aztán soha nem lesz szüksége annyi gyöngé jellemű diák mentőövére, a könnyelmű esküdzésre. – «Eljössz délután focizni?» – «El.» – «Esküdjél meg!» – «Ide adod kölcsön a szótárt?» – «Oda.» – «Esküdjél meg!» És így tovább; száz meg száz semmiségre esküdnek a léha gondolkozása ifjak.

De te ne engedd magadat beugratni! Mennyivel komolyabb, férfiasabb eljárás, ha eskü helyett ilyenkor ezt mondod: «Hát fiúk ez így van! Nem szoktam hazudni!»

Nem tehetek róla, de ha egy fiút esküdzni hallok, mindjárt az a gondolatom támad: Ez a fiú bizonyára sokat szokott hazudni, most az egyszer véletlenül igazat mond, de tudja, hogy úgysem hisznek neki s azért esküdzik. Aki nem szokott hazudni, annak nincs szüksége esküre.

Tartsd meg mindig ígéretedet s adott szavadat. Előbb jól fontold meg, mit akarsz ígérni. Ne add könnyelműen szavadat semmire. De ha aztán egyszer valamit megígértél, hát töríkszakad, de meg kell tartanod. Akinek szavára nem lehet minden körülmények közt számítani, az nem jellemes ifjú. *Falsus ore caret honore.* Viszont, aki mindig hű ígéreteihez, az imponáló önfegyelemről tesz tanúságot. Hogyan is állhatna fenn a társadalom olyan emberekkel, akik könnyelműen játszanak szavukkal! *Ein Mann, ein Wort* – mondja büszkén a régi jelige. Igaza van! Aki szavával játszik, nem férfiú. Bármi érjen az életben, maradjon meg számodra I. Ferenc francia király vigasztalása: *Tout est perdu hormis l'honneur*, «minden elveszett, de a becsület megmaradt!» *Omnia si perdes, famam servare memento.*

Hanem itt még egy érdekes dologra akarom felhívni figyelmedet: légy őszinte nemcsak másokkal, hanem magaddal szemben is!

Hát ez mi?

Bármit tettél, kérdezd csak meg lelkiismeretedet, helyesen tetted-e? De ne csald meg magadat. Ha őszinte mersz lenni magadhoz, hányszor fogod beismerni magad előtt, hogy nem is igaz, hogy «kérem, nem volt időm elkészülni»; és hogy amit nagylelkű tettnek mutattál, bizony alapjában önzés volt; és hogy mikor azt a ruhátlan képet nézted, bizony nem igaz, hogy «a művészi szépet akartad tanulmányozni»; és mikor abban a társaságban te is belekeveredtél a piszkos beszédbe, nem igaz, hogy «utóvégre már nem vagy kis gyerek», hanem igenis elvfeledő, gyáva fickó vagy! Ó, ha mindig őszinte lennél magadhoz! Beszélgess csak el minél többször magaddal csendes négy szemközt, hogy így minél jobban megismerd magadat.

Aztán ismerd be magad előtt, hogy még fiatal ember vagy, tehát aszerint viselkedjél is. Ne akard a felnőtteket utánozni se fellépésükben, se szórakozásaikban. Ne bírálgass mindent, ne mondj nagyhangon ítéletet olyasmiről, amihez egész természetesen még nem érthetsz, mert hiányzik kellő képzettséged és élettapasztalatod. Ne gondold, hogy mindent megértesz, s jól értesz meg s hogy mindent szabad olvasnod, mindent utánoznod. Fiatal vagy, tehát hidd el, hogy az engedelmeskedésben rejlik igazi nagyságod. Fiatal vagy, tehát még nem követelhetsz sok dolgot, amire a nagyok talán már kemény munkával rászolgáltak. Te még nem keresel pénzt, ne is költsd tehát soha fölösleges dolgokra a más által keresett pénzt. Látod, mennyi mindenben kell őszintének lenned!

És aztán őszintének lenni Istennel szemben! Minden szívdobbanásunkban, minden lélegzetvételünkben, minden szempillantásunkban Tőle függünk. Micsoda hazugság, mily önámítás tehát, ha fiatal emberek – mikor az ifjú életerő feszül bennük – azt hiszik s úgy is élnék, mintha nem szorulnának Istenre s önmaguknak elégségesek volnának. Vagy hát őszintébe az, akinek hite, vallása van, de mások előtt eltagadja, félve rejtegeti?

A nem őszinte jellemű ifjú pl. könnyen elhanyagolja a szünidőben vallási kötelességeit, míg a komoly gondolkodású még buzgóbban végzi napi imáit, hallgatja a szentmisét és önként járul a szentségekhez, mert hiszen most több ideje van erre, mint évközben és mert ő nem rabszolga módjára, szekundáktól való félelméből járul Isten elé évközben sem, hanem fiatal lelkének őszinte szeretete viszi őt Isten oltára elé.

Isten maga az örök igazság; tehát az igazság szolgálata, az igazmondás: istentisztelet. Aki a kérdésre nyíltan válaszol, annak szavában Isten dicsősége él; aki egy fönséges célnak minden hátsó gondolat s ravaszkodás nélkül szolgál, annak tetteiben Isten él; akinek szava, cselekedete, élete nyitott könyv s tiszta, zavartalan, mint a hegyi patak, annak életében Isten országa uralkodik.

Édes fiam, mily nagyszerű feladat vár ránk: igazlelkűnek lenni s az igazmondás birodalmát terjeszteni, azaz az igazság Istenének lakást készíteni az emberek között! Nézz csak körül, mily töméredek hazugság sötétlik ezen a világon! Mennyi szemfényvesztés, mennyi porhintés, mennyi látszatra dolgozás, felületesség, csalás, ravaszkodás, megtévesztés! Ez mind sötétség, mind nem az Isten országa. Mit tehetnél te ezek ellen az Isten országáért? Talán prédikálj a hazugság ellen? Nem sokra mégy vele. Hanem igenis, *te légy az igazság fanatikusa szerelmese, szeresd az igazságot szavadban, tetteiben, életedben* s akkor minden tettet egy-egy kardcsapás lesz az igazság országáért.

Aggredere!

A jellemképzéshez nem elég az önmegtagadás, az «abstine»; sem a kitartás, a «sustine»; ezek mellett bátor tetterő is kell, bátor akarás: *«Aggredere!» «Cselekedjél!»* Bátrakat segíti a szerencse. Vannak fiúk, kiknek könnyen megy az önmegtagadás is, kitartás is, de húzódoznak a tetterőt követelő munkától. Nincs rendjén. Jellemes ifjak alatt nem a sarokban ülő, fejlógató anyámasszonya katonáit értjük és az önmegtagadás alatt nem szabad kényelmet s a

keresztény élet alatt pihenést, tétlen nyugalmat gondolni, hanem mozgást, tevékenységet, hiszen még a mennyei boldogságot is «örök *életének* nevezzük. Vallásunknak néma csak olyan parancsai vannak, melyek megmondják, hogy «mit ne tégy», hanem bőven vannak olyanok is, melyek előírják, hogy «mit tégy». Tehát: *aggredere*, «*cselekedjél!*»

Azt mondják, a sorsnak vasökle van, lesújthat mindenkit. Mindegy! De neked meg lelked van s ezért nagyobb kitartásod, ellenállásod, rugalmasságod lehet, mint az egész anyagi világnak. «Kézzel hozzá, ha mit akarsz» – tartja a közmondás. Az acélpenge rugalmas is, de kemény is. Hogyan válik azzá? Bizony tűzben, izzó lángok között.

Az emberi élet apró események láncszemeiből fűződik össze. Egyenkint ezek talán jelentéktelen apróságoknak látszanak s valójában mégis ezekből alakul ki az egész élet.

Minden hatalmas felhőkarcoló kis téglákból épült, a nagy élet is apróságokból áll össze; de minden nagy erkölcsi bukásnak is apró félrelépés volt a kezdete. Aki a kis dolgokban résen tudna lenni, annak nem félténém lelkét a nagy bukásoktól. Nézd csak, az utcán min esik el a legtöbb ember? Nagy kiálló kövekbe botlik? Dehogy! Azokat messziről észreveszi. De elcsúszik s nagyot zuhan egy apró cseresznyéé mag miatt, melyre véletlenül rálépett. «Mennyit szekíroznak engem mindenféle semmiségekkel!» – kiált fel sok fiú és érti ezalatt az előtte talán semmiségnek látszó apró parancsokat. Pedig semmiség-e, ha egy nagyszerű gépben a kerekék csak egy picinykét is, csak egy fél cm-t nem illenek egybe? Semmiség-e, ha a hegedűn csak egy picinykét is, csak fél hanggal is mást fogsz, mint kellene? Csekélység-e, ha a németben egy erős konjugációs igét gyengének ragozol? Kérdezd csak meg azokat, akik lovakhoz értenek, mily óriási értékkülönbség lehet két gyönyörű ló között, amelyek közül mindkettő tüzes, mindkettő korom bogárfekete, csak az egyiknek éppen egy csekélység van a homlokán, egy tenyérnyi fehér folt.

A csekélységeknek óriási hatalmuk van az erkölcsi életben is. Napóleon óriási talentum volt s az emberiségnek rengeteget használhatott volna. De elbukott, tönkrement egyetlen hibája, mérhetetlen hiúsága miatt. Akárhány fiúnak romlása egészen ártatlannak látszó kicsinységekkel kezdődött. Egyik-másik iskolai fegyelmi szabályt be nem tartani, egy-két kisebb hazugsággal kimenteni lustaságukat, rossz pajtásokkal délutánokat ellopni, – nem olyan szörnyű dolgok ezek! De a gyakran megismételt cselekedetekből szokás lesz: rossz cselekedetekből rossz szokás, jókból jó. Eleinte ugyan bántja, hogy nagyszájú hűsködők szavára megtagadta komoly elveit, de hát «olyan jó közöttük»! Aztán a harmadik, negyedik alkalommal már érzi magában, mennyivel könnyebb s kényelmesebb kissé engedni abból a lelkiismeretességből.

A kicsinységek hatalma.

Vajon, honnan van ily hatalmuk a kicsinységeknek? Semmi a világon nyomtalanul nem vész el. Minden kis apróság – ha még oly jelentéktelen történet látszik is az élet nagy egysége mellett – a maga kis hányadrészével hozzájárul a szokások kialakításához. Az erkölcsös cselekvési módhoz éppúgy hozzá lehet szokni, mint a bűnös élethez. Tömerdek apró kis nemes cselekedet után éppoly könnyű lesz a nemes élet, mint amily óriási erővel húzza a fertő magához azt, aki megszokta már a bűnös életet.

Minél tökéletesebb valami, annál pontosabb az apróságokban is. A régi emberek a világot csak nagy vonásaiban ismerték és a teremtet világ hatalmas arányai már így is térdre kényszerítették őket a Teremtő előtt. Mennyivel áhítatosabb a mi hódolatunk Isten előtt, mióta a messzelátók és mikroszkópok segítségével behatolunk a világszerkezet apróságaiba is és elnémul értelmünk az ott uralkodó rend, tervszerűség, összefüggés hihetetlen pontosságán! Isten művének ez az aprólékos pontossága legyen példaképe jellemünknek is.

Ilyen szempontból aztán nem lesz jelentéktelen előtted semmi kicsinység. Most látod már, mily nevelőereje van annak, ha megtartod a csekélységnek látszó előírásokat is (pl. a

bőjtöt, melyet vallásunk megkövetel.) De ezt tanulhatod sok más alkalommal is. Ha kirándulásnál negyedórát nyugodtan ülsz a csobogó forrás előtt, pedig nagyon szomjas vagy; ha tudsz nyelvednek parancsolni, hogy el ne mondj rögtön valami érdekes dolgot, amit pedig úgy várnak már társaid; ha az utcán nagy csődület van s nem mégy oda, bármint furdaljon a kíváncsiság – mindezzel az aprósággal komoly munkát végzel akaratom megszabadításáért az ösztönös cselekedetek rabságából. De ezzel most már azt is látod, hogy amikor a kat. vallás annyiszor beszél önmegtagadásról s önuralomról, korántsem az ember boldogulása ellen tör, hanem éppen ezáltal az emberhez egyedül méltó, szabad élethez, a lélek szabadságához akar segíteni. Aki az önmegtagadásban nem gyakorolja magát, nem is lehet igazán vallás sós; igazán vallásos csak az lehet, akinek lelke napról-napra győzelmet arat az anyag, a test fölött.

«Naggyá vagy kicsinnyé mindent hatása és következményei bélyegeznek – mondja *br. Wesselényi Miklós* –, s aminek következménye fontos és nagy, sohasem aprólékosság, bármely kicsinységnek lássék is.»

Ezek után már elhiszed, hogy egyszer egy egész ütközet veszett el – egy patkószög miatt! A tábornok lovának patkójából hiányzott egy szög s ezért ütközben leesett a patkó. Patkó híján a ló megbotlott. A ló botlása miatt a tábornok lezuhant. A lezuhant tábornokot megölte az ellenség. A tábornok nem vezényelhetett tovább s az ütközet elveszett, – elveszett, mert egy hitvány patkószöveget nem jól erősítettek meg!

A lekötözött Gulliver.

Olyan az emberi lélek útja, mint a jégcsúszka az utcán. Eleinte göröngyös, nem csúszik; de aztán nekimennek a fiúk és minél többször szaladnak végig rajta, annál simábbá lesz. Sőt a végén már könnyen el is buknak rajta, mert olyan sima a pálya, hogy szinte magától csúsznak a fiúk. Ilyenformán állunk cselekedeteinkkel is: minél többször teszünk valamit – jót vagy rosszat –, annál inkább hozzászokunk, annál könnyebben megy, sőt a végén már szinte visszatartathatlanul csúszunk a kijárt irányban.

Ismered ugye Gulliver meséjét? Mikor a törpék országába került, mily hatalmas óriásként magaslott ki közülük! És a liliputiak mégis elbántak vele! Olyan kötelük ugyan nem volt, melyet Gulliver szét nem tépett volna, hanem azt a «csekélységet», az ezernyi-ezer cérnaszálat, amellyel az alvó Gullivert földhöz kötözték, nem tudta széttépni.

Látod, fiam, ebből értheted meg, hogy komoly emberek miért igyekeznek még a kis hibákat is kiirtani magukból. Aki a csekélyeknek látszó dolgokban enged rendetlen hajlamainak, az nem fogja a komolyakban sem megkérdezni lelkiismeretét. És megdöbbenő, hogy mennyi ifjú, – aki fiatalabb éveiben a legszebb reményekre jogosított, – jutott nagyobb korában a bűn útjára csak azért, mert a kicsinységekben kezdett hanyag, engedékeny lenni. Felnő ugyan az ilyen fiú is, ember is lesz belőle, de bizony csak torzképe az igazi embernek;

olyan idomtalan hóember, amelyik – egy kis jóakarattal – utóvégre hasonlít az emberhez: szeme is van, szája is van, papírsapka is van a fején, csak éppen hát– jelleme s erős akarata nincs.

Némelyik diák íróasztala vagy szobája láttára ijedten kiáltottam már fel: Jaj, Istenem, ha ennek a fiúnak a lelkében is *ilyen* rendetlenség van!... Cipőkefe és latin szótár, futball-fujtató és számtanfűzet, rossz gombok és vonalzó, száraz kenyérdarab és fogpaszta «költői» rendetlenségben fekszenek egymás hátán...

Tarts hát rendet asztalodon, szekrényedben, szobádban is. Elsősorban azért, mert a külső rend nemcsak megnyilatkozása a belső összeszedettségnek, hanem egyben elősegítője is; akinek mindig rendben van a holmija, annak könnyebb gondolatait is rendben tartania. De tarts rendet azért is, mert csak a rendes ember tud pontos lenni, míg a rendetlen fiú tömérdek időt veszteget el a keresgéléssel s később az életben is mindenütt el fog késni. Nem ismersz-e olyan fiúkat – tudom, te nem ilyen vagy –, akik reggel nyolc előtt tíz perccel ijedten keresik a német preparációs fűzetet. Ész nélkül dobálnak szét mindent a szobában; hiába. Nincs. Eltűnt. Végre az asztal alatt ráakadnak a cipőkrém mellett. De már nyolc óra öt perc. Rohannak... elkésnek... osztálykönyvbeírás... a rendetlenség miatt. Pedig ez még csak hagyján, itt csak az iskolából késtek el. De majd ha hivatalukból késnek el s fontos feladatokat mulasztanak el! Ha orvos lesz belőlük, egypár beteget megölnek, mert a receptből kifelejtenek «valami csekélységet»; ha meg gyógyszerész, rosszul készítik el a felületesen megnézett orvosi rendelvényt.

És azok a rendetlen, össze-vissza firkáit dolgozat-fűzetek! Azok a jobbra-balra kuszáit, pacnis sorok! Azok a telefirkált tankönyvek! A bukott kereskedők könyvvezetését mikor fölülvizsgálják, a legtöbbször azt találják, hogy üzleti könyveikét rendszertelenül, elhanyagoltan vezették. Érdekes volna e tekintetben a bukott diákok könyveit is megvizsgálni.

Vigyázz, fiam, hogy az apró rossz szokások, kis hanyagságok s felületességek cérnaszálai gúzsba ne kötözzék jellemedet!

Tarts tehát rendet a legkisebb dologban is. A ceruzádnak legyen hegye, a vonalzó ne legyen tintás, az asztalon ne álljon más, csak ami a tanuláshoz kell vagy díszíti az asztalt; minden könyvnek, fűzetnek, tollszárnak, radírnak rendes helye legyen, hogy még sötétben is megtaláld. Minden reggel pontosan húzd fel zseborádat. Különösen gondozd az esetleg kölcsönként dolgokat (olvasmány, szótár, körző), senkinek tovább ne kölcsönözd s ne várj arra, hogy a gazdája érte küldjön stb.

A rossz zár.

Say, híres francia nemzetgazdász, érdekesen mondja el, mennyi kár származhat apró kis hanyagságokból is. Egy vidéki majorban – írja – az aprójószág-ól ajtaján elromlott a zár. Pár percnyi munkával ki lehetett volna javítani, de hát «oly semmiség ez!» – mondta a gazda. Persze nap-nap után szökött meg az ólból hol egy csirke, hol egy kacsa. Egyszer meg egyenesen egy malac szaladt ki! Nohát, ezt már még sem lehet túrni! Az egész család, kertész, mosónő, tehenes – uccu neki, utána a malacnak, hogy visszahajtsák. A kertész vette észre legelsőnek, hol a malac. Mindjárt elébe kerül, csak egy árkot kell átugrania. De ugrásközben megbotlott, kifícamodott a lába; jó sokáig nyomta utána az ágyat. A mosónő, mikor visszatért a malackergetésből, rémülten csapta össze kezét: a tűzhely mellé száradni felakasztott fehérnemű mind elégett! A tehenes meg a nagy sietségben elfelejtette megkötni az istállóban a barmot, az elszabadult, a jászolban megakadt a lába s eltörött, íme, ennyi kárt okozott az elhanyagolt jelentéktelen zár, amelyet pedig pár fillérért meg lehetett volna csináltatni!

Néha a legcsekélyebb dolog is döntő fontosságúvá válik az ember életében. Mily semmisség a tengeri moszat, amely az óceánjáró hajók falára tapad! S mégis Kolumbus, mikor tengerészei lázongani kezdtek a hosszú, eredménytelen út után, ezzel csillapította le őket: Nézzétek, már itt vannak a moszatok, már közel kell lennie a partnak.

Vagy nézd csak a nagy zeneművészeket! Mindennap mennyit kell gyakorolniuk magukat, hogy a legapróbb technikai fogásokban állandóan ügyesek maradhassanak. *Liszt Ferenc* mondta: Ha egy nap nem gyakorlom magamat, már megérezem én; ha három nap, megérzi a közönség.

És tudod-e, hogy miből állnak Anglia óriási mészakösziklái? Olyan apró kis csigákból, amelyek kagylóit csak mikroszkópon lehet észrevenni. És az óriási nagy gőzgépeket, ezeket a félelmetes szörnyetegeket, mi hozza mozgásba? Egész jelentéktelennek látszó apró vízcseppek gőzzé változása. Mily csodás dolog a táviró! És tudod-e, mi volt az első lépés ehhez a nagyszerű felfedezéshez? Az, mikor Galvani rájött arra a nevetségesen semminek látszó «csekélységre», hogy ha a levágott békalábhoz különféle ércet érintünk, rángatózni kezd.

Szokjál hát hozzá, hogy ne tarts munkáidban semmit sem jelentéktelennek.

Absolon haja.

Björnson egyik regényének címe «Absolon haja». Oly emberek szerepelnek benne, akik nem valami nagy jellemhibák miatt mennek tönkre, hanem csak azért, mert az apró kis, mindennapi dolgok fölött nem tudnak urakká lenni. Pedig aki ura a kicsinységeknek, ura a nagy dolgoknak is, s aki ki tudja használni a röpke pillanatokat, ura az Időnek. Hogyan is végezhetne nagy dolgot, aki nem törődik a kicsinyekkel?

Igyekezzél tehát a jelentékteleneknek látszó kis apró kötelességekben is tökéletesen pontos és hűséges lenni. Mondjuk pl. intézetben élsz és reggel 6 órakor megszólal a fölkelést jelző csengő. Utóvégre ellustálkodhatnál még pár percig a jó puha párnák közt, de ne tedd. Azonnal kiugrani s neki a mosdásnak! Ez kicsinység? Csak látszik annak. Valójában nagy akaratedzés, mert győzelem a lustaság felett.

Vagy pl. eljött a tanulás ideje. Ne ásitózzál, ne válogass álmosan a könyvek közt, ne nyújtózkodjál, hanem rövid, friss ima, és aztán neki a munkának! Ez kicsinység? Nem. Hanem diadalmas önlegyőzés, vagyis akaratedzés.

«A kivégzett gonosztevőről nem tudta az édesanyja sem csecsemő korában, hogy az akasztófán végzi az életét. De a delirium tremenshez az út az első pohár alkoholnál kezdődik, a milliós szélhámossághoz az első kártyajáték filléres hírvágyánál, a váltóhamisításhoz az első iskolai puskázásnál és az éjjeli tivornyahelyekhez a tisztátalan képeknél meg olvasmányoknál, amelyek fölött talán romlott kölykökkel röhögtek valamikor kis gimnazista korukban. Csak aki észreveszi magán a kis rendetlenséget is, csak attól várhatjuk, hogy nem tűri el a nagyot. Csak aki óvakodik a legkisebb hazugságtól is, csak attól várhatjuk, hogy kitart az igazság mellett a nehéz helyzetben is. Csak aki becsületes a legkisebb dolgokban, csak az lesz olyan a nagyokban is. Ez különben magának az Úr Jézusnak szava: «Aki a kicsiben hű, az hű a nagyban is; és aki a kicsiben hamis, a nagyban is hamis». (Lk 16,10.)

Ugye, így most már megérted, a nagy szentnek, Szent Ágostonnak mondását: «*Quod minimum est, minimum est; sed in minimo fidelem esse, maximum est*»; «ami kis dolog, hát kis dolog; de a kicsinyben hűnek lenni óriási dolog».

Mikor vívni kezdesz tanulni, nem megy az ám hamarjában; előbb mindenféle felállásokat, kardfogást és vágásokat kell megtanulnod, vagyis a vívás apró kis elemeit. Zongorázni sem lehet Beethoven-szonátákat több évi előzetes skálagyakorlat nélkül. Ha nézted már a katonák gyakorlatozásait, észrevehetted, hogy néha mily nevetséges kéz- és lábmozgatásokat

tanulnak. Pedig ezek csak látszólag nevetségesek és fölöslegesek; valójában pedig elengedhetetlenül szükségesek az összetett bonyolultabb csapatmozdulatokhoz.

«Vagyonunkat forintoként, életünket óráként vesztegetjük el; apróságokban engedve tompul el lelkiismeretünk; s miként a tudomány újabb felfedezései szerint egész hegláncok oly állatok maradványaiból állnak, melyeket szabad szemmel nem is láthatunk, úgy alakulnak életünk legnagyobb nehézségei oly kicsinyiségek halmazából, melyeket egyenként alig vettünk észre.» (*Eötvös J. br.*)

A pisai dóm öröklámpása.

Ilyen jelentéktelen apróságnak tartják egyesek a jó megfigyelőképességet; pedig az roppant fontos eszköze az ismeretszerzésnek s az életben való boldogulásnak, meg az akaratedzésnek is.

Igyekezzél megtanulni, hogyan kell érzékeidet jól használni s figyelő, nyílt szemmel járni a világban, azaz fejlesszed magadban tudatosan megfigyelőképességedet.

A szem csak néz, a lélek ellenben figyel. Az indiánok egy legázolt fűszálból, alig látható lábnyomokból sok mindent kiolvasnak; a régi arab asztrológusok messzelátók nélkül is kikutatták a csillagok járását; a kínai festők a repülő madár szárnyának minden mozdulatát nagyszerűen adták vissza: ezeknek kitűnő megfigyelőképességük volt.

Lélekjelenlét, megfigyelős elhatározó-képesség nemcsak a repülőknek fontos s a tengeralattjárók legénységének, hanem mindazoknak, akik az élet tengerét akarják áthajózni.

A cserkészek kim-játéka igen alkalmas a megfigyelőképesség erősítésére. Ez abban áll, hogy jó csomó, 30-40 db tárgyat előzetesen össze-vissza elhelyeznek az asztalon; a fiúk egy percig nézhetik az asztalt s utána elfordulva be kell számolniuk, mi van az asztalon. Próbáljátok csak ki! Némelyiktek kezdetben 15-20 tárgyat sem tud megnevezni!

Szintén jó gyakorlása a megfigyelőképességnek, ha többen néztek végig egy eseményt s utána (vagy egy nappal később) elmondjátok, mit láttatok. Mindegyik másképp fogja elmondani! Vagy álljatok sorba s a szélső súgjon egy mondatot a szomszédja fülébe, hogy «ezt add tovább». Mire a sor végére jut a mondat, mennyire elferdül az eredeti alakjától! Így jössz rá, hogy tényleg mily gyöngye az ember megfigyelőképessége. Annyira gyöngye, hogy még olyan apróságokban is csalódik, amelyeket minden nap lát. Kérdezd csak meg a barátodat: Láttál-e már zsebórát?

– Ojjé! Mindennap.

– Hát rajzold le egy zsebóra számlapját. Nem tudod.

– Hogy nem tudom!? Ehol van-e! – és nekifog a rajznak és ezen a kis rajzon is két hibát csinál. Mert a négy órát IV-essel írja, pedig az IIII-sel van írva és a VI órát is kiírja, pedig annak helyén a zsebórán a másodpercmutató van. Íme! Mily kevésbé bízhatunk megfigyelőképességünkben!

Gyakorold tehát magadat az alapos megfigyelésben. Mily nagyszerű, érdekes felfedezéseket tehetnek a fiúk pl. az állatok életének megfigyelésével! A mókus hogy törí fel a diót, hogy eszik a kutya s hogy a macska, hogy eszik a liba, hogy etetik a csirkéket, hogy tépi szét áldozatát a ragadozó madár, hogy csúszik a csiga s hogy a sikló s a hernyó stb. Ugye, hányszor láttál már lovat lépésben, ligetesben, vágatásban, de meg tudnád-e mondani, hogy a különböző iramokban hogyan szedi lábát is különbözőképpen?

Aki csak bámészkodik, hiába járka keresztül-kasul a nagyvilágban, hiába volna pénze, hogy külföldi utazásokat tegyen, nem lesz haszna belőle, mert nem tud megfigyelni. Néz, de nem lát! Viszont aki jól tud megfigyelni, az az esés menyek mélyére, a külső látszat mögé akar leszállani.

Az éles megfigyelőképesség nagyszerű felfedezésekhez segítette már az emberiséget.

Hányan láttak már *Newton* előtt is almát leesni a fáról! És mégis csak ő gondolkodott el rajta oly mélyen, hogy rájöjjön a nehézkedési törvényre. Hányan látták már, hogyan sistereg ki a gőz a kávéforralóból! És mégis csak *Papin* tűnődött el ezen annyira, hogy feltalálta ennek nyomán a gőzgépet. *Röntgen* romlott lemezt talált a fényképezőgépében. Mérgeesen eldobta? Dehogy. Eltűnődött rajta, hogyan érhető fény a jól elzárt lemez? És felfedezte a szilárd tárgyakon is áthatoló Röntgensugarakat, íme, az alaposság, a pontosság eredménye.

Brown kapitány azon töprengett, hogyan lehetne legolcsóbban hidat csinálni a Tweed-folyón. Mikor kertjében sétálva éppen ezen töri a fejét, vékony pókhálót pillantott meg, mely egyik bokortól a másokhoz vezetett. Hopp! Megvan! Nem lehetne-e vasrudakból, vagy láncokból hasonló szerkezetű hidat készíteni? S nemsokára elkészítette az első lánchidat (másképp: függőhidat).

Brunel mérnök ugyanígy jött az alagút eszméjére. Szemébe ötlött, hogy valami kicsiny bogár mint furja a hajó oldalát, először az egyik irányban, aztán szembe az előbbi iránnyal, hogy átjárót készítsen. E megfigyelése nyomán készítette el a technika egyik legcsodálatosabb művét, a Themse alatti alagutat.

És tudod-e, hogyan fedezte fel *Galilei* az inga törvényét? A pisai dómban a sekrestyés olajat öntött az Oltáriszentség előtt égő, nagyon magas mennyezetről kötélén lelógó öröklámpába. Ki tudja, évszázadok alatt hányszor történt már ez s ki tudja, hány ezren látták már ezt! És mégis csak *Galilei* nyílt szeme, megfigyelőképessége tűnődött el először, hogy az öröklámpa a kapott lökődés folytán mily szabályszerűen ingadozik! Ennek a kis jelenségnek nyomán okoskodni kezdett s ötven évi fáradságos munka után rájött az inga törvényére és tökéletesítette inga-találmányát, amelynek az időmérésnél s a csillagászati számításoknál nagy jelentősége lett.

A lelkes munka.

Az akarat iskolájának s a jellemfejlesztésnek elsőrendű eszköze a munka, az örömmel, lélekkel végzett mindennapi kötelesség is. A pogányok a munkát lealacsonyítottak, szabad emberhez méltatlannak tartották. Csak a kereszténység juttatta a munkát becsülethez, mikor azt tanította, hogy az embert éppen a munka nemesíti meg. A kereszténység mutatott rá a munkában rejlő nagy jellemképző erőre. A munka nagyban erősíti az akaratot, mert önuralmat, önlegyőzést, kitartást kíván. Akinek elég erős az akarata ahhoz, hogy kitartóan, pontos lelkiismeretességgel dolgozzék, az a szenvedélyek fékentartásában is könnyebben mutatkozik erősnek, mint a lustálkodó s munkáját kapkodva, hanyagul végző. A munka frissességben, egészségben tartja a testet s lelket egyaránt, a tétlenség viszont elernyeszti, erejét aláássa. A kitartó munka állhatatossá, komollyá, türelmessé tesz.

Nem is hinnéd, fiam, mennyire erősíti akaratodat, ha az iskolában mindennap reád váró kötelességedet, tanulásodat pontosan, kedvvel, mindig idejében elvégzed. Tervezd ki magadnak pontosan délutáni napirendedet és mikor eljön a tanulás ideje, hát bármi más elfoglaltság állana is utadban, bármint csalogatna heverni a díván, bármily érdekes olvasmány akadt volna kezedbe, bárhová hívnának barátaid – mind nem számít! Első a kötelességem! Örömmel kézbe a könyvet! Tanulni lélekkel! A lélekkel teljesített kötelességben óriási akaratnevelő erő rejlik. De csak az igazi, komoly munka neveli a lelket s nem a pepecselő időlopás. Csak az a munka, amely igazán győzelem szeszélyeink, állhatatlanságunk, kényelemszeretetünk fölött. Elved legyen tehát *mindent* a lehető legjobban végezni.

Nem tudom, jártál-e már külföldön és csodáltad-e már a középkorból reánk maradt páratlan szépségű templomokat, épületeket. Tudod, mi hat reám leginkább, mikor a kölni dóm égbetörő ívei, vagy a milánói székesegyház hófehér márvány szentjeinek tömegében állok. Megfog az a gondolat, hogy azok a régiek, a festők, építők, szobrászok legszebb

munkájukat adták, minden erejüket összeszedték s befektették műveikbe; – ez a jellemnevelő munka. Manapság? Az emberek munkája oly gyors, elnagyolt, felületes bér munka.

Főleg sok örömed lesz, ha megtanulsz *lélekkel* dolgozni, azaz, ha minden még oly jelentéktelennek látszó munkádnak is egész kedvvel, örömmel, lélekkel tudsz nekifeküdni. Nem az a fő, mily nagyfontosságú munkát végzel, hanem hogy amit végzel, abba *mennyi lelket fektetsz!*

Talán hallottad már *Carlyle*-nek, a nagy angol történetbölcselelőnek nevét. Feleségének egy ízben elfogyott a türelme, mikor egész éjjel a kemencénél kellett ülnie s a kenyér, melyet urának készített, mégsem akart jól megsülni. «Hogy nekem ilyen jelentéktelen munkával kell vesződnöm!» De rögtön meggondolta magát: «Hát Benvenuto Cellini nem egész éjjel virrasztott-e, mikor híres Perseus-szobrát égették a kemencében? Van különbség Cellini közt, aki szobrát égeti s a feleség közt, ki férjének kenyeret süt?» Igen, a kenyérsütést is lehet lélekkel végezni, s az a becsülésre méltó ember, aki az apró dolgokat is nagy lelkiismeretességgel végzi el. Amit egyáltalában érdemes megtenni, az megérdemli, hogy teljes alaposággal tedd meg; amit meg nem akarsz alaposan elvégezni, abba inkább bele se kezdj.

Michelangelót meglátogatta egy barátja s csodálkozott, hogy még mindig a régi munkánál találja. «Az ön dolga egyáltalán nem halad!» – mondta neki. «Dehogyan nem! Sokat javítottam rajta; itt elvettem valamit, ott egy ráncot jobban kidolgoztam; itt kissé lágyabb vonást tettem fel, ott a száját kifejezőbbé tettem.» «De ezek mind oly apróságok!» – csodálkozott a látogató. «Igen, azok – felelte a mester. De kicsinységek teszik a tökéletest s a tökéletes nem kicsinység.»

Mikor Milanóban jártam, fölmentem páratlan szépségű templomának, a dómnak tetejére. Vakító fehér márványból épült az egész templom s még a tetőzetén is tömördek márvány-tornyocskák emelkedik s a tornyok fülkéi is tele vannak a szentek szebbnél-szebb márványszobraival. Az építéskor valaki megkérdezte a nagy buzgalommal véső szobrászt: «De ennyi munkát! Hiszen alulról senki sem fogja látni a szobrokat s ezt az óriási fáradságot!» «Alulról senki – válaszolt a művész. De Isten látja!» *Isten látja munkámat s ez nekem elég!* Ugye, mennyi lélek van az így végzett kötelességben!

A teljes lélekkel végzett kötelesség neveli lelkedet, de viszont az ímmel-ámmal, felületesen végzett munka rontja is. A kedvetlenül, lélek nélkül, vonakodva végzett munka rosszabb a teljes semmittevésnél is, mert rászed és megcsal, mintha sokat dolgoznál.

Ugyan abból az anyagból, melyből a művész remek szobrot farag, a kontár torzképet készít; éppígy lehet valaki hőse a munkának s jellemét csiszolhatja általa, más meg rabszolgája, ki eltorzult arccal nyög járma alatt. Az ember munkára született; ha tehát úgyis dolgoznom kell, legalább jókedvvel dolgozom s mindjárt könnyebbé válik a munka.

A kötelesség.

Kötelesség! Bűvös erejű szó! A kötelességteljesítés népéket s egyéneket emel, elmulasztása nemzeteket és egyéneket tehet tönkre. Kötelességüket teljesítő népek győztesen állják a világtörténelem ostromát, a restek meg tönkremennek.

Egy külföldi régi templomban érdekes képen az egyes életfeladatok ábrázolása látható. Ott áll a pápa teljes díszben s alatta a felírás: «Én tanítlak mindnyájatokat». Ott áll a császár, koronával, kormánypálcával, alatta a felírás: «Én kormányozlak mindnyájatokat». A hadvezér karddal, sisakkal lefestve, így szól: «Én védlek mindnyájatokat». A földműves hosszú barázdát szánt ekéjével s mondja: «Én táplálalak mindnyájatokat»... Egészen a kép alján meg az ördög van lefestve, amint vigyorgó grimaszokat vág és mondja: «Én meg elviszlek mindnyájatokat, ha meg nem teszitek kötelességeketek».

Mily mély jelentőségű kép! Császár vagy földműves légy a földön, teljesen mindegy, csak tedd meg kötelességedet! A földi élet nagy színdarab, ahol az Isten mindenkinek kiosztja szerepét. Nem tőled függ, milyen szerepet kapsz, de tőled, hogy hogyan játszod azt. Színdarabban nem is az a fő, mit játszol, hanem hogy hogyan. Aki császárt játszik, lehet, hogy kifütyülik, mert rosszul játszott; a suszterinast-meg megtapsolják, ha jól töltötte be szerepét.

Lépten-nyomon szomorúan hallok ma a diákoktól: «Nem tudom, mi legyek! Minden pálya zsúfolva van». Ne ijedj meg, fiam: *kötelességteljesítő, ügyes, szorgalmas emberekben még minden pályán nagy hiány van!*

A rendületlen kötelességteljesítésben hatalmas nevelőerő rejlik. Megtenni mindent, amit állásunk tőlünk elvár; s megtenni főleg azt, ami nincs ínyünkre.

Hidd el a költőnek, hogy nem aszerint kell mérni az élet értékét, hogy mennyi vágyad teljesült benne, hanem hogy mennyi kötelességet tudtál elvégezni:

Dein wahres Glück, o Menschenkind,
O glaube das mitnichten,
Dass es erfüllte Wünsche sind:
Es sind erfüllte Pflichten.

A munka nélkül töltött élet annyi, mint a keret kép nélkül.

A világháborúban két repülőt éppen akkor ért a golyó, mikor már hazafelé tartottak felderítő útjukról. A megfigyelő azonnal meghalt, a haldokló pilótának minden erejét megfeszítve sikerült földet érnie saját vonaluk mögött. A katonák odarohantak. Tudjátok, mi volt utolsó szava? Töredezett mondatokkal leírta az ellenség állásait s rámutatott a fényképezőgépre, melyét a halott megfigyelő szorongatott kezében. Délben temették mind a kettőt, de ugyanakkor foglalták el az ellenséges állásokat is. Mily imponáló hősei a kötelességteljesítésnek!

«Ma nincs jó hangulatom!»

A tanulás, a siker elsősorban az akaraton fordul meg s nem a hangulaton! Pedig hány fiú szokta mentegetni magát: «Ma nem tudok tanulni. Nincs kellő hangulatom, anélkül pedig úgyis hiába erőlködném. Majd holnap kétannyt dolgozom»...

Ne felejtse el: a másnapra halasztott munkát mindig nehezebb elvégezni, mint ahogy aznap lehetett volna. A kötelesség teljesítését sohase tedd függővé hangulatodtól. Az elhalasztott kötelesség óráról-óra kisértetiesebbé válik s fenyegető alakja megmérgezi minden szórakozásunkat. Aki adós, legjobb, ha minél hamarább fizet. Soha ne felejtse el ezt az egyszerű szabályt: *Előbb a kötelesség, aztán a szórakozás!* Nagyon sok fiú panaszkodik, hogy «pech»-je van, hogy rá a tanár úr «pikkol», hogy neki «semmi sem sikerül», pedig a legtöbb ilyen fiúnak csak egy hibája van: nála előbb jön a szórakozás, azután egy nagy semmi, s hátul baktat valahol messze a kötelesség.

A pusztuló Pompeji őrtálló katonájáról bizonyára sokat hallottál már. Mikor Kr. e. 79-ben kitört a Vezúv és forró hamuesője és tüzes lávája végigborította az egész vidéket, s az életüket mentő kétségbeesett emberek vad dulakodással, fejvesztetten menekültek, az a római katona szemrebbenés nélkül állott őrhelyén. A zűrzavarban elfelejtették leváltani. Kötelessége pedig ideszögezte: nem mozdult. És jött a láva. És tüze sistergett. És kénes gáza fojtogatott. És lángoló pokla hortyogott. S a katona állt, állt, amíg betemette a láva. A modern ásatások úgy találták őrhelyén állva ezt a katonát. S a nápolyi Borbonico-múzeumnak ma egyik legértékesebb kincse ennek a katonának sisakja, dárdája, mellvértje, aki rendületlenül

kitartva kötelessége mellett, inkább eltemettette magát a forró láva által, mintsem hogy foltot ejtsen a római katona becsületén.

Terád, fiam, nem várnak talán háborús feladatok, *de rád vár az élet nagy kötelessége!* Istennel, embertársaiddal, egyházzal, hazáddal szemben kötelességeid vannak. Talán keménynek tetszik előtted a mondat, amelyet itt leírok, de mégis csak egyedül ez a felfogás illik becsületes emberhez: Nem azért vagyunk a földön, hogy itt boldogok legyünk s minél több élvezetben legyen részünk, hanem hogy *megtegyük kötelességeinket s a feladatot, melyet Isten tőlünk elvár.* «Az én étkem, hogy megtegyem Atyám akaratát», ezt kell elmondanunk mindnyájunknak, mert a világ Megváltója is ezt mondta magáról.

Vannak ifjak, kik folyton csak a «jobb hangulatot», «jobb kedvet» várják a tanuláshoz. Pedig – írja *Horatius* – aki belevágott a munkába, félig már el is végezte; míg aki folyton halogatja a helyesebb életmód elkezdését, úgy tesz, mint az a földműves, aki ölbetett kézzel várja, mikor apad már le az árvíz; de az fogyni nem akar, csak gördül, csak gördül a hullám:

Dimidium facti, qui coepit, habet; sapere aude,
Incipe! Qui recte vivendi prorogat horam,
Rusticus expectat, dum defluat amnis; at ille
Labitur et labetur in omne volubilis aevum.

Ami csak égen-földön van, mind alá van vetve az örök isteni akaratnak. A természet törvényei kivétel nélkül pontosan engedelmeskednek ennek az örök akaratnak: a csillag befutja pályáját, a holdak pontosan keringenek napjaik körül, nem önszántukból, hanem mert kénytelenek megtenni. Egyedül az ember nem «kénytelen» követni Isten törvényeit. Isten az embernek szabad akaratot adott s ezt az akaratát szembehelyezheti Isten akaratával: ez a bűn. De ha sötétben élni, összeroppanni és tönkremenni nem akar, akkor épp úgy kell követnie Isten törvényeit, akárcsak a legkisebb fűszálnak, vagy bogárnak. Legkisebb s jelentéktelennek látszó kötelességedet is a lehető legnagyobb lelkiismeretességgel végezd tehát s rá fogsz szolgálni a legszebb dicséretre, amelyet valaki egy egyszerű kőművesről mondott: «Minden lerakott téglán meglátszott a lelkiismeretessége».

Nelson, az angolok világhírű győztes admirálisa e szavakkal halt meg: «Hála Istennek, kötelességemet megtettem!» Gyönyörű, felemelő vigasztalás egy munkában eltöltött emberi élet végén! Bárcsak ezt mondhatnád egyszer te is magadról!

Aki későn született.

Akármilyen furcsán hangzik is, – talán most még el sem hiszed, amit itt írok: aki nem dolgozik, boldog nem lehet soha. A munka a testi egészségnek is biztosítója. Ha az eke sarokban hever, rozsdás lesz, míg ha szántanak vele, fényesen ragyog. Éppígy berozsdásodik a lusta ember is, míg örömtől csillog a szorgalmasnak szeme. Hiába, az embernek megváltozhatatlan sorsa, hogy «arca verítékével egye kenyerét». De magának a természetnek szava is ezt hirdeti azzal az érdekes ténnyel, hogy a tétlen emberek nem hosszú életűek, míg viszont a legnagyobb kort éppen azok az emberek érik meg, akik egész életükben folyton dolgoztak.

A munkától való húzódás modern betegség, az erős akarat hiánya e téren is megmutatkozik. Mert bizony úgy van, a munkához önlegyőzés, önfegyelmzés, szóval *akarata erő kell*. Természeténél fogva senki sem munkás. Amint a nehézkedési törvény az anyagot lefelé húzza, úgy vinne lustaságra az elpuhult emberi természet is. Aki azonban ezt nemes lendülettel legyőzi, később élvezni fogja a munka boldogító áldásait.

A siker titka: *mindig kedvvel dolgozni!* Némelyik fiú órahosszáig készülődik, míg végre félórát tanulni tud.

«De ha nem akar menni a munka! Ha nem ízlik a lecke!» Mindegy! A férfias, energikus akarat erő átlendít ezen az akadályon is. És csak egyszer benne légy a munkában! Látni fogod, hogy minden előbbi kedvetlenség ellenére is megy az. Persze, aki előbb félórát ásít, aki vég nélkül nyújtózkodik és piszmog, mielőtt belefogna, az már előzőleg rossz hangulatot teremt a munkához. És tarts rendet a tanulásban is! *Serva ordinem et ordo te servabit* – mondták a régiek. «Őrizd meg a rendet s a rend megőriz téged.» A rendben végzett kötelesség kétszeres értékű, viszont a legnagyobb időlopás a rendetlen, céltalan, össze-vissza előkapkodott munka. A teendők szétforgácsolása nem jobb a semmittevésnél.

A leghíresebb emberekről azt állapítják meg életrajzíróik, hogy minden este kitervezték másnapi munkájuk sorrendjét. Te is készíts magadnak – legalább nagy vonásokban – napirendet. Aztán ragaszkodjál hozzá! Pl. egy órakor hazajövök az iskolából, ebéd, félháromig pihenés, ötig lecke, hatig játék, szórakozás, hétig zene, nyelvtanulás, vacsora, olvasás; este kilenckor ima, lefekvés. Mikor aztán itt a munkaidő, hát kezdj hozzá. De kezdj ám hozzá! Kérlelhetetlenül! Rendületlenül! Akárhogy beszél is valami a füledbe, hogy hiszen van még reggelig elég idő, hogy milyen csalogatóan süt a nap odakint. Mindegy! Most első a kötelesség. Látni fogod, hogy a beosztott időből mennyivel több dologra telik, mintha össze-vissza végeznéd dolgodat. Pedig az élet úgyis oly rövid s a tudnivaló oly sok, – hát gazdálkodjál jól ezzel a rövid idővel. Igaza van az angol mondásnak, hogy aki korán fekszik s korán kel, az egészséges, gazdag, és bölcs lesz:

Early to bed and early arise,
Makes the man healthy, wealthy and wise.

Volt egy diák, aki következetesen és pontosan mindig és mindenünnen elkésett. Még véletlenül sem érkezett idejében sehová. Ravasz eszű társai ötletes gondolatot sütöttek ki róla: «Ez a fiú öt perccel később született, mint kellett volna és azóta nem bírja életében ezt az öt percet behozni». Mikor felnőtt, sehol sem tudták hasznát venni, a hivatalában rengeteg kellemetlensége volt örökös késése miatt. És mi lesz, ha a mennyországból is elkésik? Nem sokat, éppen csak – öt percet!

«Késsett az óránk.»

Lélekszakadva ront be egy ember a váróterembe: «Csak engedjen kérem, a bécsi gyorsal akarok utazni!» «Éppen most indult el» – feleli nyugodtan a portás. – «Borzasztó! Mi lesz most? Okvetlenül el kellett volna mennem! Rengeteg károm lesz belőle» – jajveszékel a lemaradt utas. Pedig nincs joga panaszkodni; a vonat pontos volt, csak ő nem. Aminthogy az egész életben a dolgok szörnyen pontosak, csak az emberek szoktak pontatlanok lenni.

Nagy a gyanúm, hogy ez a lemaradt emberünk diákkorában nyolc óra előtt öt perccel kelt fel és soha pontosan nem érkezett iskolába. Ebből az első kis pontatlanságból fejlődött azután ki benne a könnyelmű gondolkodás és felületesség.

Mi is az a pontosság? Egyszerű dolog nagyon. «Azonnal abbahagyni mindent, mielőtt elmúlt az ideje s azonnal belekezdeni mindenbe, mielőtt megjött az ideje.» Aki ezt az egyszerű szabályt betartja, mindent elvégez, ami rá van bízva, mégpedig mindent idejében végez el. A pontosság kora reggel kezdődik. Itt a felkelés ideje; mondjuk reggel ó óra. Abban a pillanatban átérezni: elmúlt a pihenés ideje – s egy hősi ugrással kipattanni az ágyból. Ha megteszed, nem panaszkodsz soha: kérem, nem volt időm a reggeli imához. Csak annak nincs ideje ehhez, aki felébredés után is negyedórákat forgolódik az ágyban, mint ajtó a sarkában.

Jön a tanulás ideje. Micsoda kincs, aki most is pontos tud lenni s mikor eljön annak az ideje, azonnal tud cselekedni, nem pedig félőrai készülődés, nyújtózkodás, gondolkodás s a ruhagombok végigszámlálása után: kezdjem, ne kezdjem, tanuljak, ne tanuljak... Aki pontos, nem felejtí otthon könyvét s füzetét, mikor iskolába indul; mikor meg hazajön nem dobálja azokat szanaszét a szobában s akkor persze nem kell mentegetőznie: «nem tudom hová tettem». A pontos, rendes fiúban bízni lehet, mert megmutatta erős jellemét.

Pontosnak lenni! Ugye, mily igénytelen pár szó és mégis beláthatatlanul fontos eszköze a jellemnevelésnek. Kötelességteljesítőnek lenni mindennap százszor és százszor, ahányszor csak a nap munkája megköveteli; lelkiismeretesnek lenni a kis dolgokban is; lélekkel dolgozni akkor is, mikor senki sem látja – van-e ennél hathatósabb elősegítője az erkölcsi nagyságnak s az egész-emberré érésnek? Nem hiába tartja a közmondás, hogy «a pontosság a királyok udvariassága»; tényleg királyi vonás, nagyság, bátorság, hősies kitartás kell ahhoz, hogy az akadályokon uralkodni tudjunk s mielőtt megcsendül fülünkben a kötelesség szent szava, soha ne mentegessük magunkat, soha kibúvót ne keressünk. Csak aki mindig mindenben pontos tud lenni, csak arra bízhatjuk az élet nagy feladatait.

A pontos fiúnak még a pénze is több, mint a pontatlannak, pedig lehet, hogy kevesebbet kap hazulról. Mi ennek a titka? Amaz csak arra adja ki a pénzt, ami okvetlenül szükséges s amire kapta. Emezek ellenben mindent megvásárolnak, ami a legelső kirakatban szemükbe ötlik.

Aki az időt becsülni tudja, az mindig pontos. Aki nem várakoztat magára, mutatja, hogy becsüli úgy saját idejét, mint a másét. Viszont, aki kezdetben csak rendetlen és pontatlan, lassankint megbízhatatlanná, szószegővé is válik; aki az idővel félvállról bánik, arról önkéntelenül is föltesszük, hogy éppoly könnyelmű lesz hivatalában is.

Aki pontatlan, annak szavában se nagyon lehet bízni; márpedig a pontatlan és szavát nem tartó ember annyit árt a társadalomnak, mint az anarchista és forradalmár. Viszont az a fiú, aki mindig mindenben pontos, tanújelét adja akaraterejének, megbízhatóságának, jellemének. Tudod mi tartozik a jellemhez? Ha valamire kimondtad, hogy «igen», hát álljad szavadat rendületlenül; ha meg azt kell mondanod, hogy «nem», hát legyen bátorságod ezt is nyíltan megmondani.

«Tanár úr, kérem, késsett az óránk», mentegetik magukat a későn jövő diákok. Pedig – ha őszinték tudnának lenni – ezt kellene mondaniuk: «Tanár úr, kérem, rendetlen s hanyag voltam, azért jöttem későn». «Késsett az óránk?» Tudod mit felelt *Washington* az egyik

hasonlóan mentegetődző későn jövő írnokának? «Akkor hát vagy szerezzen más órát, vagy én nézek más írnok után», volt válasza.

Sok igazság rejlik a híres admirálisnak, *Nelson*-nak szavaiban: «Minden sikeremet annak köszönhetem, hogy mindennel egy negyedórával hamarabb készültem el a kitűzött időnél».

A szegény diák.

Sokszor megilletődve nézem azt a szinte emberfeletti küzdelmet, melyet egyik-másik ifjú a tanulásért folytatni kénytelen. Szegény-sorsú szülei faluban laknak s küszködő fiukat alig támogathatják. A fiú kitűnő szorgalommal tanul; korán kel, hogy saját leckéjét elvégezhesse, instruktorkodik, nem reggelizik, ebédet mindennap másik könyörületes családnál kap, foltos a ruhája, télen hideg a szobája. Az osztályban elegánsan öltözött, prêmes bundájú, parfümös diák ül mellette s mikor az fölényel bontja ki sonkászsemlye-tízóraiját, az én szegényemnek néha könnyesre fátyolozódik szeme: Istenem, ha nekem nem kellene annyit küzdenem! ...

Lásd, édes fiam, ha talán te is egyike volnál az ilyen szegény diákoknak, szeretnék megvigasztalni, hogy ne restelld szegénységedet és rámutatni arra, hogy a *küszködésben eltöltött diákéveknek nagy nevelő értékük van*. Az a te gazdag társad, aki bőséges jólétben nő fel, könnyen örökös kényelmeskedésben, szórakozásban, mulatozásban, legjobb esetben túlzásba vitt sportban vesztegeti el drága idejét s vissza nem térő ifjúságát. A dúsgazdag előtt az iskolába járás talán csak zavarása egyéb szórakozásainak; míg a szegény fiúnak a tanulás felüdülés, élvezet, vigasztalás, a jobb jövő reménye. Sok ifjút ismerek, akikben éppen a nagy jólét miatt hiányzik az élet komoly felfogása s a komoly munkához való kedv. Hasonló könnyelmű felfogású társaik közt örökös csínyekkel, korzózással, táncmulatsággal, zsúrral s udvarlással vesztegetik idejüket. Nem tagadom: a nagy szegénység sok keserű órát okoz és sok tehetségnek szárnyát szegheti; de az is biztos, hogy a túlságos jólétbe még több tehetség s jellem fulladt már bele. A dúsgazdag fiúnak alig van célja, amiért dolgozzék, viszont a szegény előtt a világ egy nagy áruház, amelyből munka árán bármit megvásárolhat. Ha aztán munkája révén felnőtt korban jó helyzetbe jut, csak akkor látja, mennyit köszönhet ifjúkori nélkülözéseinek.

A gazdag fiú – még ha jó lelkületű is – tanulmányaival csak diplomát szerez; de a szegény átfagyoskodott s átéhezett diákéveivel emellett önbizalmat, férfiaságot, gyors feltaláló-képességet, határozottságot is. Szó sincs róla: sok tehetség elvész a szegénység tarisznyájában is, de még több a gazdagság kényelmes elpuhultságában.

«Munka-pénzért az istenek mindent eladnak», tartja egy görög mondás. *Carnegie András*, az ismert amerikai milliárdos, egy egész sereg amerikai nagyiparost sorol fel, akik pályájukat mint egyszerű munkások, vagy pénznélküli kereskedősegek kezdték. (Wanamaker, Claflin, Lord, Field, Barr, Rockefeller, Gould, Seligmann, Wilson stb.)

Garfield, aki később az Észak-amerikai Egyesült Államok elnökévé lett, ifjú éveiben oly szegény volt, hogy 16 éves korában – mikor a tengerre szeretett volna menni – a költség előteremtéséért aratni állt be. A farmer, akinél jelentkezett, ezzel utasította el: A nehéz aratómunkához férfiakra van szükség s nem fiúkra.

– És ha a fiú el tudja végezni a férfi munkáját, nem éppen oly jó-e az is? – kérdezte *Garfield* szerényen, de öntudatosan. A gazdának megtetszett a szerény felelet s szerződtette a fiút.

Másnap négy felnőttel kaszálni küldte. A felnőttek meg akarták tréfálni az új aratót; közrefogták és rohanó iramban kezdtek kaszálni, hogy kifulladásuk. Hiába! Az új arató oly nagyszerűen dolgozott velük, hogy az idősebbek bizony már örültek, mikor délben eljött a pihenő. *Garfield* keze csupa hólyag lett, de nem panaszkodott. Ebéd után arra kérte a többi, engedjék most már, hogy ő vezesse az aratást, hadd mutassa meg a gazdának, hogy ő is tud férfi-módra dolgozni. A munkások belementek. Meg is bánták. *Garfield* oly rohanó tempót kezdett, hogy a munkások, akik már csak becsületből sem maradhattak el mögötte, estére valamennyien kidőltek. *Garfield* egyáltalán nem látszott fáradtnak, sőt mikor a többiek pihenőre tértek, gyertyát kért a farmertől.

– Mit akarsz azzal? – kérdi tőle gazdája.

– Kissé tanulni szeretnék, nappal nincs időm.

– De fiú, te három ember helyett dolgoztál ma, menj inkább aludni. Hogy is hívnak téged?

– *James Ábrahám Garfield* – felelte s azzal fogta a gyertyát, fölment a szobájába és késő éjjelig tanult. És a szegény diákból amerikai elnök lett!

De ha akarod, hát akár oldalszámba sorolhatnám fel a hasonló biztató példákat.

Szegény fiúk – nagy emberek.

Stephenson, a gőzgép feltalálója, nyomorúságos bányászokban született; apja napszámos volt, aki arra a gépre ügyelt, amely a bányából a kőszén húzta föl. Először ő maga is kőszéntisztító volt, majd a gép egyik lovának vezetését bízták rá. *Watt*-nak, mialatt nagyszerű találmányain törte a fejét, abból kellett megélnie, hogy fuvolát, orgonát, delejtűt készített s ezek árából tartotta fenn magát. *Herschel*, a kitűnő csillagász, zenekarnál kereste kenyerét; szünet alatt kiment a táncteremből, messzelátón kutatta a csillagokat s utána ismét zenélnie kellett. Mint névtelen kis muzsikusz fedezte fel az *Uranus* csillagot, ami által egyszerre világhírűvé lett. *Franklin* sokáig nyomdai munkából és könyvtárasítástól élt, *Fergusson* meg arcképfestésből. *Canova*, a felülmúlhatatlan szobrász, először kővágó volt, mint apja s nagyapja is, és tehetsége ebből az egyszerű mesterségből szerezte neki világhírű nevét. *Tintoretto* kezdetben ruhafestő volt, *Caravaggio* kőműveslegény, *Giotto* meg pásztorgyerek. *Haydn* apja szegény kerékgyártó volt. *Faraday* természettudós, kovácsnak fia, gyermekkorában könyvkötőinas volt, s egész 22 éves koráig folytatta a mesterségét. Mily buzdító, felemelő példák ezek arra, hogy az igazi tehetség és szorgalom keresztülveri magát a legnehezebb akadályokon is, «kitör s eget kér!» *Kopernikus* egy lengyel pék fia, *Kepler* egy német vendéglős gyermeke, *Newton* s *Laplace* szegény paraszt fia volt, s ha ifjú korukban nem kellett volna keserves harcot vívniuk az élet mostoha körülményeivel, talán tehetségük, szorgalmuk sem érvényes sült volna annyira.

Akarsz még újabb példákat olvasni?

Czuczor Gergely apja jobbágy volt, *Arany János*-é és *Tompa Mihály*-é meg földműves. *Vörösmarty* apja szegény gazdatiszt, aki korán meghalt; sok árvája maradt s *Mihály*-nak 16 éves korától kezdve magántanítással kellett kenyerét megkeresnie. *Munkácsy* mint asztalosinas kezdte pályáját, *Katona József*, a «Bánk Bán» szerzője, maga is segített otthon szegény takács apjának a szövésben. *Shakespeare* életét nem ismerjük; csak annyi bizonyos,

hogy szegény szülőktől származott. Az Amerikai Egyesült Államok egyik elnöke, *Johnson*, ifjúkorában szabóműhelyben dolgozott; egy másik elnöke pedig, *Lincoln*, napszámos fia volt, s maga is tíz éven át volt favágó, majd ács.

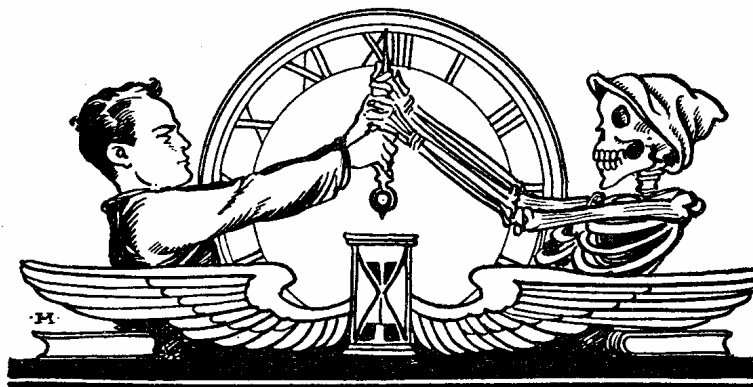
Akarsz még újabb példákat olvasni?

Sehol az igazi tehetségek érvényesülésére oly kedvező tér nem nyílik, mint a kath. egyházban. Közismert dolog, hogy a legmagasabb egyházi méltóságot betöltő férfiak mily sokszor kerültek ki az egyszerű, szegény családok tehetséges fiai közül. *Martinuzzi Fráter György*, a híres bíbornok, oly szegény szülőktől származott, hogy azok kénytelenek voltak őt kályhafűtőnek adni; s már elmúlt 16 éves, mikor tanulni kezdett. *Vitéz János*, esztergomi érsek, szegény tót földműves gyermeke volt. *Szelepcsényi* hercegprímás oly szegény volt, hogy Pázmány Péter költségén tanult. *Szcitovszky* hercegprímás apja szegény tanító volt, boldogult *Csernoch János*-é pedig egyszerű földműves. És a pápák közt *VII. Gergely* (egyik legnagyobb pápa) ács gyermeke, *V. Sixtus* juhászé. *XIV. Adorján* atyja oly szegény hajóslegény volt, hogy otthon gyertyára sem jutott pénz, s fia – a későbbi pápa! – az utcai lámpásoknál tanulta a leckéjét! Mi volt a titkuk? Tehetségük? Az is. De főképp vasakaraturuk, kitartásuk, szorgalmuk és az, hogy jól ki tudták használni az időt.

Mennyit ér az idő?

Van az angoloknak egy rövidke közmondásuk, amelyet szerte a világon mindenki ismer: *time is money*, «az idő pénz». De még ez nem teljes mondás, az idő több, mint pénz; az idő az a szövet, amelyből az életet kidolgozzuk. Aki tehát csak valamire is akar menni az életben, annak az időt kellőképpen kell értékelni tudnia.

Az idő napjaink forgalmas életében egyre inkább kezd fontossá válni és bizony már csak kis falvakban engedhetik meg az emberek maguknak, hogy vevő és kereskedő, üzlet» fél és hivatalnok – mielőtt ügyes-bajos dolgaikat elintéznék – az időjárásról, a termés állásáról, esőről és k. családjuk egészségéről kérdezik ki egymást.

Keleti országok bazárjaiban még ma is szokás, hogy a boltos – csak hogy becsaphassa vevőjét – annyit beszél, ajánlgatja áruát, bókol, esküdözik («magamnak is többé van», «alább nem adhatom» stb.), hogy az alatt tíz becsületes üzletet is megköthetett volna. A gazdaságilag előrehaladott népeknél azonban sem boltos, sem vevő, sem üzletfél, sem hivatalnok nem sokat beszélnek; sőt az angol s amerikai irodák falán a fecsegni akarók számára nem ritkán olvashatók ily feliratok: *When you have done your business, please trot* (ha készen van a dolgával, tessék elmenni), vagy pedig: *We know all about the weather* (az időjárásról értesülve vagyunk), vagy: *We have read all papers* (minden újságot elolvastunk).

Mikor a nagy könyvtárakban Szent Ágoston, Szent Bonaventura, Aquinói Szent Tamás stb. óriási kötetsorozata előtt állok, mindig elgondolkozom: ugyan honnan volt ezeknek annyi

idejük, hogy ezt a tömérdek könyvet megírják, mikor akárhányan közülük aránylag fiatalon haltak meg s az íráson kívül még más elfoglaltságuk is bőven volt!

Megállók pl. *Aquinói Szent Tamás* könyvei előtt: 24 hatalmas főlíó kötet! Hogyan írhatott ennyit egy ember, aki mindössze 52 évet élt és az íráson kívül sokat tanított és prédikált? És nem ám regényeket írt, hanem a legnehezebb filozófiai és teológiai kérdéseket dolgozta fel.

Honnan volt ennyi idejük? Onnan, hogy nem tékoztak el egyetlen percet sem életükből. Aki nagyot akar alkotni, szedje össze erejét a legkisebb dolgokban is.

E férfiak titka egy volt: az időt jól tudták kihasználni. Az óra percekből áll s aki perceket megment, egész órákat s napokat ment meg. «Tempus omnia fert, sed et aufert omnia tempus», «az idő mindent meghoz, de mindent el is visz». Minden percet jól felhasználni – nagy tudomány. Igaza volt annak a régi szerzetesnek, aki a hamerslebeni kolostor homokórájára e figyelmeztető szavakat írta:

Praeteritum effluxit, nondum venere futura;
Praesens in puncto vertitur, illud habes;
Punctum illud praesentis habes, recte utere; merces
Virtuti, vitio poena superstes erit.

És ellenkező tapasztalatot is tehetsz: éppen azok «nem érnek rá» a munkára, akiknek különben semmi dolguk sincs. A lusta diák mindig legutolsó napra s annak is utolsó perceire halasztja kötelességét, s a házi magyar dolgozatot a beadás előtti éjjel írja meg. És nézd csak meg, kik dolgoznak legtöbbit a közjóért, az emberiségért, kik írják a legjobb tudományos munkákat? Talán azok, akiknek jó módjuk van?

Akiket vagyonuk felment a gondok alól s így sok idejük van? Bizony többnyire nem! Hanem éppen azok, akik reggeltől estig munkához vannak kötve. Tényleg: az idő értéke roppant nagy.

20 perc = 12,000.000 dollár.

Hogy mégis mennyit ér az idő!? Hát íme: Húsz perc megér 12 millió dollárt. Hogyan? New-York és Buffalo közt a vonat eredetileg mély völgyet került meg, a Tuckhannock-völgyet. Az amerikaiak később 12 millió dollárba kerülő viadukttal áthidalták a szakadékot s ez által a vasút ideje 20 perccel rövidült meg, 20 percért megadtak 12 millió dollárt!

Nagyon igaz tehát az alábbi mondás, ha mindjárt Mephistopheles mondja is a «Faust»-ban:

Gebraucht die Zeit, sie geht so schnell von hinnen,
Doch Ordnung lehrt euch Zeit gewinnen.

Különösen fontos azonban, hogy az ifjúkor idejét jól felhasználjuk munkára, tanulásra, mert hiszen ez a kor a szellemi tőke s tudás gyűjtésének ideje, előkészület az életre. Később abból a szellemi kincsből kell megélned, amit mint ifjú gyűjtöttél.

Az életbiztosító társulatok csekélyke évi összeg befizetése ellenében hatalmas összegre hajlandók biztosítani a 20-ik évüket be nem töltött ifjakat öreg korukra – jól tudván, hogy a fiatal korban eltett kisebb összeg is nagyra kamatozik az élet folyamán. De ugyanez a szabály érvényes a fiatal korban gyűjtött szellemi tőkére is. Aki pl. 40 éves korában tanul meg németül, emberi számítás szerint 20 évig veszi még hasznát; aki ellenben 20 éves korában, az 40 évig; tehát nemcsak kétszerannyi ideig használhatja, hanem épen akkor, mikor pályát választ és így az életben való elhelyezkedésnek sokkal több lehetősége nyílik meg előtte.

Fiam, tőled függ, mennyi tőkét gyűjtesz össze magadnak! Minden ifjúkorban szerzett tudásunk kitűnő tőke, mely bőven fog kamatozni az életben.

Maga az emberi szervezet berendezettsége is erre utal. Később nem tornázik az ember úgy, mint ifjú korában: a fejlett szervezetnek nincs rá szüksége. De nem is tud később már úgy tanulni sem, mint fiatal korban, a szellemi rugékonyság korában. Aki huszonnégy-huszonöt éves korig nincs kész tanulmányaival, már aligha készül el valaha is; az ember tanulási készsége a 25-ik év körül észrevehetően csökken, azután az ész már inkább maga is termelni akar, mint befogadni. Aki tehát 25-ik éve előtt valamit alaposan, tökéletesen meg nem tanult; később már nehezen fogja jól megtanulni.

Nem kell külön hangsúlyoznom, hogy nem akarok én senkit sem beteggé dolgoztatni. Igen, pihenésre, üdülésre is szükségünk van, – de végezzük ezt is a maga idejében. Ne akarj munkát és szórakozást összekeverni, mert az mind a kettőnek csak kárára lesz. Jelszavad legyen: Mikor dolgozol, dolgozzál minden erőd megfeszítésével, mikor meg pihensz, akkor aztán kacagi teli szívvel és élvezd az élet tiszta örömeit, – ne is gondold a munkára. Csak álmodozással és semmittevéssel ne töltsd soha a drága időt.

«Transeunt et imputantur.»

A régiek szerettek bölcs mondásokat írni nagy álló óráikra, amelyek az idő múlandóságára figyelmeztessenek. Egyik órán ez olvasható: *Transeunt et imputantur*; jelentése körülbelül ennyi: elszalad minden perc, egyik a másik után, de mindegyikről számot kell adnod. Nem látod, hogy a suhanó órák, a fürgelábú percek végnélküli sorokban sietnek tova? Nem érzed, az elmúlás szellője mint csapkodja arcodat?

Transeunt et imputantur! Bizony, nem ártana sok ifjúnak, ha megjegyeznék ezt a figyelmeztetést. Sokan vannak, akik valóságos művészetté emelik az időlopást s nem tudják, hogy ifjúkorukban legégetőbb a munka, mert akkor kell gyűjteni az egész életre.

«Munkásság az élet sója,
A romlástól mely megójjja,
S csak az, aki nem hevert,
Várhat áldást és sikert.»
(Tompai.)

Van kor az ifjú életében, melyben könnyen álmodozóvá válik. A holdvilágot megverseli, folyton a jövője regényét szövi, fantáziája színes eshetőségeket él át – s emellett elmarad a komoly munka. Persze a munkához több akaraterő kellene, mint a képzeletben kirajzolt regényekhez! Az ilyen ábrándozó fiúk heteken át szövik tovább valamelyik kedves regényüknek tárgyát (hogy ők hogyan gondolnák a folytatását), gyöngéd szavakat sutognak a nőükhöz s közben szalad az idő. «*Ábrándozás az élet megrontója*». (Vörösmarty.) Vajon csodálkozhatunk-e, ha ebből az érzelgősre festett világból oly nehezére esik leszállnia a munka és kötelességteljesítés komoly körébe? S ha mégis dolgoznia kell, hát ímmel-ámmal s kedv nélkül megy az. Különösen az ilyeneknek szól a figyelmeztetés: *Transeunt et imputantur!*

Majd ha a múlt jelenné válik.

Miért nem szabad idődet tétlenségben vagy haszontalan szórakozásokban eltékozolnod? Már csak azért sem, mert időd, földi életed nem a tiéd! Azt csak kölcsönbe kaptad s egykor pontosan be kell róla számolnod. Mikor? Nem tudod. Csak azt tudod, hogy bármikor jöhet a halál pillanata, amelyben a nagy számadási könyvet előveszi a te Istened s múltad egy percre

ismét jelenné válik; – tehát légy készen a számadásra bármely pillanatban! Nem ártana hébe-korba erre a nagy számadásra is gondolnod. «Még olyan messzi vagyok tőle» – mondod. Ám jó, messzi vagy. De mindenegyves órával közeledsz felé! És mily messzi vagy? Ki tudja? Az öreg embernek meg *kell* hálnia, az ifjú pedig *meghalhat*. Én már láttam halva 12, 15, 18, 20 éves fiúkat is.

Érdekes gondolat jut itt eszembe. Ha egy tudós orvos megkopogtatna, össze-vissza forgatna, aztán kimondaná fős lötted a szentenciát, hogy még nyolc napig élsz. Mondd, mit tennél? Hogyan használnád fel ezt a nyolc napot? Nem kellene-e sok mindent még jóvá tenned! Sokaktól bocsánatot kérnéd? Sok hibát lefaragnod lelkedről? Sok bűnt lemosnod?

Bárki légy is, azt hiszem, alig volna valaki, aki ezt a nyolc napot nem jobban használná ki, mint bármelyik hetet eddigi egész életében. Pedig hát a tapasztalat nagyon igazat ad a közmondásnak: *Heute rot, morgen tot!*

Olvasd csak, hogy a XVI. sz. világhírű művésze, *Michelangelo* – aki pedig felülmúlhatatlan szépségű remekműves két alkotott – idősebb korában mint panaszkodik az elvesztegetett idő miatt:

«Ó jaj, ó jaj nekem; hogy megcsaltak
A siető napok és a tükör,
Mely annak, ki szemébe néz,
Tisztán megmondja a valót.
Úgy jár, mint én, ki egyre késik, tétováz.
Elszállt fölöttem észrevétlen az idő
S maholnap öszfűrtökkel ébredek.
A bánat itt már nem segít, zátonyra fut
A szándék s jó tanács: nyomomban a halál.
Magamnak ellenségeként
Hiába ontom minden könnyemet,
Nincsen nagyobb kár, mint az elveszett idő».

Vagy olvasd ugyanezt a gondolatot *Rückert* gyönyörű kifejezésében:

«Nie stille steht die Zeit, der Augenblick entschwebt,
Und, den du nicht benutzt, den hast du nicht gelebt.
Und du auch stehst nie still, der Gleiche bleibst du nimmer.
Und wer nicht besser wird, ist schon geworden schlimmer.
Wer einen Tag der Welt nicht nützt, hat ihr geschadet,
Weil er versäumt, wozu ihn Gott mit Kraft begnadet».

Vulnerant omnes, ultima necat, «minden ütése sebez, az utolsó majd megöl», – ez áll felírva egy régi órán. Gondold csak el: tényleg, mily rövid az ember élete! Átlagosan 30 évet vesznek fel egy emberöltő tartamául. Csöpp az idő nagy óceánjában! Az összes született gyermekek negyedrésze meghal, mielőtt 7 évvé lett volna; a fele nem éri meg a 17. évet, 60 éves csak minden száz emberből egy lesz, 80 éves csak minden ötszázból egy. Mindennap meghal a világon (ha nincs is háború!) kb. 120.000 ember; ez egy órára 5000 ember, s minden percre 80. Gondolkozzál csak ezen komolyan: Minden percben éjjel-nappal meghal 80 ember! Íme, ily rövid az élet! Hát szabad-e akkor azt átlustálkodnod?

Mentsd meg idődet, amint csak tudod! Mily szomorúan csengenek a bölcs *Seneca* szavai: «Az emberek életének legnagyobb része azzal telik el, hogy gonoszát cselekszenek, egy nagy része azzal, hogy semmit sem cselekszenek, és az egész élet azzal, hogy mást cselekszenek, mint kellene». Pedig az él okosan, aki rágondol arra, hogy tulajdonképpen állandóan

haldoklik. Mily komoly gondolat! Hiába húznád vissza az idő óramutatóját; húzza a halál is, de nagyobb erővel... repül... egyre repül a gyorsszárnyú idő. Amit életünkben eddig leéltünk, az már a halálé. Hány éves vagy, fiam? Tizenhat? Lám, már tizenhat éved a halálé. S mennyid van még hátra? Ki tudja azt a Mindenhatón kívül?! Hát éppen azért csak markold meg mindegyik órádat. A múlt *már* nem a tied, a jövő *még* nem; egy a tied: a jelen perc – azt használd ki! Most még tőled függ, hogy öreg korodban örömmel tudj visszaemlékezni becsületes munkában eltöltött fiatal éveidre.

«Vedd hasznát, míg éred, a drága időnek,
Az elrepült napok mert vissza nem jönnek.»
(Czuczor.)

Az ifjak sokszor tékozlóan bánnak idejükkel. Úgyis sok van még belőle! – mondják. Mikor az előttük álló élet nagy eshetőségeire gondolnak, könnyelműekké, gondtalanokká válnak, megittasodnak a gondolattól, mint mikor valaki először látja a hatalmas tengert. Pedig minden tengernek van partja s – bármily fiatal légy is – a te életed tengere sem kimeríthetetlen. Az ember ma már megméri a másodperc alatt száz és száz billió rezgést végző atomok gyorsaságát a színekben, de *magát az időt* mégsem tudja megmérni, mert az még ennél is gyorsabban pereg. «De oly finom órák vannak ma már!» – mondja valaki. Nem; az időt a legfinomabb órával sem lehet megmérni; az is csak azt mutatja, mily gyorsan illan el az idő!

Non numerantur...

Az időből tulajdonképpen csak a jelen másodperc a mienk, – annál jobban használjuk hát azt fel.

Dreifach ist der Schritt der Zeit:
Zögernd kommt die Zukunft herzogen,
Pfeilschnell ist das Jetzt entflohen,
Ewig still steht die Vergangenheit.
(Schiller.)

Minket óráink becsapnak: mindig előről kezdik mutatni az időt s elfelejtetik velünk, hogy az elmúlt idő vissza nem jő soha. Lehet, hogy egyetlenegy pillanat, melyet jól föl nem használtál, döntő hatással lesz egész életedre. Csak egy percet késik a vicinális, amelyen utazol, és mégis elszalaszthatod a csatlakozást a gyorsvonathoz.

«Az én uram minden reggel elveszít egy órát, s azt aztán egész nap nem találja» – mondta találóan egy szolga ágyban lustálkodó uráról.

«Élt 20 évet» – olvastam egy ifjú sírkeresztjén. «Mily rövid ideig élt!» – mondja mellettem valaki. Rövid ideig? Ó, dehogy! Ha igazán «20 évet élt», azaz Isten akarata szerint használta életét és jól kihasználta minden percét, rövid évek alatt is nagy időt töltött be. *Non numerantur, sed ponderantur*; Isten nem számolja az éveket, hanem mérlegre helyezi.

«Mi a titka a hosszú életnek?» «Hogyan lehetek hosszú életű?» Ilyen s hasonló című könyveket mohón olvasnak az emberek. Hát hiszen egész tiszteletreméltó törekvés, ha földi életünket meg szeretnők hosszabbítani. Te is tégy meg mindent egészséged érdekében. Csak ne feledkezzél meg egy dologról: a leghosszabb földi élet is igen hamar véget ér; az cselekszik tehát legokosabban, aki erkölcsös földi életével örök életre, örök boldog életre szerez jogot magának.

Aki a múlandóságra is gondol, nem fog ostobaságot elkövetni, nem fogja életét eltékozolni. Aki a halálra gondol, egyre komolyabbá érik. A halál arca előtt elenyészik minden ostoba hiúság, minden kapzsiság és aggályos, kicsinyes gond.

«Das Sterben ist die grösste Tat für jeden,
Das Sterben ist die schwerste aller Fehden;
Die grösste Tat: sic gilt dem grössten Lohne,
Dér schwerste Kampf: er gilt der schönsten Krone.»
(Weisz: Lebensweisheit.)

A halál gondolatára oly hamar lehül tüzes vérünk is; kezünkben letesszük az író tollat, s veritékes homlokunkat végigsimítva, kérjük: «Istenem! hát végre is mire való mindez a sok lótas-futás, ez a sok gond, mikor mindennek végén ott áll a sír?» És itt csendül fel vigasztalóan Krisztus Urunk tanítása a síron túli örök életről.

Mert a halál gondolata halványra sápasztja ugyan az önző törtetést, de nem bénítja meg a helyes emberi munkát. *Vivit christianus ut aliquando moriturus, moritur ut semper victurus.* Aki a síron túl is életet keres, az bátran néz a halál szemébe is, mert tudja, hogy «ha minden elmúlik is, de az erényes élet értéke örökké megmarad», *omnia cum pereunt, est virtus sola perennis.*

Az örökélet még alig veti előre első sugarait, s az a haldokló máris mily más világításban látja maga előtt egész földi életét! Jaj, csak azt az egy mondatot ne kellene senkinek kiejtenie haldokló ajkaival, azt az egy rettenetes mondatot: «Hiába éltem! Hiába! Folyton múlandó hitványságokat hajszoltam s most üres kézzel megyek az igazságos Bíró elébe».

Sok ember siratta már el így életét utolsó perceiben s átkozta el ifjú kora könnyelműségeit; de olyanra egyre sem akadtam, aki ilyenkor megbánta volna, hogy életében szófogadó, vallásos fia volt teremő Istenének.

Ars longa, vita brevis.

Nem minden közmondás szokott találó lenni, de a régiek e mondásának – *ars longa, vita brevis*, «sok a tudnivaló s rövid az élet» – kétségkívül igaza van. Sőt napról-napra még inkább igaza lesz; mert ha az emberi élet átlagos ideje nem is rövidül szemmel láthatóan, de az ész birodalma napról-napra óriási arányokban bővül. Folyton több és több lesz a tudnivaló, aminek az elsajátítására nem elég a földi élet rövid tartama.

«De hát, ha úgyis olyan sokat nem tudunk megtanulni, akkor legokosabb semmit sem tanulni», – fülel fel örömmel Lusta Jancsi.

Hohó! Éppen fordítva! Éppen mert oly mérhetetlen kincs vár kibányászásra, ügyesen, okosan élj az idővel s használd fel minden percét. Igen sokat tud ám azért egy földi élet rövidnek látszó éveiben is végezni az, aki tud gazdálkodni az idővel.

Gondold csak meg, hány negyedóra, tíz percre mondják rá az emberek: «No, ennyi idő alatt nem érdemes semmihez hozzáfogni! Pedig ha hozzáfognának mégis valamihez, mennyi értékes órához, naphoz, sőt héthez jutnának ezáltal csak egyetlen év leforgása alatt is. Hát még egy élet alatt! Így pedig haszon nélkül engedik elmerülni azokat a negyedórákat az örökkévalóság partnélküli tengerébe. Senki sem tudja, mennyi idő áll itt az életben rendelkezésére; de éppen ez a gondolat annál inkább sarkaljon, hogy időnket jól felhasználjuk.

Aki idejét jól felhasználja, sohasem mondja, hogy most már a hátralevő negyedórában semmit sem érdemes kezdeni. Igaza van *Goethenek*: «Es ist besser, das geringste Ding von der Welt zu tun, als eine halbe Stunde für gering halten».

Valamelyik íróról azt olvastam, hogy felesége rendszeren negyedórával késett a reggeli elkészítésével és ő ezek alatt a negyedórák alatt írta egyik könyvét. «Az idő pénz». Kis pénzzel tényleg nem lehet mit kezdeni, de azért úgyse ezt sem dobjuk el; el lehet azt tenni takarékpénztárba. Kevés töredék-időnk sem szabad elpocsékolni, hanem ügyesen fel kell használnunk. Persze a legkisebb idődarabocskának, öt-tízperces időmorzsáknak felhasználásához nemcsak okosság, hanem bizony megint erős akarat is kell! És ahhoz megint nem kell erős akarat, hogy egy diák szeptemberben elhatározza, hogy majd a jövő májustól kezdve, «de most már igazán szorgalmas fiú lesz».

Minden töredék-idődet használd hát fel. Fordítsd pl. nyelvtanulásra; meglásd, napi egynegyedórai tanulással is mily előre haladsz már pár hónap alatt is.

Könnyen végezhetsz ezek alatt az idődarabocskák alatt olyan munkát, amelyhez nem kell erősebb figyelem s nem kell az eszedet megelőzően beledolgoznod (diáknyelven: «belejönni a svungba»); így pl. levelet írni, a fogalmazványban készen levő feladatot másolni, jegyzetet elrendezni stb. Pesti fiúk, kiknek sokat kell villamoson utazniuk, bizony sok időt menthetnek meg, ha valami könnyebb dolgot olvasnak a villamoson. Sőt akit nem zavar az utca, még komolyabban is kihasználhatja ezt az időt. Magam is többször látok fiatalembereket, egyetemistákat a villamoson, amint bonctant, angol szavakat vagy matematikát tanulnak. Helyes! Sokat lehet így megmenteni a különben elvesző negyedórákból.

«Quietì, non otio.»

Persze pihenni, üdülni is kell s kell a munkából kifogni is magadat. A mindig kifeszített új elveszti ruganyosságát, feszítő erejét. A pihenés azonban erőgyűjtés legyen s ne lustálkodás! *Csak az pihen, aki előbb dolgozott. Aki előzetes munka nélkül «pihen», az a napot lopja.*

A rómaiak ezt írták fel nyári villájuk bejárata fölé: *Quietì, non otio*, «Nyugalomnak, nem a semmittevésnek.» Biz' ez okos jelszó volt. A nyugalom s lustaság egymást kizáró fogalmak. Soha se jelentsen tehát szemedben a pihenés teljes semmittevést. Bármivel, de valamivel mindig foglald el magadat! Nem kell éppen tanulnod; hanem valami foglalkozást azért mindig találj magadnak.

Egyáltalában nem kifogásolom, ha a nagy szünidőben békét hagysz a stereometriának s a trigonometriának és aludni hagyod a jó öreg Thukydidest és Euripidest, Tacitust és Sallustiust. Azonban! Olvasd csak el, mit mond egy német költő:

Man kann im Ruh' doch etwas tun.

Man kann im Tun doch etwas ruh'n.

(Logau.)

Lehet, hogy nem lakói szép, hegyes vidéken és mégis, még ilyen helyeken is tehetsz kedves kirándulásokat, melyek nemcsak testi erőidet edzik, hanem lelkedet is felüdítik. Ha jól vezetett cserkészcsapatban vagy (hangsúlyozom: *jól* vezetett) – ennek nagyszünidei táborozása páratlan értékű eltöltése szünidőd egy részének. Foglalkozzál valami kedves kézimunkával, kézügyességgel stb. Tehát séta, kirándulás, kézimunka, olvasás, ez mind kitűnő szünidei pihenés.

Akármit tégy, csak *ne unatkozzál!*

Most itt, fiam, érdekes tételt fogok előtted bebizonyítani: az unalom nemcsak a lélek veszedelme, hanem a testé is; a lustálkodás hamarabb kikezdi az egészséget, mint a munka; aki tehát unatkozik, az életét rövidíti meg. No, ezt nem gondoltad, úgy-e! «Hiszen a semmittevésben éppen erőinket kíméljük» – mondod. Pedig figyelj csak ide. Aki unatkozik, először is ásítózni kezd. Mikor ásít az ember? Mikor a vér nem tud a tüdön szabadon átömleni. Az unatkozás következtében tehát a szív és a véredények nem dolgoznak kellő

mértékben. Ha a semmittevés sokáig tart, vérkeringési zavarok lépnek fel, az emésztő szervek is ellustulnak, ennek nyomán aztán bágyadtság, vérszegénység lépnek fel, – szóval rendes életünk megzavarodik.

Aztán nézd csak meg, mikor követik el az emberek a legtöbb gonoszságot, bűnt, veszekedést, gyilkosságot? Szabad idejükben s nem munkaközben.

Te is gyakran tapasztalhattad, hogy az iskola év alatt, mikor nyakig vagy munkával, mennyivel könnyebb a lelkedet minden rossz gondolattól s bűntől megóvnod, mint a vakációban, mikor nincs sürgős munkád. A német nyelvnek ugyanegy szava van a «lusta» és a «rothadt» kifejezésre; mindkettő: «faul». Mintha csak mondaná: aki lustálkodik, annak lelke menthetetlenül romlani, rothadni kezd. *Never to be doing nothing*, volt *Scott Walter* nagyszerű jelszava, «soha nem lenni munka nélkül!"

A nagy vakációt szívrepesve várja minden diák és hát azok, akik tíz hónap alatt komolyan dolgoztak, bizony rá is szorulnak. A sok tanulás után végre szabad nem tanulni, szabad tovább aludni, de semmiképp sem ébren heverve ágyban lustálkodni! Mert lustálkodni csak a rest tud; a lélek folyton dolgozik, gondolatokat termel; s ha jó magot nem, hát tövist, gazt és bojtortjánt terem. Az ember lelke folyton dolgozik, mint a malom: ha jó magot öntesz bele, fehér liszté őrli; ha semmit nem öntesz bele (vagyis henyélsz), önmagát őrli meg.

Ne felejtse el soha *Szent Jeromos* nagyszerű tanácsát, amelyet a fiatal Nepotiánnak adott: *Semper te diabolus occupatum inveniat*, «a gonosz kísértő mindig munkában találjon» s akkor nincs mit félned.

Még ha csak egyszerű fű nő is a kertben, bogáncs és gaz nem nagyon tud ott gyökeret verni; de annál könnyebben az olyan elhanyagolt talajon, ahol egyáltalában semmi sem nő. Ha tehát egyáltalán «semmit sem teszel» a vakációban, felüti fejét lelkedben a gaz és a romlás.

A szünidő kitűnő alkalom az olvasáshoz is. Amit az olvasásról «A művelt ifjú» c. könyvemben ajánlottam, soha könnyebben nem valósíthatod meg, mint éppen a szabadság napjaiban.

De a vakáció nagy erőpróbája vallásos gondolkodásodnak is. Most válik el, mennyire komoly lelked vallásossága. Évközben – akarva, nem akarva – részt kell vened a kötelező diákmisében, közös gyónáson stb. Most azonban nem sürget senki, nem ellenőriz senki. Ha elhanyagolod azokat, nem vagy jellemes ifjú.

Íme, a vakáció is értékes idő, bárha úgy látszik is, hogy nem tanulsz alatta. De ez csak látszat. Ősszel is úgy látszik, hogy a fa szintén nem dolgozik, pedig akkor gyűjti az erőt a jövő tavasz fakadásához. A vakáció is ilyen rügyképző erőgyűjtés a jövő iskolai év munkájához.

Mi a legnehezebb a világon?

Mosolyog az ember, mikor régi térkép kerül kezébe. Akkoriban persze még óriási ismeretlen földdarabok voltak felkutatatlanok. Ezekre a részekre a térképrajzolók mesés nyugalommal csak annyit írtak: *Hic sunt leones!* «Itt oroszlánok laknak.»

Bizony sok diák van, aki nagyszerűen elszavalja, hogy mily nemes ércetek találhatók a Rocky Mountain bányáiban, mily vadak élnek Kongó erdeiben, de alig ismeri a saját lelkében rejlő értéket és fogalma sincs arról, hogy mily vad szenvedélyek pusztítanak saját lelkében.

Már a pogány *Pythagoras* különösen szívére kötötte taníts ványainak, hogy napjában kétszer (délelőtt és délután) adják fel maguknak a három kérdést: «Mit tettem? Hogyan tettem? Megtettem-e mindent, amit tennem kellett?» *Sextius* így adta fel magának esténként e kérdéseket: «Mily gyöngéidet gyógyítottad ma magadban? Mily hibákat győztél le? Miben lettél ma jobbá?» A pogány *Seneca* így ír: «Szokásom, hogy mindennap megvizsgálom

magamat. Mikor este kioltjuk a világosságot, gondolatban átfutom a napot, s minden szavasmát és tetteimet mérlegre állítom».

Csak az tud önmagának parancsolni, csak az ura magának, aki ismeri önmagát. A mozdonyvezető csak úgy ura a gépnek, ha a legutolsó csavarig ismeri, ha tudja, mennyi feszültséget bír el a kazán, hogyan kell kezelni a szelepeket stb.

De tudod, miért nem szeretnek az emberek saját lelkükbe tekinteni? Féme a látványtól, a hibák, gyöngeségek, önzés és szeretetlenség tömegétől. Talán már te is voltál ilyen helyzetben. Tettél, beszéltél dolgokat, melyekért az emberek megdicsérték; pedig ha őszintén elgondolkoztál volna, láttad volna, hogy ezt hiúságból mondtad, amazt önzésből tetted vagy daczból nem tetted. Aki nem ismeri saját lelkét, szívesen másra fog mindent. «Hiába, nincs szerencsém!» – mondja egy fiú a szekunda után; pedig ha őszinte lenne, azt mondaná: nincs szorgalmam. Otthon mindig szekíroznak engem!» – mondja a másik, pedig ezt kellene mondania: máskor nem leszek ilyen kiállhatatlan, szeszélyes. A delphi templom fölött csakugyan nem hiába állott a figyelmeztetés: Γνώθι σεαυτόν... «Ismerd meg magadat!»

Az egyik görög bölcstől, *Thalestől* megkérdezték, mi a legnehezebb a világon. A bölcse így válaszolt: «Legnehezebb önmagunkat megismerni, legkönnyebb másokat gyalázni».

Megismerni magadat nehéz, de elengedhetetlen feladat! Adj fel tehát magadnak gyakran ilyen kérdéseket: Milyen tulajdonképpen az én természetem? Mily vágyak, erők, törekvések jelentkeznek bennem? Másoknak ez a könyv, ez az ének, ez a muzsika tetszik; nekem melyik? A lány vagy az energikus? A komoly vagy a víg? Mások ilyenek a társasága bán; én milyen vagyok? Félnék? Ügyetlen? Mivel foglalkozom a legszívesebben? Érdemes arra annyi időt, talán pénzt is fordítani? Mire teremtett engem Isten? Hiszen Ő mindenki elé különös célt írt – én elém mit? Mily különös erőt, hajlamot öntött belém? Mihez van legtöbb kedvem? Mi sikerül mindig legjobban? Mily erényeim, jó tulajdonságaim vannak? Ilyen kevés? Pedig csak tőlem függ, hogy több legyen! Mennyi hibám van? Ilyen sok? Pedig csak tőlem függ, hogy kevesebb legyen stb.

Mondd meg, ki imponál neked, ki iránt lelkesedési s én megmondom, ki vagy. Ha a gazdag embert bámulod, anyagiass gondolkodású vagy. Ha folyton a magas állásúakhoz dörgölözöl s azok imponálnak neked, hiú, nagyravágyó vagy. Ha a becsületes, jellemes ember az ideálad, magad is az vagy. Íme, az az ifjú, aki időről-időre fölvet magában hasonló kérdéseket, lassacskán, évek alatt, tisztába jön magával, tisztába rendeltetésével, s az érettségi után nem lesz neki nehéz a helyes pályaválasztás sem.

All right?

A nagy óceánjáró hajókon, mikor már leszáll az alkony s az utasok nyugovóra térnek, éles-szemű matróz mászik fel az árbockosárba s miután végigsiklik fürkésző szeme a végeláthatatlan tenger tükrén, lassú, elnyújtott hangon lekiáltja: *All right!* «Minden rendben van», nyugodtan pihenőre térhettek. Ily fürkésző tekintetre szánj te is fiam, minden este néhány pillanatot a lelkiismeret vizsgálásban.

Minden műszert, melyben elektromosságot akarunk felhalmozni, előbb izolálni kell, mert különben szerteoszlik az elektromos áram. A lelket is izolálnod kell a világon keresztül-kasul kavargó benyomások hullámai elől s esténként nyugodtan elgondolkodni, bevilágítani lelkedbe. Ahová nem süt a nap, ott mérges gombák és százlábú férgek tenyésznek. Mielőtt tehát nyugovóra térnél, esti imád közepén állj meg, szaladj végig gondolatban a napon s add fel a kérdést: Ali right? Rendben van-e minden? Mit tettem ma? Mit mulasztottam, amit tennem kellett volna? Mindent jól tettembe? S ha úgy találod, hogy bizony ebben meg abban hibáztál, mulasztottál, bünt követtél el, emeld fel szemedet a kereszten függő Jézushoz: Uram, hibáztam. Bocsáss meg. Holnap nem így lesz.

Franklin Benjámint, Észak-Amerika nagy fia, a villámhárító feltalálója, nagyszerű komolysággal igyekezett lelkéből minden kis hibát kitépni. Nagyon jól tudta, hogy a kicsinységeknek is mily hatalmuk van fölöttünk s azért külön táblázatot készített magának, amelyen minden este ellenőrizte aznapi tetteit, örült győzelmeinek s megsíratta hibáit. Tizenhárom pontban foglalta össze az erényeket, amelyekre nézve aztán minden este ellenőrizte magát. Ezek voltak: mértékletesség, hallgatagság (kerülni a haszontalan beszédet), rend, határozottság, találékonyság, szorgalom, őszinteség, igazságosság, önmérséklet, tisztaság, lelki nyugalom, szemérmesség, alázatosság.

«Úgy óhajtottam élni – írja magáról –, hogy soha semmi hibát el ne kövessek; feltettem magamban, hogy küzdeni fogok minden gyarlóság ellen... Mivel tudtam, vagy legalább is azt gondoltam, hogy tudom, mi a jó és mi a rossz, nem bírtam elképzelni, miért ne bírnék mindig jót cselekedni s ne tudnám elkerülni a rosszat.»

Nagyon szigorú volt magához; mindennap kis keresztekkel jegyezte be táblázatába, ha az illető erény ellen vétett. Egy hetének beszámolója pl. így mutatott:

	Vasárnap	Hétfő	Kedd	Szerda	Csütörtök	Péntek	Szombat
Mértékletesség							
Hallgatagság	+	+			+		
Rendszeret	++	+	+		+	+	+
Határozottság					+	+	
Takarékosság		+				+	
Szorgalom			+				
Stb.							

Vajon nem tudnád-e pár éven át te is megvalósítani a tudatos önnevelésnek ezt a kitűnő módját? De ha ezt a táblázatos ellenőrzést talán fárasztónak találnád is, legalább az esti imához kapcsolt *napi lelkiismeret-vizsgálást* soha el ne mulasszad!

Mikor az Amerikai Egyesült Államok elnökét temetik, a temetés pillanatában öt percre minden munka megtorpan. A nyüzsgő boltokat becsukják, a száguldó vonatok a nyílt pályán, az emberek az utcán megállnak... öt percre minden elcsendesül, hogy a nagy eseményre emlékeztessen. Már csak a saját lelked nevelése van olyan fontos feladat, hogy esténként néhány pillanatra csendet parancsolj, zárd el magadat a külvilágtól s tarts komoly lelkiismeretvizsgálatot.

Persze, légy magadhoz kérlelhetetlenül őszinte; az ember senkit oly könnyen rá nem szed, mint saját magát. Vajon mit fogsz látni lelked mélyén?

Bizony, sokszor meglepő dolgokat. Ha mersz őszinte lenni önmagádhoz, sokszor kell majd oly vallomást tenned, mint aminőt *Franklin* tett komoly lelkiismeretvizsgálata után. «Elképedve láttam, hogy sokkal több hibám van, mint gondoltam; de hát megvolt az az elégtételelem, hogy egyre kevesbedtek azok. Bizony sokszor estem kísértésbe, hogy abbahagyjam a dolgot (a mindennapi lelkiismeret-vizsgálást); úgy látszott, mintha az ilyen lelkiismeretes pontosság, amelyet magamtól megköveteltem, kicsinyeskedés lenne az erkölcsi dolgokban. Mégis folytattam ezt a gyakorlatot. És ha nem is jutottam el soha a teljes tökéletességre, amely után oly lelkesedéssel törekedtem, hanem nagyon is messze maradtam tőle, mégis törekvésemmel mindenképpen jobb és boldogabb ember lettem, mint egyébként éneikül lettem volna.»

Te is észreveszed pl. magadon, hogy természetednél fogva hirtelen lobbansz haragra, vagy lustaságra hajlasz, vagy hazugságra, érzékenységre, ínyenkedésre, mások kigúnyolására stb. Most aztán ne nyugtasd meg magadat, mint oly sokan teszik: «Hát hiába! Ez már így van. Ez természetem. Ezen nem lehet változtatni!»

Ohó! Hiszen éppen itt kezdődik a nevelés munkája. Az igaz, a természetet nem lehet elnyomni, erőszakkal elnyomorítani, hanem igenis lehet megnevelni, fölemelni, azaz nevelni. Lehet oly erényeket gyakorolni, amelyek ellentétben állnak hibáinkkal s ezáltal rendet teremteni rendezetlen ösztönös hajlamaink között.

Tarts bizonyos sorrendet is lelked nevelésében: legelőször az oly hibák ellen küzdj, amelyeket teljesen szabad-akarattal s világos ésszel, lelkiismereted hangos tiltakozása ellenére szoktál elkövetni. Ha ezekkel rendben vagy, a kisebb vigyázatlanságok s hirtelenkedések ellen, s ha itt is sikerrel küzdöttél, az apró tökéletlenségek ellen.

Aki nem tud önmagán uralkodni, még nem kész jellem. De az is világos dolog, hogy az önuralomhoz meg legelsősorban önismeret kell. Mennyi feszültséget bír el a kazán? Mennyi tüzelőanyagot fogyaszt? Melyik szelepet kell legtöbbször használni? Hol kopott már a gép? Hol kell legtöbbször olajozni? – úgy-e, ezekre a kérdésekre csak az a gépész tud megfelelni, aki alaposan ismeri gépét! Nagyon ajánlom tehát, hogy ne csak erre a kérdésre keress feleletet: «Mily bűnöket követtem el ma» (hiszen – hála Istennek – sok ifjú él hónapokon át nagyobb bűn nélkül), hanem ilyen kérdéseket is adj fel magadnak: «Hogyan lehettem oly gyáva, hogy egy kis gúnyos mosolytól való félelmemben megtagadtam ezt vagy azt a nemes elvemet? Hogy lehettem oly gyöngédtelen, hogy mások kedvéért kész voltam barátomról sértően nyilatkozni? Milyen jól tehettem volna ma és mégis elmulasztottam? Miben lehettem volna kedvesebb, előékenyebb, pontosabb, önmegtagadóbb, elnézőbb? Dolgoztam-e valamit Isten országának terjesztésén (akár saját lelkemben, akár másokéban?) stb.» Ezek némelyike nem is bűn, de mégis oly tökéletlenség, amely torzképpé csúfíthatja lelkedet.

Csak ne félj leszállani lelked mélyére, még ha mindjárt nyüzsgő százlábúak utálatos seregét fedeznéd is fel ottan. Minél többször világítasz rájuk az önvizsgálat reflektorával, annál hamarabb elpusztulnak.

A helyes napi lelkiismeret-vizsgálás tehát nemcsak abból áll, hogy számadást végzünk az elmúlt nap tetteiről, hanem minden egyes hibánál *az okot* is igyekezzünk felfedezni. Nemcsak megállapítom a bajt, hanem igyekszem megfelelni erre a kérdésre is: Mi lehetett az oka, hogy jobb meggyőződésemet ebben az esetben megtagadtam? A gyökérre kell ráakadni s azt kell kiirtani!

És ilyenkor érdekes dolgokra jössz rá. «Ma annyiszor haragba jöttem.» Miért? Egyszer, mert nem ízlett az ebédnél valami és mégis meg kellett ennem; aztán meg zavartak az ebédutáni játékban, hogy menjek már tanulni; aztán meg nem találtam szöszedetemet és hiába hánytam össze a könyveimet érte. Mit fogsz ilyenkor megbánni? S mit föltenni, hogy mire vigyázol? Azt, hogy haragudtál? Dehogy! Hanem, hogy *elkényeztetett és kényelemszerető* vagy. Ez a hiba gyökere, ezt kell kitépni.

«Ma sokat haragudtam.» Miért? Egy társam kibeszélte itthon, hogy mily rosszul feleltem délelőtt az algebrából; meg az utcán egy inas csúfolni kezdett. Mit fogsz megbánni? Azt, hogy haragudtál? Nem! Hanem, hogy *lusta és önző* vagy.

És így tovább valamennyi hibáddal. Mindig az okra, a gyökérre rájönni!

Némelyik fiúnál az a baj, hogy nem megy csak úgy egykettőre a jellemfejlődés. Arra még csak kapható volna, hogy egyszeri nagy nekilendüléssel elhatározza: «No, mátol kezdve jellemes leszek!» De arra az apró, kis, örökös, egyszerű munkára, amibe a jellem kialakítása kerül, nem vállalkozik.

Pedig itt nem segít a nagy elhatározás, csak a mindennap learatott kis diadal.

Még eredményesebbé teszed lelkiismeret-vizsgálásodat, ha megállapítván hibáid gyökerét, kiválasztod legnagyobb hibádat és néhány hónapon keresztül főleg az ellen küzdesz.

A legfőbb feladat arra rájönni: *mi a te legfőbb hibád?*

Emlékszel, mit kiáltott Góliát a zsidó tábornak? «Válasszátok ki egy embert s jöjjön ki velem párviadalra. Ha legyőz, alattvalóitok leszünk; de ha én győzök, ti lesztek rabszolgáink. Nos hát ilyen Góliát a te főhibád. Csak azt tudjad legyőzni! A többi akkor meghunyászkodik.

Minden ifjúnak van valami főhibája, amelyből minden gyarlósága ered. Az egyik igen hirtelen természetű, a másik könnyen hazudik (vagy csak «túloz», «füllent», «lódít»), a harmadik borzasztóan kényelmes, lusta, a negyedik nagyon érzékiségre hajló stb.

Nos, itt ragadd meg a javulást! Hadüzenetet a főhibádnak! De keményet! Kérlelhetetlent! Minden reggel az imádban egy pillanatra állj meg és – ha például a hirtelen harag ellen kell küzdened – egész határozott formában gondold végig (persze, elég erre néhány pillanat), hogy ma mikor kerülhetsz olyan helyzetbe, amelyben el szokott ragadni a harag (az iskolában, tízpercben, játékközben, itthon testvéreiddel szemben). Most aztán erősen felteszed: «Akármilyen lesz is, de ma megállom durvaság, hirtelenkedés nélkül. Istenem, segíts meg ebben!» Napközben igyekszel néhányszor felújítani ezt a nemes elhatározásodat. Este aztán az imádság közben megvizsgálod: mennyiben sikerült megtartanod. Nem sikerült? – holnap erősebb leszek! Sikerült? – örömmel megköszönöd az Úr Jézusnak.

Egyes kolostorokban szokásban van a kölcsönös lelkiismeretvizsgálat is. A szerzetesek bizonyos napokon összes gyűlnek s mindegyik elmondja, hogy a másikon mily hibákat vett észre. Az önnevelésnek ezt a tagadhatatlanul hatásos eszközét te is felhasználhatod, ha van egy bizalmas jó barátod. Mások éles szeme ott is tud rajtunk foltokat felfedezni, ahol önszeretetünk esetleg mindent hófehérnek mutat. Csak örülj, ha van olyan jó barátod, aki őszinte szeretettel figyelmeztet hibáidra.

Az Úr lábainál.

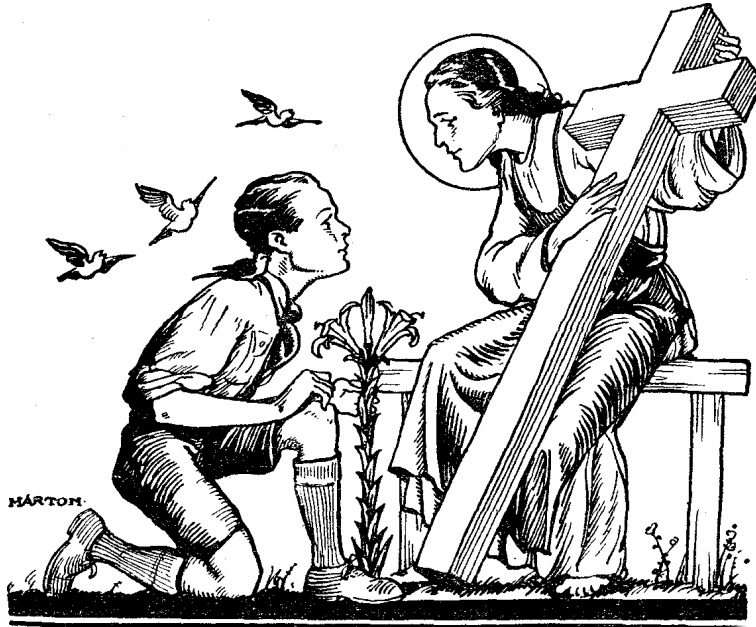
Könyvem már vége felé jár és bizonyára csodálkozol, hogy mikor már minden gondolatomat elmondtam a jellemképzésről, egészen a végére hagytam a legfőbb jellemképző eszköznek megemlítését; és ez: *minden emberi jellem utolérhetetlen mintaképének, Krisztus Urunknak követése.*

Pedig tévednél, ha azt hinnéd, hogy ezt tényleg utoljára hagytam. Az Isten szeretetének szükségessége, a mélyen vallásos élet ajánlása ott izzik e könyvnek minden sora mögött. De bővebben azért nem írtam erről itt, mert «A jellemes ifjú»-t még két újabb kötet fogja követni, «A vallásos ifjú», meg «Krisztus és az ifjú», ezek pedig majd kizárólag Isten és az ifjú lélek viszonyával foglalkoznak.

Egyébként kiérezheted e könyvnek is minden sorából, hogy helyes életelveket kialakítani s azokhoz szilárdan ragaszkodni, azaz «jellemesnek lenni» vallásos talajon a legkönnyebb. Folyton azt olvastad e könyvben, hogy határozott irányt, életelvet, célt, világnézetet válassz magadnak s ahhoz aztán kössed magadat. Ez az én életem iránya és sem olvasmányaim, sem barátaim, sem megpróbáltatások ettől el nem térítenek! Szép, boldog életem, tudom, csak akkor lesz, ha Szent Péter szavai szerint «*vinctus Christi*»-vé leszek, azaz ha akaratomat Krisztushoz láncolom.

Igazán erős jellem csak az lehet, aki Istenben gyökerezik s Reá építi egész életét. Az ilyenről állnak *Arndt* szép szavai:

Vor Menschen ein Adler, vor Gott ein Wurm,
 So stehst du fest im Lebenssturm.
 Nur wer vor Gott sich fühlet klein,
 Kaim vor den Menschen mächtig sein.

Az akarat legerősebb szárnya az imádság, és minden jellemképzésnek legjobb előmozdítója az igazi vallásos élet, mert hiszen sehol oly fönséges és biztos célkitűzést és annyi önnevelésre serkentést nem találunk, mint a katekizmusnak már a legelső soraiban: «Azért vagyunk a földön, hogy Istent megismerjük, szeressük, neki szolgáljunk és így üdvözlünk».

Annyival haladsz előre a jellem útján, amennyivel sikerül napról-napra egyre hasonlóbba alakítani lelkedet minden jellem fönséges eszményképehez, az Úr Jézushoz.

Gaudeamus igitur...

Gaudeamus igitur iuvenes dum sumus, «örüljünk, míg fiatalok vagyunk!» – tartja a régi diáknóta. És igaza van. A tiszta öröm akaraterősítő eszköz is. Forrása a tetterőnek, elűzője a bűnnek. Amit kedvvel végzel, az nagyon könnyen megy:

Lust und Lieb' zu einem Ding
 Machen alle Müh' gering.

Az öröm napsugár; a napsugárból meg életerő fakad. De a napsugár elűzi a penészt, a rothadást, fülledt levegőt is; és a nemes öröm nem engedi szóhoz jutni a bűnre kísértő alantas ösztönöket.

Csak egyre vigyázz, fiam; arra, hogy mit tartasz örömmek. Csodálatos, hogy az emberek felfogása mennyire eltérő ebben a kérdésben. Vannak, akiknek öröm a bortól mámoros fej, öröm a dohányfüstös kávéház, az örökös lumpolás, a naplopás, korzózás, a nevetlen ordítózás stb. De téged más ízlésűnek ismerlek. Neked örömet jelentsen a madárdalos erdő, a virágillatos rét, a jól végzett kötelesség s utána a gondtalan játék és mind-mind az a tömérdek apró alkalom, amelyekkel – mint kellemes virágokkal a rét – az ifjú élete át meg át van szöve,

de amelyekből a kedves kis örömek mézét kiszívni tudni éppen az életművészetnek egyik legszebb feladata.

Az igazi jókedv csak nyugodt, tiszta lelkiismeretből fakadhat. Akit lelkiismerete bármiért is nyugtalanít, hiába is erőlteti a jókedvet. Aki bűnös dolgokban keresné örömét, olvassa el egy diák sírfeliratát a bolognai temetőben: *O quam fragilis, nosce teipsum, ruit voluptas*; tanuld csak meg, mily múlandó minden élvezet.

Olyan ifjúsággal, amelynek a részegség, a reggelig tartó mulatozások s estig tartó alvás, a pénzpocsékolás s a naplopás imponál, ugyan nem fogjuk visszaszerezni Nagy-magyarországot! A pogány *Seneca* szemrehányóan állapítja meg, hogy vannak korában emberek, akik az éjjel s nappal feladatát összecserélik s az előző napi mámort szemükből csak másnap este dörzsölik ki: «Sunt, qui officia lucis noctisque perverterint, nec ante diducant oculos hesterna graves crapula, quam adpetere nox coepit». (Epist. mor. 205.) Nem tudom, nem mondhatná-e el ugyanezt sok mai ifjúról is! És *Berzsenyink* is a ma is csak folyton mulató, elgyöngült ifjak láttára nem sírhatná-e el újra:

Ó, más magyar kar mennyköve villogott
Attila véres harcai közt, midőn
A fél világgal szembeszállott
Nemzeteket taposó haragja.

Más néppel ontott bajnoki vért hazánk
Szerzője, Árpád, a Duna partjain;
Ő, más magyarral verte vissza
Nagy Hunyadink Mohamed hatalmát.

Tömédek igazi, tiszta örömet, nemes lelkesedést, sok drága időt s mások által keservesen megkeresett pénzt fecsérelnék el azok a szánalomra méltó ifjak, akiknek tanulmányi éveik reggelig tartó mulatozásokban múlnak el. Ki tudná megmondani, hogy mennyi szép reményre jogosító ifjú itta már el tehetségét az egyetemi évek léhaságai alatt! Hogy a borozó ifjú erkölcsileg is okvetlenül el fog bukni, arra már *Szent Jeromos* rámutatott, midőn ezt írta: *Vinum et adolescentia duplex incendium voluptatis* (Epist. ad Eust.), «bor és fiatalság kettős felkorbácsolója az élvezetvágynak». *Salvianus* ezért írta a hajdan hatalmas római birodalom sírkövére: *Sola nos morum nostrorum vitia vicerunt* (De gubernatione mundi 1. 7. c. 23.), «bukásunk oka egyedül erkölcstelenségünk volt».

Ne érts félre! Nem azt akarom, hogy savanyúszájú, kedvetlen légy. Dehogy! Légy vidám, örvendező, kacagó ifjú; csak ne könnyelmű, léha, örökön mulató, értéktelen ficsúr. Nem mondom, hogy folyton vakmerősködjél s keresd a veszedelmet; de azt sem akarom, hogy ijedten fütyülni kezdj, mikor egyedül maradsz a sötét szobában. Nem akarom, hogy akrobata légy; de örülök, mikor virgoncan suhansz a vízben, mint a vízisikló és «stramm»-ul csinálod a «zászlót» a mászórúdon, mint egy tölgyfaszál. Nem azt mondom, hogy sötét arccal járj-kelj, de szeretném, hogy ha kacagsz is, mindig *tiszta* szívből tudj kacagni.

Szeretem a jókedvű, ficáncoló, víg fiúkat és aggódok mindig, ha szomorkodó, tétlen, koravén ifjakkal találkozom. A szomorkodva sarokban ülő fiúknak vagy a testük, vagy a lelkük beteg. Légy tehát mindig jókedvű, víg mosolyú, dalos ajkú ifjú. Lehet mások iránti figyelmességéből külsőleg jókedvet erőltetni akkor is, mikor belül szíved vérzik – és ez már nem közönséges akaraterő. De még imponálóbb akarat az, ha benső örömet és nyugalmat tudsz parancsolni akkor is, mikor legszívesebben szomorkodni szeretnél. Szomorkodni? Nem! Azt nem engedem! A szomorúság nem az én életemem. Utóvégre csak kell annyi akaraterőmnek lenni, hogy a mai nap barométerét – hogy milyen idő legyen lelkemben – én igazítsam be! Szomorkodni nem fogok soha!

Soha? És ha rosszat tettem? Ha bűnt követtem el? Ha bánatot ébreszték gyónásom előtt? Még az sem lesz csupán csak szomorkodás, mert ebből a talajból nem fakadna új élet; az sem lesz tehetetlen sopánkodás, hanem már bánatkönnyeim közé is belevegyül a bűnbánat után reám váró új, nemesebb, jobb élet örömének szivárványfénye.

Ifjúságom, jöjj vissza egy szóra...

Érdekes, hogy a felnőttek semmire szívesebben nem emlékeznek vissza, mint fiatalságukra. Meglett komoly emberek mindjárt elérzékenyednek, mihelyt ifjú éveikről esik szó.

Mi ennek az oka? Az, hogy a fiatal évek az emberi élet legszebb korszaka. Az évszakok közt legkedvesebb a tavasz, a fejlődés és virágzás korszaka; az ifjúság pedig az élet tavasza. Nézd csak a fejlődő fát, mint feszülnek benne a növekvés és ifjú egészség pattanó energiái! Az ifjú lelke előtt a nagy világ új meg új területei tárulnak fel napról-napra, képzelőereje friss, emlékezete élénk, örül jelenének s lankadatlanul szövi a jövő reményének tarka, színes képét. Valóban élettől duzzadó fa májusi virágzásban!

De szép a fiatalkor azért is, mert nem érintette még meg hamvas lelkét az élet ezernyi gondja. «Dehogyan nincs gondom! – kiált fel erre valamelyik. Hát a számtanpélda, meg a magyar dolgozat! – Ó, fiam, ha csak ennyi gondod lenne az életben! De hát jól is van ez így. Jogod van ahhoz, hogy ifjú éveidet másféle gondok ne keserítsék.

A gond nélküli ifjúság alatt nem értem azonban a gondolat nélkülit! Sajnos, vannak, akik a gondtalanságot egyértelműnek tartják a gondatlansággal. Ezek azok, akik nem használják fel jól ifjúságukat és könnyelmű tékozlással fecsérik a vissza soha nem térő éveket. Pedig aki ifjúságát nem Isten terve szerint használja (hogy t. i. az előkészület legyen a gyümölcstermő férfikorra), annak ifjúsága csak zavaros álom az élet hajnalán, melyre azonban a férfikorban keserves ébredés következik. Tartsd eszedben, hogy «mint virág vagy szélvész, oly gyorsan múlik el ifjúságunk», *ut flos vel ventus, sic transit nostra iuventus*.

Jól tudom: «az igaz is hétszer esik el napjában» és bizony az ifjak is esnek, bukácsolnak az erkölcsi életben. Szomorú sors ez, de emberi sors; és ez még nem elromlott ifjúság. Csak annak jelleméért esem kétségbe, aki a minden emberben dülő rossz hajlamokkal szemben gyáván, tehetetlen lemondással meghátrál; aki tudja magáról, mily tökéletlen a lelke, de ez nem bántja; aki az önnevelést komolyan nem veszi. Az én ideálom «a jellemes ifjú». Az az ifjú, aki tudja akaraterjét összpontosítani, aki tud érzékeinek parancsolni, tudja a gyávaságot s elpuhultságot legyőzni. Az az ifjú, aki tudja értékelni egyetlen halhatatlan lelkét s tud küzdeni annak tisztaságáért. Aki műveli eszét, műveli lelkét és a sok tanulás után is napsugaras lélekkel tud mosolyogni. *Ideálom az az ifjú, aki mikor tanul, a legszorgalmasabb; mikor imádkozik, a legbuzgóbb; s mikor játszik, a legerősebb kedvű,*

Te milyen akarsz lenni?

Mi akarsz lenni?

Mi akarsz lenni? Első pillanatra talán azt hiszed, hogy pályaválasztásodról érdeklődöm. Pedig nem. Nem azt kérdem, orvos leszel-e vagy kereskedő, mérnök vagy pap, ügyvéd vagy iparos. Bárhová mégy, bárhová visznek kedved, hivatásod, körülményeid, a társadalomra körülbelül mindegy. Csak az nem mindegy, hogy ahová egyszer mégy, ott aztán *teljes emberré* légy és kötelességedet teljesítsd!

Mikor tehát azt kérdem itt búcsúzóul, hogy mi akarsz lenni, tulajdonképpen azt kérdem, hogy gondolkodtál-e már azon, mi is hát a célja, feladata az embernek itt e világon. Mert a világon mindennek, a legkisebb bogárnak s porszemnek is van célja, jelentősége s az egész

világegyetemmel szoros összefüggése. Ezt a célt s összefüggést bizonyos esetekben nehéz világosan meglátni, de azért megvan az az egész világon.

Hát csak az embernek nem volna célja? De még mily fontos! És mi az? Mi a te célod? Isten dicsőítése és önmagad boldogsága.

Mit jelent ez? Jelenti, hogy minden erődet ki kell fejtened, csak hogy lényegedet, életed tartalmát teljes egészében valóra válthassad. Más szóval, hogy jellemes férfivá kell válnod. Jellemes katolikus férfivá. Jellemes katolikus magyar férfivá.

Ki a jellemes férfiú? Aki minden erkölcsi romlottsággal keményen mer szembeállni.

Ki a jellemes katolikus férfiú? Aki ebben a mai csaló és csalóka világban, amelyben mindenki mást mutat és másnak akar látszani, mint ami, igyekszik valódi értéket, rendíthetetlen jellemet formálni lelkéből.

Ki a jellemes katolikus magyar férfiú? Aki nem szájjal-szóval, nem mellverdeséssel hazafiaskodik, hanem becsületes étellel s kötelességének rendületlen teljesítésével szolgálja hazáját.

Fiaim! Magyar fiúk! Ifjú lelkek törhetetlen energiájával azon dolgozzatok, hogy ilyen igaz katolikus magyar ember váljék belőletek!

Az ókor hatalmas nemzete Rómában gyönyörű templomot épített «Panteon» néven és összehordta benne minden meghódított népének isteneit. Furcsábbnál-furcsább bálványok terpeszkedtek a «minden istenek» tiszteletére emelt, páratlan művészettel épített templomban s a nagyszerű korinthusi oszlopok pompája s az akkori kultusz összehordott kincsei közül szomorúan rítt ki a tömérdék halvány: az emberi lélek bizonytalan tapogatózásának jele.

Egy napon, a Krisztus utáni IV. század elején, idegen utasok érkeztek Rómába: messze földről jött keresztények. A kis csoport bement a Panteonba is s amint körülnézett a tömérdék pogány-isten furcsa ábrázatain, valami névtelen szomorúság lehelete csapta meg lelküket: egyikük benyúlt keblébe, egy picinyke feszületet vett elő s letéve azt az igénytelen kis keresztet a behemót-nagy bálványok óriási szobrai közé, a kis társaság csendben eltávozott...

Nézd, fiam, ez a mai keresztény ifjú harcának képe a modern bálványok panteonjában. Amint kikerülsz az iskolából s beállasz az életbe, a te ideális lelkedet is megcsapja a modern pogányság hideg lehelete s észre fogod venni, hogy a tülekedő, törtető, egymást tipró világban pogány panteonba kerültél, ahol minden viczorító arcú, torzult szájú, nagytüdejű halvány előtt hétrét-görnyedő hódolattal alázkodnak meg az emberek, – csak az igaz Isten tiszteletének jut egyre kevesebb helye.

És – akarva nem akarva – neked is bele kell állanod ebbe a modern pogányságba. Be kell lépned ebbe a panteonba; de nem kell, *nem szabad ezért pogánnyá lenned*. Ha te, édes fiam, ott fogod hordozni kebleden és lelkedben Krisztus Urunk keresztjét s annak szellemében fogsz élni a mai világban is, hát akkor te is leteszed a keresztet a te kis társaságodba, társaid, környezeted, ismerőseid közé, majd később hivatalodban s életpályádon, így fogsz fényt, örömet, példát sugározni; így érsz majd «jellemes ifjú»-ból «jellemes férfiú»-vá.

Szomorú szilveszter-éj.

Ne felejtse el tehát, fiam, azt az egy gondolatot, mely ennek a könyvnek minden mondatából feléd beszél: Benned mindennél nagyobb kincs rejlik, és ez: a te egyetlen, halhatatlan lelked. Földi életed feladata az, hogy minél eszményibbé, szebbé, nemes tulajdonságokkal gazdagabbá tedd lelkedet. Mindenkinek olyan lesz az örök élete, amennyi komolysággal dolgozott lelke tökéletesítésén a földi életben.

Van egy érdekes növény, az agavé. Azt mondják róla, hogy csak minden száz évben egyszer virágzik, de virágja aztán páratlanul szép! Száz évig készül arra a gyönyörű napra;

gyűjti erőit, titokban, senki által észre nem vett munkával csinosítja magát száz évig. Mikor aztán elérkezik ideje, virágba bontja üde szirmait s elhajolja a csodájára járó embereket.

Édes fiam! Neked is ily virágzó agavénak kell lenned. Ebbe az egyetlen nagy célba fektetned egész életed erőit: nekem jellemmé kell kivirágoznom! Növekvő fa vagyok! Fejlő bimbó vagyok! Éró vetés vagyok! Ifjú koromban szakadatlanul dolgozom Ilikémen, nyesegetem a vadhajtásokat, gyűjtöm erőmet, hogy oly jellemes férfiú váljék belőlem, akiben öröme teljék még az ég angyalainak is!

A lelket meg kell hódítani s a hódításnak – bizony küzdelem az ára. A test kívánságai nem egyeznek a lélek nemes törekvéseivel s ekkor kitör a harc, A lélek nagy szabadságharca! Arról van szó, ki legyen az úr a házában: lelkem-e vagy a testem? Arról van szó, ki parancsoljon: az úr-e vagy a szolga? Arról van szó, ki álljon a hajókormányánál: a kapitány-e vagy a fűtő? Arról van szó, merre tartson életem hajója: zátonyok s szirtek között tévelyegve, örökösen léket kapva, vagy nyílegyenesen a hazai kikötő felé? És arról van szó, hogy végre is hová kössön ki ez a hajó: az örök boldogság révpartján-e vagy az örökké elkárhozás reménytelenségében?

Nos hát, ilyen célért már csak érdemes küzdeni!

Egy neves író, *Jean Paul*, megrendítően írja le egy hitében hajótörött ember kétségbejött lelkiállapotát.

Szilveszter éjszakáján magánosan mereng szobája ablakánál egy öreg férfi, elszorult tekintettel néz a mozdulatlan, fényes, csillagos égre s a fehér hólepelrel burkolt csendes földre. Nincs ezen a földön még egy oly kietlen szív s álmatlan lélek, mint az övé. Sírja már-már felnyílik előtte, napról-napra közelebb jut hozzá s megrettenve veszi észre, hogy egész hosszú életéből semmi mást nem hozott magával, mint tévedések, bűnök s betegségek tömegét, élvezetekben megrokkant testet s megmérgezett lelket. Mint ijesztő kísértetek keringenek emlékében ifjúkora szép napjai, az a csodás májusi reggel, amelyen atyja először bocsátotta őt az ismeretlen élet útjára és az a végzetes pillanat, melyben ő, a szépreményű ifjú, az erény, kötelességteljesítés, becsület és munka rögös, de lelki megnyugvást adó útja helyett a testi élvezetek és bűnök gyönyört ígérő, de ravasz, pusztulásba rántó útjára lépett. Névtelen panasz mardos az ősz férfi szívébe, mikor belezokogja fájdalmát a csendes téli éjszakába: «Ó, csak még egyszer visszajönnének fiatal éveim! Ó, Atyám, állíts még egyszer a válaszüira, hogy másképp tudjak választani».

A zokogó aggastyán panaszát válasz nélkül nyeli el a fagyos téli éjszaka csendje. Neki már többé nincs alkalma a választásra...

* * *

De, te fiam, még a válaszut előtt állsz. Te még helyesen választhatsz.

Ne légy tavasz – virág nélkül!
Ne légy égbolt – csillag nélkül!
Ne légy ifjú – magasztos eszmények nélkül!

* * *

Választhatok?

Nos itt van: választok!

«Jellemes ifjú» akarok lenni!

Úgy fogok élni, hogy nemes tetteim, szavaim s gondolataim mint csicsergő madarak, víg
örömmel röpködhessenek körülöttem. Hadd erezzem, tetteim s gondolataim nyomán hófehér
homlokomat mint vonja magához szelíd öleléssel jutalmi-csókra legjobb barátom, Uram,
Atyám: az Úr Jézus Krisztus! Igen, *én az Úr Jézus mellé állok s nem leszek Hozzá hűtlen
soha!*

Soha! Soha!

Dohányzol?

Aki «szí» és aki nem «szí».

Laci: No látod, Sanyi! Tegnap nem jöttél velünk a kirándulásra, pedig gyönyörű erdőben jártunk! Most meg nem akarsz jönni labdázni. Miért nem jössz egy kissé játszani?

Sanyi: Ugyan hagyd azt a te furcsa szenvedélyedet, az örökös sportolást! Az ember egészen eldurvul benne. Meg még tüdőgyulladást is kaphat. Kimelegszik, iszik és – kész!

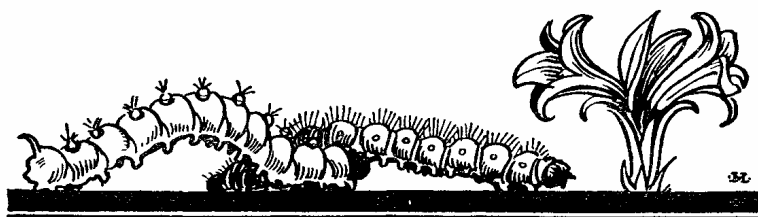
Laci: Eldurvul ám, ha nincs erős akarata, mellyel legyőzze a játék túlzásait. Ki mondja azt, hogy engedni kell a játékot szenvedéllyé fajulni! De különben is, ha szenvedélyről beszélsz, talán legelsősorban a magad szenvedélyére, a dohányzásra gondolhatnál.

Sanyi: Ohó, barátom, ez más! A sok szaladgálás, meg tornázás gyerekeknek való. Nem ilyen felnőtt ifjaknak, mint én!! Hanem ez az elegáns füstölés! Tudod, ebben van sok imponáló vonás! Olyan férfias valami! Tekintélyt ad az embernek és egyik mély gondolatot a másik gondolat után kelti benne ...

Laci: No, nem épen mondhatnám, hogy olyan szörnyen férfias ábrázatod volna! És ha apád most meglátna, aligha veregetne a válladra, hanem – más-valahová. És ha te félted a sportolókat a hidegvíz-ivástól és a tüdőgyulladástól, százszor inkább félttem én a dohányzókat. Te is mennyit köhögysz, ugye? Meg reszket a kezed! Meg sápadt az arcod! És mély gondolataidra is igen ráférne, ha az iskolában szednéd magad össze egy kicsit és a magyarázat alatt nem mindig azon kódorogna az eszed, hogy honnan, szerzel délutánra elég «Staub»-ot. A bizonyítványod is ezeket a «mély gondolatokat» siratja. Látod, Sanyi, mi jó barátok vagyunk, örömet szereznel, ha letennél erről a szokásodról,

Sanyi: Hiszen mondasz valamit. Csakhogy próbáltam már, de nem sikerült; igen nehezen menne a dolog... Nem mondom, ha valaki alaposan meggyőzne a dohányzás káros voltáról és egy-két jó gondolatot adna, talán megpróbálkoznám vele. De így magamtól? ... nem megy no!

Laci: Hát pajtás, akkor csak olvasd el figyelmesen ezt a füzetet. Majd a végén megkérdem, hogy mit szólsz hozzá?

I. fejezet. – A dohányzás divatja.

Hideg zuhany.

Mikor Kolumbus Kuba egyik kikötőjében horgonyt vetett, két matrózt küldött ki kémekül. Azok nagy csodálkozással jöttek vissza, hogy mit láttak ők! Vad emberek laknak az erdőkben, valami falevelet csavarnak össze, a végét meggyújtják és csak szívják ám a füstöt szájukon be, orrukon ki, szájukon be, orrukon ki...

Még ilyen bolondságot sem láttak a jó matrózok!

Sir Raleigh Walter volt egyike az elsőeknek, akik az indiánok eme szokását Európában is meghonosították. Egy napon kényelmesen letelepedett a vendéglőben és rágyújtott. Jön a pincér és néz ... Néző, néző, olyat lát, amilyent még soha életében: Sir Raleigh Walter nagy füstfelhő közepén ül: előtte füst, mögötte füst, sőt még orrán-száján is jön a füst. No, ez a vendég meggyulladt! – villan fel a pincérben az ijesztő gondolat. Ijedten kap egy teli veder után és jól nyakon önti hideg vízzel a gyanútlanul kényelmesen dohányzó vendéget.

Ilyen hideg zuhany akar lenni ez a kis füzet is.

Senkit erőszakkal nem akarok leszoktatni a dohányzásról. Csak azt szeretném, fiam, hogy mielőtt gyanútlanul beles fognál a dohányzásba, vagy még ha már nagyon is benne vagy ebben a kényelmes füstölésben, olvasd el figyelmesen ezt a füzetet. Olvasás közben be fogod látni, hogy a fiatalkori dohányzással, az első ártatlannak látszó cigarettával oly felesleges terhet veszel a nyakadba, amelytől később szabadulni alig tudsz, amelyik egészségednek is árt és haszontalan pénzkiadást is okoz. Azt az egyet akarom előtted világossá tenni, hogy a dohányzás, főként a még teljesen ki nem fejlődött fiatal szervezetre, határozottan káros és bizonyos tekintetben hátrányosan befolyásolja erkölcsi kifejlődésedet is.

Ha ennek tudatában mégis megmaradsz a dohányosok közt, vagy beállasz közéjük – ám tegyed; felnőtt férfiak dohányzásában semmi erkölcsi fogyatkozást nem látok. De bizonyára lesznek köztetek erősebb akaratúak is, akikre kis józanítólag fog hatni e füzetkének felvilágosítása és akiknek van elég bátorságuk, hogy a káros közfelfogással, a dohányzás fölösleges divatjával szembeszállni is merjenek.

«Hiszen mindenki dohányzik!»

Appenzell tartomány krónikájában ezt olvassuk: «Ebben az 1655. esztendőben kezdtek el Appenzellben először dohányozni. Ez eleinte igen furcsának tűnt fel az emberek előtt, úgy, hogy a gyermekek az utcán utána szaladtak a dohányosoknak és az emberek újjal mutogattak

mindenütt reájuk. Mindazokat, akik dohányt szívtak, tors vénáig elé idézték és megbüntették és a kocsmárosoknak és előljáróknak eskü alatt meghagyták, hogy a dohányzókat jelentsék föl.»

Oroszországban egy ideig olyan törvény is volt életben, amely szerint a dohányosoknak le kellett vágni az orrukat.

Hja – mondod, – ez régen volt! Ma már szegény és gazdag, ifjú és öreg, falusi és városi, európai és ázsiai egyaránt szívnek. Úton-útfélen füstöl ezernyi ember. Sőt már azon sem akadnak meg az emberek, ha nők eresztgetik ajkuk közül az illatos füstfelhőket. Hogy ne is beszéljünk arról a mindennapi látványról, amikor az iskola után elemista csöppségek keresgélnek elő táskájukból a palavessző mellett ügyesen eldugott cigarettájukat. Hiszen ma már mindenki dohányzik! – mondod és azonnal levonod a következtetést: Hát akkor én miért ne?!

Hát, hogy ma mindenki dohányzik? – no ehhez is szó fér. Igen sok komoly férfit is ismerhetsz, aki rácsófol erre az állításodra.

De hát tény, hogy a dohányzás ma igen elterjedt divat!

Ez azonban nem változtat azon a másik tényen, hogy mielőtt egy komoly fiú valami szokást elkezdene, megnézi, hogy az a szokás – ha még annyian hódolnak is neki! – hasznos-e rá vagy káros. És ha arra az eredményre jutok, hogy a dohányzás divatja – diákkorban elkezdve – káros az egészségemre, káros reám gazdaságilag is, de bizonyos tekintetben káros helyes erkölcsi fejlődésemre is, akkor ugyancsak megfontolom, hogy fiatalon én is beálljak-e ennek az elterjedt divatnak előbb utánzó, később rabszolgái közé.

Divat.

Az egész dohányzás tehát csak divat! Szokás! (Mindenesetre rossz divat és természetellenes szokás.) No erre még nem gondoltál. Azt hitted, hogy a dohányzás valóságos életszükséglet, akárcsak az evés vagy alvás. Hogy nélküle az emberiség meg sem lehetne... És most azt hallod: bizony ez csak szokás, utánzás, mint a diákok közt is egyik évben a magas gallér járja, utána a puha gallér, aztán a dupla gallér, majd ismét a kihajtott gallér, a Petőfi's gallér, apacs-gallér stb. Egyik kitalálja, százan pedig utána csinálják.

Mindenekelőtt is úgy illik, hogy bemutassam neked a kis gonosztevőt (ha ugyan oly szerencsés vagy, hogy titkos szippantásokból nem ismernéd). Nos tehát: a dohány Linné rendszerében az ötödik sereg első rendjébe tartozó, hosszúszerű, nagy levelű, tojásdad csészéjű, egyszerű bibeszzerű, nyári növény, így ni! Most már bemutattam! A dohányt 1520-ban a spanyolok fedezték fel Tabago szigetén. 1560-ban Nicot János hozta Franciaországba, s innen kapta hivatalos nevét: «Nicotiana Tabacum».

Amerika felfedezése előtt (tehát évezredekig!) mitsem tudtunk a dohányzásról. És az emberek mégis csak éltek s egészségesek voltak, ugye? Amerika felfedezői hozták be közénk a művelt Európába. Ők meg a vad indiánoktól tanulták el.

Ennek a műveletlen néptörzsnek szokását tette azután magáévá a művelt Európa!

Hogy kezdetben csak *divat*, csak *utánzás* a dohányzás és épen nem természeti szükséglet, legjobban mutatja a fiatal dohányzók példája. Hiszen, ugye, alig ismersz fiút, aki – ha otthon megengedték neki – olyankor dohányzik, mikor senki sem látja. Pedig, ha olyan nagyon szükséges a dohányzás, vagy ha annyira jólesik, hát miért csak *mások előtt* gyújt rá? Miért csak akkor, ha társai is látják, akiknek arcáról aztán mohón olvassa le, hogy vajjon milyen «hatást» ért el előttük!

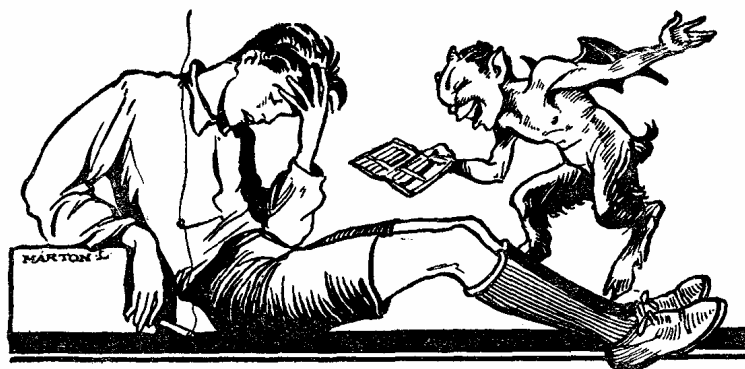
Sajnos azonban, mint minden divatnak, ennek is igen nagy vonzóereje van. A fiatalember lépten-nyomon tapasztalja, hogy felnőttek szájában ott füstöl a szivar. Dohányozni és felnőttnek lenni – előtte szinte egy fogalmat jelent és minthogy társai előtt ő is igen szeretne már felnőtt számba menni, egész természetesen nyúl a dohányzás után, ami az ő rövidlátása előtt a férfiasság első ismertetőjele.

Kultúraellenes divat.

A dohányzás nem hiába kultúrátlan néptörzstől átvett divat – maga is ellensége a kultúrának. Nézz szét a modern világ technikai remekei közt, vajon mi kellett ezeknek létrehozásához? Ugye *egészséges agyvelő és erőteljes, munkára képes idegrendszer*. Szinte azt mondanám, hogy az egész modern technikai kultúra hordozója az emberiség *erős idegrendszere*. És amint erős, munkaképes emberek kellettek a mai kultúra felépítéséhez, azok kellenek annak *fenntartásához, továbbfejlesztéséhez is!* Minthogy pedig a dohányzás gyengíti az ifjúság idegeit, ezáltal ellensége a kultúrának, amelynek nagy szüksége lenne a jövőben is az ifjak egészséges idegzetére.

A szabadság szent eszméje senkinek sem imponál jobban, mint az ifjúnak. De akkor, mielőtt egy fiú beállana a dohányzók közé, fontolja meg, hogy az ember *annál többet veszít szabadságából, minél több szükséglete van!* Fontold meg te is, hogy a dohányzók, már azáltal, hogy dohányoznak, szabadságuk egy részét már elvesztették, mert újabb, fölösleges, de annál zsarnokibb szenvedélynek szegődtek engedelmes szolgálivá! *Minél kevesebb igénye van valakinek, annál jobban boldogul az életben.*

A fiúknál meg annyi bűnalkalom is válik a dohányzásból! Minthogy árt nekik, szüleik tiltják. A dohányzó fiú tehát engedetlenné lesz és ha tettéről faggatják, egy-kettőre kész a hazugsággal is. Tehát a dohányzás képmutatáshoz is szoktat. Azután meg a dohányzás pénzbe is kerül. A fiú vagy a cigarettát lopja, vagy a pénzt hozzá. És ha van is pénze, más, hasznosabb élvezetektől vonja el az összeget. Szabad idejét is erre fecsérli, míg okosabb társai szórakoznak és testüket edzik. Neki a játék is kevésbé ízlik. Persze érthető! Hiszen keze nem olyan biztos már, mint azelőtt, szeme gyöngébb, lélegzése zavart, rendszertelen. És mindennek mi az oka? *A meggondolatlanul kézbevett első cigaretta!* Mert a dohányzás komolyan árt az egészségnek is.

II. fejezet. – Árt-e a dohányzás az egészségnek?

Sokszor azt hallod, hogy az erős szervezetű fiúknak a dohányzás nem árt. Aki beteges tüdejű, az ne dohányozzék! De nekem semmi bajom, hát bátran tehetem...

Vizsgáljuk meg kissé közelebbről a dohányzás következményeit. «Nemrégiben egy virágzó korban lévő ifjúnak halotti ágyánál álltam – írja egy orvos (Dr. Emanuele Meyer: Vor heiligen Toren. 1915, 113. lap), nem gyászos örökség, nem elkerülhetetlen betegség törte össze a fiatal életet; a *korai dohányzás bűne, a cigaretta mérge*, amit társaitól tanult és szenvedéllyé harapózni engedett, mérgezte meg a fiatal vért, míg belepusztult, és ami erőt a nikotin még meghagyott benne, megtörte azt is egy másik bűnös szokás, egy titkos bűn...

No ez már komolyabb beszéd, mint társaidé. Tehát dohányzás árthat is? Hogyan?

A nikotin.

Először is jól tudod, hogy a dohánylevélben nikotin van. A nikotin erős mérge, amit ha cseppekben beadsz a kutyának, felfordul tőle. Chemikusok, botanikusok és orvosok egyaránt a *legerősebb mérgek közé sorozzák a nikotint*, ezt a színtelen folyadékot, amiből a dohánylevélben 1-8% található. Egy csepp nikotin pár perc alatt megöl egy tengeri malacot, öt csepp egy kutyát. A hottentották ezzel ölik a kígyókat. Ha egyetlenegy cseppnek a negyedrészt (4 milligramm) az ember gyomrába vezetjük, három napig kábultságot, szédülést okoz, hányást, görcsös két, reszketést és álmatlanságot. Innen érthető az első dohányzásoknak rendesen szomorú vége.

Nem vagyok már gyermek! – gondolja a fiú, amikor először «gyújt rá». Egyszer csak el kell kezdenem ezt a férfias dolgot! Kinőttem én már a pubikorból! Most meg kell fordulnia a világnak. Ó, mily jó is férfiúnak lenni! Né, hogy jön a füst a számból! De talán elég mára... no... mi ez?... tényleg kezd megfordulni a világ... le kell ülnöm... és a gyomrom is fordul, felfordul és szédülök és jaj... jaj... mindjárt lesz valami...

Fél kilogramm dohányban 20 gramm nikotin van, ami elég 200 ember megöléséhez. Egyetlenegy cigaretta nikotintartalma, ha az teljesen a szervezetbe kerülne, egészen elégséges két ember elpusztításához. Persze, a legnagyobb része a levegőben elillan, azonban éppen elég kerül belégzés által a tüdőbe és innen az egész testbe.

A nikotin hatása hármassal: először, mikor a nyálkahártyával érintkezésbe jő, *izgató*; később mikor már a vérbe került, a központi idegrendszert *kábítja*: végül pedig egyes szerves két *külön is megtámad*, pl. a szívet, szemet s valószínűleg az agyvelő és a nyúltvelő minden részét is.

Az emberi tüdő szövetének teljes felülete több négyzetméter.

Ezt a csodálatos finomsággal felépített gyengéd szövetet át meg átjárja a vér és mohó szomjúsággal veti magát mindarra a gáznemű anyagra, melyet a tüdő belelegzéssel felszívott magába. Tehát a beszívott dohányfüsttel a gázállapotú nikotin nemcsak a szájba jut el, hanem a tüdőbe is (különösen azoknál, akik *leszívják* a füstöt, «slukkereznek»), ott átjárja a tüdő finom szövetét s belekerül a vérbe. *A szomjas vér valósággal megfürdik a nikotिंगázban!*

Kezdő dohányosnál feltűnően mutatkoznak is a rosszullét jelei. De ha többször erőltetjük szervezetünket, hát az végre is hozzászokik és látszólag nem tiltakozik ellene. Hiszen közismert tény, hogy lassú adagolással szervezetünkét a legerősebb méreghez is hozzászoktathatjuk.

De épen az emberi szervezet első tiltakozása mutatja legjobban, mennyire természetellenes dolog a dohányzás. Olyan hozzászokás, mely a dohányzást *teljesen* ártalmatlanná tenné, soha nem lehet!

Hiszen hányszor hallottad már te is, hogy az orvos ezt meg azt a meglett korú embert eltiltotta a dohányzástól! És amikor a sportbajnokok versenyre treníroznak, hetekkel a verseny előtt abbahagyják a dohányzást, hogy jobb erőben legyenek. Minek ettől eltiltani valakit, ha tényleg annyira ártalmatlan a dohányzás, mint azt a diákközvélemény tartja?

Krónikus nikotinmérgezés.

Ha később a dohányos ember szervezete látszólag nem is tiltakozik a nikotin ellen, korántse gondold, hogy annak, aki hozzászokott a dohányzáshoz, az már teljesen ártalmatlan. Szó sincs róla!

A nikotin munkája később nem olyan szembetűnő ugyan, de azért nem kevésbé alapos. Orvosi megállapítások derítették ki, hogy a rendszeres dohányosokban krónikus nikotinmérgezés lappang, amelynek azután egyszer csak nagyon komoly következményei állnak elő, melyeket a dohányzó évtizedeken át el tud ugyan kerülni, melyek azonban később – talán már meglett vagy öregebb férfikorban – *látszólag minden különösebb ok nélkül* hirtelen kiütnek rajta. Ezrével jönnek orvosokhoz felnőtt férfiak, szívbajban, gyomor és idegbajban, fejnymásban, ideges reszketésben, szédülésben, a szemideg erős fokú elgyengülésében, érelmeszesedésben szenvedők, akik bajukat az orvosok megállapítása szerint *ifjúkorukban elkezdett dohányzással szereztek*, vagy legalább is erre való hajlamukat a dohányzással erősítették. Ezek a tünetek nem mutatkoznak hamarosan. Az erősebb szervezet természetesen tovább is ellenáll, tehát a látszat ne tévesszen meg. Az említett komoly betegségek csak az érett férfikorban lépnek fel ugyan, de annál nagyobb mértékben, *minél fiatalabb korban kezdte az illető a dohányzást*. Az ember teste úgyszólván annyiféle betegségre! *Minek hát ellenálló erőnket fölösleges szenvedélyekkel még külön is gyöngíteni!*

Ne csaljon meg tehát az se, ha erőteljes társaidd mondják: Ugyan pajtás, mit árt a dohányzás? Én már három éve szívok és semmi bajom! Csupa erő, egészség vagytok!

Az ilyeneknek legfeljebb azt felelheted: Hát még ha nem szívnál! Nem volnál-e akkor még egészségesebb! Az erős szervezet mindenestre tovább állja, de azért annak is árt. Nem mondhatjuk, hogy a léghajónak nincs súlya, mert a magasban lebeg! Hanem igenis: ha nem volna súlya, még magasabbra menne. És csak várj, várj, az idő talán neked is tartogat szomorú meglepetéseket. *Az az egy dolog tény, hogy a dohányzás senkinek sem használ, de soknak meg egész biztosan árt. Hát akkor én minek szokjam hozzá?*

A cigarettások.

Rendszerint azok járnak legrosszabbul, akik cigarettáznak. Először is, mert a cigarettából jóval többet szívnak, mint szivarból vagy pipából. Azután, mert a cigarettadohányt ópiummal (ami megint külön erős méreg) külön is szokták pácolni. Nem is szólva arról a rombolásról,

amit a cigaretta papír a nyálkahártyában véghez visz és amivel megveti az alapját a különböző nyak és gégefő-bántalmaknak. Azt is hallottad már, hogy a dohányzás elrontja az emésztéshez oly szükséges nyálat is. Minthogy pedig a dohányzó diák a nyálát elrontotta, elkezd köpködni (épületes látvány!) és emellett, hogy műveletlenséget követ el, megfosztja magát az emésztéshez *feltétlenül szükséges* nyáltói is. Valamiképpen erre gondolt egy nagy gondolkodó, Humbold Sándor, mikor ezt írta: «Amerikából két nagyfontosságú növény került hozzánk; az egyik áldást hozott, a másik pusztítást. Az áldás növénye volt a burgonya, a pusztításé a dohány.»

Szénoxid.

Emellett vegyük tekintetbe a szénoxid szerepét is, ami a dohányfüstben 5-10% arányban található. Bizonyára tudod, hogy aki faszénnel vasal zárt helyiségben, hamarosan szédülni kezd, feje fáj, fülzúgást kap és ha sokáig marad ott, elájul, megfullad. A szénoxid az oka. És a dohányos ember ugyanezzel tartja jól tüdejét! Hiszen igaz, idővel ehhez is hozzá szokik a szervezet, de ennek a kismértékű mérgezésnek napról-napra megújuló legyőzése folytonos új munkájába kerül a szervezetnek; ezt a munkát a nem dohányzó szervezet más *betegségek legyőzésére fordíthatja! Tehát innen van, hogy a nem dohányzó fiú könnyebben kiheveri a betegségeket, mint dohányzó társa!*

Merénylet az egészség ellen.

Azok a fiúk pedig, akik csak némileg is hajlanak a tüdővészre, *a dohányzással valósággal merényletet, halálos bünt követnek el egészségük ellen.* Mintha bizony szegény megtámadott tüdejüknek nem volna ügyis elég baja a tuberkulózis bacilusaival; ők még külön munkát is adnak neki!

Pedig talán te is tudod, fiam, hogy a mai emberiség legnagyobb betegsége nem a kolera többé, sem a tifusz, sem a pestis, hanem a tüdővész. Egy orvos (Dr. Schürer) nem habozott kimondani, hogy mi teljesen elégtelenül ítéljük meg azt a káros szerepet, mely a dohányzásnak jut a tüdővész előidézésénél és terjedésénél. A legtöbb fiatalember, aki tüdővészben pusztul el, rendesen dohányos is. Nem ismered-e már társaid közt néhányat, akikről tudod, hogy dohányoznak és akiknek – nézd csak meg jól – egyre halványuló arcára már-már kiült a tüdővész piros rózsája?

És nézd meg a szegény pincéreket! Miért hal meg sok közülük aránylag igen fiatalon tüdővészben? Mert életük nagy részét dohányfüstben töltik.

Még inkább fokozza a dohányfüst káros hatását a *zárt helyiség*. Érdekes kísérletekkel mutatták ki, hogy a szobában élő növény mennyire visszamarad a fejlődésben, ha levegőjébe csak néhány szippantásnyi dohányfüstöt engedünk is. Már pedig nemcsak a növénynek van szüksége tiszta levegőre, hanem még sokkal inkább az embernek. A tiszta levegő éppen a legelső erősítő eszköze az ember egészségének. Egy későbbi, egészségesebb felfogású nemzedék talán mosolyogni fog rajtunk és nem tudja megérteni, hogy volt valaha olyan korszak, amelyben az emberek füstös szobákban, kávéházakban érezték jól magukat és nem volt vágyuk a tiszta, romlatlan levegő után. Pedig minél tisztább a levegő, melyet szívunk, annál egészségesebbek vagyunk és annál több örömmel és frissességgel látunk a szellemi munkához.

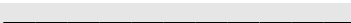
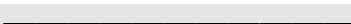
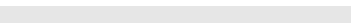

Azt az egyet meg különösen sohasem tudtam megérteni, hogyan akadhatnak fiúk, akik még kirándulásokon is, ahelyett, hogy az éltető, tiszta levegővel töltenék meg tüdejüket, orrfacsaró cigarettájukra gyűjtanak. Valamiképpen cinikus gúnyt látok benne, mikor valaki gyönyörű hegyóriások tetején, friss fuvallatú erdő közepén, virágillattól terhes mezőn az éltető, tiszta levegő helyett a maga kis nyomorúságos csutkájának füstjét szívja tüdejébe. Az meg valóságos hóhérra egészségének, aki menetelés, fürdés, játék, ródlizás, korcsolyázás, sportolás közben cigarettázik. A tüdő ilyenkor fokozott munkát végez, nagyra tágulva szívna be a friss levegőt, de a kegyetlen fiú füstöt ad neki – élet helyett!

Tudományos kísérletek.

Dr. *Seaver*, az amerikai Egyesült Államok Yale egyetemének tanára, igen tanulságos megfigyeléseket végzett negyedfél éven keresztül néhány ezer tanulón abban az irányban, hogy a dohányzás mennyire befolyásolja a fiatal szervezet fejlődését. A fiúkat három csoportra osztotta: nem dohányzók, néha dohányzók és rendszeren dohányzók. A mérést pedig kiterjesztette a fiúk súlyának, magasságának, a mellkas kerületének és a tüdő kitágíthatóságának fejlődésére. Értékes megfigyeléseinek eredménye a következő: akik néha dohányoznak, azoknak testi súlya 3 és fél év alatt csak 94%-át érte el a nem dohányzók testi súlyának, az állandóan dohányzóké pedig csak 90,6%-át. A növekedésben az arány ez volt: nem dohányzók 100%, néha dohányzók 91,1%, állandóan dohányzók 80,6%. Mellkas-bőség: nem dohányzók 100%, néha dohányzók 82,6%, állandóan dohányzók 78,8%. Tüdőkitágulás: nem dohányzók 100%, néha dohányzók 72%, állandóan dohányzók 56,5%. Különben itt mellékelem ezeknek rajzát is. Biztos vagyok benne, hogy sok fiú kedvét elveszi a dohányzástól.

A dohányzás hatása a szervezetre:

Növés súlyban	{	nem dohányzók	100	
		néha dohányzók	94	
		rendesen dohányzók	90,6	
Növés magasságban	{	nem dohányzók	100	
		néha dohányzók	91,1	
		rendesen dohányzók	80,6	
Növés mellkasbőségben	{	nem dohányzók	100	
		néha dohányzók	82,6	
		rendesen dohányzók	78,8	
Növés a tüdő kiterjeszthetőségében	{	nem dohányzók	100	
		néha dohányzók	72	
		rendesen dohányzók	56,5	

Dr. *Seavernek*, a Yale-egyetem (Amerikai Egyesült Államok) tanárának három és fél éven át több ezer diákon végzett megfigyelései a dohányzás hatásáról.

E táblázat magától is igen érthetően beszél. Világosan megmagyarázza pl. azt a közismert igazságot is, *hogy a dohányos fiúk játékbán, testgyakorlásban és gyaloglásban miért maradnak hátra a nem dohányzók mögött*. Megérthetővé teszi azt a tényt is, hogy a katonáorvosok tanúsága szerint a világháború elején jelentkező önkéntesekből egyes helyeken a *harmadrészét* is el kellett utasítani, mert a korai dohányzás által annyira aláásták egészségüket, hogy a háborús fáradalmakra alkalmatlanokká váltak. Hadosztályokra megy az ilyenképpen alkalmatlanokká, testileg visszamaradottakká vált ifjak száma.

Vegyük még hozzá, hogy a szenvedélyes dohányzás rendszeren alkoholfogyasztással jár együtt és így előmozdítója a még sokkal veszedelemesebb alkoholélvezetnek. Pl. Franciaország azon departementjaiban, ahol legerősebben dohányoznak, egyúttal legnagyobb az alkoholfogyasztás is. De legnagyobb a büntettek és az örültek száma is!

Törvények tilalma.

Hogy a dohányzás egész komoly, bár ha talán csak évtizedek multán fellépő veszedelmet jelent az ifjúság számára, világosan látszik abból, hogy akárhány állam saját népe érdekében tiltja a fiatalok dohányzását. És igen jól teszi.

Így pl. Amerika 7 államában 21 éven aluliaknak, 17 államában 16 éven aluliaknak tiltva van a dohányzás és dohányeladás. A dohányzó gyermekeket és az eladókat egyaránt büntetik. Japánban 20 éven alul nem szabad dohányozni. Hasonló törvények állnak fenn Anglia-, Norvégia-, Dániában és Svájcban. Ausztráliában a fiatalok dohányzókat is büntetik, meg azt is, aki dohányt gyermeknek elad. Kanadában a trafikost, aki fiataloknak dohányt elad, egy hónapi fegyházzal büntetik.

Olvasd el különben, mint vélekedik a dohányzásról Baden-Powel tábornok, a cserkészlet megalapítója:

«Cserkész nem dohányzik. Dohányozni minden fiú tud; az nem nagy mesterség, ellenben cserkész nem teszi, minthogy nem bolond. Tudja, hogy az a fiú, aki mielőtt felnőtt volna, dohányzik, csaknem biztosan gyöngíti a szívét; pedig ez a legfontosabb szerv. A szív hajtja a vért mindenüvé, hogy húst, csontot, izmot alkosson. Ha pedig a szív nem látja el a dolgát, a test sem nőhet fel egészségesen. Minden cserkész tudja, hogy a dohányzás rontja a látóképességet és a szaglást, pedig katonai szolgálatban mindkettő fontos.

Fiatal koromban én is dohányoztam; sor került azonban a lövészetre s ekkor gyakorlás közben észrevettem, hogy élesebb a látásom, ha nem dohányzóm. Véglegesen szakítottam a dohányzással s ennek még ma is örülök.

Amerikában a vasúti és postaszolgálatban dohányzó fiúkat nem alkalmaznak; szintúgy tesz Angol-országban is sok munkaadó. Japán-országban pedig egy fiúnak sem szabad huszadik éve előtt dohányozni, s ha megteszi, szüleit felelősségre vonják és megbüntetik.

Soha még egy fiú sem kezdte szívni a dohányt, mert szerette, hanem többnyire mivel félt, hogy a többi gyávának fogja gúnyolni, vagy mert azt gondolta, hogy majd felnőtt emberhez fog hasonlítani, holott csak csacsihoz hasonlít.»

(Baden-Powell a Scouting for boys-ban.)

Becsés figyelmedbe ajánlom továbbá nemes Kecskemét városának a XVII. századból származó, egykori igen józan rendeletét, mely régi jó magyar nyelven szól vala a következőképpen:

«Az közönséges város bévett szokásai közé az is adnotáltatott: Hogy annak utána senki, akár itt lakos, akár vidéki, Dohánt sem boltyában, sem piacon, Háznál annál is inkább ne merészeljen árulni, mert ha valaki abban tapasztaltatik, az büntetését el nem fogja kerülni u. m. flor. 11.»

A dohányzási tilalom pedig így hangzott:

«Ezután pedig ne merészeljen pipálni se úr, se paraszt, mert ha rajtakapják, az úr 12, a paraszt 6 forint büntetéspénzt fog fizetni. Először, másodszor és harmadszor, ha van *pénze*. Ha pedig nincsen, mind a háromszor meg fogják botozni. Ha negyedszer is rajtakapják, akkor a piacon deresre fogják húzni, akár úr, akár szolga».

Dohányzás és esztétika.

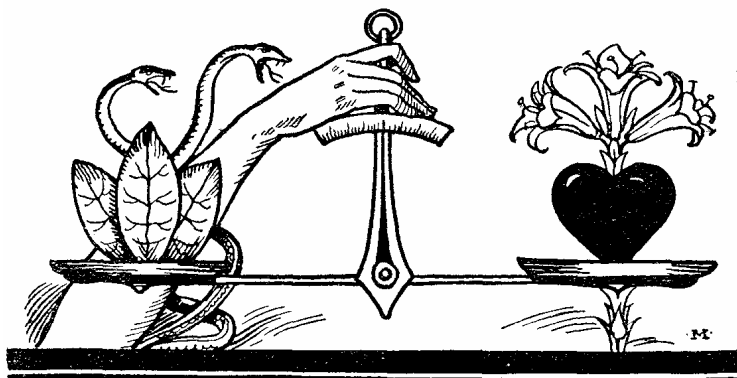
Ne felejtse el még, hogy a dohányzás eléggé kellemetlen szenvedély is! Szagossá teszi a ruhát s a dohányzó szobáját. Gondolj csak arra a sok figyelmetlenségre, amit a dohányzó elkövet felebarátja ellen, akinek befüstöli a szobája levegőjét, ha az nem is nagyon szeretné! Leejti a hamut a szobában, eldobja a gyufaszálat, szétszórja a cigarettavéget, takaríthatnak utána eleget! Kíégeti ruháját vagy az abroszt! Mikor meg vonaton utazol, no ne is szóljunk talán róla! Ha leejted a jegyed, nem bírod felvenni, mert a padló tele van köpéssel; a levegőben *megállna* a bot, oly sűrű a füsttől. És komoly, józan emberek órák hosszat élvezik ezt a levegőt!

No, én nem kérek belőle.

Hát te?

Te sem?

Akkor ne szaporítsd a dohányzók számát!

III. fejezet. – A dohányzás nemzetgazdasági szempontból.

A dohányzás nemcsak az egészségre káros, hanem nemzetgazdasági szempontból is hátrányos úgy az egyénre, mint a nemzet összességére. Talán fölösleges is említenem, hogy amennyi pénzt a dohányos ember dohányra kiad, ugyanannyival több marad a nem dohányzónak zsebében, amit *más szükségesebb célokra tud* fölhasználni. Érdekes, hogy a legtöbb dohányos rendszerint a ténylegesnél sokkal alacsonyabbra becsüli azt az összeget, melyet füst alakjában szétteretett a nagy világmindenségbe.

Pedig egy kis egyszerű után-számítás egyenesen meglepő eredményeket mutat. Ha egy dohányos napi dohánykiadását csak egy pengőben állapítjuk is meg (pedig ez ma ugyancsak alacsony összeg!) akkor is ez az összeg 30 év alatt, kamatok nélkül, 10.950 pengőre nőne. Aki tehát 10 éves korában dohányozni kezd, 40 éves korában már (kamatok nélkül számítva) 10.950 P-t eresztgetett a levegőbe.

Németország 1877-ben 259,5 millió márkát adott ki dohányra. 1905-ben 573,2 milliót, 1916-ban már egy milliárdot! Majdnem kétszeresét az 1905-nek!

Ausztriában 1908-ban 256,981.000 K-át adtak dohányért, míg ugyanazon évben a vallás- és közoktatásügyi minisztérium összes kiadása (egyházi, tanítási és művészeti célokra) 246,478.000 K volt, tehát egy méregre, a nikotinra kb. 10,000.000 K-val *többet adtak* ki egy évben, mint a népnevelésre, tudományos és művészeti életre együttvéve!

Ma az egész emberiség kb. 12 milliárd aranykoronát füstöl el évenként. Óriási összeg. Mennyi nyomorúságot, betegséget lehetne ezzel megszüntetni? Mennyi kultúrát terjeszteni!

És ha dohányt nem termesztének, mennyi föld szabás dülne föl más hasznosabb termények céljaira! Egyedül Németországban 17.000 hektárt vetnek be dohányval. Ennyi területen 30 millió kg búzát vagy 200 millió kg burgonyát lehetne termelni. Az egész világ dohányföldjén dohány helyett 1 ¼ millió köbméter gabonát lehetne termelni.

Ne hagyjuk figyelmen kívül azt se, hogy a dohányzók élvezetét mily egészségtelen munkával szerzik meg a dohánygyári munkások és főleg munkásnők, akik tízezer-számra robotolnak munka mellett napestig a mérges, nikotinos levegőben. *Az összes munkások élettartama közül legrövidebb a dohánygyáriaké!* Igaz, vannak a modern ipari és gyári életnek más ágai is, amelyek ártalmasak az egészségre, de azok sokkal *szükségesebb* életcikkeket állítanak elő! Az én fölösleges dohányzásom miatt azonban egyetlen órával se rövidüljön meg egyetlen emberélet sem!

Közvetve is sok kárt okozhat a dohányzás gazdasági és erkölcsi téren is. Hányszor gyúlt ki erdő, lakóház, szénakazal, pajta gyermekek dohányzásától! Hányszor robbant fel

benzinraktár eldobott cigarettavégtől! Hány fiú kezdte a lopást az apja cigarettáin és mily szomorú gyakorlatra tett szert ezáltal későbbi, nagyobb lopásaihoz! Hány negyed- és félórát loptak el munkásgyermek a drága időből, csak hogy kedves szenvedélyüknek hódolhassanak! A világháborúban a harctéren is milliós értékeket pusztított el olyan tűzvész, melyet gondatlanul eldobott cigarettavégek okoztak. És a harctéren hány gyöngé akaratú ember bűnhődött sebesüléssel vagy halállal, mert nem tudta betartani a parancsot, hogy az első vonalban rágyújtani nem szabad. Jaj, de ezt nehéz megállani a dohányosnak! Rágyújtott, a fellobbanó gyufaszál elárulta helyét, – és a következő pillanatban már ott volt az ellenség golyója.

Íme, kárt eleget okoz a dohányzás, de hasznát – semmit.

Semmit?! Hiszen a dohányzók igen sok jó oldalát dicsérik a dohányzásnak!

Nézzünk csak közelebbről szemébe ennek a magasztalásnak is.

IV. fejezet. – A dohányzás és a szellemi munka.

A dohányosok kifogyhatatlanok a dohányzás magasztalásában. Hogy mennyire elősegíti a szellemi munkát! Ha nincs gondolatom, – mondják – rágyújtok és csak úgy jönnek a jó gondolatok.

Ha sok a gondolatom s rendszertelenül kavarnak fejemben az eszmék, rágyújtok és mindjárt rend terem gondolataim között.

Ha túlságos tunya az eszem a munkához – rágyújtok, mindjárt friss leszek és ízlik a munka.

Ha nagyon ugrálnak az idegeim – rágyújtok és mindjárt nyugodt vagyok.

Ha jól laktam – rágyújtok, hogy jobb legyen az emésztés.

Ha éhes vagyok – rágyújtok, hogy ne érezzem az éhséget. No ez már mégis csak csodanövény: Ha akarom fehér, ha akarom fekete!

Kábít, de nem erősít.

Van éppen ebben is igazság, csak köszönet nincs benne. A dohányzásnak látszólagos erősítő, éhség és idegcsillapító hatása veszélyes csalódás. Mert mit jelent az, mikor az éhség érzete kínoz, vagy pedig az idegeim nagyon izgatottak?

Miért fáj az éhség és miért kellemetlen a fáradtság?

Az éhség és fáradtság az ember szervezetének megbecsülhetetlen berendezéséből ered, mely figyelmeztet, hogy táplálékhiány állott be, vagy pedig idegeimet túlságosan igénybe vette a munka, tehát jó lesz új táplálékról gondoskodni, vagy idegeimet pihentetni. A dohányos ember azonban nem ezt teszi, hanem *elkábítja, elhallgattatja idegeit, ahelyett, hogy erősítené azokat*. Akárcsak midőn a csecsemő éhségében sir és a tudatlan, egyszerű anya pálinkás kenyeret ad neki és még hozzá nagy örömmel állapítja meg annak csillapító hatását. Hát igaz: a csecsemő nem sir most már, de ezt a csendet később *drágán fizeti meg az egészsége*. Aki éhségét és idegességét táplálék és nyugalom helyett a dohány kábító erejével szünteti meg, teljesen úgy tesz, mint az a gépész, akit bánt a biztosító szelep folytonos sistergése, jelzése és – ahelyett, hogy enyhítené a gőz feszültségét – nagy súlyokat tesz a szelepre, hogy ne sisteregjen többé. A szelep elhallgat ugyan, de – a kazános hamarosan felrobban. A nikotinnak is első hatása az idegkábítás, de idővel föllép a lappangó nikotinmérgezés nagyszámú kíséretével, amikkel már fönt megismerkedtünk.

Az az ú. n. «megnyugtató hatás», amelyet a nikotin az idegekre gyakorol, inkább *elkábitás*. Ha aztán a kábulás elmúlik, az idegek érzékenysége még nagyobb lesz és még több dohányra lesz szükség egy újabb «megnyugtatóhoz». Innen magyarázható az a zsarnoki hatalom, amit azután a nikotin a rendszeresen dohányzó ember fölött gyakorol. Az ilyen szervezet már nemcsak kívánja, hanem *egyenesen követeli a dohányt*, mert csak akkor érzi jól magát, ha idegei állandóan meg vannak «nyugtatra». Az egyszer megkezdett dohányzásról azért nehéz aztán leszokni.

Gondúzó?

Igaz, hogy a dohányzás tényleg elűzi a gondokat. Hiszen minden kábítószer megteszi ezt. De mint az alkoholnak és ópiumnak, a dohányzásnak is megvan az a tulajdonsága, hogy nemcsak a fölösleges gondokat űzi el, hanem a gondokkal könnyen magával viszi a fiú komoly gondolkodását is, és gondatlanságot, könnyelműséget, lustaságot ébreszt benne. Pl. az eldobott cigarettavégektől keletkező gyakori tűzvész is ilyen gondatlanságnak a jele! Így lesz igazzá valamiképp *Tolsztoj* szava: «Sok embernek csak azért van szüksége dohányra, hogy ne hallja lelkiismerete figyelmeztetését». És vajon nem ismersz-e te is társaid közt olyanokat, akik vígan pöfékelve billegetik magukat egész nap a korzón, mint akinek feje már tömve van tudományokkal: év végén aztán csodálkozva és méltatlankodva látják, hogy a bizonyítvány – bizony hitvány!

Goethe a dohányzásról.

Talán túl szigorú az ítélet, melyet Goethe a dohányosokról alkotott a dohányzás ellen írt levelében, de azért nem lesz hiábavaló, ha leírom itten; hadd lásd, miként vélekedett róla a világirodalom egyik legnagyobb költője, aki bizonyára elég szellemi munkát végzett.

«A dohányzás ostobává tesz és képtelenné a gondolkozásra és költői munkára – írja. Csak lustáknak való és olyanoknak, akik sokat unatkoznak, akik életük egyharmadát átalusszák, a másik harmadát evéssel, ivással és más – részben szükséges, részben fölösleges – dolgokkal töltik és akkor aztán nem tudják, mit kezdjenek a harmadik harmaddal, bár mindig hangoztatják: «Vita brevis» (rövid az élet). Az ilyen lusta törököknek persze szellemes szórakozás a pipa és a füstfelhő kényelmes szemlélete, amit ők a levegőbe eresztgetnek, mert átsegíti őket az unalmas órákon...

Legelőször irodalmunk szellemtelenségén, elnyomorodásán és szegénységén fog ez föltűnni és azok az illetők még csodálkozni fognak ezeken a bajokon. És mibe kerül ez a gonosztett? Már most 25 millióba került Németországnak a dohányzás; még 60 millióra is fölmehet. (Hátha tudta volna Goethe, hogy Németország már a háború előtti években évenként egymilliárdot költött dohányra!) És egyetlen éhezőt nem segítenek, egyetlen ruhátlant nem ruháznak. Mi mindent lehetne ezzel a pénzzel csinálni!»

Gondolkozzál csak ezeken a komoly szavakon és ne légy «lusta török», hanem légy férfi!

V. fejezet. – Légy férfi!

No persze, hogy az! De hát hiszen éppen azért dohányozom, – feleled – hogy ezzel is kimutassam férfias voltomat. Bizony szomorú volna, ha ilyesmivel kellene férfias voltunkat kimutatnunk. Ugyan, ugyan! Hát – fiam – nem láttál még dologkerülő cigányasszonyokat, amint öblös pipájukból vígan eresztgetik a torokreszelő füstfelhőket? Nem láttál még nagyúri kényelemben elpuhult hölgyeket, amint társaságban egyik finom parfümös cigarettát a másik után szívják? Sőt hovatovább több nagyzó leány kezd már füstölni, mint komoly gondolkodású fiú! Sőt nem láttál ötéves csöpp fiúkat, akiken még majdnem szoknya volt, vagy legjobb esetben hátulgombolós kezes-lábas és – már megbocsáss – hátul ebből is kilógott még valami, hát nem láttál ilyeneket, amint nagy buzgósággal szippantgatják az utcán talált cigarettavégeket, vagy a szárított falevelet és kukoricaselymet?!

Akik «imponálnak».

Mond csak, ezek *mind* kimutatták férfias voltukat?! Igazán nem tehetek róla, de valahányszor dohányzó középiskolás fiúkat látok (még ha meg is van nekik engedve), mindig az jut nekem eszembe, hogy: szegény fiú, de üres lehet ennek a lelke, *ha mással nem tud hatni, imponálni, csak a dohányfüsttel!* Szegény feje! Az algebra-órákon a pad alatt úgy olvasta kedves regényében, a Nick Carterben, hogy mikor a világhírű (!) detektív belép a szobába, a kis kézitáskát leteszi, belesüpped a ruganyos zsöllyébe és okvetlenül rágyújt egy havannára. Amint havanna nélkül nincs Nick Carter – gondolja, – ép úgy füstölés nélkül nincs fiatalember. Pedig jó, hogy az a fiú, aki nagy garral fújja a füstöt a korzón a járókelők arcába (év végén pedig csodálkozik bizonyítványán), nem egyúttal gondolatolvasó is. Mert bizony, mikor leírhatatlanul kecses mozdulattal emelgeti szájához a füstölgő csutakot és közben szentül hiszi, hogy a férfiasnak gondolt viselkedésének a fél utca hódolattal adózik, bizony – ha gondolatolvasó volna – ilyesmiket olvashatna ki a felnőtt járókelők fejéből: «No, nézd már azt a sárgacsőrűt!» «Jé, hiszen ez nemrég még cuclit szopott!» «De éretlen zöld gyerek!» és hasonló jókat. A fiúk dohányzása tényleg imponál ugyan – de csak önmaguknak.

Mi is lehetne abban olyan szörnyen imponáló?!

Az igazi férfiasság.

Elöttem az igazi férfiasság másban nyilvánul meg: bátorságban, erőben, kitartásban. Ha ez kellene a dohányzáshoz, elismerem, hogy férfias cselekedet volna.

De hát kell-e?

Kell-e bátorság? Mi kell az első próbálgatásokhoz? Mi kell az első cigarettához? Ugye egy cigaretta, egy gyufaszál, meg egy mosdótál (tudod mire!). Más semmi. Ha esetleg az első

rágyújtásnál egy kicsit reszket is a nebuló keze, a másodiknál, harmadiknál már minden nagyszerűen megy. Utóvégre csak nem kunszt annyit megtanulni, hogy egyszer beszívjuk a füstöt, aztán ki, aztán be, ki, be, ki... pláne, ha a fiúnak eszébe jutnak a nem régi kedves emlékek, hogy milyen jó is volt, mikor még nemrégén egész nap szájában volt valami, amit egész nap kénye-kedvére szopogathatott... a cucli.

De – azt mondd – nekem egyáltalában nem kellett lavór az első, titokban elszívott cigarettához! Nekem nem ártott semmit sem!

Nem ártott semmit? Talán a gyomrodnak nem. De a jellemednek! «Hogy mi károm volt nekem az első cigarettából? – írja egy férfi. Az, hogy elvesztettem őszinteségemet, becsületességemet és nyugodt lelkiismeretemet.»

Azt hiszem, éppen elég veszteség...

Ha elolvastad e füzetet, lehet, hogy megérlelődik benned az elhatározás: No, inkább el sem kezdem a dohányzást. Vagy ha már benne vagyok, elhagyom!

Az ám! Csakhogy jön majd a próbára tétel. Barátaid, a társaság, az imponálni-vágyás egyre támadják erős elhatározásodat; itt mutasd meg, tudsz-e önálló lenni s önállóan cselekedni saját jobb belátásod szerint és nem a zsarnok divat vagy tapasztalatlan, gyenge akaratú barátaid szerint. Ha hajthatatlan maradsz, külsőleg ezek talán gúnyolni fognak, belsejükben azonban nem fojthatják el az akaratlan elismerést eljárásod iránt; ez már tényleg önálló fiú, kifejtett jellem, kinek van saját meggyőződése. Ez az igazi férfiasság, – nem pedig a füsteregetés!

Hát tudod, valahogy én úgy gondolom, hogy ha jönnek a pajtásaid és az egyik nagy titokban füledbe súgja: «Te Laci, micsoda finom cigarettáim vannak! És most nem is a papa fiókjából! Falevél alig van benne, kukoricaselyem is csak éppen hogy no! Te, ez mesés lesz, végy egyet belőle» – és te akkor azt mondd: Köszönöm, én nem dohányozom; és ekkor felfortyan az egész társaság és hullanak reád a díszesebbnél-díszesebb jelzők: Ó te félszent! te csecsszopó! tejet a csecsemőnek! te játékrontó! stb. és te azt feleled: Fiúk, hát ne bolonduljatok, mondtam, hogy nem dohányzom; – ez ... ez már bátorság!

És ha másnap újrakezdik, hogy: «te képmutató»; «te álszenteskedő»; «te spicli» – és ha a gúnynak, csábításnak folyton megismétlődő pergőtüzében is hű tudsz maradni meggyőződésedhez, hát ide már kell erő, kell önmegtagadás, kell kitartás. *Ez már az igazi férfiasságnak a jele. Bátorság, mely előtt elismeréssel hajlom meg!*

Erős akarat.

De ez nem csak jele a férfiasságnak, hanem egyúttal legbiztosabb erősítője is. Mert légy meggyőződve, hogy ahányszor valami kis kellemes vagy kényelmes dolgot, ami után ínyed vagy ösztönöd nagyon vágynának (még ha nem is tiltott dolog az!), megtagadsz magadtól, *igazi férfias jellemed kialakításán legalább is annyit dolgoztál ezáltal, mint amennyire testi erődet fejlesztetted, ha tízszer megcsináltad nyújtón az oroszlán-mászást, vagy a korláton nyújtott karra a billenést. Aki apróbb vágyainak mindig parancsolni tud, úr tud majd maradni a nagyobb kísértések fölött is, amelyek később az életben, a családban, hivatása gyakorlatában reá fognak támadni. Állj szembe a nehézségekkel, melyek az életben reád súlyosodnak és győzd le azokat! – ez az igazi jellemképző, akaraterősítő eljárás. Aki megrettenve fut minden komoly próba vagy kis kellemetlenség, önmegtagadás elől, erős akaratra és férfias jellemre soha szert nem fog tenni!* Lesz-e valakiből atléta, ha folyton csak papírsúlyokat és üres gömböket emelget? Látod, fiam, valamiképpen ilyen messzebbre néző szempontból is ajánlom, hogy ne végy nyakadba olyan fölösleges szenvedélyeket, mint a dohányzás.

Fölösleges szenvedély.

Úgyis elég tényleges szükséglete van a testi életnek, ami sokszor leköti, akadályozza magasabb terveinkét; minek fölösleges koloncokat is magunkra rakni! Pedig a szokássá vált dohányzás ilyen fölösleges teher a nyakunkban. Te talán már nem is emlékszel arra, hogy meglelt férfiak mint álltak a háború alatt órák hosszat a trafikok előtt és pocsékolták a drága időt, csakhogy öt darab cigarettához jussanak. Szerettem volna megörökíteni egy ilyen jelenetet és ráírni a képre: «A szenvedély rabjai».

Aki nem dohányzik, megérteni is alig tudja a szokássá vált dohányzás zsarnoki hatalmát.

A harc téren volt egy parancsnokom. Kemény, villámot szóró katona. Alig volt perc a napban, amikor nyugodtan szólhattunk volna hozzá. Úgy látszott, mintha hegyes bajuszára mindenkit fel tudna szűrni. Rendelkezett, parancsolt, dúlt-fült... Egyszer nehéz napok virradtak reánk. Csapatunk kikaptak és napok óta visszavonulásban voltunk. Ilyenkor a menázi is rendetlenül megy, hát még a dohányosztás! Szóval elfogyott az utolsó dohány is. És egy este – no képzeld! – a rettegett, villámot szóró, mérges-szemű parancsnok szép, szelíd, kérlelő hangon fordul hozzánk, esengve, csendesen, kétségbeesett hangon, hogy segítsünk rajta, ha van dohányunk, adjunk neki, mert nincs az az erő, nincs az a hatalom, hogy ő tovább kibírja cigaretta nélkül...

A kicsiny cigarettának most ismertem meg óriási zsarnoka hatalmát, mikor földhöz vágta a kemény katonát, hegyes bajuszával, szikrázó szemével együtt. És hány ezer «hőst» győzött le a dohányzás zsarnoki ereje, mikor az első rajvonalba vagy őrségen – a szigorú parancs ellenére – rágyújtottak és a fénnel elárulták helyüket a vizslaszemű ellenségnek! Hány lakolt ezek közül életével azért az egy rágyújtásért!

Az a fiatal ember, aki dohányzási hajlamát nem tudja megfékezni, igen könnyen enged rendetlen, esetleg bűnös vágyainak más, *fontosabb következményű dolgokban is. Tolsztoj*, a nagy orosz író így vélekedett a dohányzásról s alkoholról: «A fiúk mikor kezdik el a dohányzást? Majdnem mindig „akkor, mikor elvesztették gyermeki ártatlanságukat.» A világháború tömegsírokba temette Magyarország ifjúságának legjobbjait. Hát fiúk, ti, kik életben maradtatok, ti vagytok most e nemzet legnagyobb kincse, féltett jövődjé. A ti vaserős egészségiekre és akaraterős jellemetekre soha annyira nem volt szüksége a hazának, mint most! A legnemesebb értelemben szolgáljátok hazátokat már most, ha az ezernyi csábító alakban hozzátok férköző olyan élvezeteknek ellenálltok, amelyek testi egészségieket s akaraterőteteket egyaránt gyengítik. És én ezt az egész kis könyvet nem azért írtam, mintha a dohányzás valami főbenjáró bűn volna. Hanem azért, mert aki a dohányzásról önként le tud mondani, ezzel már komoly akaraterőjének elismerésreméltó tanúságát adta. A fiúk dohányzása végső eredményben hazaellenes cselekedet is, az ifjak dohányzása elleni küzdelem pedig – épen azért, mert a fiúk akaratát edzi – a hazaszeretet egyik megnyilatkozása. Ez magyarázza a híres Mackensen tábornok tettét, aki nemcsak maga nem dohányzik, hanem jó példaadás kedvéért be is lépett a német dohány ellenes egyesületbe (Bund deutscher Tabakgegner).

Azért ajánlom én is, hogy a fiúk ne dohányozzanak, mert dohányzásukkal lelki gyöngeségüknek, elkocsonyásodott, elpuhult akarat-tehetetlenségüknek adják tanújelét. A fiúk dohányzása (no még inkább a lányoké!) korunk örült élvezethajhászásának megnyilvánulása. Viszont a dohányzásról és az alkoholról való önkéntes lemondás *értékes akarata gyakorlat, s a jellem megvédése az elpuhultság ellen*. Az a fiú, aki dacos «nem!»-et tud kiáltani a csalogató cigarettának vagy a boros pohárnak, sokkal könnyebben fog megállani erősebb erkölcsi kísértések közt is, mint az a társa, aki hozzászokott, hogy élvezetvágya követelődzésére mindig Dobzse László módjára rázza a fejét.

Hát mit tegyek?

Azt hiszem, fiam, eleget olvastál most már a dohányzásról, hogy magad is a helyes utat tudjad választani. Ismétlem, amit a füzet elején mondtam: senkit erővel nem akarok a dohányzásról leszoktatni, mert a dohányzás a *felnőtteknél* nem jár semmi erkölcsi fogyatékkal.

A *fejlődő szervezetnek* azonban mindenesetre sokat árt. Okvetlenül helyesen teszed tehát, ha középiskolás korodban – beleértve a felsőbb osztályokat is – *teljesen tartózkodsz a dohányzástól!* Ha meglelt férfi hódol ennek a szokásnak, – bár magam nem lelkesedem is érte – de azért nem tartom nála hibának vagy elítéltnivalónak. Az azonban tény, hogy ha a felnőtt dohányosok közül százat megkérdezel, hogy meg van-e elégedve állapotával, a száz közül legalább hetven-nyolcvan azt fogja felelni: Hát... hiszen... ízlik az az ebédutáni szivar, de érzem, sokkal jobb volna, ha nem dohányoznám; és nem tudom, mit nem adnék érte, ha fiatal koromban nem szoktam volna hozzá... Most már késő... már nagyon megkívánja a szervezetem...

Fogadd meg tehát, fiam, alábbi tanácsomat:

Ha még nem dohányzol, örülj neki és ne is kezd el!

Ha pedig már rászoktál, próbáld meg abbahagyni. Nem végleg, csak egy hónapig. Ha erősen kívánod a dohányt, egyél gyümölcsöt helyette, vagy cukrot. A megtartóztatás csak az első napokban fog nehezedre esni, de ha azon túl vagy, *érzed,* mennyivel tisztább a fejed és testileg-lelkileg frissebb vagy. Akkor azután tedd fel: No, most már egy évig csak meg tudom állani! És ha egy év sikeresen letelt: Amíg diák vagyok, nem dohányzom. Nem én! Majd ha végzett fiatalember leszek, diploma a kezemben és saját keresetem lesz, akkor elkezdem!...

A vége pedig mi lesz a dolognak?

Az, hogy mikor aztán már végzett fiatalember leszel és saját kereseted lesz és saját keservesen megszolgált keresetedből kellene a dohányt beszerezni, *biztos vagyok benne, magadtól is okosabb leszel, semhogy csak eszedbe is jutna elkezdeni a dohányzást!*